

**ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ**

**Α Π Α Ν Τ Α
ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ**

Εποπτεία
ΠΑΝ. Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ — ΣΤΕΡ. Ν. ΣΑΚΚΟΥ
Καθηγητών Πανεπιστημίου

Επιμέλεια
ΒΑΣ. Σ. ΨΕΥΤΟΓΚΑ — ΘΕΟΔ. Ν. ΖΗΣΗ
Διδασκτόρων της Θεολογίας

**ΙΩΑΝΝΟΥ
ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ
ΕΡΓΑ**

ΤΟΜΟΣ 18

ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΑΝΔΡΙΑΝΤΑΣ Ι' — ΙΣΤ'

Εισαγωγή — Μετάφραση — Σχόλια
ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ Γ. ΣΤΑΜΟΥ
Θεολόγου - Γυμνασάρχου

Κείμενον: B. Montfaucon

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΟΜΙΛΙΑ ΔΕΚΑΤΗ

ΕΠΙΛΟΓΕΣ ΕΙΣ ΕΚΕΙΝΟΥΣ, Δ ΠΟΙ ΜΕΤΑ ΤΟ ΦΑΙΓΤΟΝ ΗΛΘΟΝ ΝΑ ΑΚΟΥΣΟΝ ΤΟ ΚΗΡΤΜΑ· ΚΑΙ ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ· ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΕΚΕΙΝΩΝ, ΠΟΙ ΘΕΟΠΟΙΟΥΝ ΤΗΝ ΚΤΙΣΙΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΝΑ ΜΗ ΟΡΚΙΣΖΕΜΕΘΑ.

1. Χαίρω και σὺς συγκαίρω ἄλλους, διότι τὴν συμβουλὴν, ποὺ σὺς ἔδωκα εἰς προηγουμένην ὁμιλίαν σκεπτικῶς μὲ ἐκεῖνους ποὺ δὲν ἔρχονται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, διότι ἔφαγον, τὴν ἐφημέριάν σου. Διότι πολλοί, νομίζω, ἀπὸ ἐκεῖνους ποὺ ἔφαγον, ἔσονται παρόντες σήμερον καὶ συμπληρῶσιν τὴν ὥραν μας ταύτην συγκέντρωσιν. Καὶ τοῦτο ἰδὼ συμπραίνω ἀπὸ τὸ λαμπρὸν θέαμα ποὺ παρουσιάζομεν καὶ τὴν μεγάλην τῶν ἀκρατῶν συρροήν. Ὡς φαίνεται δὲν ἐπύθαν χαρμέναι οἱ πολλοὶ λόγοι τοὺς ὁποίους περὶ αὐτῶν προηγουμένως εἴποιμεν, παρακαλοῦντες τὴν ἀγάπην σας νὰ σφύριτε αὐτοὺς πρὸς τὴν μητέρα μας (Ἐκκλησίαν) καὶ τοὺς πείσετε, ὅτι ἐπιτρέπεται κατόπιν ἀπὸ τὴν τροφὴν τὴν σωματικὴν νὰ λάβουν μέρος καὶ εἰς τροφὴν πνευματικὴν. Διότι πότε, εἰπατέ μου, καλύτερα ἐκόματε ἀγαπητοί; Κατὰ τὴν προηγουμένην συνάθροισίν μας, ὅτε μετὰ τὸ φαγητὸν ἐπιγαίνετε νὰ κοιμηθῆτε, ἢ πῶρα, ¹⁰⁶ Ἄ ὅτε μετὰ τὴν τράπεζαν ἤλθετε νὰ ἀκούσετε τοὺς θεοὺς νόμους; Ὅτε εἰς τὴν ἀγορὰν ἐμένετε καὶ ἐλαμβάνετε μέρος εἰς συνέδρια, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τίποτε καλὸν δὲν προέρχεται ἢ πῶρα, ὅτε μὲ τοὺς ἀδελφούς σας στέκεσθε καὶ ἀκούτε προφητικoὺς λόγους; Δὲν εἶναι ἐντροπὴ νὰ φάγη κανεὶς, ἀγαπητοί, ἀλλὰ τί; Τὸ νὰ μὲνη εἰς τὸ σπιτί, ὅταν φάγη καὶ νὰ μὴ ἔρχεται εἰς τὴν ἱερὰν αὐτὴν ἐορτήν. Διότι παραμένων εἰς τὸ σπιτί θὰ γίνῃς πνευματικῶς περισσότερον ἀκνηρὸς καὶ ἀμελής, ἐνφ, ὅταν ἔλθῃς ἐδῶ πάντα βίβλον καὶ ἀρέλειαν θὰ ἀποτινάξῃς· ἀεὶ δὲ μόνον ἀρέλειαν, ἀλλὰ καὶ τὴν λύπην ὄλην θὰ ἀποβάλῃς καὶ θὰ εἶσαι εὐκόλος καὶ κοροῦμενος εἰς ἅλα ὅσα θὰ σοὺ συμβοῦν. Καὶ ποῦ ἡ ἀνάγκη νὰ ἀναφέρωμεν τὰ ἄλλα; Β Στάσου μόνον πληροῦν ἐκεῖνον ποὺ νηστεύει καὶ παίρνει ἀμέσως μέρος ἀπὸ τὴν εὐδοκίαν του, διότι μῦρον πνευματικὸν εἶναι ἐκεῖνος ποὺ νηστεύει καὶ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν καὶ διὰ τῆς γλώσσης καὶ δι' ἄλλων φανερώνει τὴν

Γραμματεὺς Συντάξεως
Ἱερεὺς ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΔΙΩΤΗΣ
Ἐφημέριος Ἱ. Ν. Ἀγ. Παντελεήμονος Ἀχαρνῶν

εὐταξίαν τῆς ψυχῆς του. Ταῦτα δὲν εἶπα διὰ τὸ κατηγορῆσαι ἐκείνους ποὺ ἔφαγον, ἀλλὰ διὰ τὸ δεῖξαι τῆς νηστείας τὴν ὠφέλειαν.

Νηστεία δὲ οὐκ εἶναι λέγω, δὲν ἐννοῶ μόνον τὴν ἀσκήσιν ἀπὸ τῶν φαγητῶν, ἀλλὰ καὶ περισσότερον ἀπ' αὐτῆν, τὴν ἀποχήν ἀπὸ τῶν ἁμαρτημάτων. Ἐπειδὴ καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἔφαγε καὶ ἦλθεν ἐδῶ μὲ τὴν ἀριόλουσαν σωφροσύνην, **C** δὲ ὑστερεῖ πολὺ ἀπὸ ἐκείνου ποὺ νηστεύει, ὅπως πάλιν ἐκεῖνος ποὺ ἐνηστευσε καὶ δὲν προσέκει με προθυμίαν καὶ ἀκριβείαν εἰς ὅσα λέγονται, καρμίαν μεγάλην ὠφέλειαν δὲν θὰ ἔκη ἀπὸ τὴν νηστείαν. Διότι ἐκεῖνος ποὺ ἔφαγε καὶ ἔλαβε μέρος εἰς ἀγίαν συγκέντρωσιν μετ' τὴν πρόπουσαν προθυμίαν, εἶναι πολὺ καλύτερος ἀπὸ ἐκείνου, ποὺ τίποτε δὲν τρώγει καὶ ἀπουσιάζει ἀπ' αὐτῆν. Διότι καρμίαν τοιαύτην ὠφέλειαν δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ μᾶς δώσῃ τὸ νὰ μὴ φάγωμεν, ἐνῶ τὸ νὰ λάβωμεν μέρος εἰς πνευματικὴν διδασκαλίαν ὠφελεῖ καὶ μᾶς προσφέρει πολλὰ καλὰ.

Ποῦ ἄλλοθ' ἂν ἀκούσῃς αὐτὰ περὶ τῶν ὁποίων ἐδῶ φιλοσοφεῖς; Ἄν εἰς τὸ δικαστήριον μεταθῆς, φιλονεικῆσαι εἶναι ἐκεῖ καὶ διαμάχαι· ἂν εἰς τὸ βουλευτήριον, ἐκεῖ ὑπάρχει ἡ φροντίδα διὰ πολιτικὰς ὑποθέσεις· ἂν εἰς σέβαν, ἡ ἀνησυχία τῶν ἰδιωτικῶν ὑποθέσεων βασανίζει παντοῦν ἂν εἰς τοὺς συλλόγους καὶ τὰ συνέδρια τῆς ἀγορᾶς, ὅλα ἐκεῖ εἶναι γήνη καὶ φθαρτά, διότι ἢ περὶ τροφίμων ἢ περὶ εἰσφορῶν ἢ περὶ πολυτελοῦς τραπέζης ἢ περὶ πωλήσεως κτημάτων **D** ἢ περὶ συμβολαίων ἄλλων ἢ περὶ διαθηκῶν ἢ περὶ κληρονομιῶν ἢ περὶ ἄλλων παρομοίων ὅλων συζητοῦν. Καὶ εἰς αὐτὰς τὰς βασιλικὰς ἀλλὰς ἂν εἰσελθῆς, καὶ ἐκεῖ τὰ ἔβια θὰ ἀκούσῃς νὰ συζητοῦν, δηλαδὴ περὶ χρημάτων, περὶ δυναστείας, περὶ δόξης, ποὺ τιμᾶται εἰς τὴν γῆν καὶ τίποτε τὸ πνευματικόν. Ἐδῶ ὅμως ὅπως τὸ ἀντίθετον, περὶ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῶν ἐκεῖ πραγμάτων, περὶ ψυχῆς, περὶ τῆς ζωῆς μας, καὶ διὰ τὴν ἐδημιουργηθῆμεν, καὶ διὰ τὴν μένομεν ἐδῶ τόσον χρόνον, **E** καὶ διὰ τὴν φεύγομεν ἀπ' ἐδῶ, καὶ τί μετὰ ταῦτα θὰ μᾶς διαδεχθῆ, καὶ διὰ ποῖον λόγον τὸ σῶμά μας εἶναι πῆλινον καὶ ποῖα εἶναι ἡ φύσις τοῦ θανάτου, καὶ τί ἄρα γε εἶναι ἡ παρούσα ζωὴ, καὶ ποῖα ἡ μέλλουσα καὶ τίποτε γενικῶς γήϊνον, ἀλλὰ ὅλα εἶναι πνευματικὰ ὅσα λέγονται. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου, ἀφοῦ λάβωμεν μεγάλο διὰ τὴν σωτηρίαν μας ἐφόδια, ἀπερχόμεθα ἀπὸ τὴν συγκέντρωσιν μετὰ καλὸς ἐλπίδας.

2. Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν καταβάλλωμεν τοὺς σπόρους εἰς μῆτην, ἀλλὰ, ὅπως οὐκ παρεκάλεσα, ἐφέρατε ἐκείνους, ποὺ ἀπουσίασαν, ¹⁰⁷ **A** ἔμπρός καὶ ἐμεῖς ὡς οὐκ ἀνταμείψωμεν καὶ ἄφοδ' οὐκ ὑπενηθυσίωμεν ὀλίγον ἀπὸ ὅσα πρῶτον οὐκ εἶπα-

μεν, τὰ ὑπόλοιπα δεῖ οὕτως ἀποδώσωμεν πάλιν.

Ποῖα λοιπὸν ἦσαν ἐκεῖνα, ποὺ προηγουμένως ἐλέγχθησαν; Ἐξηγήσωμεν νὰ μῶμεν πῶς καὶ με ποῖον τρόπον, πρῶτον τοῦ δοθῆσαι αἱ Γραφαί, ἀκονόμησε τὰ ἀφορώμενα ἡμᾶς ὁ Θεὸς καὶ ἐλέγομεν, ὅτι διὰ τῆς κτίσεως ἐπιδαγώγησε τὸ γένος μας, τὸν οὐρανὸν ἀπλώσας καὶ θέσας εἰς τὸ μέσον σὺν θελίον μέγιστον καὶ χρήσιμον καὶ εἰς ἀμαθείς καὶ σοφοὺς, καὶ πτωχοὺς καὶ πλουσίους, καὶ Σκύθας καὶ βαρβάρους, καὶ εἰς ὅλους γενικῶς τοὺς κατοικοῦς τῆς γῆς, θελίον πολὺ ἀνώτερον ἀπὸ ὅλα ὅσα διδάσκονται. Πολλὰ εἶπομεν καὶ περὶ τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νύκτας καὶ τῆς εὐταξίας τούτων καὶ τοῦ ρυθμοῦ, τὸν ὁποῖον μετ' ἀκριβείας διαφυλάττουσιν. **B** πολλὰ καὶ περὶ τοῦ κοροῦ τῶν ὡρῶν τοῦ ἔτους καὶ τῆς ἰσότητος αὐτῶν. Διότι **δ**-πικᾶ ἡ ἡμέρα δὲν ὑπερέκει ἀπὸ τὴν νύκτα οὕτε κατὰ μιστ' ὥρα καθ' ὅσον τὸ ἔτος, ἔτσι καὶ αὐταὶ ἐμοίρουν μεταξὺ τῶν ὅλων τὰς ἡμέρας κατὰ ἴσα μέρη. Ἄλλὰ ὅπως καὶ προηγουμένως ἔλεγον, δὲν φανερώμεν τὸν δημιουργὸν μόνον τὸ μέγεθος καὶ ἡ ἡραιότης τῆς κτίσεως, ἀλλὰ καὶ ὁ τρόπος τῆς συγκροτήσεως αὐτῆς καὶ ὅτι οὕτως ἐγένετο παρὰ τοὺς φυσικοὺς νόμους. **C** Φυσικὸς νόμος εἶναι τὸ νερὸ νὰ φέρεται ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, τώρα ὅμως βλέπομεν τὸ ἀντίθετον ἢ γῆ νὰ βαστάζεται ἀπὸ τὸ νερὸ. Φυσικὸς νόμος εἶναι τὸ πῦρ νὰ τρέχη πρὸς τὰ ἄνω, τώρα ὅμως τὸ ἀντίθετον βλέπομεν, αἱ ἀκτίνες τοῦ ἡλίου νὰ ἔχουν στραφῆ πρὸς τὴν γῆν καὶ τὰ νερὰ κάτω εἶναι ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν, δὲν τρέχουν πρὸς τὸ κάτω· καὶ ὁ ἥλιος ἐνῶ τρέχει κάτω ἀπ' αὐτὰ, οὕτε σβέννεται ὑπ' αὐτῶν, οὕτε ἐξαφανίζει τὴν ὑγρασίαν ἐκείνην. Ἀκόμη εἶπομεν, ὅτι ἐκ τεσσάρων στοιχείων τὸ σῶμα ἠτελεσθή, ποὺ εἶναι ἀντίθετα καὶ ἐχθρικά μεταξὺ τῶν, καὶ τὸ ἕνα δὲν ἐξόντωσε τὸ ἄλλο, ἂν καὶ τὸ ἕνα εἶναι καταστρεπτικόν εἰς τὸ ἄλλο. Ὅθεν εἶναι φανερόν, ὅτι κάποια δύναμις ἀόρατος περιορίζει τὴν καταστρεπτικὴν τῶν ἰδιότητων, **D** καὶ αὕτη εἶναι τοῦ Θεοῦ ἡ θέλησις. Εἰς τοῦτο τὸ σημεῖον τοῦ λόγου θὰ ἐπιμείνω περισσότερο σήμερον, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ παρακαλῶ νὰ συγκεντρώσῃτε τὴν διανοίαν σας καὶ νὰ μὴ παρακαλοῦσθε μετὰ μεγάλην προσοχήν. Διὰ τὴν γῆν δὲ περισσότερον καταληπτὸν τὸ θαῦμα τοῦτο, ἀπὸ τὸ σῶμά μας θὰ πάρω τὰ ἐπιχειρήματα τῆς διδασκαλίας. Διότι καὶ τὸ σῶμά μας, τοῦτο τὸ μικρὸν καὶ βραχὺ, ἀπὸ τέσσαρα στοιχεῖα ἀποτελεῖται, ἀπὸ τὸ αἷμα, ποὺ εἶναι θερμὸν, ἀπὸ τὴν κοιλίαν τὴν ἐπιθήν, ποὺ εἶναι ἕψρον στοιχεῖον, ἀπὸ τὸ φλέγμα ποὺ εἶναι ὑγρὸν καὶ ἀπὸ τὴν μαύρην κοιλίαν, ποὺ εἶναι ψυχρὸν στοιχεῖον. Καὶ δεῖ μὴ νομίση κανεὶς ὅτι ὁ λόγος αὐτὸς εἶναι ἕνεος πρὸς τὴν ἐργασίαν μας, ἐπίστι ὁ μὲν πνευματικὸς ἄνθρωπος κατανοεῖ

και διακρίνει όλα, αυτός όμως από κανένα μη πνευματικών δεν κατανοείται (Α' Κορ. 2, 15). Ε "Ετσι και ο Παύλος μεταχειρίσθη γεωργικάς γνώσεις όμιλών εις ημάς περί της Αναστάσεως και ειπε: «άνόητε, εκείνο που σπέρνεις σύ, δεν λαμβάνει ζωήν, εάν δεν αποθάνη» (Α' Κορ. 15, 36). Εάν δε ο μακάριος εκείνος μεταχειρίσθη λόγους της γεωργίας, δεν δύναται κανείς να κατηγορήσῃ οὔτε ημάς, που εισερχόμεθα εις ζητήματα της Ιατρικής, διότι ο λόγος πάρα αναφέρεται εις την δημιουργίαν του κόσμου υπό του Θεού και είναι ανάγκη να μεταχειρισθώμεν τιαυτά παραδείγματα. "Όπως λοιπόν εἶπα ἀνωτέρω, από τέσσαρα στοιχεία αποτελείται τοῦτο τὸ σῶμά μας καὶ ἂν τὸ ἓνα ἔλεγεσθῃ ἐναντίον τοῦ ὅλου σώματος, θάνατος προέρχεται ἀπὸ τὴν ἔξτερον ταύτην παραδείγματος χάριν, όταν πλεονάσῃ ἡ καλή, προέρχεται πυρετός καὶ ἂν ὁ πλεονασμός αὐτός εἶναι ὑπερβολικός, ¹⁰⁸ Ἄ γρήγορα ἐπέρχεται ὁ θάνατος. Πάλιν, εἰς πλεονάσῃ τὸ ψυχρὸν στοιχείον, παραλύσεις καὶ τρώμοι καὶ ἀποπληξία καὶ ἀναρρώμητα ἄλλα νοσήματα γεννῶνται καὶ γενικὰ κάθε νόσημα ἀπὸ τὸν πλεονασμὸν τῶν στοιχείων τούτων γίνεται, όταν τὸ ἓνα περῶσῃ τὸ θρίαῦ του καὶ ἐπιβλήσῃ εἰς τὰ ἄλλα καὶ καταστρέψῃ τὴν μεταξύ αὐτῶν συμμετρίαν.

Ἐρώτησε λοιπὸν ἐκείνον ποῦ λέγει, ὅτι ὅλα αὐτομάτως ἔγιναν καὶ μόνον τοὺς διατηροῦνται. Εάν τὸ θρακὺ καὶ μικρὸν τοῦτο σῶμα, τὸ ὁποῖον ἔχει τὴν θεήθειαν τῶν φαρμάκων, της ἱατρικῆς ἐπιστήμης, ἢ της διοικήσεως αὐτὸ ἐσωτερικῶς ψυχῆς, της φιλοσοφικῆς σκέψεως καὶ ἀναρρώμητων ἄλλων πραγμάτων, δεν δύναται διαρκῶς νὰ μένῃ εἰς εὐταξίαν, ἀλλὰ κἀνεταὶ καὶ ὑφέσσεται πολλὰκις ζημίαν, όταν γίνῃ μέσα του ταραχή, πῶς ἦτο δυνατόν ὁ τόσο κόσμος, ποῦ περιλαμβάνει τόσοσὺς ὄγκους σωμάτων καὶ ἐπιτελεῖται ἀπὸ τὰ ἴδια μὲ τὸ σῶμα στοιχεῖα νὰ μένῃ ἐπὶ τῶσόν χρόνον ἀτάρακος, εἰς τὸν ὕψιστον τὴν εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν της μεγάλης προνοίας τοῦ Θεοῦ; Διότι θὰ ἦτο παράλογον καὶ ἀκατανόητον τὸ μὲν σῶμά μας, ποῦ ὑφίσταται τὴν ἐπίδρασιν ἐξωτερικῆς καὶ ἐσωτερικῆς προνοίας⁴⁰ μόλις νὰ ἡμπορῇ νὰ συντηρηθῇ, ὁ δὲ τόσο κόσμος, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ δι' αὐτὸν καμμία πρόνοια, Ἐπὶ τόσα ἔτη νὰ μὴ πάθῃ τίποτε ἐξ ἐκείνων, ποῦ παθαίνει τὸ σῶμά μας. Πῶς ὀρθῶς οὔτε ἓνα ἀπὸ τὰ στοιχεία ταῦτα λέγε μου, δεν ἐπέρασε τὰ θρίαῦ του καὶ δεν κατέστρεψεν ὅλα τὰ ἄλλα; Ποῖος ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τὰ συνήνωσε; Ποῖος τὰ ἔδεσε, ποῖος τὰ ἐκαλιναγώγησε, ποῖος ἐπὶ τῶσόν χρόνον τὰ συντηρεῖ; Διότι, εἰς τὸν μὲν τὸ σύμπαν ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἓνα μόνον καὶ ἀπλόσιν στοιχείον, δεν θὰ ἦτο ὀδύνα-

40. Δηλαδή της φυσῆς καὶ τῶν ἐξωτερικῶν ἐπινοικῶν συνθηκῶν.

τον αὐτὸ ποῦ λέγω, όταν όμως πολλά εἶναι τὰ στοιχεία καὶ ἀνηπάκωνται μεταξύ των, ποῖος εἶναι τόσο ἀνόητος ὥστε νὰ ἰαχυρισθῇ ὅτι μόνον τοὺς συντηροῦσθαι ταῦτα καὶ κατοῦσαν μόνον τοὺς διατηροῦσθαι; Ἐ Διότι εἰς ημεῖς οἱ ἄνθρωποι οἱ ὁποῖοι ὅσα ἐκ φύσεως, ἀλλὰ ἐκ προαιρέσεως εὐρισκόμεθα μεταξύ μας εἰς ἐκθρῆκὰς σχέσεις, δεν ἡμποροῦμεν μόνον μας, ἀλλὰ ἔχομεν ἀνάγκην ἄλλου, ἐν ὧσιν διαρκεῖ ἡ ἐκθρῆ, νὰ μῆς συμπληρώσῃ μὲ τὸν ἐκθρῆν μας, καὶ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν νὰ μῆς οὐσιώσῃ τὰς σχέσεις καὶ πείσῃ νὰ μὴ ἐπανέλθωμεν πάλιν εἰς τὴν ἐκθρῆν, πῶς ἦτο δυνατόν τὰ στοιχεία τοῦ σύμπαντος, ποῦ δεν ἔχουν λογικὸν καὶ αἰσθησιν καὶ ἐκ φύσεως εὐρισκονται μεταξύ των εἰς ἐκθρῆκὰς σχέσεις, νὰ συννασθῶν καὶ συμβυθασθῶσιν μεταξύ των καὶ μείνουν μαζί, εἰς τὸν ὕψιστον κάποιον ἀκατανόητος δύναμις, Ἐ ἡ ὅποια καὶ τὰ συνήνωσε εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ κατοῦσαν τὰ συγκρατεῖ διαρκῶς συντηροῦμενα;

3. Δὲν θλίψεις, πῶς τοῦτο τὸ σῶμα, όταν ἡ φυσικὴ ἀνομακρονθῇ ἀπ' αὐτοῦ, καταρρέει καὶ μαραινεται καὶ κἀνεταὶ καὶ κάθε στοιχεῖον αὐτοῦ ἐπανέρχεται εἰς τὸ εἶδος του; Τὸ αὐτὸ τὸ ἀκριβῶς καὶ ἐπὶ τοῦ κόσμου τούτου θὰ ἐγίνετο, εἰς ἡ δύναμις, ἡ ὅποια διαρκῶς τὸν κυβερνῇ, τὸν ὄρινεν ἔρημον της προνοίας αὐτῆς. Διότι εἰς πλοῖον χωρὶς κυβερνήτην δεν δύναται νὰ ὑπάρχῃ, ἀλλὰ καταποντίζεται εὐκαλῶς, ὁ κόσμος πῶς θὰ ὑπάρκεν ἐπὶ τῶσόν χρόνον εἰς κανένα δεν εἶχε ὡς κυβερνήτην; Καὶ διὰ νὰ μὴ εἴπω τίποτε περισσώτερον, ¹⁰⁹ Ἄ νόμος εἶπὶ ὁ κόσμος εἶναι πλοῖον, εἰς ὡς βάσαν (καρῖναν) ἔχει τὴν γῆν, ὡς πανὰ τὸν οὐρανόν, ὡς ἐπιβάτας τοὺς ἄνθρωπος, ὡς πέλαιος τὴν ὄθυσσον, ποῦ εἶναι κάτω πῶς λοιπὸν ἐπὶ τῶσόν χρόνον δεν ἔγινε ναυάγιον; Ἄφησε ἓνα πλοῖον μίαν μόνον ἡμέραν χωρὶς κυβερνήτην καὶ ναῦτας καὶ θὰ τὸ ἴδῃς νὰ καταποντίζεται ἄμέσως, ἐνῶ ὁ κόσμος κανένα τοιοῦτον δεν ἔπαθε, ἂν καὶ ὑπάρχῃ ἐπὶ πάντε κιλιάδες καὶ πολλὸ περισσώτερον χρόνια.

Καὶ διὰ τί λέγω πλοῖον; Καλόσθαι μικρὰν ἔσθησε κάποιος εἰς τὰ ἀμπέλια καὶ όταν ἐμάζευσε τὸν καρπὸν, τὴν ὄψικεν ἔρημον καὶ δεν διατηρεῖται πολλὰς φορές οὔτε ἐπὶ δύο μόνον ἡμέρας, ἀλλὰ διαλύεται καὶ καταστρέφεται γρήγορα. Ἐπειτα, καλόσθαι μὲν δεν εἶναι δυνατόν νὰ σταθῇ εἰς τὴν θέσιν της, χωρὶς νὰ ἔχει ἐκείνον, ποῦ προνοεῖ δι' αὐτήν, δημιουργηθῆ δὲ τῶσόν μεγάλον, ἢ τῶσόν ὠραῖον καὶ θαυμαστὸν καὶ νόμοι νόκτας καὶ ἡμέρας καὶ ἐναλλασσόμενοι χορεῖται τῶν ὠρῶν καὶ δρόμος της φύσεως ποπῆλος καὶ διάφορος, εἰς τὴν Ἐρῶν, εἰς τὴν θάλασσαν, εἰς τὸν ἀέρα καὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῶα, ποῦ πετοῦν καὶ κολυμβοῦν καὶ θα-

δίκουν και σύρονται με την κοιλιά, και το σπουδαιότερον βλῶν το γένος πᾶν ἀνθρώπων, πῶς ἦτο δυνατόν νὰ παρεμείνουν ἐπὶ τόσον χρόνον σταθερὰ καὶ ἀμετακίνητα, καθὼς νὰ ἔχουν καρμὶαν ὑπὲρ αὐτῶν πρόνοιαν;

Διότι ἐκτός αὐτῶν ποὺ ἐλάχθησαν, κάμε μου τὴν κόρη νὰ περῶσης μετὰ τὴν φαντασίαν τὰ λειβάδια, τοὺς ὠραίους κήπους, τὰ γένη τῶν λουλουδιῶν, τὰ βότανα ὄλα, τὰς ἀνάγκας τῶν, τὴν εὐωδίαν, τὰ σχήματα, τὴν στάσιν, τὰ ὀνόματα αὐτῶν μόνον, τὰ δένδρα τὰ καρποφόρα C καὶ τὰ ἄκαρπα, τὴν φύσιν τῶν μετάλλων, τῶν ζῶων τῶν θαλασσίων, τῶν χειρσαίων, τῶν κολιμηθῶντων, τῶν πετώντων εἰς τὸν ἀέρα, τὰ ὄρη, τὰς καιλιάδας μετὰ τὰ παλλὰ δένδρα, τὰ δάση, τοὺς κάτω ἀνόητους ὀλιγοὺς τόπους, τοὺς ἐπάνω ἀνοητολίτους (διότι ὁπωσδήποτε εἰς τὴν γῆν, εἶται καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν ὑπάρκουσι ἀνόητοι), τὰ διάφορα ἄνθη τῶν ὄσπεων, κάτω εἶναι τριαντάφυλλα καὶ ἄνω τὸ οὐράνιον τῶσον.

Θέλεις καὶ εἰς τὰ πηγά νὰ σοῦ δεῖξω ὠραία πράγματα σὺν ἀνοητοῖσι; Πρόσεξε τοῦ παγανιστοῦ τὸ σῶμα, τοῦ ὁποίου οἱ ποικιλίαι τῶν χρωματισμῶν ὑπερβαίνουν κάθε θάψμον, καὶ τὰς στρουθοκαμηλοὺς τῶν ὀπείων τὸ ποσπούλα ἔχουν τὸ χρῶμα τῆς πορφύρας. Σκέψου, παρακαλῶ, τὴν ὠραιότητα τοῦ οὐρανοῦ, ἢ ὅποια ἂν καὶ ἐπέρασε τόσος χρόνος δὲν ἠλαττώθη, ἀλλὰ εἶναι λαμπρὸς καὶ σπιλιτικός σὺν νὰ κατασκευάσθῃ σήμερον, τὴν δύναμιν τῆς γῆς, πῶς δὲν ἀδυνατήσῃ ἢ κοιλία τῆς νὰ γεννᾷ ἐπὶ τόσον χρόνον. D Σκέψου ἄκομῃ τὰς πηγὰς, πῶς ἀναβλύζουσιν καὶ δὲν ἐσταμάτησαν ἀπὸ τότε, ποῦ ἐγίναν, νὰ ἀναβλύζουσιν διαρκῶς ἡμέραν καὶ νύκτα. Σκέψου τὴν θάλασσαν, ἢ ὅποια ἂν καὶ δέχεται τόσους ποτάμους, δὲν ἐπέρασε τὰ ὄριά τῆς. Ἀλλὰ ἕκαστος πότε θὰ ματαιωπονοῦμεν, ὁποῦ αὐτὰ δὲν τελειῶνουν ποτέ; Ἀεῖξαι δὲ καὶ ἕνα ἐξ αὐτῶν, ποῦ ἀνεφέρωμεν, νὰ λέγωμεν: «πόσον μεγάλα καὶ θαυμαστά εἶναι τὰ ἔργα σου, Κύριε! ὄλα ἀνεξαιρέτως μετὰ σοφίαν τὰ ἐδημιούργησες» (Ψαλμ. 103, 24). Ἀλλὰ ποῖον λογικὸν λόγον θὰ εἴπωσι οἱ ἄνθρωποι, ὅταν ἀναφέρωμεν εἰς αὐτοὺς τὸ μέγεθος, τὴν ὠραιότητα τῆς κτίσεως, τὴν μεγαλοδωρίαν, τὴν ἀφθονίαν εἰς ὄλα;

Μὰ αὐτὸ ἀκρῶς εἶναι τὸ μεγαλύτερον ἔγκλημα, λέγουσι, ὅτι ὁ Θεὸς τόσον ὠραῖον καὶ μέγαλον ἐδημιούργησε τὸν κόσμον τοῦτον· E διότι εἰς δὲν τὸν ἔκανε τόσον ὠραῖον καὶ μέγαλον, δὲν θὰ τὸν ἐθεοποιήσωμεν, ἐνῶς νῦν μὲς παρέσπευε τὸ μέγεθος καὶ ἡ ὠραιότης αὐτοῦ καὶ ἐνομήσωμεν ὅτι εἶναι Θεός. Ἀλλὰ ὁ ἰσχυρισμὸς οὗτος εἶναι ἄβασμος. Διότι, ὅτε τὸ μέγεθος, ὅτε τὸ κάλλος τῆς κτίσεως εἶναι ἡ αἰτία τῆς ἀσεβείας ταύτης, ἀλλ' ἢ ἐκείνων ἀνοησία, ἀποδεικνύεται ὅτι

ἡμᾶς, ποῦ τίποτε τοιοῦτον ποτέ δὲν ἐπόθωμεν. Διατί δὲν ἐθεοποιήσωμεν αὐτὸν καὶ ἡμεῖς; **110 A** Δὲν τὸν βλέπωμεν μετὰ τὴν ἴδια μάτια; Δὲν ἀπολαρθάνομεν ἀπὸ τὴν κτίσιν τὰ ἴδια καλά, τὰ ὅποια καὶ ἐκείνοι; Δὲν ἔχομεν τὴν ἴδιαν ψυχὴν; Δὲν ἔχομεν τὸ αὐτὸ σῶμα καὶ τὴν αὐτὴν γῆν πατοῦμεν; Πῶς ἤρθε δὲν μὲς ἐπεσοῦν ἢ ὠραιότης καὶ τὸ μέγεθος τῆς φύσεως νὰ σκεφθῶμεν τὰ ἴδια μετὰ ἐκείνους; Ὅτι δὲν εἶναι αὐτὴ ἡ αἰτία, ἀποδεικνύεται ὅχι μόνον ἀπ' αὐτὸ, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλων λόγων. Ὅτι δηλαδὴ δὲν ἐθεοποίησαν τὸν κόσμον παρασυρθέντες ἀπὸ τὸ κάλλος του, ἀλλὰ ἔνεκα τῆς ἀνοησίας τῶν, ἀποδεικνύεται ἂν τοὺς ὑποβάλωμεν τὴν ἐρώτησιν, διὰ ποῖον λόγον προσεκύνησαν ὡς Θεὸν τὸν πῦθκον, τὸν κροκόδειλον, τὸν σκύλον καὶ τὰ εὐτελέστερα ἐκ τῶν ζῶων; Πράγματι ἐπέδεικθον ἀνόητοι μετὰ τοὺς ψευδεῖς καὶ πλανημένους σολογισμοὺς τοὺς καὶ ἐσκοτίσθη ἡ ὁσύνεσις καὶ ἀνίκανος νὰ καταλάβῃ τὴν ἀλήθειαν καὶ τὰ πρέποντα διανοοῦν τοὺς. Καὶ ἐνῶς ἰσχυρίζονται ὅτι εἶναι σοφοὶ ἐγίναν μαρῶν καὶ ἀνόητοι» (Ρωμ. 1, 21 - 22). **B** Ἀλλὰ δὲν θὰ ἀπολογηθῶμεν μόνον μετὰ αὐτὰ, θὰ προσθέσωμεν καὶ κάτι ἄλλο ἄκομῃ.

4. Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς προεγνώριζε τὴν δικαιολογίαν αὐτῶν τοῦτην, μετὰ τὴν σοφίαν του τὴν ἀπήρσε. Διὰ τοῦτο ὅχι μόνον θαυραστὸν καὶ μέγαλον ἔκαμε τὸν κόσμον, ἀλλὰ καὶ φθαρτὸν καὶ πρόσκαιρον, καὶ ἔβαλε μέσα του πολλὰς ἀποδείξεις τῆς ἀδυναμίας του καὶ ἐκείνο ποῦ ἔκαμεν εἰς τοὺς Ἀποστόλους, τὸ ἔκαμε καὶ εἰς τὸν κόσμον ὀλόκληρον. Πι δὲ ἔκαμε εἰς τοὺς Ἀποστόλους; Ἐπειδὴ πολλὰ μεγάλα καὶ παράδοξα θαύματα ἔκαμον (Ἠράβ. 2, 43), ἀπῆρσεν αὐτοὺς συνεχῶς νὰ μαρτυρῶνται, νὰ δικάζονται, νὰ μένουν εἰς τὴν φιλακήν, C νὰ περιπίπτουν εἰς σωματικὰ ἀσθενείας, εἰς διαρκεῖς νὰ εὐρίσκωνται θλίψεις, διὰ νὰ μὴ νομίσουν οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τὸ μέγεθος τῶν σημείων αὐτῶν ὅτι εἶναι θεοί. Διὰ τοῦτο, ἐνῶς τοὺς ἔδωκε τόσην χάριν, ὤρθηε τὸ σῶμα τῶν νὰ εἶναι θνητὸν, σὲ πολλοὺς δὲ καὶ φιλόσθενον καὶ δὲν ἐθέραπευσε τὴν ἀσθένειαν αὐτῶν διὰ νὰ ἀποτελῇ αὐτὴ ἀπόδειξιν ὅτι εἶναι ἄνθρωποι. Καὶ τοῦτο δὲν εἶναι λόγος ἰδικός μου, ἀλλὰ αὐτοῦ τοῦ Παύλου, ὁ ὅποιος λέγει. «Ὅσα καὶ ἂν θελήσω νὰ καυχήθῃ, δὲν θὰ εἶμαι ἄρρων καὶ ἀνόητος, διότι θὰ εἴπω ἀλήθειαν. Δυσκολοδοῦμαι ὄμως νὰ καυχήθῃ διὰ νὰ μὴ μοῦ λογαριάσῃ κανεὶς παραπάνω ἀπ' ἐκεῖνο ποῦ βλέπει εἰς ἐμὲ ἢ ἀκούει ἀπὸ ἐμὲ» (B' Κορ. 12, 6). Καὶ πάλιν «ἔκαστος δὲ τὸν θησαυρὸν τοῦτον εἰς ὄστράκινα σκεύη; D (B' Κορ. 4, 7). Τί δὲ σημαίνει τὸ εἰς ὄστράκινα σκεύη; D Εἰς τὸ σῶμα τοῦτο τὸ θνητὸν καὶ

πρόσκαιρον. Διότι ὅπως τὸ δοτρακόν⁴¹ ἀπὸ λάσπην καὶ φουγιάν γίνεται, ἔτσι καὶ τὸ σῶμα τῶν ἁγίων ἐκεῖνων, ἐπειδὴ ἦτο λήθιον καὶ ἐδέχθη τὴν ἐνέργειαν τοῦ πνευματικοῦ πυρός ἐγένεν δοτρακόν. Καὶ διὰ τὴν ἔργον τοῦτο, καὶ τόσον θησαυρόν καὶ πλοῦτον καρισμάτων ἔβαλε μέσα εἰς θνητὸν καὶ φθαρτὸν σῶμα; «Διὰ τὴν ἀποδεικνύεται, ὅτι ἡ ὑπερβολικὴ δύναμις ἢ ὅποια νικᾷ τὰ ἐπιπόδια καὶ τοὺς κινδύνους μας προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεόν καὶ οὐκ ἀπὸ ἡμῶν» (αὐτόθι). Διότι ὅταν ἦσεν τοὺς Ἀποστόλους νὰ ἀνασταίνων νεκροὺς αὐτοὶ δὲ νὰ εἶναι ὁσθενεῖς καὶ νὰ μὴ ἠμποροῦν νὰ ἀπαλλαγῶν ἀπὸ τὴν ὁσθενείαν, θὰ καταλάβῃς καλὰ, ὅτι ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν δὲν ὀφείλεται εἰς τὴν δύναμιν ἐκείνου, ποὺ τοὺς ἀνασταίνει, ἀλλὰ εἰς τὴν ἐνέργειαν τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου. Εἰ «Ὅτι δὲ ἦσαν συνεχῶς ὁσθενεῖς ἄκουσε τί λέγει ὁ Παῦλος διὰ τὸν Τιμόθεον. «Νὰ χρησιμοποιοῦς ὄλιγον κρασί διὰ τὸ στομάχι σου καὶ τὰς συνεχῶς ὁσθενεῖας σου» (Α' Τιμ. 5, 25). Καὶ πάλιν περὶ ἄλλου γράφει: Τὸν Τρόφιμον ὄψακα ἤρρωστον εἰς τὴν Μίλητον (Β' Τιμ. Δ' 20). Καὶ εἰς τὴν πρὸς Φιλιππησίους ἐπιστολήν (2, 17) ἔγραψεν ὅτι ὁ «Ἐπιφρόδιτος ἠσθένησε βαρεῖα καὶ ἐπιλησίαε νὰ ἀποθάνῃ». Διότι, ἐάν παρ' ἑαυτῶν αὐτὰς τὰς ἀδυναμίας τῶν, οἱ ἄνθρωποι τοὺς ἐνόμισαν ὅτι εἶναι Θεοὶ καὶ ἐπεχείρησαν νὰ τοὺς προσφέρουν θυσίαν λέγοντες: «Οἱ Θεοὶ ἔγινον ὅμοιοι μετὰ τοὺς ἀνθρώπους καὶ κατέβησαν πρὸς ἡμᾶς» (Πράξ. 14, 11). Ἐάν δὲν εἶχον καὶ αὐτὰς τὰς ἀδυναμίας, ἢ εἰς πᾶσαν σημείων ὁσθεσίας δὲν θὰ ἔφθανον βλέποντες τὰ θαύματα αὐτῶν; Καθὼς λοιπὸν ἐδῶ, διὰ τὸ μέγεθος τῶν θαυμάτων, καὶ τὴν φόβον αὐτῶν ἄφηκε νὰ μὴν εἰς ἀδυναμίαν καὶ τοὺς ἀλλεπαλλήλους πειρασμοὺς ἐπέτρεψε, διὰ νὰ μὴ νομίσουν οἱ ἄνθρωποι ὅτι εἶναι Θεοὶ, ἔτσι καὶ ἐπὶ τῆς κτίσεως κῆτι παρόμοιον μετὰ αὐτὰ ἔκαμε, διότι ἀπ' ἐνός μὲν τὴν ἔκαμε ὕψιστον καὶ μεγάλην καὶ ἀπ' ἑτέρου φθαρτὴν. Καὶ περὶ τῶν δύο τούτων ἰδιότητων τῆς κτίσεως φιλοσοφοῦν οἱ Γραφαί. Ὁ μὲν ἑνας συγγραφεὺς αὐτῆς ὁμιλῶν διὰ τὸ κάλλος τοῦ Οὐρανοῦ ἐκπαράζει ὡς ἐξής: «Οἱ οὐρανοὶ διηγῶνται τὴν ἔνδοξον σοφίαν τοῦ Θεοῦ» (Ψαλ. 18, 2). Καὶ πάλιν ἄλλος λέγει: «Ἐκεῖνος ποὺ ἔστησε τὸν οὐρανὸν ὡς ὄθλον καὶ ἀπέλωσεν αὐτὸν ὡς ὁσπρὴν ἐπέσω εἰς τὴν γῆν» (Ἠσαίας 40, 22) καὶ αὐτὸς πάλιν: «Ἐκεῖνος ποὺ κατέχει τὸν γύρον τοῦ οὐρανοῦ» (αὐτόθι 6, 23). Β. Ἄλλος δὲ διὰ τὴν ἀποδείξιν ὅτι ἂν καὶ εἶναι ὕψιστος καὶ μεγάλος, εἶναι ὅμως φθαρτός καὶ πρόσκαιρος, λέγει τὰ ἐξής: «Σὺ, Κύριε, ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς δημιουργίας ἐστήριξας τὴν γῆν ὡς ἐπάνω εἰς θερμῶν στερεῶν καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἶναι οἱ οὐρανοί. Αὐτοὶ θὰ

41. "δοτρακόν" ἐνταῦθα σημαίνει ἄγγιστον πῆλινον, κερραμίδι.

καλασθῶν καὶ θὰ ἀλλάξουν τὸ σημερινόν των σῆμα. Σὺ ὅμως παραμένεις ἀναλλοίωτος καὶ ἀμετάβλητος. Καὶ ὅλος ὁ κόσμος ὡς ἐνδύμα θὰ παλιώσῃ καὶ ὡς ἐξωτερικὸν ρούκον, ποὺ περιβάλλονται οἱ ἄνθρωποι, θὰ τὸν γυρίσῃ καὶ θὰ τὸν περιτυλίξῃ καὶ θὰ ἀλλάξῃ γινόμενος καινούργιος» (Ψαλ. 101, 26 - 27).

Καὶ διὰ τὸν ἥλιον, λέγει πάλιν ὁ Δαυὶδ ὅτι εἶναι ὡς τὸν νυμφίον, ποὺ ἐξέρχεται ἀπὸ τὸν νυμφικὸν θάλαμον ὁλοήμερος μετὰ καθαριωτικὰ καὶ ἀπαστρέποντα ἐνδύματα. Καὶ ὁμοιάζει μετὰ γίγαντα ἀκούραστον ποὺ μετὰ εὐκαρίστησιν προχωρεῖ, ἵνα διατρέξῃ καθ' ἐκάστην τὸν δρόμον του.» (Ψαλ. 18, 6). Εἶδες πῶς αὐτὸς παρέστησε τὸ κάλλος καὶ τὸ μέγεθος τοῦ ἄστρου τούτου; Σὺν τὸν νυμφίον ποὺ ἐξέρχεται ἀπὸ κάποιον νυμφικὸν θάλαμον, ἔτσι καὶ ὁ ἥλιος μεγαλοπρεπῶς ἀφίνει τὰς ἀκτῖνας του εἰς τὴν ἀνοτολήν καὶ ὡς μετὰ κροκωτῶν⁴² παραπέτασμα C στολίζει τὸν οὐρανὸν καὶ χρωματίζει μετὰ τριανταφυλλί κρῶμα τὰ σύννεφα καὶ τρέχει κάθε ἡμέραν ἀνεμπόδιστα καὶ κανένα κάλυμα δὲν συναντᾷ εἰς τὴν διαδρομὴν του. Εἶδες λοιπὸν τὸ κάλλος καὶ τὸ μέγεθος αὐτοῦ; Βλέπε τώρα καὶ τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἀδυναμίας αὐτοῦ.

Καὶ τὴν ἀδυναμίαν ταύτην φανεράντων κάποιος σοφὸς ἔλεγε: «Ἦ ὑπάρχει φωτεινότερον ἀπὸ τὸν ἥλιον; Καὶ τοῦτο ἐκλείπει» (Σοφ. Σειράχ. 17, 31). Καὶ ὡς μόνον ἐκ τοῦ κυρίου τούτου φαίνεται ἡ ἀδυναμία του, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν συγκέντρωσιν τῶν νεφῶν. Ὅταν λοιπὸν κάτω ἀπὸ τὰς ἀκτῖνας εὐρέθῃ σύννεφον, ἐνῷ πολλὰς φορὰς ἔρρισκε τὰς ἀκτῖνας καὶ προσεπάθηε νὰ διαρρήξῃ αὐτὰ, δὲν τὸ κατώρθωσε. Διότι εἶχε τοῦτο πάχος, περισσότερον τοῦ συνήθους καὶ δὲν τοῦ ἐπέτρεπε νὰ τὸ διαπεράσῃ. Ἀλλὰ τρέφει τοὺς σπόρους, θὰ μοῦ εἰπῆς. Καὶ ὅμως δὲν τοὺς τρέφει μόνος αὐτός. Οἱ σπόροι ἔχουν ἀνάγκην καὶ κώματος καὶ ὑγρασίας καὶ βροχῶν καὶ ἀνέμων καὶ τῆς συνδρομῆς τῶν ἐποχῶν τοῦ ἔτους διὰ νὰ θλαστήσων; καὶ ἂν δὲν συνδράμουν διὰ αὐτὰ, περιττὴ ἀποβαίνει ἡ χρησιμότης τοῦ ἡλίου.

Τοῦτο δὲ, τὸ νὰ ἔχη ἀνάγκην τῆς βοήθειας ἄλλων, διὰ νὰ κάμῃ αὐτὸ ποὺ ἐπιθυμεῖ, δὲν εἶναι ἴδιον Θεοῦ, διότι ἡ κυριώτερα ἰδιότης τοῦ Θεοῦ εἶναι τὸ νὰ μὴ ἔχη ἀνάγκην κανενός. Αὐτὸς λοιπὸν (ὁ Θεός) δὲν ἔβγαλε μετὰ αὐτὸν τὸν τρόπον τὰ σπέρματα ἀπὸ τὴν γῆν, ἀλλὰ διάταξε μόνον καὶ ὅλα ἐβλάστησαν. Διὰ νὰ μάθῃς πάλιν ὅτι οὐκ ἔστι ἡ φύσις τῶν στοιχείων, ἀλλὰ ἡ διαταγὴ αὐτοῦ δημιουργεῖ τὰ πάντα, ἐδημιούργησε τὰ στοιχεῖα αὐτὰ ἐκ τῆς ἀνυπαρξίας, καὶ εἰς τὴν ἐ-

42. Πολυτελέστατον ἔσρασμα ὑγρασιμὸν μετὰ λεπτοτάτην κρῶμιν.

ποχήν τῶν Ἰουδαίων Ε τὸ μάννα ἔρριψε ἀπὸ τὸν οὐρανὸν κυρίως νὰ λάβῃ κανενὸς ἀνάγκην. «Ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, λέγει, ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς» (Ψαλμ. 77, 24). Καὶ τί λέγω ὅτι ὁ ἥλιος ἔχει ἀνάγκην καὶ ἄλλαν παραγόντων διὰ νὰ δώσῃ εἰς τοὺς σπόρους ἀνάπτυξιν καὶ ζωὴν ἄρου αὐτὸς ὁ ἴδιος ἔχει τὴν ἀνάγκην πολλῶν διὰ τὴν συντήρησίν του καὶ ὁ ἴδιος δὲν ἔμπροσθι νὰ ἐπαρκῶσῃ διὰ τὸν ἑαυτὸν του; Διότι καὶ διὰ νὰ θαδῆκῃ ἔχει ἀνάγκην τοῦ οὐρανοῦ, ποῦ εὐρίσκεται ὑποκάτω αὐτοῦ ὡς ἔδαφος¹³ καὶ διὰ νὰ φαίνεται ἔχει ἀνάγκην τῆς καθαρότητος καὶ λεπτότητος τοῦ ἀέρος, ὥστε ἂν γίνῃ οὗτος πικνὸς πέραν τοῦ κανονικοῦ.¹¹² Ἄδυναται νὰ δεῖξῃ ἐκεῖνος τὸ φῶς του καὶ διὰ νὰ μὴν εἶναι εἰς ὅλους ἀνυπόφορος καὶ μὴ κατακόσῃ τὰ πάντα ἔχει ἀνάγκην πάλιν ψυχρότητος καὶ ὑροσιᾶς. Ἀφοῦ λοιπὸν καὶ ἄλλα στοιχεῖα φαίνονται δυνατώτερα αὐτοῦ καὶ τὰς ἐλλείψεις αὐτοῦ διορθῶνουν (δυνατώτερα εἶναι τὰ σύννεφα καὶ οἱ τοῖχοι καὶ μερικὰ ἄλλα σώματα, ποῦ ἀποκρῦπτουν τὸ φῶς αὐτοῦ, διορθῶνουν δὲ τὴν ὑπερβολικὴν αὐτοῦ ἐνέργειαν ἢ ὑροσιᾶ, αἱ πηγαί, καὶ ἡ ψυχρότης τοῦ ἀέρος) πῶς εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι οὗτος Θεός; Διότι ὁ Θεὸς πρέπει νὰ εἶναι τέλειος καὶ νὰ μὴ ἔχῃ ἀνάγκην κανενὸς καὶ νὰ εἶναι εἰς ὅλα ἡ αἰτία ὄλων τῶν καλῶν καὶ νὰ μὴ ὑφίσταται κανένα ἐμπόδιον, καθὼς λέγει περὶ Θεοῦ ὁ Παῦλος καὶ ὁ προφήτης Ἰερεμίας, ὁ ὁποῖος λέγει τὰ ἑξῆς, ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ Θεοῦ: Β «Τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἐγὼ πληρῶ, λέγει ὁ Κύριος». Καὶ πάλιν «Θεὸς πλησίον εὐρισκόμενος καὶ οὐ μακρὰν εἰμι ἐγὼ» (Ἰερ. 23, 24). Καὶ ὁ Δαυὶδ λέγει: «Ἔστα εἰς τὸν Κύριον σὺ εἶσας ὁ πραγματικὸς Κύριός μου, διότι δὲν ἔχεις ἀνάγκην τῶν δώρων μου» (Ψαλμ. 15, 2). Ὁ δὲ Παῦλος θέλων νὰ φανερώσῃ ὅτι ὁ Θεὸς κανενὸς δὲν ἔχει ἀνάγκην καὶ ὅτι τὰ δύο ταῦτα, ἴτοι ἡ ἔλλειψις ἀναγῶν καὶ ὅτι οὗτος εἶναι ἐκεῖνος ποῦ κολληγεὶ ὅλα εἰς δίκην, ἀνήκουν κυρίως εἰς τὸν Θεόν, ὡς ἔξῃς ἐκφράζεται: «Ὁ Θεὸς ποῦ ἐδημιούργησε τὸν οὐρανὸν, τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ τίποτε, ἀφοῦ αὐτὸς δίδει εἰς ὅλα τὰ ζῶντα δημιουργήματά του ζωὴν καὶ ἀνασπῶν καὶ ὅλα ὅσα πρὸς συντήρησίν των χρειάζονται» (Πρόξ. 17, 24 - 25).

5. Ἦτο λοιπὸν δυνατόν καὶ τὰ ἄλλα στοιχεῖα τῆς φύσεως νὰ ἐξετάσωμεν, τὸν οὐρανὸν, τὸν ἀέρα, τὴν γῆν, τὴν θάλασσαν καὶ νὰ δεῖξωμεν τὴν ἀδυναμίαν αὐτῶν C καὶ πῶς ἕκαστον ἔχει ἀνάγκην τοῦ τελειοῦ του καὶ κυρίως τὴν βοηθειαν αὐτοῦ κἀνεταί καὶ καταστρέφεται. Διότι καὶ ἡ γῆ, ἔάν τὴν ἐγκαταλείψουν αἱ πηγαί καὶ ἡ ὑγρασία, ποῦ ἐνοπεύρεται

13 122 Ἰσακρητολογος, 88.

εἰς αὐτὴν ἀπὸ τὴν θάλασσαν καὶ τοὺς ποταμούς, γρήγορα θὰ κατακαῖ καὶ θὰ καθῆ. Καὶ τὰ ἄλλα στοιχεῖα τῆς φύσεως ἔχουν τὴν ἀνάγκην τὸ ἕνα τοῦ ἄλλου. Καὶ ὁ ἀέρας ἔχει ἀνάγκην τοῦ ἡλίου καὶ ὁ ἥλιος τοῦ ἀέρος. Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ κάμωμεν μακρότερον τὸν λόγον, ἀφοῦ μὲ ὅσα εἶπομεν ἀρκετὸς ἀφορμὰς ἐδώσαμεν εἰς ὅσους ἐπιθυμοῦν νὰ ἐρευνησοῦν τὸ θέμα τοῦτο, θὰ ἀρκεσθῶμεν εἰς αὐτά. Διότι ἔάν ὁ ἥλιος, ποῦ εἶναι τὸ θαυμαστότερον ἀπὸ ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως, εἶναι τόσο ἀδύνατος καὶ ἐλλιπής, πολὺ περιοσώτερον εἶναι τοιαῦτα τὰ ἄλλα στοιχεῖα αὐτῆς. Ἀλλὰ, ὅπως εἶπον, αὐτὸ τὸ ζήτημα θὰ τὸ ἀρίω νὰ τὸ ἐξετάσωμεν οἱ φιλόσοφοι ἀκροαταί μου καὶ ἐγὼ τώρα μὲ θέσω τὴν Γραφήν θὰ σὲ ἀποδείξω D ὅτι οὐκ ἔστι μόνον ὁ ἥλιος ἀλλὰ καὶ ἀλόκληρος αὐτὸς ὁ κόσμος εἶναι φθαρτὸς καὶ πρόσκαιρος. Διότι, ἀφοῦ τὰ στοιχεῖα, ἕκ τῶν ὁποῶν ἀποτελεῖται, εἶναι καταστρεπτικὰ τὸ ἕνα τοῦ ἄλλου, καὶ ἐλαττώνει τὴν δύναμιν τοῦ ἡλίου ἢ ὑπερβολικὴ ψυχρότης, καταστρέφει δὲ τὴν ψυχρότητα ἢ ἐπικράτησις τῆς θερμότητος καὶ τὰς ἀντιθέτους ποιότητες καὶ διαθέσεις μεταξὺ των ἐνεργοῦν καὶ πάσχουν τὰ στοιχεῖα, εἶναι ἀσφάμερον πλέον διὲ αὐτὰ ἐπιφέρουν μεγάλην φθορὰν εἰς τὸ σῶμα καὶ διὲ ὅλα ὅσα φαίνονται εἶναι ὡς τὸ σῶμα φθαρτὰ. Ἀλλὰ ἐπειδὴ ὁ λόγος οὗτος εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας ἀπλοῖτητα, ἐμπρός ἄς σὲ μεταφέρωμεν εἰς τὴν γλυκεῖαν πηγὴν τῆς Γραφῆς διὰ νὰ ἀναπαύσωμεν τὴν ἀκοήν σας. Διότι δὲν θὰ σὲς ὀμιλῶμεν χωριστὰ διὰ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, Ε ἀλλὰ περὶ ὅλης μαζί τῆς κτίσεως θὰ σοῦ δεῖξωμεν τὸν Ἀπόστολον νὰ λέγῃ τὸ ἴδιον καὶ σαφῶς νὰ ἰονῆκῃ ὅτι ὅλη ἡ κτίσις δουλεῖ εἰς τὴν φθορὰν καὶ διὰ ποῖαν αἰτίαν δουλεῖ, καὶ τότε θὰ ἀπαλλαγῆ ἀπὸ αὐτὴν τὴν δουλειαν, καὶ ποῦ θὰ καταλήξῃ. Διότι ἀφοῦ εἶπεν ὅτι «δὲν εἶναι ἕξις καὶ συγκριθεῖν ὅσα ὑποφέρωμεν εἰς τὸν τωρινὸν καιρὸν»¹¹³ Α πρὸς τὴν δόξαν ποῦ θὰ δοθῆ εἰς ἡμᾶς, προσέθεσε, διότι καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις μὲ μεγάλην ἀνυπομονησίαν περιμένει τὴν ἐνδοξον φανέρωσιν τῶν παιδιῶν τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ εἰς τὴν ματαιότητα ἡ κτίσις ὑπεδουλώθη ὅσα μὲ τὴν θέλησίν της, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν Θεόν ποῦ τὴν ὑπέταξε μὲ κάποιαν ἐλπίδα» (Ρωμ. 8, 19—20). Μὲ αὐτὰ λέγει τὰ ἑξῆς: Φθαρτὴ ἡ κτίσις ἔγινε. Αὐτὸ σημαίνει ἡ φθορὰ εἰς τὴν ματαιότητα ὑπεδουλώθη. Φθαρτὴ δὲ ἐγένετο, διότι ἔτσι τὸ ἠθέλησεν ὁ Θεός. Διέταξε δὲ ὁ Θεὸς τοῦτο ἐξ αἰτίας τοῦ γένους τοῦ ἰσικῶ μας. Ἀφοῦ φθαρτὸν ὄνθρωπον ἐμελλε νὰ τρέφῃ, φθαρτὴ ἐπρεπε καὶ αὐτὴ νὰ εἶναι, διότι φθαρτὰ σώματα δὲν ἐπρεπε νὰ κατοικοῦν μέσα εἰς ἀφθαρτον κτίσιν. Ἀλλ' ὅμως δὲν θὰ παραμείνῃ διὰ παντός τοιαύτη, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις θὰ ἐλευθερωθῆ ἀπὸ τὴν δου-

λείαν της φθοράς» (Ρωμ. 8, 21). Β "Επειτα διά να φανερώση πότε τούτο θά γίνη και διά ποίους, προσέθεσε: «διὰ να λάβῃ μέρος εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐνδόξου καταστάσεως τῶν παιδῶν τοῦ Θεοῦ.» (Αὐτόθι). "Όταν θά ἀναστηθῶμεν, λέγει μὲ αὐτά, καὶ θά λάβωμεν θάρρα σώματα, τότε καὶ τοῦ οὐρανοῦ τὰ σώμα καὶ τῆς γῆς καὶ δλης τῆς κτίσεως θάρρατον θά εἶναι καὶ ἀθάνατον. "Όταν λοιπὸν ἴδῃς τὸν ἥλιον να ἀνατελλῆ, θαύμασε τὸν δημιουργὸν αὐτοῦ διὰν ἴδῃς αὐτὸν να κρύπτεται καὶ ἐξαφανίζεται, ἐνόησον τῆς φύσεως αὐτοῦ τὴν ἀδυναμίαν καὶ να μὴ τὸν προσκυνῆσῃς ὡς Θεόν.

Διὰ τοῦτο ἔκα μόνον εἰς τὴν φύσιν τῶν στοιχείων ἐπέβαλεν ὁ Θεὸς δειγμάτια τῆς ἀδυναμίας αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀνθρώπους, ποὺ εἶναι δοῦλοι αὐτοῦ, διέταξε να δώσωσι διαταγὰς εἰς αὐτά, ὡστε καὶ ἀν ἀπὸ τῆς ὄψεως αὐτῶν δὲν ἐνοήσωσι τὴν ἀδυναμίαν τῶν ἀπὸ ἐκείνου, ποὺ τὰ διατάσσουν, να μὲθῃς διὰ ὅλα αὐτά εἶναι δοῦλοι ὄπως οὐ. C "Ο Ἰησοῦς λοιπὸν τοῦ Ναυῆ λέγει: «Νὰ σταθῇ ὁ ἥλιος ἐπάνω εἰς τὴν Γαθαῶν καὶ ἡ σελήνη ἐπάνω εἰς τὴν φάραγγα Αἰδῶν» (Ἰησ. Ναυῆ 10, 12). Καὶ ὁ Προφήτης Ἰσαίας ἐπὶ τοῦ βασιλέως Ἐζεκίου ἔκαρε τὸν ἥλιον να γυρίσῃ εἰς τὰ ὀπίσω (Ἠσ. 38, 8) καὶ ὁ Μωϋσῆς τὸν ἄερα, τὴν θάλασσαν, τὴν γῆν καὶ τοὺς θρόνους διέταξε ὁ Ἐλισσαῖος μετέβαλε τὴν φύσιν τῶν ὑδάτων (Δ' Βασίλ. 2, 20, 3, 18), οἱ τρεῖς παῖδες κατενίκησαν τὴν δύναμιν τῆς φωτιᾶς. Βλέπετε πῶς καὶ διὰ τῶν δύο τούτων τρόπων ἐπρονόησε δι' ἡμᾶς ὁ Θεός, διὰ μὲν τοῦ κάλλους τῶν στοιχείων ὀδηγῶν ἡμᾶς εἰς τὸ να γνωρίσωμεν αὐτὸν, διὰ δὲ τῆς ἀδυναμίας τούτων μὴ ἀφῆνων ἡμᾶς να φθάσωμεν εἰς τὸ σημεῖον να λατρεύσωμεν αὐτὰ ὡς Θεόν; D

6. Δι' ὅλα λοιπὸν αὐτὰ ἄς δοξάσωμεν αὐτόν, ποὺ φροντίζει δι' ἡμᾶς, ἔκα μόνον μὲ λόγια, ἀλλὰ καὶ μὲ ἔργα καὶ ἄς ἐπιδείξωμεν ἀρίστην διαγωγὴν καὶ εἰς τὰ ἔλλα καὶ εἰς τὴν ἀποφυγὴν τῶν ὀρκων. Διότι θεοβαῶς κάθε ἀμάρτημα δὲν φέρει τὴν ἰδίαν τιμωρίαν, ἀλλὰ ὅσα εὐκολα διαπράττονται, τιμωροῦνται περισσότερο. Τοῦτο ὑπονοῶν καὶ ὁ Σολομὸν ἔλεγε: «ἐδὲν εἶναι παράδοξον ἐὰν συλληθῆ ἕνας να κλέπτη, διότι κάνει τοῦτο, διὰ να χορηγήσῃ ἐπειδὴ πεινᾷ. "Ο μοικὸς ὅμως ἀπὸ ἑλλειψιν νοῦ καταστρέφει τὴν ψυχὴν του» (Παρ. 8, 30 - 32). Διὰ τούτων λέγει τὰ ἑξῆς: E Κακὸν εἶναι να εἶναι κανεὶς κλέπτης, ἀλλὰ ἔκα τὸσον κακὸν, ὅσον τὸ να εἶναι μοικὸς. Διότι ἐκεῖνος μὲν ἔχει να προβάλλῃ καὶ κάποιαν, ἔστω καὶ μὴ σοβαρὰν, δικαιολογίαν, τὴν ἀνάγκην εἰς τὴν ὁποῖαν εὐρέθη λόγῳ τῆς πείνας, οὗτος δὲ, ἐνῷ καμάρῃ ἀνάγκη δὲν τὸν πᾶζει, πέφτει εἰς τὸ βάραθρον τῆς ἀμαρτίας μόνον ἀπὸ ἀνοησίαν. 114 A

Καὶ γνωρίζω μὲν διὰ ὅς φαίνομαι πλέον δυσόρεστος καὶ φορτικός καὶ διὰ μὲ τὰς συνεχεῖς παροινέσεις ὅς ἔγινα ἐνοκλητικός, ἀλλ' ὅμως δὲν θά παύσω τὰς συμβουλὰς μου, διὰ να ὄς ἀναγκάσω, μὲ τὴν ἀναισχυντίαν μου τοῦλάχιστον, να κόψετε τὴν κακὴν τῶν ὀρκων συνήθειαν. Διότι ἐὰν ὁ δικαιοτῆς ἐκεῖνος, ὁ σκληρὸς καὶ ἀκαμπτος ἐκάμψῃ ἀπὸ τὴν ἐνόκλησιν τῆς κήρας καὶ ἤλλαξε συμπεριφορὰν, πολὺ περισσότερον ὄς θά καμφθῆτε καὶ μάλιστα, διὰν αὐτὸς ποὺ ὄς παρακαλεῖ, δὲν τὸ πράττει χάριν τοῦ ἑαυτοῦ του, ἀλλὰ κόμιν τῆς σωτηρίας τῆς ἰδικῆς ὄς μᾶλλον δὲ καὶ διὰ τὸν ἑαυτὸν μου δὲν ἤθελον ἀρνηθῆ να πράξω τούτο, διότι τὰ ἰδικὰ ὄς ἀγαθὰ νομίζω διὰ εἶναι ἰδικὰ μου κατορθώματα. Ἐπεθύμωμιν δὲ, ὅπως ἀκριβῶς ἐγὼ τώρα κοιτάζω καὶ κόπτομαι διὰ τὴν ἰδικὴν ὄς σωτηρίαν, B ἔτσι καὶ ὄς να φροντίζετε διὰ τὴν ψυχὴν ὄς καὶ τότε θά κατορθώνατε ἐξάπαντος να φέρετε εἰς πέρας αὐτὴν τὴν ἐντολήν.

Ἄλλὰ τί χρειάζονται τὰ πολλὰ λόγια; Διότι ἐὰν μὴτε γέεννα ὑπῆρχε, μὴτε κόλασις διὰ τοὺς παραβάτας, ὅτε ἄνοιθῆ διὰ τοὺς τηρητὰς αὐτῆς, ἐγὼ δὲ ὄς ἐξητούσα τοῦτο ὡς χάριν, ὄρα γε δὲν θά ἐκάνετε αὐτὴν τὴν συγκατάθεσιν; Δὲν θά μου ἐδόξατε αὐτὸ ποὺ θά ὄς ἐξητούσα, ἀφοῦ θά ἦτο τόσον εὐκολόν; "Όταν δὲ ὁ Θεὸς ζητῇ αὐτὴν τὴν χάριν, πρὸς τὸ συμφέρον τὸ ἰδικὸν ὄς, ἔκα τὸ ἰδικόν του, ποῖος θά εἶναι τόσον ἀγνώμων, τόσον ἄβελος καὶ ταλαίφημος, ὡστε εἰς τὸν Θεόν, ποὺ ζητεῖ τὴν χάριν αὐτὴν, να μὴ τοῦ τὴν δώσῃ καὶ διὰν μάλιστα αὐτός, ποὺ θά δώσῃ τὴν χάριν αὐτὴν, θά ὠφεληθῆ ἔξ αὐτῆς;

Ταῦτα λοιπὸν να βάλετε εἰς τὸν νοῦν ὄς καὶ ἀφοῦ πᾶτε εἰς τὸ σπῆτι ὄς, να ἐπαναλαμβάνετε ὅλα ὄσα ἐλέχθησαν καὶ ἐκεῖνους, C ποὺ δὲν προσέκουν μὲ κάθε τρόπο να διορθώνατε, διὰ να ἀπαλαύσωμεν τὴν ἀμοιβὴν τῶν ἰδικῶν μας καὶ τῶν ἔνων κατορθωμάτων, διὰ τῆς χάριτος καὶ φιλανθρωπίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποῖου καὶ μετὰ τοῦ ὁποῖου εἰς τὸν Πατέρα ἄς εἶναι ἡ δόξα, μαζί μὲ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΝΔΕΚΑΤΗ

ΕΙΧΑΡΙΣΤΙΑ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΘΕΟΝ ΔΙΑ ΤΗΝ ΑΠΑΛΛΑΓΗΝ ΑΠΟ ΤΑ ΚΑΚΑ, ΤΑ ΟΠΟΙΑ ΑΚΕΜΕΝΟΝΤΟ ΕΝΑΝΤΙ ΤΗΣ ΣΤΑΣΕΩΣ, ΚΑΙ ΑΝΑΜΗΝΣΙΣ ΕΚΚΙΝΩΝ, ΠΟΥ ΤΟΤΕ ΣΥΜΒΗΣΑΝ. **D** ΑΚΟΜΗ ΔΕ ΚΑΙ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΕΚΚΙΝΩΝ ΠΟΥ ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΝ ΤΟ ΣΩΜΑ ΜΑΣ, ΚΑΙ ΠΕΡΙΚΩΣ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΚΕΠΗΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΚΑΙ ΤΕΛΟΥΣ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΩΣ ΘΑ ΚΑΤΟΡΜΩΣΗ ΤΙΣ ΝΑ ΜΗΝ ΟΡΚΙΖΕΤΑΙ.

1. "Όταν ουλλογησῶ τὴν παρελθούσαν τρικυμίαν καὶ τὴν σημερινὴν γαλήνην δὲν παύω νὰ λέγω Εὐλογητός ἔσται ὁ Θεός, πού ἔδωκε τὰ ἐπιτρέπει καὶ καίωπιν τὰ μετοβάλλει· ὁ ὁποῖος παρήγαγε τὸ φῶς ἀπὸ τὸ σκότος (Ἄρμ. 5, 8. Ἰωβ 37, 15), ὁ ὁποῖος κατεβάλλει μέχρι τῶν πυλῶν τοῦ Ἄδου καὶ ἀνυψώνει πόλιν (Α' Βασ. 2, 8). ὁ ὁποῖος τιμωρεῖ, ἀλλὰ δὲν θανατώνει. Καὶ τοὺς λόγους τούτους ἐπιθυμῶ καὶ οὐκ νὰ μὴ παραλείψετε ποτὲ νὰ ἐπιναλαμβάνετε. Διότι ἐάν αὐτοὺς μὲ ἔργα μᾶς εὐεργέτησε, **E** ποῖαν συγγνώμην θὰ δοῦμεν ὅταν οὐτὲ μὲ λόγια δὲν τὸν ἀνταμειβῶμεν; Δι' αὐτό, σὺς παρακαλῶ ποτὲ νὰ μὴ παραλείψετε νὰ εὐχαριστῆτε αὐτόν. Διότι ἐάν εἰς τὰ πρῶτα φανώμεν εὐγνώμονες, εἶναι ἀλοφάνερων ὅτι καὶ ἄλλα μεγαλύτερα ἀγαθὰ θὰ ἀπολαύσωμεν. Ἄς λέγωμεν λοιπὸν συνεχῶς: Εὐλογητός ἔσται ὁ Θεός, πού καὶ σὲ μᾶς ἔδωκε τὴν εὐκαιρίαν νὰ σὺς παραβέσωμεν χωρὶς φόβου τὴν συνήθη πνευματικὴν τράπεζαν καὶ σὲ οὐκ ἐπέτρεψε μὲ θάρρος νὰ ἀκοῦτε τοὺς λόγους μας. Εὐλογητός ἔσται ὁ Θεός, **115 A** διότι δὲν συγκεντρωθήμεθα πλέον ἐδῶ διὰ νὰ ἀποφυγῶμεν τὸν ἐξωτερικὸν κίνδυνον, ἀλλὰ διότι ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἀκούσωμεν τὸ κήρυγμα καὶ δὲν πληροῦσθεμεν ἐδῶ ὁ ἕνας τὸν ἄλλον μὲ ἀγωνίαν τρόμον καὶ φροντίδα ἴσρα πλέον, ἀλλὰ μὲ πολὺ θάρρος, ἐπειδὴ ἀπετινάξαμεν ὄλον τὸν φόβον. Διότι τὰς προηγουμένας ἡμέρας δὲν διαφέραμεν ἀπὸ ἐκείνους πού ὀφίστανται τρικυμίαν εἰς τὸ μέσον τῆς θαλάσσης καὶ περιμένουν ὕψων τὴν ὕψων νὰ ναυαγήσουσιν, διότι ἀναρτήματα δυσάρεστοι φῆμαι καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν μᾶς ἀνηρκοῦσαν, μᾶς ἐτάρασαν, μᾶς ἐκινούσαν ἀπὸ παν-

τού καὶ καθημερινῶς μὲ περιέργειαν καὶ ἀνηρκοσίαν ἐρωτοῦσαμεν, ποῖος ἦλθεν ἀπὸ τὸ στρατόπεδον; τί νέα μᾶς ἔφερε; ἀλήθεια ἢ ψέμματα εἶναι ὅσα μᾶς εἶπε; **B** καὶ νύκτες ἄπνοι ἐπερῶσαμεν καὶ τὴν πόλιν μὲ δόκρυα ἐντικρύσαμεν, διότι γρήγορα θὰ κατεστρέφετο.

Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς τὰς προηγουμένας ἡμέρας ἐσιωπήσαμεν, ἐπειδὴ ἡ πόλις ἀλόκληρος ἦτο ἄβεια καὶ ὅλοι εἰς τὰς ῥήμους ἐπῆγαν νὰ κατοικήσουσιν, ὅσοι δὲ ἔμειναν ἐδῶ εἶπον σκοτισθὲ ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴν λύπην. Διότι ἡ ψυχὴ πού ἀπαξ ἐγένισεν ἀπὸ λύπην, εἶναι ἀκατάλληλος νὰ ἀκούσῃ ὀτιδήποτε. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ φίλοι τοῦ Ἰωβ, ὅταν ἦλθον πρὸς ἐπισκεψίην τοῦ καὶ εἶδον τὰ τραγικὰ γεγονότα τοῦ σπυτιοῦ τοῦ, καὶ τὸν δίκαιον νὰ κάθεται ἐπὶ τῆς κόπρου πληγωμένος, **C** ἴσχιον τὰ ἐνδύματά τοὺς καὶ ἐθρήνησαν καὶ σιωπηλοὶ παρεκάθησαν, φανερόντες μὲ τὴν στάσιν τῶν αὐτῶν ὅτι τίποτε δὲν εἶναι τόσον κατὰλληλον πράγμα εἰς τοὺς θλιβομένους εἰς τὴν ἀρχὴν δούσιν ἢ ἥσυχία καὶ σιωπὴ, διότι τὸ πάθημά τοῦ δὲν ἐπιτρυνε παρηγορίαν. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, ὅταν ἀναγκαστικῶς εἰργάζοντο εἰς τὴν λάσπην καὶ τὰ πλιθία καὶ εἶδον τὸν Μωϋσῆ νὰ τοὺς ἐπισκέπτεται (Ἐξ. 5, 19—21), δὲν ἠμποροῦσαν νὰ προσέκουν εἰς ὅσα τοὺς ἔλεγε, διὸ τὴν μικροψυχίαν καὶ τὴν θλίψιν αὐτῶν. Καὶ τί τὸ παράδοξον ἐάν μερικὸι ἀνθρώποι μικροψυχοὶ ἐπαθόν τοῦτο, ἀφοῦ καὶ τοὺς μαθητὰς τοῦ Χριστοῦ εὐρίσκομεν ὅτι ὑπέπεσαν εἰς τοῦτο τὸ λάθος. Μετὰ δηλαδὴ τὸν μυστικὸν ἐκείνον δειπνον, ὅταν ὁ Χριστὸς ἐπῆρεν αὐτοὺς ἰδιαιτέρως καὶ τοὺς ὠμιλοῦσιν, εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς συνομιλίας συνεχῶς τὸν ἐρωτοῦσαν οἱ μαθηταὶ πού πηγαινέις; **D** Ὅταν ὅμως εἶπεν εἰς αὐτοὺς τὰ κακὰ πού θὰ τοὺς εὐρουν ὀλίγον κατόπιν, τοὺς πολέμους, τὰς ἐπαναστάσεις, τὴν ἀποστροφὴν ἐκ μέρους ὄλων, τὰς μούστικας, τὰς φυλακάς, τὰ δικαστήρια, τὰς ἀπαγωγὰς, τότε ἡ ψυχὴ τῶν πεζομένη ἀπὸ τὸν φόβον ἐκείνων, πού ἤκουσαν, καὶ τὴν λύπην διὰ τὰ μέλλοντα, ἔμεινε ἀφυνος. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἰδὼν τὴν σύγχυσιν, εἰς τὴν ὁποῖαν ἔπεσον, τοὺς μαλῶναι λέγων: «Πηγαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου καὶ κανεὶς ἀπὸ σὺς δὲν μὲ ἐρωτᾷ πού πηγαινέις; Ἄλλ' ἐπειδὴ ταῦτα εἶπα σὲ σὺς, ἡ λύπη ἐγένισεν τὴν καρδίαν σας» (Ἰωάν. 16, 5, 8). Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς ἐσιωπήσαμεν κατὰ τὸν περασμένον χρόνον, **E** περιμένοντες νὰ εὕρωμεν τὴν παρούσαν εὐκαιρίαν. Διότι ἐάν ἐκείνος πού εὐρίσκεται εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ζητήσῃ ἀπὸ κάποιον κάτι, ὅχι θέματα παράλογον πράγμα, περιμένει νὰ εὕρῃ τὴν κατὰλληλον εὐκαιρίαν, κατὰ τὴν ὁποῖαν αὐτός, εἰς τὸν ὁποῖον θὰ ἀποσταθῇ, θὰ εἶναι ἡμερῶς καὶ εὐδιδίθετος, ὥστε ἐποφελούμενος τῆς εὐκαιρίας νὰ

ἐπιτύχη αὐτὸ ποῦ θέλει, πολὺ περισσότερον, ἐκείνος ποῦ ὁμιλεῖ, πρέπει νὰ ἐπιζητῇ νὰ εὕρῃ τὸν κατάλληλον καιρὸν, κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ ἀκροατὴς εἶναι εὐδιάθετος καὶ ἀπηλλαγμένος ἀπὸ κάθε φροντίδα, διὰ νὰ τοῦ προσφέρῃ τοὺς λόγους, πρῶτα τὸ ὅσπον καὶ ἡμεῖς ἐκάμαρεν.

2. Τώρα λοιπὸν, 116 A ἐπειδὴ ἐπετάξατε μακρὰν ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν σας τὴν λύπην, ἐπιθυμοῦμεν νὰ σὰς ὑπενθυμώσμεν ὅτι εἴπαμεν εἰς τὴν προηγουμένην ὁμιλίαν, διὰ νὰ κάρωμεν σαφέστερον τὸν λόγον. Ἐκεῖνο ποῦ εἴπομεν περὶ τῆς κτίσεως, ὅτι διηλαθὴ ὁ Θεὸς τὴν ἔκαμεν ὅχι μόνον ἁραῖσαν καὶ θαυμαστὴν καὶ μεγάλην, ἀλλὰ καὶ ἀδύνατον καὶ φθαρτὴν, καὶ ὅτι δειγμάτα τῆς ἀδυναμίας καὶ τῆς φθορᾶς πολλὰ ἐπέβαλεν εἰς αὐτήν. ὥστε καὶ με τοὺς δύο τούτους τρόπους νὰ ὑπελθῇ τὸν ἄνθρωπον, διότι διὰ μὲν τῆς ἀφαιρέσεως αὐτῆς, τὸν ὁδηγεῖ εἰς τὸν θαυμασμὸν τοῦ δημιουργοῦ τῆς, διὰ δὲ τῆς ἀδυναμίας εἰς τὴν ἀπομάκρυνσιν τῆς λατρείας αὐτῆς, τὸ ἴδιον ἰσχύει καὶ διὰ τὸ σῶμά μας. Τὸ ζήτημα τοῦτο πολλοὶ ἐκ τῶν ἐκθρῶν τῆς ἀληθείας καὶ ἐκ τῶν ἰδικῶν μας ἐξετάζουσιν καὶ ζητοῦν νὰ μάθουν. B διατὶ φθαρτὸν καὶ προσωρινὸν ἔχει γίνετὶ τὸ ἀνθρώπινον σῶμα.

Πολλοὶ ἐκ τῶν ἐθνικῶν καὶ τῶν αἰρετικῶν, οὔτε ὅτι ἔχει δημιουργηθῆ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ παραδέκονται, διότι λόγουσιν ὅτι τοῦτο εἶναι ἀνάξιον τῆς δημιουργίας τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ ἔχει ἀκαθαρσίας, ἰδρώτας, δάκρυα, κόπους, ταλαιπωρίας καὶ ἄλλα κακὰ. Ἐγὼ δὲ, ὅταν τύχη νὰ γίνῃ περὶ αὐτῶν τῶν κακῶν λόγος, πρῶτον μὲν τὸ εἶξῃς θὰ εἶπω: Μὴ μοῦ ἀναφέρῃς τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου τούτου ποῦ ἠμάρτησε, ποῦ ἔχει ξεπέσει καὶ καταδικασθῆ· ἀλλ' ἐὰν θέλῃς νὰ μάθῃς ποῖον ἦτο τὸ σῶμα, ποῦ ἐδημιούργησεν ἐξ ἀρχῆς ὁ Θεός, C ἅς εἰδῶμεν εἰς τὸν παράδεισον καὶ ἅς ἴδωμεν τὸν ἄνθρωπον ποῖος ἦτο μάλιστα ἐδημιουργηθῆ. Διότι τὸ σῶμα ἐκεῖνο τότε δὲν ἦτο φθαρτὸν καὶ θνητὸν ὅπως εἶναι τώρα, ἀλλὰ ὅπως ὁ ἀνδριᾶς ὁ κρυός, ποῦ μόλις ἐξῆλθεν ἀπὸ τὸ κωνευτήρι, εἶναι λαμπρὸς καὶ σπιλιγός, ἔτσι καὶ τὸ σῶμα ἐκεῖνο ἦτο ἀπηλλαγμένον ἀπὸ κάθε φθορᾶν καὶ οὔτε πόνος τὸ ἐνοχλοῦσε, οὔτε ἰδρώτας τὸ ἐδάπτεν, οὔτε φροντίδες τὸ ἐθασάνιζον, οὔτε λύπες τὸ ἐπολιορκούσαν, οὔτε ἄλλο τίποτε ἐκ τῶν τοιούτων παθῶν τοῦ προξενούσε λύπην.

Ἐπειδὴ ὅμως εἰς τὴν εὐμερίαν αὐτοῦ ταύτην δὲν ἐφάνη ὁ ἄνθρωπος σῶφρων, ἀλλὰ ἐξέθρισε τὸν εὐεργέτην του καὶ ἐθεώρησε τὸν ἀπαιτιᾶνα δαίμονα περισσότερον ὀκνῶστον ἀπὸ τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος τόσον τὸν ἐτίμησε καὶ ἐφρόντισε δι' αὐτὸν καὶ ἤλπισεν αὐτός ὅτι θὰ γίνῃ Θεός, καὶ ἐσημῆται διὰ τὸν ἑαυτὸν του ἰδῶν μεγαλυτέραν τῆς πραγματικῆς, D

οὔτε πλέον διὰ νὰ τὸν σωφρονίσῃ ὁ Θεὸς με αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ πράγματα, ἔκαμε τὸ σῶμα τοῦ φθαρτὸν καὶ προσωρινὸν καὶ με πολλὰς ἀνάγκας τὸν ἔδασε, ὅχι διότι τὸν ἔμισοσε καὶ τὸν ἀλευτρέφετο, ἀλλὰ διότι ἐφρόντιζε διὰ τὸ καλὸν του, καὶ ἤθελε τὴν καταστρεπτικὴν ἐκείνην ὑψηλοφροσύνην νὰ τοῦ τὴν κόμῃ εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ νὰ μὴ τὴν ἀφήσῃ νὰ ἀνατιπυκθῆ, διδάσκων αὐτὸν διὰ τῆς πείρας τῶν πραγμάτων ὅτι εἶναι θνητός καὶ προσωρινός καὶ πειθῶν, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἔχη τοιαύτας ἰδέας καὶ τοιαῦτα ὀνειροπολήματα, τὰ ὅσπια τοῦ ἔβαλεν ὁ διδάστωρ, λέγων ὅτι θὰ γίνετε ὡς θεοὶ (Γεν. 3, 5). E

Θέλων λοιπὸν ὁ Θεὸς νὰ ξερακώσῃ ἀπὸ τὸν νοῦν του αὐτὴν τὴν ἰδέαν, ἔκαμε τὸ σῶμα του νὰ ὑποβάλλεται εἰς πολλὰ παθήματα καὶ ταλαιπωρίας, διδάσκων αὐτὸν δι' αὐτῆς τῆς φροσύνης του, ποτὲ νὰ μὴ συλλάβῃ τοιαύτην ἰδέαν. Καὶ οὗτο εἶναι ἀληθές, πρὸ πάντων ἀπὸ ὅσα εἰς ἐκεῖνον ἐγίναν φαίνεται, διότι ὅταν συνέλαθεν αὐτὴν τὴν ἰδέαν κατεδικασθῆ εἰς αὐτὴν τὴν τιμωρίαν. Καὶ πρόσεξε νὰ ἴδῃς τοῦ Θεοῦ τὴν φρόνησιν. Δὲν ἀφῆκεν αὐτὸν πρῶτα νὰ ἀποθάνῃ, ἀλλὰ ἐπέτρεψεν ὁ υἱὸς του ("Ἀβελ") νὰ πάθῃ τοῦτο, διὰ νὰ ἴδῃ ἔμπροσ εἰς τὰ μάτια του τὸ σῶμα νὰ σῆται καὶ καταστρέφεται, 117 A καὶ ἀπὸ τὸ θέαμα τοῦτο νὰ πάρῃ μεγάλην φιλοσοφικὴν διδασκαλίαν καὶ μάθῃ ποῖος ἔχει γίνετὶ, καὶ ἀφοῦ σωφρονισθῆ καλῶς, τότε νὰ ἀπέλθῃ ἀπ' ἐδῶ. Πρὸ πάντων μὲν λοιπὸν, αὐτὸ ποῦ εἶπον, ἐξ ὅσων συνέβησαν, φαίνεται, ὅχι ὅμως ὀλιγώτερον καὶ ἀπὸ ὅσα κατόπιν θὰ εἶπω, θὰ γίνῃ φανερόν. Διότι ἀφοῦ τώρα ποῦ τόσας ἀνάγκας ἔχει τὸ σῶμα καὶ ὅλοι ἀποθνήσκουσιν καὶ καταστρέφονται καὶ ἀρνῶνται ἔμπροσ εἰς τὰ μάτια ὄλων καὶ ἔχουν διαλυθῆ εἰς σκόνην καὶ οἱ ἐθνικοὶ φιλοσοφοὶ προσέθεσαν καὶ τὴν ἰδιότητα τοῦ φθαρτοῦ ὡς ἓνα γνώρισμα συμπληρωματικὸν τοῦ ἀνθρώπινου γένους (διότι ἐρωτηθέντες, τί ἀρά γε εἶναι ἄνθρωπος, ἀπήντησαν, ζῶν, λογικόν, θνητόν). Ἀφοῦ λοιπὸν, ἐνῶ ὅλοι παραδέκονται ταῦτα, ἐτόλμησαν μερικοὶ νὰ ἀνακηρύξουν τοὺς ἑαυτοὺς τῶν ἀθανάτων B εἰς τὴν σκέψιν τῶν πολλῶν καὶ ἐνῶ ἡ φύσις των ἐμαρτυροῦσιν τὸν θάνατον, προσεπάθησαν νὰ ἀνακηρύξουσιν θεοὶ καὶ ἐτιμήθησαν ὡς τοιοῦτοι, ἐὰν δὲν ἤθελεν ἐπακολούθησαι ὁ θάνατος, διὰ νὰ διδάσκῃ εἰς ὄλους ὅτι ἡ φύσις μας εἶναι φθαρτὴ καὶ προσωρινή, εἰς ποῖον σημεῖον ἀσεβείας δὲν θὰ ἔφθανον πολλοὶ ἄνθρωποι: Ἄκουσε λοιπὸν τί λέγει ὁ προφήτης διὰ κάποιον θάρβαραν βασιλέα ποῦ εἶχε τοιαύτην τρέλλαν. Ἐπάνω εἰς τὰ ὄστρα τοῦ οὐρανοῦ θὰ θέσῃ, λέγει, τὸν θρόνον μου καὶ θὰ γίνω ὅμοιος με τὸν Ὑμιστον (Ψαλ. 14, 13—14). Ἐπειτα περιποιῶν αὐτὸν καὶ θέλων νὰ φανερώσῃ τὸν θάνατον του λέγει: Ἐκίτω ἀπὸ αὐθὲ θὰ στρώσουν σφῆμιν C καὶ ὡς

σκεπασμά σου θά είναι τὰ σκευήματα» (αὐτόθι 11). Οἱ λόγοι δὲ οὗτοι σημαίνουν τὸ ἔξης: "Ἄνθρωποι εἶσαι, ποὺ περμηνεῖς τὸν θάνατον καὶ ἐτόλμησες νὰ φαντάζεσαι τοιαῦτα πράγματα; Καὶ περὶ ἄλλου πάλιν, τοῦ βασιλέως τῶν Τυρίων, ὁ ὁποῖος τοιαῦτα ἐσκέπτετο καὶ ἤθελε νὰ θεωρηθῆται θεός, λέγει: «Σὺ δὲ δὲν εἶσαι θεός, ἀλλὰ ἄνθρωπος καὶ ἐκείνοι, ποὺ θὰ σὲ τρυπήσουν, θὰ εἰπουν τοῦτο». (1εζ, 28, 9). Ὡστε ἀπὸ τὴν ἀρχὴν καὶ καθ' ὅλοκληρίαν, θέλω νὰ ἀφαιρέσῃ τὴν βίαν τῆς εἰδωλολατρίας, ἔκαμε ἰσοῦτον τὸ σῶμα μας ὁ Θεός. Καὶ διατὶ παραγενέσθαι, ποὺ λέγω, ὅτι τὸ σῶμα ἔγινε τοιοῦτον, ἀφοῦ τὸ ἴδιον ἔγινε καὶ εἰς τὴν ψυχὴν: Ὁμητὴν θεβαίως δὲν τὴν ἐδημιούργησεν. Ἀλλὰ τὴν ἀρῆκε νὰ εἶναι ἀθάνατος **D**. ἐν τοῦτοις τὴν ἐδημιούργησε τοιαύτην, ὥστε νὰ ὑπόκειται εἰς τὴν λήθην (ἐξέασμα), τὴν ἀγνοίαν, τὴν λύπην, τὰς φροντίδας. Καὶ ἔκαμε τοῦτο διὰ τὴν προφυλάξῃ νὰ μὴ οὐκραιήσῃ διὰ τὸν ἑαυτὸν τῆς μεγάλης ἰδέαν, τὴν ὁποῖαν θὰ ἐσχημάτιζεν ἀπεδύπουσα εἰς τὴν εὐγενῆ φύσιν τῆς. Διότι, ἐὰν καὶ παρ' ὅλα αὐτά, μερικοὶ ἐτόλμησαν νὰ ἰσχυρισθῶν ὅτι εἶναι ἀπὸ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ,¹⁴ ἐὰν καὶ ἀπ' αὐτὰς τὰς ἐλλείψεις ἢ οὐ ἀπηλλαγμένη, εἰς τοῖσιν ἐρέλλαν δὲν θὰ ἐφθάνον.

Ἀλλὰ ὅτι ἔλεγα διὰ τὴν κτίσιν, τὸ ἴδιον ἐπαναλαμβάνω καὶ διὰ τὸ σῶμα, δηλαδὴ θαυμάζω τὸν Θεὸν ἐξ ἴσου καὶ διὰ τὰ δύο, καὶ διότι φθαρτὸν τὸ ἔκαμε καὶ διότι εἰς τὴν φθορὰν αὐτὴν τοῦ σώματος ἐπέδειξε τὴν δυνάμιν του καὶ σοφίαν του. Ὅτι δὲ ἠμποροῦσε νὰ τὸ κάμῃ ἀπὸ καλλίτεραν ἔλην, τὸ εἶδειξεν ἐκ τῆς κατασκευῆς τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἡλιακοῦ σώματος. **E** Διότι ἐκείνος ποὺ κατασκεύασεν αὐτὰ τοιαῦτα καὶ τοῦτο ἠμποροῦσε νὰ τὸ κάμῃ τοιοῦτον ἂν ἤθελε, ἀλλὰ ἡ αἰτία ποὺ τὸ ἔκαμε μὲ τὴν ἀδυναμίαν εἶναι ὁ λόγος, ποὺ εἴπομεν. Ἀλλ' ὅμως μὲ τοῦτο δὲν ἐλαττώνεται ἡ θαυμαστὴ δύναμις τῆς δημιουργίας, ἀλλὰ καὶ περισσότερο ἀναδεικνύεται. Διότι τὸ κατώτερον ὑλικὸν ἐκ τοῦ ὁποῦ κατασκευάσθη τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου, φανερώνει περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο τὸν πλοῦτον καὶ τὸ πολυμήχανον τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ εἰς τὴν λάσπην καὶ σιτάκην ἔβαλε τὴν ἁρμονίαν καὶ τοιαύτας αἰσθησεις ποικίλων καὶ διαφόρων ἐνεργειῶν, ὥστε νὰ ἠμποροῦν νὰ κάνουν τοιαύτας φιλοσοφικὰς σκέψεις.

3. ¹¹⁸ **A** Ὡστε ὅσον καινοποιεῖς τὸ τιποτένιο τῆς οὐσίας τοῦ σώματος τόσο καὶ περισσότερο ἀκόμη νὰ θαυμάσῃς τὸ μεγαλεῖον τῆς τέχνης αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δὲν θαυμάζω τόσο τὸν

14. Τοιοῦτον ἐπρόκειτο ἐκ τῶν ἀρχαίων ὁ Ἰωνοφάνης, ἐκ 24 τῶν σημειωμένων τοιαύτας ἰδέας ἔχον αὐτὸς πανθεῖστα.

ἀνθρωπινοῦν ἐκείνον, ποὺ κάνει ἄραφον ἀνδριάντα ἀπὸ κρηπῶν, ὅσον ἐκείνον ποὺ μὲ τὴν ἰκανότητα τῆς τέχνης του ἠμπορεῖ ἀπὸ τὴν λάσπην, ἡ ὁποῖα εὐκόλως καταρρέει καὶ διαλύεται, νὰ μᾶς παρουσιάσῃ πλαστικὴν ὑψαιότητα θαυμαστὴν καὶ ἀκατανόητον. Διότι εἰς μὲν τὸν ἀνδριαντοῦν βοηθεῖ κάπως καὶ τὸ καλὸν ὑλικόν, ἐνῶ ἐδῶ ὅλον τὸ ἔργον ἀνήκει ἀνοκλειστικῶς εἰς τὴν ἰκανότητα τῆς τέχνης τοῦ δημιουργοῦ.

Σὺ δὲ, ἐὰν θέλῃς νὰ μάθῃς πόση εἶναι ἐκείνου ποὺ μᾶς ἐδημιούργησεν ἡ σοφία, σκέψου τί γίνεται ἀπὸ τὴν λάσπην τὴν ἄλλο παρὰ πλῆθες καὶ κεραμίδια; Καὶ ὅμως ἠμποροῦσεν ὁ ἀριστοτέχνης Θεός ἀπὸ τὸ ὑλικόν, ἐκ τοῦ ὁποῦ γίνονται μόνον πλῆθες καὶ κεραμίδια **B** νὰ κατασκευάσῃ μᾶτι τόσο ἄραφον, ὥστε νὰ θαυμάζωσιν ὅλοι ὅσοι τὸ βλέπουν καὶ τόσο δυνατόν, ὥστε νὰ βλέπῃ εἰς μαγάλα ὕψη τῆς ἀτμοσφαιρας καὶ διὰ τῆς ἴσου μικρὰς αὐτοῦ κόρης, νὰ περιλαβῆται ἐντὸς αὐτοῦ τόσας εἰκόνας σοφῶν, θουνῶν, φαράγγων, λόφων καὶ θαλασσῶν.

Μὴ μοῦ ἀναφέρῃς ὡς ἐλλείψεις αὐτοῦ τὰ δάκρυα καὶ τὰ τοῖμπλες, διότι αὐτὰ προήλθον ἐκ τῆς ἁμαρτίας σου, ἀλλὰ σκέψου τὴν ὑψαιότητα αὐτοῦ, τὴν ὀπτικὴν του δύναμιν καὶ ἡὺς ἐνῶ διατρέχει τόσο μῆκος ἀτμοσφαιρας δὲν κουράζεται καὶ δὲν ταλαιπωρεῖται. Τὰ πόδια καὶ ὀλίγον νὰ σταθῶσιν κουράζονται καὶ παραλύουν, ἐνῶ τὸ μᾶτι, καίτοι εἰς ἴσους ὕψος προχωρεῖ, καὶ εἰς τόσο πλάτος ἐκτείνεται, **C** δὲν αισθάνεται καμμίαν ἐξάντλησιν. Διότι ἐπειδὴ ἀπὸ ὅλα τὰ μέλη μας εἶναι τὸ ἀναγκαιότερον δὲν ἀφῆκεν αὐτὸ νὰ κουράζεται, διὰ νὰ δύναται ἀνεμπόδιστα καὶ ἐλεύθερα νὰ μᾶς προσφέρῃ τὰς πολυτίμους ὑπηρεσίας του. Μᾶλλον δὲ ποῖος λόγος ἠμπορεῖ νὰ παραστήσῃ τοῦ μέλους τοῦτου ὅλα τὰ προσόντα; Καὶ διατὶ νὰ ἀναφέρω τὴν κόρην καὶ τὴν ὀπτικὴν αὐτοῦ δύναμιν; Καὶ μόνον τὰς θλεφαρίδας τοῦ ὀφθαλμοῦ, ἐν ἐξέτασῃ, ποὺ θεωροῦνται ἀπὸ ὅλα τὰ μέλη τὰ εὐτελέστερα, θὰ ἴδῃς καὶ εἰς αὐτὰς τὴν μεγάλην τοῦ δημιουργοῦ σοφίαν. Καθὼς δὲ εἶ: τὰ στάκια τὰ ἄγανα προβάλλουν **D** σὰν δόματα καὶ ἐμποδίζουν τὰ πουλιὰ νὰ καθίσουν ἐπὶ τοῦ καρποῦ καὶ νὰ σπῶσιν τὴν καλαμὴν αὐτοῦ, ποὺ εἶναι ἀδύνατη, ἔτσι καὶ εἰς τὰ μᾶτια, σὰν ἄγανα καὶ δόματα εἶναι τοποθετημένα αἱ τρίκες τῶν θλεφαρίδων διὰ νὰ ἀπομακρύνουν ἀπ' αὐτὰ τρίκας, σκόνην, ἐυλαρῶσια καὶ ἄλλα ὅσα ἔρχονται ἀπ' ἔξω καὶ νὰ μὴ τὰ ἀφίνοιν νὰ ἐνοκλοῦν τὰ βλέφαρα.

Καὶ εἰς τὰ φρύδια ἠμπορεῖς νὰ ἴδῃς ἄλλην σοφίαν ὅχι μικροτέραν ἀπ' αὐτὴν ποὺ εἶπα. Ποῖος δὲν θὰ ἐκπλαγῆ ἀπὸ τὴν θέσιν αὐτῶν; Διότι αὐτὲ προβάλλουν εἰς τὰ ἔξω περισσότερο ἀπὸ ὅτι πρέπει, διὰ νὰ μὴ ἐμποδίζουν τὰ μᾶτια, σβ-

τε πάλιν έχουν καθή μέσα υπερβολικά, αλλά, εάν το έφευγον μέρος της στέγης του σπιτιού, προεξέχουν επάνω εις τὰ μάτια και δεχόμενα τὸν ἰδρώτα, **E** πού κατέρχεται ἀπὸ τὸ μέτωπον, δὲν τὸν ἀφίουν νὰ βλάψῃ τὰ μάτια. Διὰ τοῦτο και ἀποτελοῦνται ἀπὸ πυκνὰς τρίχας, ὥστε μὲ τὴν πυκνότητα νὰ συγκρατοῦν τὰ καταρρέοντα ὕγρὰ, νὰ στεγάζουν μὲ μεγάλην ἀποτελεσματικότητα τοὺς ὀφθαλμοὺς και νὰ δίδουν πολλὴν ὠρακτικότητα εἰς τὸ πρόσωπον. Δὲν εἶναι δὲ μόνον αὐτὸ θαυμαστόν, ἀλλὰ και ἄλλο ἐξ ἰσῶν μὲ αὐτό. Διὰ ποῖον λόγον, λέγε μου, παρακαλᾷ, αἱ μὲν τρίχες τῆς κεφαλῆς μεγαλώνουν και δι' αὐτὸ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων κόπτονται, ὅχι ὅμως και αἱ τρίχες ποὺ εἶναι εἰς τὰ φρύδια; **119 A** Και αὐτὸ δὲν ἔγινε χωρὶς λόγον, ἀσκόπως, ἀλλὰ διότι ἂν θὰ ἐμεγάλωναν, θὰ κατήρχοντο πρὸς τὰ κάτω και θὰ ἠμποδίζον τὰ μάτια νὰ βλέπουν, ὅπως συμβαίνει εἰς ἐκείνους ποὺ ἔφασαν εἰς βαθὺ γῆρας.

Ποῖος ἠμπορεῖ νὰ διηγήσῃ τὴν σοφίαν ὅλην ποὺ παρουσιάζει ἡ κατασκευὴ τοῦ ἐγκέφαλου; Πρῶτον μὲν τὸν ἔκαμε μαλακόν, ἐπειδὴ εἶναι ἡ παρὴ ὅλων τῶν αἰσθήσεων. Ἐπειτα δὲ διὰ νὰ μὴ βλάπτεται, λόγω τῆς μαλακῆς φύσεώς του, τὸν περιέβαλεν ἀπὸ παντοῦ μὲ δοτᾶ. Πάλιν δὲ, διὰ νὰ μὴ τοῦ προξενῆ ἐνόχλησιν ἡ τριβὴ ἐπὶ τῶν σκληρῶν δοτῶν, ἔθεσε μεταξὺ αὐτοῦ και τῶν δοτῶν λεπτοτάτην μεμβράνην, ὅχι μίαν, ἀλλὰ δύο, τὴν μὲν μίαν ἀπλωμένην κάτω ἀπὸ τὸ βρεγματικὸν δοτῶν, τὴν δὲ ἄλλην ἔβαλε γύρω ἀπὸ ὅλον τὸν ἐγκέφαλον **B** και εἶναι ἐκείνη σκληροτέρα ἀπὸ αὐτήν. Αὐτὸ δὲ τὸ ἔκαμε και διὰ τὸν ἀνωτέρω λόγον, ἀλλὰ και διὰ νὰ προφυλάσσεται ὁ ἐγκέφαλος, ὅταν θὰ συμβοῦν κτυπήματα εἰς τὴν κεφαλὴν, διὰ τὴν θὰ κτυπῶνται πρῶτον αἱ μεμβράναι και ἡ βλάβη δὲν θὰ φθάσῃ μέχρις αὐτοῦ. Και τὸ ὅτι τὸ δοτῶν ποὺ τὸν σκεπάζει, δὲν εἶναι ἓνα και μονοκόμματον, ἀλλὰ ἔχει πολλὰς ραφὰς ἀπὸ παντοῦ, εἶναι καὶ ποὺ τοῦ φέρει μεγάλην ἀσφάλειαν. Διότι διὰ τῶν ραφῶν ἐκείνων ἐξέρχονται οἱ ἐντὸς αὐτοῦ ἄτμοι και ἔτσι δὲν τὸν ἐνοχλοῦν **C** και ἂν τύχῃ νὰ κτυπήσῃ δὲν καταστρέφεται ὅλον τὸ δοτῶν. Διότι, ἂν μὲν ἦτο ἓνα τὸ δοτῶν αὐτὸ και μονοκόμματον και εἰς ἓνα μόνον μέρος ἂν ἐκτυπῆτο, θὰ κατεστρέφετο ὅλοκληρον, ἐνῶ τώρα, ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ πολλὰ δοτᾶ συννηκμένα, δὲν συμβαίνει τοιοῦτον πρᾶγμα. Ἐπειδὴ ἂν τυχάν κτυπήσῃ εἰς ἓνα μέρος, βλάπτεται τὸ δοτῶν τοῦ μέρους ἐκείνου μόνον, τὰ δὲ ἄλλα δοτᾶ μένον ὀβλαδῆ, διότι ἡ πληρῆ, λόγω τῆς διαίρεσεως τῶν δοτῶν, δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐπεκταθῆ και εἰς τὰ πλησίον εὐρισκόμενα. Διὰ τοῦτο ἀπὸ πολλὰ δοτᾶ ἔκαμε τὸ κάλυμμα αὐτοῦ ὁ Θεός, και ὅπως, ὅταν κτύχῃ ἓνας σπῆτι, βάζει ἐπάνω στέγην και κεραμίδια, **D** ἔτσι και τὰ δοτᾶ τοῦτα ἔθεσαν ἐπάνω

εἰς τὸ κεφάλι ὁ Θεός και διέταξε νὰ φυτρώουν τρίχες, διὰ νὰ χρησιμεύουν ὡς μάλλινοσ σκούφος εἰς αὐτό. Τὸ ἴδιον ἔκαμε και διὰ τὴν καρδίαν. Ἐπειδὴ αὕτη εἶναι τὸ σπουδαιότερον ἀπὸ ὅλα τὰ μέλη μας, εἰς τὴν ὁποίαν ἔχει ἐμπροσθεῖν ἡ ζωὴ μας ὀλόκληρος; και ἐπειδὴ ἡ παραμικρὰ πληγὴ της φέρει τὸν θάνατον, μὲ γερὰ και σκληρὰ δοτᾶ ἀπὸ παντοῦ τὴν περιτείκισε και μὲ τὴν προβαλὴν τοῦ ὕδακος ἐμπροσθεν και τὴν ὑποπλάτην ὀπισθεν και ἔκαμεν εἰς αὐτήν, ὅχι και εἰς τὸν ἐγκέφαλον μὲ τὰς μεμβράνας. Διὰ νὰ μὴ προσκρούῃ εἰς τὴν σκληρότητα τῶν δοτῶν και ὑποφέρῃ ἀπὸ τοὺς πόνους, κατὰ τοὺς συχνοὺς παλμούς της και τὰ πηδῆματα, **E** ποὺ κάνει κατὰ τοὺς θυμὸς τοῦ ἀνθρώπου και τὰς τοιαύτας ὀρμὰς, μεμβράνας ἐκεῖ ἀπλωσε πολλὰς και τὸν πνεῦμον ἔβαλε κάτω εἰς αὐτὴν ὡς στρώμα μαλακόν, διὰ νὰ κτυπᾷ μαλακὰ εἰς αὐτὸν ὅταν πᾶλλεται και μὴ παθαίη κανένα κακόν. Και διὰ τὴν νὰ ὀμιλᾷ διὰ τὸν ἐγκέφαλον και τὴν καρδίαν, ἀφοῦ και διὰ τὰ νύκτια, ἂν κανεὶς συζήτησῃ και προσέξῃ εἰς αὐτά, θὰ ἴδῃ νὰ διαφαίνεται ἀπὸ τὸ σκῆμα τούτων, ἀπὸ τὴν οὐσίαν και ἀπὸ τὴν θέσιν τῶν ἡ σοφῶν τοῦ Θεοῦ. Θὰ ἦτο δυνατόν νὰ εἴπωμεν, **120 A** διὰ τὴν δὲν ἔχουν τὸ ἴδιον μήκος ὅλα τὰ δάκτυλα, και πολλὰ ἄλλα περισσότερα ἀπ' αὐτά. Ἀλλὰ ἀρκετὰ διαλάβει μὲ ὅσα εἴπαμεν ἡ σοφία τοῦ δημιουργοῦ μας Θεοῦ, εἰς ὅσους θέθαια προσέχουν. Διὰ τοῦτο ἀφοῦ ἀρῆσαι τὸ μέρος τοῦτο νὰ τὸ ἐπεξεργασθοῦν λεπτομερῶς ὅσοι εἶναι φιλόνομοι, θὰ τραπῶ εἰς τὴν ἀναίρεσιν ἄλλης ἀντιπρὸσεως.

4. Πολλοί, δηλαδῆ, ἐκτὸς τῶν ἀντιπρὸσεωσ, ποὺ ἀνωτέρω ἐξεθέσαμεν, προβάλλουν και τὴν ἑξῆς: Διὰ τὴν ἀρὰ γε, ἀφοῦ βασιλεὺς τῶν ἀλόγων ζῶων εἶναι ὁ ἄνθρωπος, πολλὰ ἀπὸ τὰ ζῶα εἶναι ἀνώτερα αὐτοῦ και εἰς τὴν δύναμιν και εἰς τὴν εὐκωνησίαν και εἰς τὴν ταχύτητα; Διότι ταχύτερος εἶναι ὁ ἵππος ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον και μεγαλύτερος ἀντοκῆς τὸ βῆδι, και ἑλαφρότερος ὁ ἀετὸς και δυνατώτερος ὁ λέων. Τί θὰ ἀπαντήσωμεν εἰς αὐτά; **B** Ὅτι και ἐκ τούτων θὰ γνωρίσωμεν κυρίως τοῦ Θεοῦ τὴν σοφίαν και τὴν τμῆν, μὲ τὴν ὁποίαν μᾶς ἐτίμησε. Βεβαίως ὁ ἵππος εἶναι ταχύτερος τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ, διὰ νὰ ἀναπτύξῃ ταχύτητα κατὰ τὰ ταξίδια, εἶναι καταλληλότερος ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὸν ἵππον. Διότι και τὸ ταχύτερον και δυνατώτερον ἔλλογο μῆλις διακόσια στάδια θὰ ἠμπορέσῃ νὰ διατρέξῃ τὴν ἡμέραν, ἐνῶ ὁ ἄνθρωπος, ὅταν διαδοικῶς λενῆ εἰς τὸ ἀμάξι του πολλὰ ἔλλαγα θὰ ἠμπορέσῃ και δύο κιλιάδας στάδια νὰ διανύσῃ. Ὅστε τὸ πλεονέκτημα, τὸ ὁποῖον δίδει εἰς ἐκείνον ἡ ταχύτης, τὸ ἴδιον εἰς πολὺ μεγαλύτερον βαθμὸν τὸ δίδει εἰς τὸν ἄνθρωπον τὸ λογικὸν και ἡ ἐφευρετικὴ ἱκανότης. Ναὶ μὲν δὲν ἔχει πόδια

γερά ὁ ἄνθρωπος, ὅπως ὁ ἵππος, ὅπως ἔχει καὶ αὐτὸς πόδια, ποὺ εἶς ἰσοῦ τὸν ἐξυπηρετοῦν εἰς τὰς ἀνάγκας του, ὅπως τὸν ἵππον τὰ ἰδικά του. C Διότι ἀπὸ μὲν τὰ ζῷα οὐδε ἓνα δὲν ἠμπορεῖ νὰ μεταχειρισθῆ ἓνα ἄλλο, διὰ νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὰς ἀνάγκας του, ὁ ἄνθρωπος ὅμως ὅλα τὰ μεταχειρίζεται καὶ διὰ τῆς διαφόρων εἰδῶν ἰκανότητος, ποὺ τοῦ ἔδωκεν ὁ Θεός, κάθε ἓνα ζῷον τὸ χρησιμοποιοῖ κατὰ τὸν ἐπιφελέστερον δι' αὐτὸν τρόπον. Ἐὰν τὰ πόδια τῶν ἀνθρώπων ἦσαν τὸσον δυνατὰ ὅσον τῶν ἵππων, θὰ ἦσαν δι' ἄλλα ἔργα, ὅπως τὸ βάδιγμα εἰς κακοτοπιὰς, εἰς κορφοβούνια, ἢ ἀνάβασις εἰς δένδρα, ἀκατάλληλα, διότι ἡ ὀπλὴ γίνεται ἐμπόδιον εἰς τοιαῦτα θαύματα. Ὡστε ἂν καὶ εἶναι μαλακώτερα καὶ μικροτέρας ἀντοχῆς τὰ πόδια τοῦ ἀνθρώπου, ἐν τοῖσις εἶναι καταλληλότερα διὰ τὴν ἐξυπηρετήσιν περιοριστέρων ἀναγκῶν καὶ δὲν ἐμποδίζονται εἰς τὸ ἔργον τῶν λόγων τῆς ἀδυναμίας των. D διότι ἐξυπηρετοῦνται ὑπὸ τῆς δυνάμεως τοῦ ἵππου καὶ ἔχουν τὸ πλεονέκτημα νὰ κάνουν διάφορα εἴδη βαδίσματα.

Πάλιν ἔχει φτερὰ ἑλαφρά ὁ ἀετός καὶ πετᾷ, ἀλλὰ καὶ ἐγὼ ἔχω λογικὸν καὶ ἰκανότητα, διὰ τῆς ὁποίας δύναμαι ὅλα βῆσθαι πετοῦν εἰς τὸν ἀέρα νὰ τὰ κατεβάσω καὶ ὑποτάξω.⁴⁶ Ἐὰν δὲ θέλῃς νὰ ἴδῃς καὶ τὰ ἰδικά μου φτερὰ, σοῦ λέγω ὅτι ἔχω πολὺ ἑλαφρότερα ἀπὸ ἐκεῖνον διὰ τοῦ ὁποίου ἤμπαρᾷ νὰ πετάξω ὅχι εἰς ὕψος δέκα ἢ εἴκοσι σταδίων ἢ μέχρι τοῦ οὐρανοῦ, ἀλλὰ ὑπεράνω αὐτοῦ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ὑπεράνω ἀπὸ τὸν οὐρανὸν τοῦ οὐρανοῦ, ὅπου ὁ Χριστὸς κάθεται εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ Θεοῦ. Τὰ ἄλογα ζῷα πάλιν εἰς τὸ σῶμα των ἔχουν τὰ ὄπλα, ὅπως τὸ θῆδι τὰ κέρατα, τὰ δόντια ὁ ἀγρῖόκοιρος, τὰ νύκια ὁ λέων. E Εἰς ἐμὲ ὅμως ὁ Θεὸς δὲν ἔβαλε τὰ ὄπλα εἰς τὴν φύσιν τοῦ σώματος, ἀλλ' ἔξω ἀπ' αὐτό, φανερώων μὲ τοῦτο ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἡμερον ζῷον καὶ ὅτι δὲν ποῦ χρειάζονται πάντοτε τὰ ὄπλα καὶ διὰ τοῦτο ἄλλοτε μὲν τὰ χρησιμοποιοῖ, ἄλλοτε δὲ τὰ βάζει εἰς τὴν ἀκρὴν. Διὰ νὰ εἶμαι λοιπὸν ἐλεύθερος καὶ εὐκίνητος καὶ νὰ μὴ εἶμαι ἀναγκασμένος νὰ βαστάζω διαρκῶς ὄπλα, τὰ ἔκαμε νὰ εἶναι χωρισμένο ἀπὸ τὴν φύσιν μου. Διὰ τοῦτο, ὅχι μόνον, διότι ἔχομεν ψυχὴν λογικὴν ὑπερέχομεν ἀπὸ τὸ ζῷον, ἀλλὰ καὶ διότι τὸ σῶμά μας ἔχει περισσότερα πλεονεκτήματα ἀπὸ τὸ ἰδικόν των.

Διότι τοῦτο τὸ κατεσκεύασεν ὁ Θεὸς σύμφωνον μὲ τὴν εὐγένειαν τῆς ψυχῆς 131 A καὶ κατάλληλον νὰ ἐκτελή τὰς

46. Ἡδὴ ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς ἰκανότητος ποὺ τοῦ ἔδωκεν ὁ Θεός, ἐπέτιξε νὰ πετᾷ μὲ τὰ ἀεροπλάνα μὲ τὸσον ταχύτητα μὲ δὲν κανένα ἐκ τῶν πτηνῶν.

διαταγὰς τῆς. Δηλαδὴ δὲν ἔκαμε τὸ σῶμα ἀπλῶς καὶ ὡς εἴτικεν, ἀλλὰ τὸ ἐδημιούργησε τοιαῦτον, ὥστε νὰ εἶναι κατάλληλον νὰ ὑπηρετῇ λογικὴν ψυχὴν. διότι ἄλλως θὰ ἠμποδίζετο πάρα πολὺ ἡ ψυχὴ εἰς τὰς ἐνεργείας τῆς, ὅπως φαίνεται κατὰ τὸν καιρὸν τῶν ἀσθενειῶν. Διότι, ἐὰν ζῶω καὶ ὀλίγον παρεκτραπῆ ἀπὸ τὴν φυσικὴν του κατῴτασιν ὁ ἄνθρωπος ὀργανισμός, παραδείγματος χάριν, ἐν ὃ ἐγκέφαλος γίνῃ θερμότερος ἢ ψυχρότερος, ἐμποδίζονται πολλὰ ἐνεργεῖαι τῆς ψυχῆς. Ὡστε καὶ ἀπὸ τὴν κατασκευὴν τοῦ σώματος εἶναι δυνατὸν νὰ ἴδῃς τὴν μεγάλην πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, ὅχι μόνον διότι ἀπὸ τὴν ἀρχὴν B τὸ ἔκαμε καλλίτερον ἀπὸ ὅτι εἶναι σήμερον, οὔτε διότι καὶ τώρα τὸ κατεσκεύασε διὰ νὰ εἶναι χρήσιμον, ἀλλὰ διότι καὶ μὲ πολὺ μεγαλυτέραν δόξαν θὰ τὸ ἀναστήσῃ πάλιν. Ἐὰν δὲ ἐπιθυμῆς νὰ μάθῃς καὶ ἀπ' ἄλλου μὲ πόσον μεγάλην σοφίαν κατεσκεύασεν ὁ Θεὸς τὸ σῶμα, θὰ σοῦ εἰπῶ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἔκαμε τὸν Παῦλον νὰ εὐρίσκειται εἰς συνεκὴ ἐκπληξιν. Ποῖον δὲ εἶναι αὐτό; Τὰ μέλη τοῦ σώματος τὰ ἐδημιούργησε τοιαῦτα, ὥστε τὸ ἓνα νὰ ὑπερέχῃ τοῦ ἄλλου ὅχι εἰς τὰς ἰδίας ιδιότητας, ἀλλὰ ἄλλα μὲν εἰς τὴν ὠραιότητα, ἄλλα δὲ εἰς τὴν δύναμιν, ὅπως π. χ. ὠρεῖα μὲν εἶναι τὰ μάτια, ἀλλὰ δυνατώτερα τὰ πόδια· πολῦτιμον εἶναι τὸ κεφάλι, ἀλλὰ δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἰπῆ εἰς τὰ πόδια, δὲν οὐκ ἔχω ἀνάγκην (A' Κορ. 12, 21). C

Αὐτὸ δὲ ποὺ ἀλέπομεν εἰς τὰ μέλη, παρατηρεῖται καὶ εἰς τὰ ἄλογα ζῷα καὶ εἰς ὀλόκληρον τὴν ζωὴν μας. Ὁ βασιλεὺς λοιπὸν ποὺ ἔχει τὴν ἀνάγκην τῶν ὑπηρετῶν, οἱ ὑπῆκοι τὴν ἀνάγκην τοῦ βασιλέως, ὅπως καὶ τὸ κεφάλι ἔχει τὴν ἀνάγκην τῶν ποδῶν καὶ ταῦτα ἐκείνου. Καὶ εἰς τὰ ἄλογα ζῷα πάλιν ἄλλα μὲν εἶναι δυνατώτερα, ἄλλα δὲ ὠραιότερα καὶ ἄλλα μὲν μᾶς προσενοῦν εὐχαρίστησιν, ἄλλα μᾶς τρέφουν καὶ ἄλλα μᾶς ἐνδύουσιν ὅπως π. χ. τὸ παγῶνι μᾶς εὐχαριστεῖ, οἱ θρόνιες καὶ οἱ κοῖραι μᾶς τρέφουν, τὰ πρόβατα καὶ αἱ κατσίκες μᾶς ἐνδύουσιν μὲ τὰ μαλλιά τους, καὶ τὸ θῆδι καὶ ὁ ὄνος μᾶς βοηθοῦν εἰς τὰς ἐργασίας μας. Ὑπάρχουν δὲ καὶ ἄλλα, τὰ ὁποῖα δὲν μᾶς παρέχουν καμμίαν ἀπ' αὐτὰς τὰς ὠφελείας, γυμνάζουν ὅμως τὴν δύναμίν μας, ὅπως τὰ ἄγρια θηρία ἀδελάνουν τὸν κύνων τὴν δύναμιν, καὶ μὲ τὸν φόβον διδάσκουν τὸ γένος μας καὶ τὸ κάνουν προσηκτικώτερον, D συχνὰ δὲ μᾶς θεραπεύουν μὲ τὰ σώματά των ἀπὸ διαφορῶν ἀσθενειῶν.

Ὡστε, ἐὰν σοῦ εἰπῆ κάποιος πὺς εἶσαι ἐξουσιαστὴς τῶν ἀλόγων ζῶων, ἀφοῦ φοβεῖσαι τὸν λέοντα; Νὰ ἀπαντήσῃς εἰς αὐτόν, ὅτι εἰς τὴν ἀρχὴν, ὅτε ἤμην δόκιμος ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ὅτε ἤμην εἰς τὸν παράδεισον δὲν ἦσαν εἶπα τὰ πράγματα. Ἐπειδὴ ὅμως ἠμάρτησα εἰς τὸν Δεσπότην, ὑπεδουλώθη εἰς

τοὺς δούλους ὅχι ὄμικας ἐντελής, διότι ἔχω τὴν ἰκανότητα νὰ γίνωμαι κύριος τῶν θηρίων. Αὐτὸ γίνεται καὶ εἰς τὰς ἀποσήμεναις οἰκογενεαῖς, ὅπου τὰ παιδιὰ αὐτῶν, καθὼς εἶναι εὐγενοῦς καταγωγῆς, ὅταν δὲν ἔχουν αὐτεξουσιότητα, φοβοῦνται τοὺς δούλους, ὅταν δὲ πέσουν καὶ σὲ κανένα σφάλμα, ἐπιτινεται ἡ ἀγωνία τῶν. Ἐ ταῦτα καὶ διὰ τὸ φείδια καὶ τοὺς σκορποῦς καὶ τὴς ὀκνῆς δύναται κανεὶς νὰ εἰπῇ, ὅτι δηλαδὴ ἔνεκα τῆς ἀμαρτίας ἐγιναν φοβερὰ εἰς ἡμᾶς.

5. Ὅχι δὲ μόνον εἰς τὸ σῶμά μας, οὔτε εἰς τὰ διάφορα εἶδη τοῦ θίου, οὔτε εἰς τὰ ἄλογα ζῶα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ δένδρα εἶναι δυνατόν νὰ ἴδῃ κανεὶς τὴν ποικίλιαν ταύτην τῶν ἰδιοτήτων. Καὶ τὸ κατώτερον ὄλων εἶναι δυνατόν νὰ ἴδῃς ὅτι ὑπερβάλλει τὸ ἀνώτερον εἶδος του εἰς μερικὰς ἰδιότητες, αἱ ὅσαι δὲν εἶναι εἰς ὅλα αἱ ἴδιαι, διὰ τὸ ἔχωμεν ἀνάγκην ὄλων καὶ κατανοήσωμεν τοῦ Δεσπότου τὴν ποικίλην σοφίαν. Μὴ κατηγορῆς λοιπὸν τὸν Θεόν, διότι τὸ σῶμα φθείρεται, ¹²² Ἄλλὰ διὰ τὴν φθορὰν αὐτοῦ ταύτην πρέπει περισσότερον νὰ τὸν προσκυνῆς καὶ νὰ τὸν θαυμάζῃς διὰ τὴν σοφίαν καὶ τὴν πρόνοιαν αὐτοῦ. Διὰ μὲν τὴν σοφίαν, διότι ἠμώρεσεν εἰς τὸσον φθαρτὸν σῶμα νὰ ἐπιδείξῃ τὴν ἀρμονίαν, διὰ δὲ τὴν πρόνοιαν αὐτοῦ, διότι διὰ τὴν ὀφέλειαν τῆς γυναικὸς τὸ ἔκαμε φθαρτὸν διὰ νὰ τῆς περιορίσῃ τὴν ἀλαζονείαν καὶ κατακρημνίσῃ τὴν ὑπερηφάνειαν.

Διατὶ λοιπὸν δὲν ἔκαμεν αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοιοῦτον; Διὰ νὰ σοῦ ὁμιλῇ διὰ τῆς πραγματικότητος καὶ διὰ τῶν ἀποτελεσμάτων καὶ σοῦ λέγει σχεδὸν τὰ ἑξῆς: Ἐγὼ μὲν σὲ προώριζα διὰ μεγαλυτέραν τιμὴν, σὺ ὄμικας ἔκαμες τὸν ἑαυτὸν σου ἀνάστην τῆς δωρεῆς ταύτης, ἀφοῦ ἐξέπεσες ἀπὸ τὸν παράδεισον. Ἐν τοιαύτοις οὔτε εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν ποῦ εἶσαι δὲν θὰ ἀδιαφορήσῃς διὰ σέ, ἀλλὰ θὰ διορθώσῃς τὸ ἁμάρτημά σου **B** καὶ εἰς τοὺς οὐρανοὺς θὰ σὲ ἀνεβάσῃς. Διὰ τοῦτο δὲ ἐπὶ τὸσον χρόνον σὲ ὄφεικα νὰ σήμεσαι καὶ καταστρέφῃσαι, διὰ νὰ γίνῃ διὰ τῆς ἰσοῦς πολυκαιρίας σταθερὰ ἡ ταπεινοφροσύνη, τὴν ὅποιαν θὰ διδάσκειαι ὑπὸ τῶν πραγμάτων καὶ νὰ μὴ ἐπανελάβῃς ποτὲ εἰς τὴν ἐσφαλμένην ἰδέαν, ποῦ εἶχες προηγουμένως.

Δι' ὅλα αὐτὰ ἄς εὐχαριστήσωμεν τὸν φιλόνητον Θεόν καὶ ἄς ἀνταμειψώμεν αὐτὸν διὰ τὴν κηδεμονίαν του μὲ ἀμοιβῆν, ἢ ὅποια πάλιν ἡμᾶς ὀφείλει, καὶ ἄς καταβάλωμεν προσπάθειαν νὰ τηρήσωμεν τὴν ἐντολήν, περὶ τῆς ὁποίας συνεχώσῃς ὁμιλῶ.

Δὲν θὰ παύσω δὲ νὰ σᾶς ὁμιλῶ περὶ αὐτῆς, ἕως ἄντου κατορθώσετε νὰ τὴν ἐκτελέσητε, διότι αὐτὸ ποῦ ἐπιδικώμεν δὲν εἶναι νὰ σᾶς δώσωμεν ὀλίγας ἢ πολλὰς συμβουλὰς, ἀλλὰ

νὰ συνεχίσωμεν νὰ σᾶς ὁμιλῶμεν ἕως ἄντου σᾶς πείσωμεν νὰ ἐφαρμόσετε τὴν ἐντολήν αὐτήν. Εἰς μὲν τοὺς Ἰουδαίους ὁ Θεὸς ἔλεγε διὰ τοῦ προφήτου: «Ἐάν, καθ' ὃν χρόνον εὐρίσκεσθε εἰς δικαιοσύνην καὶ φιλονεκίας νηστεύετε, **C** διατὶ μοῦ νηστεύετε;» (Ἡσ. 58, 4—5). Εἰς σᾶς δὲ θὰ εἰπῇ δι' ἐμοῦ: Ἐάν, καθ' ὃν χρόνον ἀρκίζεσθε, καὶ γίνεσθε ἐπίορκοι, νηστεύετε, διατὶ νηστεύετε; Διότι πῶς θὰ ἴδωμεν τὸ Πίσσα τὸ ἱερὸν; Πῶς θὰ δεκχῶμεν τὴν ἅγιαν θυσίαν; Πῶς θὰ κοινωνήσωμεν τῶν θαυμασίων μυστηρίων διὰ τῆς γλώσσης, διὰ τῆς ὁποίας κατεπατήσωμεν τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, διὰ τῆς γλώσσης, διὰ τῆς ὁποίας τὴν ψυχὴν μας ἐμολύνωμεν; Ἀφοῦ βασιλικὸν ἔνδυμα δὲν ἀνέχεται κανεὶς νὰ πύσῃ μὲ μολυσμένα χέρια, πῶς θὰ δεκχῶμεν σῶμα Δεσποτικὸν μὲ ἀκάθαρτον γλῶσσαν; Διότι ὁ μὲν ὄρκος εἶναι τοῦ πονηροῦ, ἡ δὲ θυσία τοῦ Δεσπότου. **D** «Ἦσα λοιπὸν ἐπικοινωνία καὶ σχέσις ὑπάρχει μεταξὺ φωτὸς καὶ σκότους ἢ ποῖα συμφωνία μεταξὺ Χριστοῦ καὶ Σατανᾶ;» (Ἡ' Κορ. 6, 14, 16). Ὅτι μὲν λοιπὸν ἔχετε προσπαθήσει ἠολὴ νὰ ἀπαλλαγῆτε ἀπὸ αὐτὴν τὴν παρανομίαν τὸ γνωρίζω καλά.

Ἐπειδὴ ὄμικας, καθένας μόνος του, δὲν θὰ τὸ κατορθώσῃ εὐκόλα, ἄς ὀργανωθῶμεν εἰς ἀδελφότητα καὶ συμπατρία, καὶ ἄς κόψωμεν ὅτι κάνουν εἰς τὰ συμπόσια οἱ πτωκοί. Ἐπειδὴ καθένας χωριστὰ ἐξ αὐτῶν δὲν ἠμπορεῖ νὰ ὑποβληθῇ εἰς τὰ ἔξοδα τοῦ συμποσίου καὶ γίνῃ ἐπιτάτω, μοδεύονται ὅλοι καὶ διὰ συνεισοφορίας συγκεντρύνουν τὸ ποσὸν καὶ κάνουν τὸ συμπόσιον. Αὐτὸ καὶ ἡμεῖς νὰ κόψωμεν. Ἐπειδὴ, ὅταν εἴμεθα μόνον μας, εἴμεθα ἀμελεῖς, ἀφοῦ κόψωμεν οὐματρία, ἄς προτρέπωμεν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον νὰ συνεισοφέρῃ συμβουλήν, παραγγελίαν, παράκλησιν, ἐπιτίμησιν, ὑπόμνησιν καὶ ἀπειλήν, ὥστε ἀπὸ τὴν προσπάθειαν καθένος ἑλποῖ νὰ κατορθώσωμεν νὰ τηρήσωμεν τὴν ἐντολήν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ σφάλματα τῶν ἄλλων τὰ βλέπομεν καλύτερα παρὰ τὰ ἰδικά μας, ἡμεῖς ἄς προσέχωμεν ἄλλους νὰ μὴ ἀμαρτήσωσιν καὶ τὸν ἑαυτὸν μας ἄς ἀναβῶμεν νὰ τὸν προσέχουν ἑκεῖνοι καὶ ἄς ἔχωμεν μεταξὺ μας τὴν καλὴν αὐτὴν ἁμύλλαν, ἵνα διὰ τοῦ τρόπου τούτου κόψωμεν τὴν κακὴν αὐτὴν συνήθειαν καὶ μὲ παρησίαν ἔλθωμεν εἰς τὴν ἅγιαν ταύτην ἐσπέρην. ¹²³ **A** καὶ μετάσωμεν τῆς ἁγίας θυσίας μὲ καλὰς ἐλπίδας καὶ μὲ ἀγαθὴν συνείδησιν, διὰ τῆς χάριτος καὶ φιλοφροσύνης τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα ἄς εἶναι ἡ δόξα καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΔΩΔΕΚΑΤΗ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΑ ΑΚΟΜΗ ΕΙΣ ΤΟΝ ΘΕΟΝ ΔΙΑ ΤΗΝ ΣΥΓΧΩΡΗΣΙΝ ΕΚΕΙΝΩΝ, ΠΟΥ ΕΠΤΑΙΣΑΝ ΕΙΣ ΤΟΝ ΒΑΣΙΛΕΑ· ΚΑΙ ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΑ ΠΕΡΙ ΤΗΣ Κ'ΤΙ ΣΦΕΣΣ· ΚΑΙ ΟΤΙ Ο ΘΕΟΣ, ΟΤΑΝ ΕΔΗΜΙΟΥΡΓΗΣ ΤΟΝ ΑΝΘΡΩΠΟΝ, ΝΟΜΟΝ ΦΥΣΙΚΟΝ ΕΘΕΤΕΝ ΕΝΤΟΣ ΑΥΤΟΥ· Β' ΚΑΙ ΟΤΙ ΜΕ ΚΑΘΕ ΤΡΟΠΟΝ ΠΡΕΠΕΙ ΚΑΘΕΝΑΣ ΝΑ ΑΠΕΧΗ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΟΡΕΟΙΣ.

1. Καί χθές εἶπον, Εὐλογητός ὁ Θεός, καί σήμερον τὸ αὐτὸ θὰ ἐπαναλάβω. Διότι, ἂν καὶ παρήλθον τὰ κακά, ἡ ἀνάμνησις ὁμῶς αὐτῶν ὡς μὴ παρέρκεται, οὐκ ἀδὲ νὰ λυπούμεθα, ἀλλὰ διὰ νὰ εὐχαριστῶμεν τὸν Θεόν. Ἐὰν ἡ ἀνάμνησις τῶν κακῶν μὲν, οὐδέποτε θὰ λάβωμεν πείραν αὐτῶν. Τί λοιπὸν χρειάζεται ἡ πείρα, ὅπου ἡ ἀνάμνησις αὐτῶν μᾶς σωφρονίζει; Ἰσως θὰ μὲ ἐρωτήσετε. Ὅπως ὁ Θεὸς δὲν ἀφῆκεν ἡμᾶς νὰ καταποντισθῶμεν, διὰν μᾶς ἦσαν τὰ λυπηρὰ γεγονότα, ἔτσι καὶ ἡμεῖς ὡς μὴ ἀφῆσωμεν τὸν ἑαυτὸν μας νὰ πέσῃ εἰς τὴν παραλίαν, τώρα ποὺ ἐπέρσαν ἐκεῖνα. Μᾶς παρηγόρησεν τότε, C ποὺ εἰμεθα λυπημένοι, ὡς τὸν εὐχαριστήσωμεν τώρα ποὺ εἰμεθα χαρούμενοι. Μᾶς παρηγόρησε καὶ δὲν μᾶς ἐπρόδωκε τότε ποὺ εἰμεθα πάρα πολὺ στενοχωρημένοι ἀπὸ τὰς θλίψεων ὡς μὴ προδώσωμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς τοὺς ἑαυτοὺς μας τώρα, ποὺ ἔχομεν ἡμέρας εὐτυχείας, διὰ τῆς ροπῆς εἰς τὴν ἀμέλειαν, διότι ἀθυρήσω, λέγει, διὰν εἶσαι καρτῆτος, τὰς ἡμέρας, κατὰ τὰς ὁποίας ἐπεινοδοῖς (Σοφ. Σειρ. 18, 25). Ἄς ἐνθυμηθῶμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς τὸν καιρὸν τῶν δοκιμασιῶν εἰς τὰς ἡμέρας τῆς ἀνάσεως. Τοῦτο ὡς κἀνυμεν καὶ διὰ τὰς ἀμαρτίας μας. Ὅταν ἀμαρτήσῃς καὶ σοὺ συγκωρήσῃ τὴν ἀμαρτίαν ὁ Θεός, νὰ δεχθῆς τὴν συγκωρήσιν καὶ νὰ τὸν εὐχαριστήσῃς δι' αὐτήν, νὰ μὴ ζεκώσῃς ὁμῶς τὴν ἀμαρτίαν, οὐκ διὰ νὰ πικρανῆς τὸν ἑαυτὸν σου, ἐνθυμούμενος ταύτην, ἀλλὰ διὰ νὰ συνήθισῃς τὴν μακαίην σου νὰ ταπεινωρονῆ καὶ νὰ μὴ πέφτῃ πάλιν εἰς τὰ αὐτὰ ἀμαρτήματα. Αὐτὸ ἔκαμεν καὶ ὁ Παῦλος, D διότι, διὰν εἶπεν· ἐπι μὲ ἔκρινεν ἄξιον τῆς ἐμπροσθέν σου τοῦ καὶ μὲ ἔθεσεν εἰς τὴν διακονίαν τοῦ Εὐαγγελίου, προσέθεσε, ἐμέ, ποὺ ἤμην πρωτόκερα βλάσφημος καὶ δίκαιος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ (Α' Τιμ.

1, 12, 13). Ἄς διαπομπέεται, λέγει μὲ αὐτὰ, ὁ βίος τοῦ δούλου, διὰ νὰ φανῆ ἡ φιλανθρωπία τοῦ Δεσπότου αὐτοῦ. Διότι ἂν καὶ ἔλαβες ὄφρα τῶν ἀμαρτημάτων, ἐν τούτοις δὲν τὰ ἔλασσε. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου οὐκ μόνον ἐφανέρωμεν τοῦ Θεοῦ τὴν φιλανθρωπίαν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἑαυτὸν τοῦ καθίστα λαμπρότερον. Διότι, διὰν μᾶθῃς ποῖος ἦτο προηγουμένος, θὰ ἴδῃς θαυμάσιον περισσότερον. Καὶ διὰν μᾶθῃς εἰς ποῖαν κατάστασιν εὐρίσκετο καὶ πόσον μεταβλήθη πύρα, τότε θὰ τὸν ὀγαπήσῃς καὶ τιμῆσῃς περισσότερον. Καὶ ἂν εἶσαι μεγάλος ἀμαρτωλός, θὰ ἐλπίζῃς διτι ἡμπορεῖς νὰ διορθωθῇς, διότι, ἐκτός τῶν ἀνωτέρω, E τὸ παράδειγμα τοῦ παρηγορεῖ ἐκείνους, ποὺ εἶναι ἀπληρομένους καὶ τοὺς κάνει νὰ ἀναρθάνονται πνευματικῶς. Τοῦτο θὰ συμβῆ καὶ μὲ τὴν πόλιν μας, διότι ὅλα βρα σινέθησαν φανερώσῃ τὴν ἀρετὴν ἡμῶν, οἱ ὁποῖοι ἡμπορέσατε διὰ τῆς μετανοίας τόσοσιν μεγάλην ὄργην νὰ ἀποκρούσατε καὶ διακρινέτωμεν τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος μὲ μικρὰν μεταβολὴν ποὺ εἰδείκατε ἀπεράκρυνε τόσοσιν πλῆθος κακῶν καὶ ἀνορθῶναι, τόσοσιν ἀπληρομένους. 124 A διότι θὰ μάθωμεν ἀπὸ ἡμᾶς διτι ἐκεῖνος, ποὺ βλέπει πρὸς τὰ ἄνω καὶ πιστεύει διτι ὁ Θεὸς βοηθεῖ, καὶ ἂν εὐρεθῆ μέσα σὲ ἀναριθμητὰ κτήματα δοκιμασιῶν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καταποντισθῆ. Διότι ποῖος εἶδε, ποῖος ἤκουσε ποτὲ τὰ ποθήματά μας; Περιμένωμεν κάθε ἡμέραν ἐκ θεμελίων νὰ ἀνατραπῆ ἡ πόλις μας μὲ τοὺς κατοίκους τῆς· ἀλλὰ καθ' ὃν χρόνον ἤλατzen ὁ διάβολος νὰ καταποντίσῃ τὸ σκάφος, τότε τελείαν γαλήνην ἔκαμεν ὁ Θεός. Ἄς μὴ λησμονώμεν λοιπὸν τὸ μέγεθος τῶν κακῶν, διὰ νὰ ἐνθυμούμεθα τὸ μέγεθος τῶν εὐεργεσιῶν, ποὺ μᾶς ἔκαμεν ὁ Θεός, διότι ἐκεῖνος ποὺ δὲν γνωρίζει τὴν φρόσιν τῆς ἀσθενοείας, δὲν θὰ ἡμπορέσῃ νὰ μάθῃ τοῦ ἱατροῦ τὴν ἰκανότητα. Ταῦτα καὶ εἰς τὰ παιδιὰ μας ὡς λέγωμεν B καὶ εἰς ἀναριθμήτους γενεὰς ὡς τὰ μεταβιβάσσωμεν, διὰ νὰ μάθωμεν ὅλοι πᾶς προσεπάθησεν ὁ διάβολος καὶ τὸ ἔδαφος ἀκόμη νὰ ἐλαφάνισῃ τῆς πόλεως καὶ πᾶς ἡμπορέσεν ὁ Θεός ἐνῶ αὐτὴ ἔτιθε καταπέσει νὰ τὴν ἀνορθώσῃ καὶ πάλιν ἔμπερὸς μας, καὶ νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ νὰ τῆς γίνῃ οὔτε ἡ παραμικρὰ θλάση, ἀλλὰ καὶ τὸν φόβον ἀφῆρεσε καὶ τὸν κίνδυνον ἀπέκρουσε πολὺ γρηγορᾶ. Διότι κατὰ τὴν παρελθούσαν ἑβδομάδα ἐπεριμένωμεν διτι θὰ ὀνηθεύσῃν αἱ περιουσίαι ὄλων μας, διτι θὰ μᾶς ἐπιτεθῆ ὁ στρατός καὶ πολλὰ ἄλλα κακὰ ἐφανατόμεθα διτι θὰ μᾶς συμβῶσιν. Ἀλλὰ ἰδοὺ ὅλα ἐκεῖνα ἐπέρσαν, ὅπως περὶ τὰ σύννεφον καὶ ἡ σκιά ποὺ παρέχεται καὶ ἐπιμαρτυρήθημεν μόνον μὲ τὴν ἀγωνίαν, ποὺ φέρει ἡ ἀναμονὴ τῶν κακῶν, C μᾶλλον δὲ δὲν ἐπαμωρῆθημεν, ἀλλὰ καὶ ἐδιδάχθημεν καὶ καλῶτερον ἐγίνωμεν πνευματικῶς, διότι ὁ Θεὸς ἐράλαξε τὴν καρ-

δίων του βασιλέως.

Ἄς λέγωμεν λοιπὸν συνεκῶς καὶ κάθε ἡμέραν. Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς καὶ μὲ μεγαλύτεραν προθυμίαν ἢς ἐρωσάμεθα εἰς τὴν συγκέντρωσιν ταύτην καὶ πρὸς τὴν ἐκκλησίαν ἢς τρέχωμεν, ἀπὸ τὴν ὅποιαν ἀπηλαύσομεν τὴν ὠφέλειαν ταύτην. Διότι γνωρίζετε εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν γεγονότων, ποῦ κατεφύγατε, διὰ τὰ οὐδέποτε, ποῦ ἐτρέξατε ὅσοι καὶ ἀπὸ ποῦ ἦρθε ἡ σωτηρία.

Ἄς κρατοῦμεθα λοιπὸν ἀπὸ τὴν ἱερὰν ἀγκυραν καὶ ὅπως εἰς τὸν καιρὸν τῶν κινδύνων αὐτῆ δὲν μᾶς ἐπρόδωσεν, ἔτσι καὶ ἡμεῖς αὐτὴν εἰς τὸν καιρὸν τῆς ἀνάσεως καὶ ἡσυχίας ἢς μὴ τὴν ἐγκαταλείψωμεν, ἀλλὰ ἢς μείνωμεν μαζί της μὲ ἀφοσίωσιν καὶ τὰς συνανθρώποις καὶ τὰς προσευκὰς καὶ τὴν ἀκρόασιν τῶν θείων λόγων. Ἐὰς κάμωμεν καθημερινῶς καὶ τὸν καιρὸν, ποῦ ἐκάσαμεν, ἐξετάζοντες μὲ περιέργειαν καὶ λεπτομέρειαν τοὺς ἐρχομένους ἀπὸ τὸ στρατόπεδον, διὰ τὰ μάθωμεν διὰ τὰ κακά, ποῦ μᾶς ἐπερίμεναν, ἢς τὸν διαθέσωμεν τώρα ὅλον εἰς τὴν ἀκρόασιν τῶν θείων λόγων καὶ ὅχι εἰς αὐτοπούς καὶ ἀνωφελεῖς ἀσχολίας, διὰ τὰ μὴ φθάσωμεν πάλιν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἀσκοληθῶμεν μὲ τὰς ἀσκολίας ἐκεῖνας τῆς ἀγωνίας καὶ τῶν φόβων.⁴⁶

2. Κατὰ μὲν τὰς ἀμιλλὰς τῶν τῶν προηγουμένων ἡμερῶν ἐξητάσαμεν ἕνα τρόπον θεογνωσίας καὶ τὸν ἐξηγητήσαμεν τελείως, ἐρμηνεύοντες πῶς οἱ οὐρανοὶ διηγούνται τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ (Ψαλμ. 18, 2). Ἐ καὶ ἀναπτύσσοντες ποῖα ἢ σημασία τῶν λόγων τοῦ Παύλου, ὅτι τὰ ἄδρατα αὐτοῦ ἀπὸ τῆς κτίσεως τοῦ κόσμου βλέπονται κατανουούμενα διὰ τῶν ποιημάτων (Ρωμ. 1, 20.), καὶ ἀπεδεικξάμεν πῶς διὰ τῆς κτίσεως τοῦ κόσμου καὶ πῶς διὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς καὶ τῆς θαλάσσης δοξάζεται ὁ δημιουργός. Σήμερον δὲ ἀφοῦ φιλοσοφήσωμεν δε' ὀλίγων ἐπὶ τοῦ ἰδίου ζητήματος, θὰ μεταβῶμεν εἰς ἄλλο θέμα. Διότι ὅχι μόνον ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὴν κτίσιν, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἔκαμε τοιαύτην, ὥστε νὰ ἐργάζεται, κωμῆς οὐτε ὄλην νὰ ἀφήσῃ ἀκίνητον, οὐτε νὰ κάμῃ ὄλην αὐτὴν νὰ κινῆται. Ἀλλὰ ὁ μὲν οὐρανὸς εἶναι ἀκίνητος, ὅπως ὁ προφήτης λέγει: 125 Α «Αὐτὸς ποῦ ἔστησεν τὸν οὐρανὸν οὐκ ἀμαρᾶν καὶ ἀπλώσεν αὐτὸν οὐκ ἀκίνητην ἐπὶ τῆς γῆς» (Ψαλμ. 40 22), ὁ δὲ ἥλιος μαζί μὲ τὰ ἄλλα ὄστρα τρέχει καθ' ἑκάστην ἡμέραν. Καὶ ἡ γῆ πάλιν εἶναι στερεὰ καὶ ἀκίνητος,⁴⁷ ἐνῶ τὰ νερά κινουῦνται διαρκῶς καθὼς καὶ τὰ σύννεφα καὶ αἱ συ-

46. Δηλαδή νὰ μὴ ἀμαρτήσωμεν καὶ ἐπιτρέψῃ ὁ Θεὸς νὰ ἔλθωμεν πάλιν εἰς ἡμέρας ἀγωνίας.

47. Ἀλλά, ἢς ἀνωτέρω εἰπόμεν, εἶναι ἀντιλήψεις τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἁγίου Χρυσοστόμου, μὴ ἰσχυροῦς ὁμῶς.

νεκεῖς καὶ ἀλλεπάλληλοι βροχαί, ποῦ γίνονται εἰς τὸν καιρὸν τοῦς.

Καὶ ἐνῶ εἶναι μία ἡ οὐσία τῆς βροχῆς, ἐν τούτοις διάφορα εἶναι τὰ ἀποτελέσματά της, διότι εἰς τὰ κλίματα τῆς ἀμπελου αὐτὴ γίνεται κρᾶσι, εἰς τὴν ἑλλὰ λάδι καὶ εἰς τὰ ἄλλα φρούτα ἐξομοιώνεται μὲ τοὺς χυμοὺς αὐτῶν. Καὶ τῆς γῆς ἡ κοιλία μία εἶναι καὶ ὅμως παράγει διαφόρους καρπούς. Ἐπίσης μία εἶναι καὶ ἡ θερμότης τῆς ἀκτίνος τοῦ ἡλίου, ἐν τούτοις κατὰ διαφορετικοὺς τρόπους τὰ τρέφει ὅλα καὶ συντελεῖ ἄλλα μὲν βραδύτερον Β καὶ ἄλλα ἐνωρίτερον νὰ ἀναπτυχθῶν. Ποῖός δὲν θὰ θαυμάσῃ καὶ δὲν θὰ ἐκπλαγῇ δι' αὐτά; Μᾶλλον δὲ δὲν εἶναι τοῦτο μόνον τὸ θαυμαστόν ὅτι δηλ. τὴν ἔκαμε ποικίλην καὶ διαφορετικὴν, ἀλλὰ καὶ διότι τὴν ἔθεσεν εἰς τὴν διάθεσιν ὅλων τῶν πλουσίων καὶ πτωχῶν καὶ δικαίων καὶ ἀμαρτωλῶν. Αὐτὸ λοιπὸν ἔλεγε καὶ ὁ Χριστὸς, «διότι καὶ αὐτὸς τὸν ἥλιον, ποῦ εἶναι ἰδικός του, ἀνατέλλει ἀδιακρίτως εἰς πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ βρέχει τὴν βροχὴν του εἰς δικαίους καὶ ἀδίκους» (Ματθ. 5, 45). Ἀφοῦ λοιπὸν ἐγένιστο τὴν γῆν μὲ ἀνορθώματα ζῆσ, εἰς τὴν φύσιν τῶν ὁμοίων ἔβαλεν ἐνστικτὰ⁴⁸ διάφορα, διέταξεν ἄλλα μὲν νὰ μμοῦμεθα, ἄλλα δὲ νὰ ἀποφεύγωμεν.

Ἴδου τί λέγω μὲ τοῦτο. Ἐργατικὸν εἶναι τὸ μυρμηγκὶ καὶ κοπιαστικὴν ἐργασίαν κάμνει. Ἄν λοιπὸν προσέχῃς εἰς αὐτό, C θὰ πάρῃ μεγάλο μῶθημα νὰ μὴ γίνῃς μαλθακὸς καὶ ἀποφεύγῃς τοὺς ἰδρώτας καὶ τοὺς κόπους. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ γραφὴ τὸν τεμνέλην εἰς τὸ μυρμηγκὶ τὸν παρέπεμψε λέγουσα: «ἤγγαμε εἰς τὸ μυρμηγκὶ, ὃ ἀκίνητό, καὶ ζήλευσε τοὺς δρόμους αὐτοῦ καὶ γίνε σαφέτερος ἀπ' αὐτό» (Παρ. 8, 8). Δὲν θέλεις, λέγει, παρὰ τῶν Γραφῶν νὰ μάθῃς ὅτι ὠραῖον πρᾶγμα εἶναι ἡ ἐργασία καὶ ὅτι ὅποιος δὲν ἐργάζεται δὲν πρέπει νὰ τρώγῃ» (Β' Θεσ. 10); Δὲν ἐπιθυμῆς νὰ ἀκούσῃς τοῦτο ἀπὸ τοὺς διδασκάλους; Μάθε αὐτὸ ἀπὸ τὰ ὄλογα ζῆσ. Αὐτὸ γίνεται καὶ εἰς τὰ σῆσια. Πολλὰς φορές τοὺς μεγαλυτέρους καὶ θεωρούμενους περισσοτέρων ἄξιους, ὅταν ἀμαρτήσωσιν, τοὺς προτρέπομεν νὰ παίρνουν παράδειγμα ἀπὸ τὰ φρόνιμα παιδιὰ, D λέγοντας βλέπε τὸν μικρότερόν σου πόσον εἶναι σπουδαῖος καὶ προσεκτικὸς.

Καὶ οὐ λοιπὸν ἀπὸ τὸ ζῆσ τοῦτο λάβε μεγίστην συμβουλήν ἐργατικότητος καὶ θαύμασε τὸν Δεσπότην σου ὅχι μόνον διὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ ἡλίου καὶ τοῦ οὐρανοῦ, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ μύρμηγκος, διότι ἂν καὶ εἶναι μικρὸν

48. Ἐνστικτὰ ἢ ὁρμητικὰ λέγονται: αἱ ἰδιότητες τῶν ζῶων, αἱ ὅσων ἀναπτύσσονται εἰς αὐτὰ τὰ λογικῶν τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ ὅποιου ταῦτα στεροτέρηται: ὁ ἱερὸς Χρυσοστόμος τὰ δογματίζει «φυσικὰ ἤθη».

τὸ ζῆλον τοῦτο ἐν τούτοις παρέχει μεγάλην ἀπόδειξιν τοῦ μεγέθους τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ. Σκέψου λοιπὸν πόσον εἶναι φρόνιμον καὶ θαύμασε πῶς ἤμπορεσεν ὁ Θεὸς σὲ τόσον μικρὸν σῶμα νὰ βάλλῃ τόσον μεγάλην ἐπιθυμίαν πρὸς διαρκῆ ἔργασίαν καὶ ἀπὸ αὐτὸ μὲν τὴν ἐργατικότητα, ἀπὸ δὲ τὴν μέλισσαν τὴν ἀγάπην πρὸς τὸ ἰσάσιον, πρὸς τὴν ἔργασίαν καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους νὰ διδάξῃς. **Ε.**

Διότι αὐτὴ δὲν κοπιᾷ καὶ ταλαιπωρεῖται διὰ τὸν ἑαυτὸν της, ἀλλὰ δι' ἡμᾶς καθημερινῶς, πράγμα τὸ ὁποῖον ἀρμόζει εἰς τὸν Χριστιανόν, δηλαδή νὰ μὴ φροντίζῃ διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἄλλους. Καθὼς λοιπὸν ἐκείνη πετᾷ εἰς ὅλα τὰ λειβάδια, διὰ νὰ κάμῃ ἔτοιμον τὸ τραπέζι εἰς ἄλλους, ἔτσι καὶ σὺ νὰ κάμῃς, ἄνθρωπέ μου καὶ ἄν μοσεύῃς κρήματα, διὰ τοὺς ἄλλους νὰ τὸ ἐξοδεύῃς καὶ ἄν ἔχῃς τὸ κάρισμα τοῦ λόγου, μὴ τὸ κώσῃς εἰς τὴν γῆν, νὰ τὸ παρουσιάσῃς εἰς τὸ μέσον δι' ἐκείνους, ποὺ ἔχουν ἀνάγκη διδασκαλίας, **126 Α** καὶ ἄν ἔχῃς ἄλλο προσόν, γίνε κήρυκός με αὐτὸ εἰς ἐκείνους, ποὺ ἔχουν ἀνάγκη τοῦ κόπου σου. Δὲν παρατηρεῖς ὅτι διὰ τοῦτο κυρίαὸς ἢ μέλισσα τιμᾷται καὶ ἀγαπᾷται περισσότερο ἀπὸ τὰ ἄλλα ζῷα, διὰ κινή κοπιᾷ καὶ ταλαιπωρεῖται νὰ ἀπλώσῃ εἰς τοὺς τοίχους λεπτὰ ὑφάσματα, ποὺ εἶναι ἀνώτερα ἀπὸ κάθε γυναικεῖαν ὑφαντικὴν τέχνην καὶ ὅμως κομίαν τιμὴν δὲν ἔχει τὸ ζῆλον τοῦτο, ἐπειδὴ ἡ ἔργασία του εἰς τίποτε δὲν μᾶς χρησιμεύει. Τοιοῦτοι, ἄνευ τιμῆς, εἶναι ὅσοι κοπιᾶζουσι καὶ ταλαιπωροῦνται διὰ τὸν ἑαυτὸν τους.

Μιμήσου τῆς περιστερᾶς τὴν ἀπλότητα καὶ ἀθωότητα, τοῦ ὄνου καὶ τοῦ βοδιοῦ τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν κύριόν τους, τῶν ὀρνίθων τὴν ἄλλειψιν φροντίδων, διότι εἶναι δυνατὸν ἀπὸ τὰ ἄλογα ζῷα νὰ ἀποκομιζομένην μεγάλην ὠφελείαν πρὸς διόρθωσιν τοῦ τρόπου τῆς ζωῆς μας. **Β** Ἀπὸ τὰ ζῷα αὐτὰ λαμβάνει ἀφορμὴν ὁ Χριστὸς καὶ μᾶς διδάσκει. «Φροντίσατε νὰ γίνετε, λέγει, φρόνιμοι ὡς τὰ φεῖδια καὶ ἄπλοι ὡς τὰ περιστέρια» (Ματθ. 10, 16). Καὶ πάλιν: «Κιττάξατε εἰς τὰ πετεινά, ποὺ πετοῦν εἰς τὸν ἀέρα, καὶ ἴδετε, ὅτι δὲν σπεύρουσι οὐτε θερίζουσι καὶ ὅμως ὁ Πατὴρ σας ὁ ἐπουράνιος τὰ τρέφει» (Ματθ. 6, 26). Καὶ ὁ προσφίτης δὲ διὰ νὰ κάμῃ τοὺς ἀχαρίστους Ἰουδαίους νὰ ἐντραποῦν τὰ ἔζηε λέγει: Γνωρίζει ὁ θεὸς τὸν ἰδιοκτήτην του καὶ ὁ ὄνος τὴν φάτνην τοῦ κυρίου του, ὁ ταρατῆλ ὅμως ἐμὲ δὲν με γνωρίζει (Ψαλ. 1, 3). Καὶ πάλιν τὰ τριγώνια καὶ τὰ χελιδόνια τοῦ ἀγροῦ καὶ τὰ πουλιά γνωρίζουσι τὴν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ μᾶς ἔλθουν, ὁ λαὸς μου ὅμως δὲν γνωρίζει τὰς κρίσεις Κυρίου τοῦ Θεοῦ

αὐτοῦ (Ψαλ. 8, 7). Ἀπὸ αὐτὰ μὲν τὰ ζῷα καὶ τὰ παρόμοια τοῦτων μάθε νὰ ἐπιδώσῃς τὴν ἀρετὴν, **Γ** ἀπὸ δὲ τὰ ἀντίθετα νὰ ἀποφεύγῃς τὴν κακίαν. Διότι, ὅπως ἡ μέλισσα εἶναι φιλόκαλος, ἔτσι εἶναι καταστρεπτικὴ ἡ ἀσπίδα.⁴⁹ Νὰ ἀποστρέφῃσαι λοιπὸν τὴν κακίαν, διὰ νὰ μὴ ἐκδοῦσῃς ὅτι δηλητήριον ἀσπίδων εἶναι κάτω ἀπὸ τὰ κεφάλια αὐτῶν (Ψαλ. 139, 4). Ἀνασκυτῶν ζῆλον πάλιν εἶναι ὁ σκόλοσ. Μίσησε καὶ αὐτὴν τὴν πανηρίαν. Δολία καὶ πανούργος εἶναι ἡ ὀλόπηξ. Μὴ ζηλέψῃς τὴν ἀρρώστειαν ταύτην.

Ἀλλὰ, ὅπως ἡ μέλισσα, ὅταν πετᾷ εἰς τὰ λειβάδια, δὲν παίρνει ὅλα ὅσα εὐρίσκει, ἀλλὰ μόνον τὰ χρήσιμα⁵⁰ καὶ ἀφίνει τὰ ἄλλα, ἔτσι καὶ ἐσὺ νὰ κάμῃς. Ἀφοῦ περάσῃς νοερώς τὰ γένη τῶν ζῶων, μιμήσου ὅτι χρήσιμον ἔχουν καὶ ὅσα φυσικὰ προσόντα ἔχουν, αὐτὰ νὰ τὰ κατορθώσῃς διὰ τῆς θελήσεώς σου, διότι διὰ τοῦτο σὲ ἐτίμησεν ὁ Θεὸς με αὐτὴν, διὰ νὰ ἡμπορῇς ὅ,τι καλὸν κάνουν τὰ ζῷα ἐξ ἐνστίχτου. **Δ** σὺ νὰ τὸ κάνῃς ἐκ προαιρέσεως, διὰ νὰ λάβῃς ἀμοιβὴν παρ' αὐτοῦ.⁵¹ Διότι ἐκεῖνα ὅ,τι κάνουν, τὸ κάνουν διὰ ἀπὸ ἐλευθέρων θελήσεων καὶ κατ'ὸν σκέψους λογισμῶν, ἀλλὰ ἀπὸ φυσικὴν ἀνάγκην Ἰδοῦ τί λέγω. Ἡ μέλισσα κάνει τὸ μέλι, διὰ διότι ἐδιδάχθη τὸν τρόπον τῆς κατασκευῆς αὐτοῦ διὰ τοῦ λόγου ἢ αὐτὴ ἐπενόησε τοῦτον, ἀλλὰ διότι ἐκ φύσεως ἔμαθε τοῦτον, ἐπειδὴ ἄν τοῦτο δὲν ἦτο ἔργον φυσικόν, ἀλλ' ἐπίκτητον καὶ δὲν εἴχε δόθη ὡς φυσικὴ καὶ ἀναπόσπαστος ἰδιότης τῶν μελισσῶν. Ἐπηρεε μερικαὶ ἐξ αὐτῶν νὰ μὴ γνωρίζουν τὴν τέχνην κτήνην, ἐνῶ ἀπὸ τῆς κτίσεως τοῦ κόσμου μέχρι σήμερον κανεὶς δὲν εἶδε μέλισσας νὰ ἡσυχάζουσι καὶ νὰ μὴ κάνουν μέλι. Διότι ταῦτα, δηλαδή κοινὰ εἰς ὅλον τὸ γένος, εἶναι τὰ φυσικὰ προσόντα, ἐνῶ τὰ προαιρετικά, δὲν εἶναι κοινὰ, διότι ἔχουν ἀνάγκην κόπου διὰ νὰ κατορθωθοῦν. **Ε**

3. Ἀφοῦ λοιπὸν λάβῃς ὅλα τὰ κάλλιστα ἰδιώματα τῶν ζῶων, φέρεσέ τα, διότι εἶσαι βασιλεὺς τῶν ζῶων, οἱ δὲ βασιλεῖς ὅ,τι κάλλιστον ὑπάρχει εἰς τοὺς ὑπὸ κτίσεως τῶν εἰτε κρυφῶν, εἰτε ἀργυρῶν κοσμήματα, εἰτε πολυτίμοι λίθοι, εἰτε πολυτελῆ φορέματα, αὐτὰ τὰ ἔχουν με ἀφρονίαν, καὶ θαύμαζε τὸν Δεσπότην ἀπὸ τῆς κτίσεως. Ἐὰν δὲ κάτι, ἀπ' αὐτὰ ποὺ ἄλλοις, εἶναι ἀνώτερον τῶν νοητικῶν σου δυνάμεων καὶ δὲν ἡμπορεῖς νὰ ἐννοήσῃς διότι ἐδημιουργήθη, καὶ διὰ τοῦτο νὰ

49. Ἡ ἀσπίς ἢ νόστιμα εἶναι γένος ἰσθμίων ὁρατῶν ἀπαντῶν εἰς τὴν Ἀφρικήν.

50. Ἡ ἀσπίς καὶ Μ. Βασιλείου «πρὸς τοὺς νέους...» Εἰρ. Δ' Migne 81.568.

51. Ἐάν ὁ ἀνθρώπος ἦτο ἐκ φύσεως καλὸς καὶ οὐκ ἐξ ἐλευθέρων θελήσεων, δὲν ἦτο ἐπίκτητος.

δοξάσης τὸν δημιουργόν, διὰτι ἡ σοφία, 127 A ποῦ ὑπάρχει εἰς ὅσα ἔγιναν, εἶναι ἀνωτέρα τῆς διανοίας σου.

Νὰ μὴ λέγῃς λοιπὸν, διὰ ποῖον λόγον ἔγινε τοῦτο; εἰς τί χρειάζεται ἐκεῖνο; διότι κάθε ἓνα εἶναι ἄριστον, ἔστιν καὶ ἂν ἀγνοοῦμεν ἡμεῖς τὴν χρησιμότητά του. Καθὼς λοιπὸν, ὅταν εἰσελθῆς εἰς ἓνα ἰατρεῖον καὶ ἴδῃς νὰ εἶναι ἐκεῖ πολλὰ ἐργαλεῖα ἰατρικὰ, θαυμάζεις διὰ τὴν ποικιλίαν τῶν ἐργαλείων τούτων καίτοι δὲν γνωρίζεις εἰς τί χρησιμεύουν, αὐτὰ κάμει καὶ διὰ τὴν κτίσιν. Καὶ ὅταν ἴδῃς πολλὰ ἀπὸ τὰ ζῆρα, τὰ βότανα, τὰ φυτὰ καὶ τὰ ἄλλα πράγματα, τῶν ὁσίων δὲν γνωρίζεις τὴν χρησιμότητα, νὰ θαυμάσῃς τὴν ποικιλίαν αὐτῶν καὶ νὰ αἰσθανθῆς καταπληξὴν καὶ διὰ τοῦτο πρὸς τὸν ἀριστοτέχνον Θεόν, διότι οὗτε τὴν χρησιμότητα ὄλων τῶν δημιουργημάτων σου ἐφανέρωσεν, οὗτε εἰς πλήρη ἀγνοίαν περὶ αὐτῶν ὄλων σὲ ἔφησε.

Καὶ δὲν σὲ ἔφησεν εἰς τελείαν ἀγνοίαν περὶ αὐτῶν, B ὁ δὲ νὰ μὴ λέγῃς ὅτι τὰ δημιουργήματα ἔγιναν χωρὶς σκοπὸν. Δὲν σὲ ἔφησε πάλιν νὰ γνωρίζῃς τὴν χρησιμότητα ὄλων, διὰ νὰ μὴ σὲ ὀδηγήσῃ τὸ μέγεθος τῆς γνώσεως ταύτης εἰς τὴν υπερηφάνειαν. Μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν καὶ τὸν πρῶτον ἔλαστον ὁ ποιητὴς ἐκεῖνος δαίμων τὸν κατέστρεψε, διότι τοῦ ἔβαλε τὴν ἐλπίδα νὰ γνωρίσῃ περισσότερα καὶ τὸν ἔκαμε νὰ χάσῃ καὶ τὰς γνώσεις ποῦ εἶχε. Διὰ τοῦτο καὶ κάποιος σοφὸς δίδει τὴν ἐξῆς συμβουλὴν: «σχυρότερα σου μὴ ζητῆς καὶ βαθύτερά σου μὴ ἐξετάζῃς· νὰ δοκολῆσαι μὲ αὐτὰ ποῦ σοῦ ἀνετέθησαν» (Σοφ. Σειρ. 3, 21—22), διότι τὰ περισσότερα ἔργα τοῦ εἶναι ἀπόκρυφα. Καὶ πάλιν, «περισσότερα ἀπὸ ὅσα δύναται νὰ ἐννοήσῃ ὁ ἄνθρωπος σοῦ ἐφανέρωθησαν» (αὐτόθι 23). Τοῦτο εἶπε διὰ νὰ παρηγορήσῃ ἐκεῖνον ποῦ δυσφορεῖ καὶ λυπεῖται, ἐπειδὴ δὲν τὸ γνωρίζει ὅλα. Διότι καὶ αὐτὰ λέγει ποῦ σοῦ ἐπετρέπη νὰ γνωρίζῃς ὅλα. Διότι καὶ αὐτὰ λέγει ποῦ σοῦ ἐπετρέπη νὰ γνωρίζῃς εἶναι πολὺ ἀνώτερα τῶν διανοητικῶν σου δυνάμεων C καὶ διὰ τοῦτο δὲν τὰ ἔμαθες μόνος σου ἀλλὰ ὁ Θεὸς σοῦ τὰ ἐδίδαξε. Νὰ ἀρκῆσαι λοιπὸν εἰς τὸν πλοῦτον ποῦ σοῦ ἐδόθη καὶ νὰ μὴ ζητῆς περισσότερα, ἀλλὰ νὰ εὐχαριστῆς μὲν τὸν Θεόν δι' ὅσα ἔλαβες, νὰ μὴ ἀγανακτῆς δὲ δι' ὅσα δὲν ἔλαβες. Καὶ ἐν ὅσα μὲν γνωρίζεις νὰ δοξάζῃς τὸν Θεόν, νὰ μὴ σκανδαλίζῃσαι δὲ δι' ὅσα ἀγνοεῖς. Διότι καὶ διὰ τῶν δύο τούτων τρόπων, δηλαδὴ μὲ τὰ ἄλλα μὲν νὰ σοῦ γνωρίσῃ καὶ ἄλλα νὰ σοῦ ἀποκρύψῃ, ἠθέλησεν ὁ Θεὸς νὰ σὲ ὑπερέλθῃ καὶ ἔδειξεν ὅτι προνοεῖ διὰ τὴν σωτηρίαν σου.

Ἐνας μὲν λοιπὸν, ὅπως εἶπαν, τράκος θεογνωσίας εἶναι αὐτὸς τὸν ὁποῖον διδασκόμεθα ἀπὸ τὴν κτίσιν καὶ ὁ ὁποῖος δίνονται νὰ μᾶς ἀπασχολῆσιν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας. Διότι μόνον τὸν ἄνθρωπον ἂν ἐπιχειροῦσαμεν νὰ ἐξετάσωμεν καὶ γνωρί-

σομεν λεπτομερῶς, D ὅσον θέβαια μᾶς εἶναι δυνατὸν, ἐπειδὴ τελείαν γνῶσιν αὐτοῦ εἶναι ἀδύνατον νὰ λάβωμεν, αὐτὴν μόνον ὁ Θεὸς τὴν ἔχει καὶ ἂν ἠθέλομεν ἀναφέρει καὶ ἄλλους λόγους, διότι ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι μυστικοὶ ποῦ μόνον ὁ Θεὸς ἔχει· καὶ ἂν ἠθέλαμεν ἐρευνῆσαι λεπτομερῶς τὴν διάπλασιν αὐτοῦ καὶ τὴν σοφίαν, ποῦ ὑπάρχει σὲ κάθε μέλος τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, εἰς τὰ νεῦρα, τὰς φλέβας εἰς τὴν διακλάδωσιν τῶν ἀρτηριῶν, εἰς τὴν θέσιν, τὴν σύστασιν ὄλων τῶν ἄλλων μελῶν οὗτε ἓνα ἔτος δὲν θὰ μᾶς ἔφθανε. E Διὰ τοῦτο ἀφοῦ σταματήσωμεν ἐδῶ τὸν λόγον διὰ τὸ ζήτημα τοῦτο καὶ ἀφήσωμεν εἰς τοὺς φιλοπόνοους καὶ φιλομαθεῖς ἐκ τῶν ἀκροατῶν μας νὰ ἐξετάσωσι καὶ τὰ ὑπόλοιπα μέρη τῆς κτίσεως, λαμβάνοντες ἀφορμὴν ἐξ ὧν εἴπομεν, εἰς ἄλλο ζήτημα θὰ στρέψωμεν τὴν ὁμίλιαν μας, τὸ ὁποῖον φανερώσει καὶ αὐτὸ τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ. Ποῖον λοιπὸν εἶναι τὸ ζήτημα τοῦτο;

Ἐξ ἀρχῆς μὲν ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον ἔβαλε μῆσα τοῦ νόμου φυσικόν. Τί ἄρα γε εἶναι νόμος φυσικός; Τὴν συνείδησίν μας κατεσκεύασε καὶ δι' αὐτῆς μᾶς ἔκαμεν ἰκονοῦς μόνος μας νὰ διδασκόμεθα ποῖα εἶναι καλὰ καὶ ποῖα κακὰ. 128 A Δὲν ἔκαμεν δηλαδὴ ἀνάγκην νὰ διδάχωμεν ὅτι ἡ πορνεία εἶναι κακὸν καὶ ἡ σαρκοσύνῃ καλόν, διότι τοῦτο τὸ γνωρίζομεν ἐξ ἀρχῆς καὶ μόνος μας. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ νομοθέτης ὅταν κατὰ τὴν ἔδωκε τοὺς νόμους καὶ εἶπε: «οὐ φονεύσεις» (Ἐξ. 20, 13), δὲν προσέθεσε, διότι εἶναι κακὸν πρᾶγμα ὁ φόνος, ἀλλὰ ἀπλῶς εἶπεν, οὐ φονεύσεις δηλ. μόνον ἀπηγόρευσε τὴν ἀμαρτίαν καὶ δὲν ἐδίδαξε διὰτι ἀπαγορεύεται. Διὰτι λοιπὸν, ἀφοῦ εἶπεν οὐ φονεύσεις δὲν προσέθεσεν διότι εἶναι κακὸν πρᾶγμα ὁ φόνος; Ἐπειδὴ ἐπρόλαβε καὶ μᾶς ἐδίδαξε περὶ τούτου ἢ συνείδησιν, διὰ τοῦτο μᾶς ὁμιλεῖ ἔτσι, ὅπως ὁμιλεῖ ἕνας εἰς ἄλλον, ποῦ γνωρίζει καὶ ἐννοεῖ περὶ τίνος πρόκειται. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον, ὅταν ὁμιλῇ περὶ ἄλλης ἐντολῆς, τὴν ὁποῖαν δὲν ἐδίδαξεν ἢ συνείδησιν, δὲν ἀπαγορεύει μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀναφέρει καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ἀπαγορεύσεως. B Ὅταν, παραδείγματός χάριν, νομοθετῇ τὴν ἀογίαν τοῦ Σαββάτου καὶ λέγῃ ἐτὴν ἐβδόμην ἡμέραν δὲν θὰ ἐργασθῆς (Ἐξ. 20, 10) καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ἀργίας προσέθεσε. Ποῖα δὲ εἶναι αὕτη; «διότι κατὰ τὴν ἐβδόμην ἡμέραν ἐτελείωσεν ὅλα τὰ ἔργα ὁ Θεός, ποῦ εἶχεν ἀρχίσει νὰ κἀνῃ» (αὐτόθι). Καὶ πάλιν, «διότι δούλος ἦσο εἰς τὴν Αἴγυπτον» (Δευτερ. 24, 18). Διὰ ποῖον λόγον, λέγε μου σὲ παρακαλᾷ, διὰ μὲν τὴν ἀογίαν τοῦ Σαββάτου προσέθεσε καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ἀπαγορεύσεως, διὰ δὲ τὸν φόνον δὲν ἔκαμε τὸ ἴδιον; Ἐπειδὴ ἡ ἐντολὴ αὕτη δὲν ἦτο ἐκ τῶν

πρώτων και κυρίων εντολιών, ούτε είχε διδαχθῆ ὑπὸ τῆς συνειδήσεως, ἀλλὰ δευτερευούσα και προσωρινῆ, διὰ τοῦτο και κατόπιν κατηγορήθη, ἐνῶ αἱ ἀναγκαῖαι και αὐταί, πού συγκρατοῦν τὴν ζωὴν μας, C εἶναι ἐκεῖναι, «τὸ οὐ φονεύεις, οὐ μοικεύσεις, οὐ κλέψεις» (Ἐξ. 20, 13-15). Δι' αὐτὰ πούθενά ἐδῶ δὲν ἀναφέρει αἰτίαν, οὔτε διδασκαλίαν, ἀλλὰ ἀρκεῖται εἰς ἀπλὴν ἀπαγόρευσιν.

4. "Οχι δὲ μόνον δι' αὐτῶν πού εἶπα, ἀλλὰ και δι' ἄλλων θὰ προσπαθῶς νὰ σὲς ἀποδείξω, πῶς αὐτοδιδάκτος ἦτο ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸ νὰ γνωρίῃ τὴν ἀρετὴν. Ἠμάρτησεν ὁ Ἀδὰμ τὴν ἀμαρτίαν τὴν πρώτην και μετὰ τὴν ἀμαρτίαν ἀμέσως ἐκρύπτετο. Ἐὰν δὲ δὲν ἐγνώριζεν, ὅτι ἔκαμε κάτι κακόν, διὰ ποῖον λόγον ἐκρύπτετο; D Διότι οὔτε γράμματα ὑπῆρχον τότε, οὔτε ὁ νόμος τοῦ Μωυσέως οὔτε ἄλλου τινός. Ἀπὸ πού λοιπὸν ἐγνώρισε τὴν ἀμαρτίαν και κρύπτεται; Και δὲν κρύπτεται μόνον, ἀλλὰ και διὰ τὸν ὁ Θεὸς τὸν ἐπικρίνει διὰ τὸ παράπτωμά του, εἰς ἄλλον προσπαθεῖ νὰ ρίψῃ τὴν αἰτίαν λέγων: «Ἡ γυναῖκα πού μου ἔδωκε, αὐτὴ μου ἔδωκεν ἀπὸ τὸν καρπὸν τοῦ δένδρου και ἔφαγα» (Γεν. 3, 12). Και ἐκεῖνη πάλιν εἰς ἄλλον μεταφέρει τὸ ἐγκλημα, εἰς τὸ φεῖδι. Και πρόσεξε νὰ ἴδῃς τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ. "Όταν δηλαδὴ εἶπεν ὁ Ἀδὰμ ὅτι σῆκουσα τὴν φωνὴν σου και ἐφοβήθηκα, διότι εἶμαι γυμνός και ἐκρύβην» (Αὐτόθι). Δὲν ἤλεγξεν ἀμέσως ὁ Θεὸς τὴν πρῶτὴν του, οὔτε τοῦ εἶπε, διὰ τὴν ἔφαγες ἀπὸ τὸν καρπὸν τοῦ δένδρου; Ἀλλὰ πῶς; «Ποῖός σου ἀνήγγειλε, λέγει. ὅτι εἶσαι γυμνός, ἐκτός ἐὰν ἔφαγες ἀπὸ τοὺς καρποὺς τοῦ δένδρου, E ἀπὸ τοῦ ὅπου μόνον σοῦ παρήγγειλα νὰ μὴ φᾶς» (Γεν. 3, 12). Οὔτε ἐσώπησεν, οὔτε φανερά αὐτὸν τὸν ἤλεγξε. Δὲν ἐσώπησε μὲν διὰ νὰ τὸν κάμῃ νὰ ὁμολογήσῃ τὸ ἁμάρτημά του; δὲν τὸν ἤλεγξε δὲ φανερά, διὰ νὰ μὴ προσέλθῃ ἐξ ὀλοκλήρου ἀπὸ τὸν Θεὸν ἢ μετάνοιά του, ὁπότε θὰ ἦτο ἐστερημένος τῆς συγχωρήσεως τὴν ὁποῖαν προσφέρει ἡ ἐξομολόγησις τοῦ ἁμαρτήματος. Διὰ τοῦτο δὲν τοῦ εἶπε φανερά ἀπὸ πού κατάλαβεν ὅτι εἶναι γυμνός, ἀλλὰ προκρύβει εἰς τὴν συζήτησιν μὲ ἐρώτησιν, διὰ νὰ ἀφήσῃ ἐκείνον νὰ φθάσῃ μόνος του εἰς τὴν ἐξομολόγησιν. 129 A Και εἰς τὸν Κάιν και "Αβελ πάλιν, τὸ ἴδιον βλέπομεν. Πρώτον μὲν προσέφερον εἰς τὸν Θεὸν θυσίαν ἀπὸ τοὺς πρώτους καρποὺς τῶν κόπων των, και ἀναφέρω τοῦτο διὰ νὰ φανῇ ὅτι ἔχει μόνον τὴν ἀμαρτίαν, ἀλλὰ και τὴν ἀρετὴν ἐγνώριζεν ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν ἀρχὴν "Ότι μὲν ἐγνώριζεν, ὅτι ἡ ἀμαρτία εἶναι κακὸν πρᾶγμα, τὸ εδειξεν ὁ Ἀδὰμ, ὅτι δὲ πάλιν ἤξευρεν ὅτι ἡ ἀρετὴ εἶναι καλὸν τὸ ἐφανέρωσεν ὁ "Αβελ. Διότι οὗτος οὔτε ἀπὸ ἄλλων ἔμαθεν, οὔτε ἤκουσε κανένα νόμον νὰ ἠμιλῇ περὶ προσφορᾶς

τῶν ἀπαρχῶν εἰς τὸν Θεόν, ἀλλὰ μόνος του ἐδιδάχθη παρὰ τῆς συνειδήσεώς του και προσέφερε τὴν θυσίαν ἐκεῖνην. Διὰ τοῦτο δὲν ἀναφέρω περιπτώσεις μεταγενεστέρων χρόνων, ἀλλὰ τῆς ἐποχῆς τῶν πρώτων ἀνθρώπων, ὅτε οὔτε γράμματα, ὁκὴν ὑπῆρχον, οὔτε νόμοι, οὔτε προφῆται και δικασταί, B παρὰ μόνον ὁ Ἀδὰμ μετὰ τῶν παιδιῶν του, διὰ νὰ μάθῃς ὅτι ἡ γνώσις τοῦ καλοῦ και τοῦ κακοῦ προὔπηρχεν εἰς τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου. Διότι ἀπὸ πού ἔμαθεν ὁ "Αβελ ὅτι εἶναι καλὴ πρᾶξις νὰ προσφέρῃ θυσίαν, νὰ τιμᾷ τὸν Θεόν και νὰ τὸν εὐχαριστῇ δι' ἑαυτὸν; Τι λοιπὸν; "Ο Κάιν, θὰ μοῦ εἰπῆτε δὲν προσέφερε θυσίαν; Μάλιστα προσέφερε, ἀλλὰ ὅχι ὅπως ὁ "Αβελ. Και ἔπ' αὐτὸ πάλιν φαίνεται ἡ γνώσις, τὴν ὁποῖαν δίδει ἡ συνείδησις. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐφθόνησε τὸν τιμηθέντα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀδελφόν του και ἐσκέπτετο νὰ τὸν σφάζῃ, κρύπτει τὴν πονηρίαν του οὐκ ἐπὶν. Και τί λέγει; «Ἐλε νὰ πάμε εἰς τὴν πεδιάδα» (Γεν. 4, 8). "Άλλος εἶναι ὁ ἔξωτερικός του τρόπος, C διότι ἀποκρίνεται ὅτι ἔχει αἰσθήματα ἀγάπης και ἄλλο τὸ φρόνημά του, διότι εἶχε ἀποφασίσει νὰ κάμῃ ἀδελφοκτονίαν. Και ὅμως, ἐὰν εἶχε ἐγνώριζεν ὅτι ἡ ἀπόφασίς του αὐτὴ ἦτο κακὴ, τότε διὰ τὴν ἀπέκρινε; Και μετὰ τὸν φόνον, πάλιν ἐρωτώμενος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, «Πού εἶναι ὁ "Αβελ ὁ ἀδελφός σου;» λέγει, δὲν γνωρίζω μήπως φύλαξ τοῦ ἀδελφοῦ μου εἶμαι ἐγώ» (Γεν. 4, 9). Διὰ ποῖαν αἰτίαν ἀρνείται; Δὲν εἶναι ὀλοφάνερρον ὅτι μὲ τὴν ἀρνησιν αὐτὴν καταδικάζει πάρα πολὺ τὸν ἐαυτὸν του. "Όπως ὁ πατέρας του ἐκρύβη, ἔτσι και αὐτὸς ἀρνείται. Και μετὰ τὸν ἔλεγον, πού τοῦ ἔκαμεν ὁ Θεός, πάλιν λέγει: «τὸ ἁμάρτημά μου εἶναι ὀδύνατον νὰ συγχωρηθῇ» (αὐτόθι 13).

Ἀλλὰ ὁ ἔθνικός δὲν ἀνέκειται νὰ ἀκούῃ ταῦτα. Ἐμπρός λοιπὸν και πρὸς ἐκείνον ἄς συνομιλήσωμεν και δῶς ὅταν ἠμιλήσωμεν περὶ τῆς κτίσεως τὰ ἐπιχειρήματα εἰς τὸν και' αὐτῶν ἀγῶνα δὲν τὰ ἐπῆραμεν μόνον ἀπὸ τὴν Γραφήν, ἀλλὰ και ἀπὸ τὴν λογισμὴν, D τοῦτο ἄς κάμωμεν και τώρα προκειμένου περὶ τῆς συνειδήσεως, διότι και ὁ Παῦλος τοῦτο τὸ ἐπιχειρήμα μετεχειρίσθη εἰς τὸν και' ἐκείνων ἀγῶνα αὐτοῦ.

Ποῖον λοιπὸν εἶναι ἐκεῖνο, πού αὐτοὶ ἰσχυρίζονται; Δὲν ὑπάρχει, λέγουσιν, αὐτοδιδάκτος νόμος εἰς τὴν συνειδήσιν μας, οὔτε εἰς τὴν φύσιν μας ἔβαλε τοιοῦτον νόμον ὁ Θεός. Ἀπὸ αὐτοῦ λοιπὸν, λέγε μου, ἀπὸ πού ἐνεπνεύσθησαν ὅσα περὶ γάμων, περὶ φόνων, περὶ διαθηκῶν, περὶ παρακαταθηκῶν, περὶ τοῦ νὰ μὴ ἀδικῇ ὁ ἕνας τὸν ἄλλον και περὶ ἀναριθμητῶν ἑλλῶν ζητημάτων ἔγραψαν εἰς τοὺς νόμους οἱ νομοθέται αὐτῶν; Ὄι σημερινοὶ νομοθέται ἴσως ἔμαθον αὐτὰ ἀπὸ τοὺς προ-

ηγουμένους αὐτῶν, **Ε** καὶ ἐκείνοι ἀπὸ τοῦς πρὸ αὐτῶν καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς, ἀλλὰ ἐκεῖνοι, ποῦ ἐξ ἀρχῆς καὶ πρῶτοι ἔθεσαν νόμους, ἀπὸ ποίους τὰ ἔμαθον; Δὲν εἶναι ἀλοφάνερον, ὅτι ἀπὸ τὴν συνείδησιν τὰ ἔμαθον; Διότι δὲν δύναται νὰ εἰπουν, ὅτι τὰ ἔμαθον ἐκ τῆς μετὰ τοῦ Μωϋσέως συναναστροφῆς των ἢ ἐκ τῶν προφητῶν. Πῶς ἦτο τοῦτο δυνατόν ἀφοῦ εἶναι ἔθνικοι; Ἀποδεικνύεται λοιπὸν ἐκ τούτου καθαρά, ὅτι ἀπὸ τὸν νόμον, ποῦ ἔθεσεν ὁ Θεὸς ἐξ ἀρχῆς εἰς τὸν ἄνθρωπον ὅταν τὸν ἐδημιούργησεν, ἔλαβον καὶ ἔκαμαν νόμους καὶ ἔφευρον τέχνους καὶ ὅλα τὰ ἄλλα. Διότι καὶ αἱ τέχναι εἶσι ἔλαβον ἀρχήν, ἐπειδὴ αἱ πρῶτοι τεχνίται μόνον τὰς ἐπενόησαν χωρὶς νὰ διδάσκωσιν ὑπὸ ἄλλων. Ἔτσι καὶ τὰ δικαστήρια ἔγιναν καὶ αἱ τιμωρίαι ἀρτίστησαν, ὅπως λέγει καὶ ὁ Παῦλος. **130 Α** Ἐπειδὴ δηλαδή, πολλοὶ ἐκ τῶν ἐθνικῶν θὰ παρέβαλλον ἀντιρρήσεις καὶ θὰ ἔλεγον ὅτι: Πῶς δὲ κρίνῃ ὁ Θεὸς τοὺς ἀνθρώπους ποῦ ἔζησαν πρὸ τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου; νομοθέτην δὲ ἔστειλεν εἰς αὐτοὺς, νόμον δὲν ἔδωκεν, προφήτην δὲν ἀπέστειλεν, οὔτε Ἀπόστολον, οὔτε Εὐαγγελιστὴν πῶς λοιπὸν ζητεῖ εὐθύναι; Θέλων ὁ Παῦλος νὰ τοὺς ἀποδείξῃ ὅτι εἶχον νόμον αὐτοδίδακτον καὶ ἐγνώριζον καλὰ τί πρέπει νὰ κρίνουν, τοὺς λέγει τὰ ἑξῆς: Διότι, «ὅταν αἱ ἔθνικοι, ποῦ δὲν ἔχουν νόμον γραπτὸν ἀπὸ τὸν Θεόν, ἐκτελοῦν ἐκ φύσεως ὅσα ὁ γραπτὸς νόμος διατάσσει, εἰς τοὺς τοιοῦτους ἀνθρώπους καίτοι δὲν ἔχουν γραπτὸν νόμον, νόμος εἶναι ὁ ἴδιος ὁ ἑαυτῶς των. Οὗτοι τὸ ἔργον, ποῦ κάνουν ὁ νόμος ἀποδεικνύουν ὅτι τὸ ἔχουν γραμμένον εἰς τὰς καρδίας των». Πῶς ἀποδεικνύουν ὅτι τὸ ἔχουν γραμμένον, ἀφοῦ δὲν ἔχουν γράμματα; «Διότι ἡ συνείδησις των **Β** δίδει μαρτυρίαν διὰ τὰς πράξεις των καὶ αἱ λογισμοὶ αὐτῶν ἀναμεταξύ των κατηγοροῦνται ἢ ἀπολογουῦνται, θὰ ἀνακατηρθοῦν δὲ δίκαιοι οὗτοι κατὰ τὴν ἡμέραν, ποῦ θὰ κρίνῃ ὁ Θεὸς τὰς ἀποκρύφους πράξεις τῶν ἀνθρώπων συμφωνῶν μὲ τὸ Εὐαγγέλιον, ποῦ κηρύττει, θὰ τὰς κρίνῃ δὲ διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ» (Ρωμ. 2, 14—16). Καὶ πάλιν, «ὅσοι ἡμάρτησαν χωρὶς νόμον, χωρὶς νόμον καὶ θὰ καταδικασθοῦν εἰς ἀπώλειαν. Καὶ ὅσοι ἡμάρτησαν, ἐνῶ εἶχε δοθῆ εἰς αὐτοὺς ὁ γραπτὸς νόμος, θάσσει τοῦ νόμου τούτου θὰ κηρῶσιν» (αὐτόθι 12). Τί σημαίνει χωρὶς νόμον θὰ καταδικασθοῦν εἰς ἀπώλειαν; Δὲν θὰ ἔχουν κατηγοροῦν τὸν γραπτὸν νόμον, ἀλλὰ τὴν συνείδησίν των καὶ τοὺς λογισμοὺς αὐτῶν. Ἐὰν δὲν εἶχον νόμον τὸν νόμον τῆς συνείδησεως, δὲν ἔπρεπε νὰ καταδικασθοῦν εἰς ἀπώλειαν, ὅταν θὰ ἡμάρτανον. Διότι πῶς θὰ ἦτο δίκαιον νὰ τιμωρηθοῦν, ἀφοῦ δὲν εἶχον νόμον; Ἀλλὰ, ὅταν λέγῃ χωρὶς νόμον, δὲν ἔννοεῖ τοῦτο, ὅτι δηλαδή δὲν εἶ-

χον νόμον, ἀλλὰ ὅτι δὲν εἶχον νόμον γραπτὸν, εἶχον ὅμως τὸν νόμον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Καὶ πάλιν **С** «Δόξα καὶ τιμὴ καὶ εἰρήνη θὰ ἀποδοθῆ εἰς καθένα ποῦ ἐργάζεται τὸ ἀγαθὸν εἰς τὸν Ἰουδαῖον πρῶτον καὶ εἰς τὸν Ἕλληνα» (αὐτόθι 10).

5. Ταῦτα δὲ ἔλεγεν ὁμῶν περὶ τῶν ἀνθρώπων, ποῦ ἔζησαν εἰς τοὺς πρὸ τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ χρόνους. Ἕλληνας δὲ ἐδῶ δὲν ἔννοεῖ τὸν εἰδικολόγητον, ἀλλὰ ἐκείνον ποῦ προσκυνεῖ μόνον τὸν Θεόν, χωρὶς νὰ εἶναι προσκολλημένος εἰς τὰς Ἰουδαϊκὰς παρατηρήσεις, δηλαδή εἰς τὴν τήρησιν τῆς ἀργίας τοῦ Σαββάτου, τῆς περιτομῆς, τῶν διαφορῶν καθαρισμῶν, καὶ ἐπιβουλεύει φιλοσοφίαν καὶ κάθε εἶδος εὐσεβείας. Καὶ πάλιν ὁμῶν περὶ τοῦ ἰδίου λέγει: **Δ** «ἄμωδες καὶ ὀργή, θλίψις καὶ στενοχωρία θὰ ἐπιπέσῃ εἰς κάθε ἄνθρωπον, ποῦ ἐργάζεται τὸ κακόν, ὅσον εἰς τὸν Ἰουδαῖον κατὰ πρῶτον λόγον ὅσον καὶ εἰς τὸν Ἕλληνα» (Ρωμ. 2, 9). Πάλιν ἀναφέρει Ἕλληνα ἐκείνον ποῦ εἶναι ἀπληλαγμένος ἀπὸ τὰς Ἰουδαϊκὰς ἀντιλήψεις. Ἐὰν λοιπὸν μῆτε νόμον ἤκουσε, μῆτε μετὰ τῶν Ἰουδαίων συνανειτρόφη, πῶς θὰ εἶναι εἰς αὐτόν, ποῦ ἔκαμε τὸ κακόν, θυμὸς καὶ ὀργὴ καὶ θλίψις; Ἐπειδὴ μέγα του εἶχε τὴν συνείδησιν, ποῦ τοῦ ἐρίωνάσε, ποῦ τὸν ἐδίδασκε καὶ διεκώρτιζεν εἰς ὅλα. Ἀπὸ ποῦ φαίνεται τοῦτο; Ἐκ τοῦ ὅτι ἐτιμώρησεν ἄλλους ποῦ ἡμάρτανον, ἐκ τοῦ ὅτι νόμους ἔθεσεν, ἐκ τοῦ ὅτι τὰ δικαστήρια ἔθεσε. Τοῦτο θέλων νὰ φανερώσῃ ὁ Παῦλος ἔλεγε περὶ ἐκείνων ποῦ ζοῦν μὲ τὴν κακίαν **Ε** «Οὗτοι ἂν καὶ ἐγνώρισαν καλὰ ἐκεῖνο ποῦ ὁ Θεὸς ἐπρόσταξεν ὡς δίκαιον, ὅτι δηλαδή ὅσοι πράττουν αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ ἐπιδοκιμάζουν ἐκείνους ποῦ τὰ πράττουν» (Ρωμ. 1, 32).

Καὶ ἀπὸ ποῦ ἐγνώριζον, λέγουν, ὅτι θέλημα Θεοῦ εἶναι ὅσοι ζοῦν εἰς τὴν ἁμαρτίαν νὰ τιμωροῦνται διὰ θανάτου; Ἀπὸ ποῦ; ἐκ τοῦ ὅτι ἐτιμωροῦσαν ἄλλους ποῦ ἡμάρτανον. Διότι, ἐὰν δὲν θεωρῆς ὅτι εἶναι κακὴ πράξις ὁ φόνος, ὅταν συλλάβῃς κάποιον, ποῦ ἔκαμε φόνον, μὴ τὸν τιμωρήσῃς. Ἐὰν δὲν νομίσῃς ὅτι εἶναι κακὸν ἡ μοικεία, ὅταν τὴν νὰ πῶς κάποιος εἰς αὐτήν, ἀπάλλαξέ τον ἀπὸ τὴν τιμωρίαν. **131 Α** Ἐὰν δὲ, προκειμένου περὶ ἑνῶν ἁμαρτημάτων καὶ νόμους συντάσεις καὶ τιμωρίας καθορίσεις καὶ δικαστὴρ αὐτοπρὸς γίνεσαι, ποῖαν δικαιολογίαν θὰ εὑρῃς διὰ τὰ ἰδικὰ σου ἁμαρτήματα, εἰς τὰ ὅποια ἰσχυρίζεσαι, ὅτι ἔπρεσε ἐξ ἀγνοίας σου; Δὲν ἐπισκεύεσεν ἐκείνος μόνον, ἀλλὰ καὶ σὺ. Διὰ ποῖον λόγον ἐκείνον μὲν τὸν τιμωρεῖς, διὰ τὸν ἑαυτὸν σου δὲ ἔχεις τὴν ἀζήλωσιν νὰ συγκωρηθῆς; Διότι ἐὰν δὲν ἐγνώριζες ὅτι ἡ μοικεία εἶναι κακὸν πρᾶγμα, δὲν ἔπρεπε καὶ τὸν ἄλλον, ποῦ ἔγινε μοικὸς νὰ τιμωρῆς; Ἐὰν δὲ τὸν μὲν ἄλλον ποῦ ἡμάρτησε τιμωρεῖς, σὺ δὲ, ποῦ ἔκαμες τὸ ἴδιον παράπτωμα μὲ ἔ-

κείνον, νομίζεις ότι πρέπει να αποφύγης την τιμωρίαν, τότε πώς θα δικαιολογηθῇ τὸ φαινόμενον, πὺν παρουσιάζεις, διὰ τὰ ἴδια ἁμαρτήματα νὰ μὴ ἐπιβάλλῃς τὰς ἴδιαις τιμωρίας; Τοῦτο λοιπὸν ἐπακρίνουν καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε: «Φαντάζεσαι δὲ τοῦτο, ὡ ἄνθρωπε, σὺ πὺν κατακρίνεις μὲν ἐκείνους, πὺν κάνουν τέτοια ὅμοια ἔργα, καὶ ὅμοια πράττεις καὶ σὺ αὐτά, φαντάζεσαι λοιπὸν ὅτι σὺ προνομακῶς θὰ ἀποφύγης τὴν καταδικαστικὴν ὀφθαλαμίου τοῦ Θεοῦ;» (Ρωμ. 2, 3). Δὲν εἶναι τοῦτο δυνατόν, δὲν εἶναι. **Β** Διότι μὲ τὴν καταδικαστικὴν ὀφθαλαμίου πὺν ἔλαβες κατὰ τοῦ ἔλλου, μὲ αὐτὴν θὲ σὲ κρίνῃ ὁ Θεὸς ἰότε, διότι βεβαίως δὲν εἶναι δυνατόν σὺ μὲν νὰ εἶσαι δίκαιος ὁ δὲ Θεὸς ἀδικός. Διότι εἴαν σὺ δὲν παραβλέψῃς ἄλλον, ὅταν ἀδικῆσαι, πῶς ὁ Θεὸς θὰ τὸν παραβλέψῃ; Ἐάν σὺ τιμωρῆς ἄλλους πὺν ἁμαρτάνουν, πῶς ὁ Θεὸς δὲν θὰ τιμωρῆσῃ ἐσέ, ὅταν ἁμαρτάνῃς; Ἐάν δὲ δὲν σὲ τιμωρῆ ἀμέσως μετὰ τὴν ἁμαρτίαν, μὴ παίρῃς θάρρος διὰ τοῦτο, ἀλλὰ περισσοτέρον νὰ φοβῆσαι. Τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος διέταξε λέγων: «Ἡ καταφρονεῖς τὸν πλοῦτον τῆς εὐεργετικῆς ἀγαθότητός του καὶ τῆς ἀνεγκλιότητος καὶ μακροθυμίας, πὺν δείκνει εἰς σέ, χωρὶς νὰ λαμβάνῃς ἐνδιαφέρον νὰ μάθῃς, ὅτι τὸ νὰ σὲ εὐεργετῇ ὁ Θεός, ἀντὶ νὰ ἐξαπολύσῃ τὴν ὀργὴν Του κατὰ σοῦ διὰ τὰς κακὰς πράξεις σου, πρέπει νὰ σὲ παρακινήσῃ καὶ ὀδηγῇ εἰς μετάνοιαν» (Ρωμ. 2, 4). Διὰ τοῦτο σὲ ἀνέχεται, λέγει, ὅχι διὰ νὰ γίνῃς χειρότερος, ἀλλὰ διὰ νὰ μετανοήσῃς. Ἐάν δὲ δὲν θέλῃς νὰ μετανοήσῃς, **Γ** τότε ἡ μακροθυμία τοῦ Θεοῦ θὰ σοῦ γίνῃ εἰς τὴν μεγαλυτέραν τιμωρίαν, ἀφοῦ μένεις ἀμετανόητος. Καὶ τοῦτο διδάσκων ὁ Παῦλος ἔλεγε: «Σύμφωνα δὲ μὲ τὴν σκληρότητά σου καὶ τὴν ἀμετανόητον καρδίαν σου, πὺν δὲν συγκινεῖται ἀπὸ τὴν τίσαν καλωσύνην τοῦ Θεοῦ, μαζεύεις κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ σου θησαυροὺς ὀργῆς, πὺν θὰ ἐξαπολυθῶν ἐναντίον σου κατὰ τὴν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἐκποσῶν ἡ θεία ὀργὴ καὶ θὰ ἀποκαλυφθῇ ἡ δίκαια κρίσις τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος θὰ ἀποδώσῃ εἰς τὸν καθένα σύμφωνα μὲ τὰ ἔργα του» (Ρωμ. 2, 5-8).

Ἀφοῦ λοιπὸν θὰ ἀποδώσῃ εἰς τὸν καθένα μας κατὰ τὰ ἔργα του, καὶ διὰ τοῦτο ἔβαλε μέσα μας πρῶτον τὸν φυσικὸν νόμον καὶ κατόπιν μᾶς ἔδωκε καὶ τὸν γραπτὸν, **Δ** διὰ νὰ ζητήσῃ εὐφρόνας διὰ τὰ ἁμαρτήματα καὶ νὰ ἀνταμετῆσῃ ἐκείνους, πὺν θὰ ζήσουν μὲ ἀρετὴν, τηροῦντες τὸν νόμον, μετὰ πολλῆς προθυμίας ἃς τακτοποιῶμεν τὸν ἑαυτὸν μας, ὡς νὰ ἐπρόκειτο νὰ ἐμφανισθῶμεν εἰς δικαστήριον φοβερόν, ἔχοντες ὑπόψιν, ὅτι δὲν θὰ τύχωμεν καμμίαν δικαιοδοσίαν, εἴαν, κατόπιν ἀπὸ τὸν φυσικὸν καὶ γραπτὸν νόμον καὶ ἰσῆς διδασκαλίας καὶ συνεχῶν συμβουλῶν, ἀβέλομεν δεῖξαι ἀμέλειαν

διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς μας.

Ε Ἐπιθυμῶ λοιπὸν καὶ πάλιν περὶ τῶν ὄρων νὰ σοῦ ὁμιλήσω, ἀλλὰ ἐντρέπομαι. Διότι εἰς ἐμὲ δὲν εἶναι κοσμητικὸν καὶ ἐν καιρῷ ἡμέρας, καὶ νυκτός τὰ ἴδια νὰ σοῦ λέγω, φοβοῦμαι ὅμως, μήπως, ἐπειδὴ ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας σοῦ ὁμιλῶ περὶ τοῦ ζητήματος τοῦτου, ἡ συνεχῆς αὕτη διδασκαλία θεωρηθῇ ὡς ἔλεγχος μεγάλης ἀμελείας σας, ἀφοῦ διὰ τόσον εὐκόλον πρᾶγμα ἔχετε ἀνάγκην συνεχοῦς ὑπενθυμώσεως. Δὲν ἐντρέπομαι δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ φοβοῦμαι διὰ σοῦ, διότι ἡ συνεχῆς διδασκαλία περὶ τοῦ αὐτοῦ ζητήματος, εἰς ἐκείνους, πὺν προσέχουν, εἶναι σωτήριον καὶ ὠφέλιμον πρᾶγμα. ἐνῶ εἰς τοὺς ἀμελεῖς βλαβερὸν καὶ ἐπικίνδυνον. **Ε** ἐπειδὴ ὅσον περισσότερο θὰ ἀκούσῃ κανεὶς ταύτην, τόσον καὶ αὐτοπρότερον θὰ τιμωρηθῇ, ἂν δὲν ἐφαρμῶσῃ ὅσα ἀκούει. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς ἐλέγχων τοὺς Ἰουδαίους ἔλεγε: «Ἀπέστειλα τοὺς προφῆτας μου πρὸς σὺν, ὅταν ἐσηκουσθήναι καὶ πολλὰς φορὰς καὶ οὔτε μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ἠκούσατε, ὅτι σοῦ εἶπα» (Ἰερ. 25, 4). Ἡμεῖς ὅμως δὲν πράττομεν τοῦτο, διὰ νὰ σοῦ ἐλέγξωμεν, ἀλλὰ ἀπὸ πολὺ διὰ σοῦ ἐνδιαφέρον, φοβοῦμεθα ὅμως μήπως κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὴν φοβεράν τῆς κρίσεως, ἡ προτροπὴ καὶ συμβουλὴ αὕτη ἐμφανισθῇ ἐπέναντι ὄλων σας ὡς κατηγορός. ¹³² **Α** Διότι ὅταν τὸ πρᾶγμα εἶναι τόσον εὐκόλον καὶ ἡ ὑπόμνησις αὐτοῦ τόσο συνεχῆς, πῶς θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἀπολογηθῶμεν; ἡ ποῖα δικαιολογία θὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν τιμωρίαν; Διότι, λέγε μου, σὲ παρακαλῶ, εἴαν ἕνας σοῦ ἀρετῆ κρήματα, τὰ ὁποῖα τοῦ ἐδάσειοις, ὅταν τὸν συναντᾷς εἰς τὸν ὁρῶν δὲν τοῦ ὑπενθυμίζεις τὸ δάνειον;

Τὸ ἴδιον καὶ σὺ νὰ κέρῃς τώρα καὶ καθέναν νὰ θεωρῆς, ὅτι ὁ πλησίον τοῦ ἀφείλει κρήματα, δηλαδὴ τὴν τήρησιν τῆς ἐντολῆς ταύτης, καὶ ὅταν τὸν συναντᾷς, διὰ τὴν πληρωμὴν ἃς τοῦ ὑπενθυμῆθῃ, διότι πρέπει νὰ γνωρῆθῃ ὅτι ὅσα μικρὰ τιμωρία μᾶς περιμένει, ὅταν δὲν φροντίζωμεν διὰ τὴν ἀφέλειαν τῶν ἀδελφῶν μας. Διὰ τοῦτο καὶ εὐχὴ δὲν παύω νὰ λέγω τὰ ἴδια, **Β** διότι φοβοῦμαι μήπως κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἀκούσω: «Πονηρὸ δοῦλε καὶ ἀκνηρὸ, ἔπρεπε νὰ καταβῆσῃς τὸ κρημὰ μου εἰς τοὺς τραπέζιτας» (Ματθ. 25, 26, 27). Ἰδοὺ λοιπὸν τὰ κατέθεσα ὅχι μίαν φορὰν, οὔτε δύο, ἀλλὰ πολλὰς καὶ εἰς σοῦ ἀνίκει πλέον τὸ ἔργον νὰ ἐπαδείξετε τοὺς τόκους δὲ τῆς ἀκροσεως τοῦ θεοῦ λόγου εἶναι ἡ διὰ τῶν ἔργων ἐφαρμογὴ τῶν λόγων, διότι τὰ ὅσα κατεθέσαμεν εἶναι λόγοι Δεσποτικοί. Ἄς μὴ τὰ ὑποδεχθῶμεν λοιπὸν μὲ ἀμέλειαν, ἀλλὰ μὲ μεγάλην ἀκρίβειαν, ἃς κατέχωμεν τὴν παρακαταθήκην ταύτην, ἵνα μὲ πολὺ κέρδος ἐκ τῆς ἐργασίας μας ἀποδώσωμεν

αυτήν κατά την ἡμέραν ἐκείνην. Διότι ἐάν δὲν κάμης καὶ ἄλλους νὰ πράξουν τὸ ἴδιον μὲ σὲ ἔργον τῆς ἀρετῆς, θὰ ἀκούσῃς τὴν φωνὴν ἐκείνην, ποὺ ἀκούσε ἐκεῖνος, ποὺ ἔκρυσεν εἰς τὴν γῆν τὸ τάλαντον. **Γ** Ἄλλὰ εἶθε νὰ μὴ ἀκούσατε ἐκείνην, ἀλλὰ τὴν ἄλλην φωνὴν, ποὺ ἀφῆκεν ὁ Χριστὸς πρὸς ἐκεῖνον, ποὺ εἰργάσθη, λέγων «Εἶθε, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ, εἰς ὀλίγα ἴσσο πιστός, εἰς πολλὰ θὰ σὲ ἐγκαταστήσω» (Ματθ. 25, 21). Αὐτὴν δὲ θὰ ἀκούσωμεν τὴν φωνὴν, ἃν τὴν ἴδιαν μὲ ἐκεῖνον ἐπαδειξάμεν προθυμίαν πρὸς ἐργασίαν τὴν ἴδιαν δὲ θὰ ἐπαδειξάμεν προθυμίαν, ἃν κάμωμεν τὸ ἕξῃς: ἐνῶ ἀκόμη σὰς εἶναι θερμὴ καὶ πρόσφατος ἡ ἐντύπωσις ἐκ τῆς ἀκρόασις τῶν λόγων μας, ὅταν θὰ ἐξέλθετε ἐκ τοῦ Ἰερουσαλὴμ νὰ προτρέπετε ὁ ἕνας τὸν ἄλλον περὶ αὐτῆς καὶ ὅπως τώρα, ποὺ θὰ διαλύετε τὴν συγκέντρωσιν ταύτην θὰ ἀποκαιρεῖσθε ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, εἶσι καὶ κατὰ τὴν ἀναχώρησιν διὰ τὰ σπιτία σας νὰ δίδετε παραγγελίαν ὁ ἕνας εἰς τὸν ἄλλον καὶ καθένας νὰ λέγῃ εἰς τὸν πλησίον του:

Πρόσεξε καὶ μὴ ξεχώσῃς νὰ φυλάξῃς τὴν ἐντολήν, καὶ ὀριζόμενος θὰ τὸ κατορθώσωμεν. Διότι ὅταν οἱ φίλοι προπέμπουν ἕνα μὲ τέτοια συμβουλή, **Δ** καὶ ὅταν φθάσῃ εἰς τὸ σπιτί του ἡ γυναῖκα του πάλιν τὸ ἴδιον τοῦ ὑπεθυμίζῃ, καὶ ὅταν εἴμεθα μόνοι τὰ ἴδια σκεπτιζόμεθα, γρήγορα θὰ ἀποκρούσωμεν τὴν πονηρὰν ταύτην συνήθειαν. Καὶ γνωρίζω μὲν, ὅτι ἀπορεῖτε, διὰτὶ τόσῃ ἐπιμονῇ δεκτικὸς διὰ τὴν ἐντολήν ταύτην κατορθώσατε ὅπως νὰ τηρήσατε αὐτὴν καὶ τότε θὰ σὰς τὸ εἶπῶ. Ἔως οὗ ὅμως τὸ κατορθώσατε, σὰς λέγω τοῦτο: ὅτι νόμος θεοῦ εἶναι ἡ ἐντολή αὕτη καὶ δὲν εἶναι συμφέρον νὰ τὴν παραβῆ κάποιος. Ἐάν δὲ Ἰῶσὺς ὅτι τὴν ἐτηρήσατε, θὰ σὰς εἶπῶ καὶ ἄλλων λόγων ὅχι μικρότερον τούτου, διὰ νὰ μάθῃτε ὅτι δικαίως τόσον διὰ τὴν ἐντολήν ταύτην ἐπιμένω καὶ ἐνδιαφέρομαι. Εἶναι τώρα πλέον ὥρα μὲ προσερχῆν νὰ τελεώσωμεν τὴν ἡμιλίαν. Ἄς εἰπωμεν λοιπὸν ὅπο κοινὸν ὄλοι: **Ε** Ὁ Θεός, ποὺ δὲν θέλει τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ἀλλὰ τὸ νὰ μετανοήσῃ καὶ νὰ ζῆ ἐνάρετα, ἄξιωσέ μας καὶ τοῦτον καὶ ὄλους τοὺς ἄλλους νόμους νὰ ἐφαρμόσωμεν καὶ ἔτσι νὰ παρασταθῶμεν εἰς τὸ ἔθνος τοῦ Χριστοῦ Σου μὲ παρρησίαν, καὶ ἐπιτύχωμεν τὴν οὐράνιον βασιλείαν πρὸς δόξαν Σου, διότι εἰς Σὲ πρέπει δόξα μετὰ τοῦ μονογενοῦς Σου Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΔΕΚΑΤΗ ΤΡΙΤΗ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΑ ΑΚΟΜΗ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΘΕΟΝ ΔΙΑ ΤΗΝ ΜΕΤΑΒΟΛΗΝ ΤΩΝ ΑΙΣΙΘΡΩΝ ΚΑΙ ΥΠΕΡΘΥΜΙΕΣ ΕΚΕΙΝΩΝ, ΠΟΥ ΣΥΝΕΛΗΘΗΣΑΝ ΚΑΙ ΕΤΙΜΩΡΗΘΗΣΑΝ ΕΝΕΚΑ ΤΗΣ ΣΤΑΣΕΩΣ ΚΑΙ ΠΑΛΙΝ ΒΕΒΗΘΗΣΙ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ, ΚΑΙ ΟΤΙ ΦΥΣΙΚΟΝ ΝΟΜΟΝ ΕΞΕΛΧΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΝΑ ΚΑΤΟΡΘΩΣΩΜΕΝ ΤΕΛΕΙΩΣ ΝΑ ΜΗ ΟΡΚΙΣΩΜΕΘΑ.

1. Μὲ τὴν ἴδιαν ἀρχὴν καὶ τὰ αὐτὰ προσήμα, **133 Α** ποὺ ἤρξια κθὲς καὶ προκθὲς, ἢ ἀρκίω καὶ σήμερα: θὰ εἶπῶ καὶ τώρα, Εὐλογητὸς ὁ Θεός, Ποῖαν ὄψιν παρουσίαζεν ἡ περασμένη Τετάρτη καὶ ποῖαν παρουσίαζει ἡ σημερινή; Πόσον σκοτάδι καὶ ταραχὴ ὑπῆρχε τότε κατ' ἐκείνην; Πόση γαλήνη τώρα κατὰ τὴν σημερινήν; Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην τὸ φοβερὸν ἐκεῖνο δικαστήριον συνεκροτήθη εἰς τὴν πόλιν μας καὶ τὰς καρδίας ὄλων διέσεισε καὶ συνετέλεσεν, ὥστε ἡ ἡμέρα νὰ μὴ διαφέρῃ καθόλου ἀπὸ τὴν νύκτα, ὅχι διότι ἐκάρθησαν οἱ ἀκτίνες τοῦ ἡλίου, **Β** ἀλλὰ διότι ἡ λύπη καὶ ὁ φόβος ἐπέπλωσαν τοὺς ὀφθαλμοὺς σας. Διὰ νὰ ἀπολαύσωμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς σὲ μεγάλῳ βαθμῶν τὴν εὐχαρίστησιν, ἐπιθυμῶ νὰ διηγῶμαι ὀλίγα ἐξ ἐκείνων ποὺ ἴστε συνέβησαν. Διότι εἰς σὰς καὶ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους ὄλους θεωρῶ, ὅτι εἶναι ἀφέλιμος ἡ διήγησις τούτων, ἐπειδὴ καὶ εἰς ἐκεῖνους, ποὺ διεσώθησαν ἀπὸ ναυάγιον εἶναι εὐχάριστον νὰ ἐνθυμῶνται τὰ κύματα καὶ τὴν ζάλην καὶ τοὺς ἀνέμους μόλις καταπλεύσουν εἰς τὸν λιμένα, καὶ εἰς ἐκεῖνους, ποὺ ἀρρώστησαν, ὑπάρχει ἡ ἐπιθυμία, ὅταν γίνων καλὰ νὰ διηγῶνται εἰς ἄλλους τοὺς πύρετοὺς, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους ὀλίγον ἔλατμε νὰ ἀποθάνουν. Ὅταν περάσουν τὰ κακὰ, εὐχαρίστησιν προξενεῖ ἡ διήγησις τούτων, ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ δὲν φοβεῖται πλέον, ἀλλὰ καὶ μεγαλύτεραν ἀπολαμβάνει εὐφροσύνην. **Γ** Διότι ἡ ἀνάμνησις τῶν περασμένων κακῶν συντελεῖ νὰ φαίνεται καθάρωτερα ἡ σημερινὴ εὐτυχία.

Ὅταν οἱ μὲν περισσότεροι κάτοικοι τῆς πόλεως ἔνεκα τοῦ φόβου καὶ τῆς ἀπειλῆς ἐκείνης εἰς τὰς ἐρήμους, τὰς καρβάρους καὶ τοὺς ἀποκρίφους τόπους εἶχαν μεταβῆ πρὸς κα-

τοικίαν, διότι ὁ φόβος ἀπὸ παντοῦ τοὺς ἐσπρωχνε, καὶ ἔρημα ἦσαν τὰ σπίτια ἀπὸ γυναικες, ὡδεῖα δὲ ἡ ἀγορὰ ἀπὸ ἀνδρας, ἀφοῦ μόλις δύο ἢ τρεῖς ἐφαίνοντο νὰ βαδίζουν μαζί εἰς τὸ μέσον αὐτῆς καὶ οὗτοι σὺν νεκροῖ ἐρμητικοῖ ἐκυκλοφοροῦσαν, ἐπήγαμεν εἰς τὸ δικαστήριον, διὰ νὰ ᾤδωμεν τὸ ἀποτέλεσμα τῶν γεγονότων, καὶ ἀφοῦ εἶδομεν τὰ λείψανα τῆς πόλεως, νὰ εἶναι ἐκεῖ μαζεμένα, **Δ** τὸ ἐξῆς μᾶς ἔκαμε πολὺ μεγάλην ἐντύπωσιν· ὅτι ἂν καὶ ἦτο πολὺ πλῆθος κόσμου γύρω εἰς τὰς θύρας τοῦ δικαστηρίου, ἦτο θαυμάσιη ἡ σιωπὴ, σὺν νὰ μὴ ἔπῃχε κανεὶς, διότι ἂν καὶ ἐβλεπεν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, οὐτε νὰ ἐρωτήσῃ κανεὶς τὸν πλησίον του διὰ κάτι ἐτολμοῦσεν, οὔτε νὰ ἀκοῖσῃ παρ' αὐτοῦ. Διότι καθένας ἠνωπεύετο τὸν πλησίον του, ἐπειδὴ πολλοὶ, συλληφθέντες εἰς τὸ μέσον τῆς ἀγορᾶς, χωρὶς νὰ τὸ περιμένουν, ἐκρατοῦντο μέσα, καὶ ὅλοι ἀπὸ κοινοῦ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἐβλέπομεν καὶ τὰς χεῖρας ὑψώσαμεν σιωπηλοί, περιμένοντες βοήθειαν ἀπὸ ἁγίου καὶ παρακαλοῦντες τὸν Θεὸν νὰ παρασταθῇ βοηθὸς εἰς ἐκείνους, ποὺ ἐδικάζοντο, **Ε** νὰ μαλάξῃ τὰς καρδίας τῶν δικαστῶν καὶ νὰ βοηθήσῃ νὰ εἶναι ἐπιεικῆς ἡ ἀπάφασις αὐτῶν.

Καὶ καθὼς ἐκείνοι, ποὺ βλέπουν τοὺς ναυαγούς ἀπὸ τὴν ξηρὰν, δὲν ἵππορουν μὲν νὰ τοὺς πλησιάσουν καὶ νὰ τοὺς ὠύσουν χεῖρα βοηθείας καὶ τοὺς ἀπαλλάξουν ἀπὸ τὴν συμφορὰν, ¹³⁴ **Α** διότι τοὺς ἐμποδίζουν τὰ κύματα, ἀπ' ἔξω ἄνω καὶ ἀπὸ τὴν παραλίαν, τὰς χεῖρας ἀνυψώνοντες καὶ σακρούοντες, τὸν Θεὸν παρακαλοῦν νὰ παρασταθῇ βοηθὸς εἰς ἐκείνους, ποὺ κινδυνεύουν νὰ πνιγῶν ἀπὸ τὴν τρικυμίαν, ἔτσι καὶ ἐδῶ ὅλοι παρακαλοῦσαν σιωπηλοὶ καὶ μὲ τὴν διάνοιάν τους τὸν Θεὸν νὰ δώσῃ χεῖρα βοηθείας εἰς ἐκείνους, ποὺ ἐδικάζοντο καὶ ὠμιάζον μὲ αὐτοὺς ποὺ τοὺς ἐπῆσαν τὰ κύματα καὶ νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ νὰ καταποντισθῇ τὸ σκάφος οὔτε ἡ ἀπάφασις τῶν δικαστῶν νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ σὲ τελείαν καταστροφὴν. Καὶ αὐτὰ μὲν συνέβαινον πρὸ τῶν θυρῶν τοῦ δικαστηρίου δταν ὄμως εἰσῆλθομεν εἰς τὸ εσωτερικὸν τῆς αὐλῆς, πάλιν εἶδομεν ἄλλα φοβερώτερα ἀπ' αὐτὰ, στρατιώτας πολλοὺ ὀπλισμένους μὲ ξίφη καὶ ρόπαλα, **Β** νὰ ἐξασφαλίζουν πολλὰ ἡουκίαν εἰς ἐκείνους, ποὺ μέσα ἐδικάζον. Ἐπειδὴ οἱ συγγενεῖς ἄλλων τῶν δικαζομένων καὶ γυναῖκες καὶ μητέρες καὶ θυματέρες καὶ πατέρες ἔστεγον ἐμπροσθεν τῶν θυρῶν τοῦ δικαστηρίου, διὰ νὰ μὴ γίνῃ θόρυθος καὶ ταραχὴ, όταν θὰ συνέβαινε νὰ καταδικασθῇ κανεὶς εἰς θάνατον καὶ θὰ τὸν ἐβλεπον νὰ ὀδηγῆται πρὸς ἐκτέλεσιν, προξενούσαν ἀπὸ μακρὰν οἱ στρατιῶται φόβον εἰς ὄλους καὶ διὰ τοῦ φόβου αὐτοῦ προελάβανον ἐντελῶς πᾶσαν ἐξέγερσιν. Τὸ δὲ περισσότερο ἀξιολόγητον ἀπ' ὅλα ἦτο τὸ ἐξῆς· Ἡ μητέρα καὶ ἡ

ὡδελφὴ κάποιου, ποὺ ἐδικάζετο μέσα, ἐκάθητο εἰς αὐτὰ τὰ ἠρόθωρα τῶν δικαστῶν, ἐκυλιότο ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἐμπρὸς εἰς ὄλους ὅσοι ἦσαν ἐκεῖ γύρω, **Γ** εἶκον σκεπασμένα τὰ πρόσωπά των καὶ τόσοσ μόνον ἐντρέποντο δι' ὅσα ἔκαμον ὅσον τὰς ἐπιτρέπεν ἡ ἀνάγκη τῆς συμφορᾶς των. Καὶ οὔτε ὑπὲρ τρία ὤμῃσθε πλησίον τους, οὔτε γειτόνισσα, οὔτε φίλη των, οὔτε καμμία ἄλλη ἐκ τῶν συγγενῶν των, ἀλλὰ ἦσαν μόναι, με φτωκικὰ ρούχα εἰς τὸ μέσον τῶσιν στρατιωτῶν, ποὺ τὰς ἀπειλοῦσαν, συμπόμεναι κάτω εἰς αὐτὰς τὰς θύρας καὶ ὑπέφερον περισσότερο ἀπὸ ἐκείνους ποὺ μέσα ἐδικάζοντο. Διότι μὲ τὸ νὰ ἀκούουν τὴν φωνὴν τῶν δημίων, τὸν κτύπον τῶν μαστίγων ποὺ τοὺς ἔδερναν, τοὺς θρήνους ἐκείνων, ποὺ ἐβέροντο, τὰς ἰμειλὰς τῶν δικαστῶν, ἀπὸ τὴν πτωρίαν καθενὸς ἐκ τῶν τιμωρουμένων ἐθασανίζοντο περισσότερο αὐταί. **Δ** Διότι ἐπειδὴ ἡ ἀπόδειξις τῶν ἐγκλημάτων ἐξῆρτῆτο ἀπὸ τὰς μαρτυρίας ἄλλων, ἐάν κάποτε ἤθελον ἀντιληφθῆ διὰ κάποσον τὸν ἐκτυπούσων, διὰ νὰ φανερώσῃ τὸς ἐνόχους καὶ ὅτι οὗτος ἐκλαβε ἀπὸ τὰ κτυπήματα, ἔστρεπον τὰ βλέμματά των εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ παρακαλοῦσαν τὸν Θεὸν νὰ δώσῃ εἰς ἐκείνον δόναμιν καὶ ὑπομονήν, ὥστε νὰ μὴ διατρέξῃ κίνδυνον ἡ σωτηρία τῶν αὐγενῶν των ἐκ τῆς τυχῶν ἀδυναμίας ἐκείνων νὰ ὑποφέρουν τοὺς δριμύεις ἐκ τῶν πληγῶν πόνους καὶ συνέβαινεν εἰς αὐτὰς ὅτι καὶ εἰς τοὺς εὐνοκαρμένους εἰς τρικυμίαν. Καθὼς δηλαδὴ οὗτοι, ἐάν ἴδων νὰ ἔρχεται ἐναντίον τους κύμα, τὸ ὁποῖον ἀπὸ μακρὰ ἐξογκώνεται καὶ σιγὰ σιγὰ μεγαλώνει καὶ πρόκειται νὰ καταβρέξῃ τὸ πλοῖον, προτοῦ ἀκόμη νὰ πλησιάσῃ, ἔχουν πεθάνει ἀπὸ τὸν φόβον τους, **Ε** ἔτσι καὶ αὐτὰς ἐάν κάποτε ἤκουον φωνὰς καὶ κλάματα, ἐφοβοῦντο, μήπως ἀπαυδῆσουν ἀπὸ τὰ κτυπήματα αὐτοῖ, ποὺ ἠναγκάζοντα νὰ μαρτυρήσουν, καὶ καταβῆσουν εἰς βάρος τῶν συγγενῶν των καὶ διὰ τοῦτο ἀναριθμήτους θανάτους ἐβλέπον ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια των. Καὶ ἦτο δυνατόν νὰ ἴδῃ κανεὶς μέσα θάσσανα, ἔξω θάσσανα. Διότι ἐκείνους μὲν τοὺς ἐθασανίζον οἱ δήμιοι, αὐτὰς δὲ τὰς ἐθασανίζε τῆς φάσεως ἡ συγγένεια καὶ ἡ συμπάθεια τῆς ἀγάπης πρὸς ἐκείνους. Καὶ ἦτο μέσα θρήνος, ἔξω θρήνος. Μέσα ἀπὸ τοὺς ὑποδικαίους, ἔξω ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς αὐτῶν. ¹³⁵ **Α** Μᾶλλον δὲ οὐ μόνον οὗτοι, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ δικασταὶ μέσα τους ἐθρηνοῦσαν καὶ περισσότερο ὑπέφερον ἀπὸ ὄλους, διότι εὐρέθησαν εἰς τὴν ἀνάγκην τότε εἰς τόσοσ μικρὰν τραγῳδίαν νὰ ἀναμικθῶν.

2. Ἐγὼ δὲ καθήμενος ἐκεῖ πλησίον καὶ βλέπων αὐτὰ, ὅτι δηλαδὴ γυναῖκες καὶ κορίθια ποὺ ἤμενον κλεισμένες εἰς τὸ δωμάτιόν των καὶ κανεὶς δὲν τὰς ἐβλεπε, τώρα νὰ εἶναι καὶ κινῶν εἰς ὄλους θέαμα καὶ ἐκείνες, ποὺ ἐκοιμῶντο σὲ

μαλακὰ στρώματα, τὸ ἔδαφος νὰ ἔχουν ὡς στῆρα, καὶ αὐ-
τὲς ποὺ τῆς ὑπηρετοῦσαν τόσες ὑπρέτριες καὶ εὐνοῦχοι καὶ
εἶχαν κάθε πολυτέλειαν καὶ εὐκαλίαν, τώρα χωρὶς νὰ ἔχουν
τίποτε ἀπ' αὐτά, **B** νὰ σῦρονται ἐμπρὸς εἰς τὰ πόδια ὄλων,
νὰ παρακαλοῦν τὸν καθένα νὰ βοηθήσῃ εἰς ὅ,τι ἤμποροῦσε
τοὺς δικαιομένους, καὶ νὰ γίνῃ ἀπὸ ὄλους κοινὸς ἔρως εὐ-
σπλαγχνίας, εἶπα τὸ ρητὸν ἐκεῖνο τοῦ Σολομῶντος: «Μα-
ταιότης ματαιότητων, τὰ πάντα ματαιότης» (Ἐκκλ. 1, 2).
Διότι τὸ εἶδα ἐπάνω εἰς αὐτὰ τὰ πράγματα νὰ ἐπαληθεύσῃ,
καὶ ἐν ἄλλο ἐπίσης ρητὸν ποὺ λέγει: «Κάθε δόξα τοῦ ἀν-
θρώπου ἠμοκίζει μετ' ὄψους τοῦ κήρυτος ἑξηράνθη ὁ κήρυτος
καὶ τὸ ἄνθος αὐτοῦ ἠμαράνη καὶ ἔπεσε κάτω» (Ἠσ. 40, 6, 7).
Διότι τότε καὶ ὁ πλοῦτος καὶ ἡ εὐγένεια καὶ ἡ ἐπισμηρία
καὶ ἡ προστασία τῶν φίλων καὶ ἡ συγγένεια καὶ ὅλα
τὰ κοσμικὰ προσόντα ἀπεδεικνύοντο ἀνωφελεῖ, ἐπειδὴ ἡ
ἀμαρτία καὶ ἡ παρανομία, ποὺ εἶχε γίνῃ, ἀπεμάκρυναν
κάθε βοήθειαν, προερχομένην ἀπ' αὐτά. **C** Καὶ οὖτος ἡ μάνα
τῶν σπουργιῶν καὶ ἄλλων πωλιῶν, ὅταν τῆς ἀφαιρέσουν τὰ
πουλῆκια τῆς, ἄφου ἔλθῃ καὶ εὐρῆ τὴν φυλιὰν ἀδειαν, νὰ
ἀπελευθερώσῃ μὲν τὰ συλληφθέντα πωλιῆκια δὲν ἠμπορεῖ,
πετὴ ὅμως γύρω ἀπὸ τὰ κέρια τοῦ κυνηγοῦ καὶ διὰ τοῦ τρό-
που τούτου φανερῶναι τὸν πόνον τῆς, ἔτσι καὶ αἱ γυναῖκες
ἐκεῖνες ἔκανον τότε. Ἀφου δὴραδὴ τοὺς ἄραξαν ἀπὸ τὸ
σπίτι τὰ παιδιά των, καὶ τὰ ἔκλεισαν μέσα, σὺν σὲ δίκτυον
καὶ παγίδα, νὰ πλησιάζουν καὶ ἀπελευθερώσουν τοὺς συλ-
ληφθέντας δὲν ἠμποροῦσαν, μὲ τὸ νὰ κυλιάνται ὄμως ἐμπρὸς
εἰς τὰς θύρας καὶ νὰ θρηνοῦν καὶ ἰλοφύρονται καὶ νὰ προ-
σπαθοῦν νὰ πλησιάζουν αὐτοὺς, ποὺ τοὺς συνέλαβον, ἐφα-
νέρωνον τὸν πόνον τῆς ψυχῆς των. **D** Ταῦτα λοιπὸν βλέ-
πων τότε ἔβαλε εἰς τὸν νοῦν μου τὸ φοβερὸν ἐκεῖνο δικα-
στήριον καὶ εἶπα εἰς τὸν ἑαυτὸν μου ἔάν τώρα ποὺ δικάζουν
ἄνθρωποι, οὔτε ἡ μητέρα, οὔτε ἡ ἀδελφὴ, οὔτε ὁ πατέρας,
οὔτε ἄλλος κανεὶς, ἂν καὶ δὲν ἔχουν καμμίαν εὐθύνην δι'
ὅσα κακὰ ἔγιναν, δὲν ἠμποροῦν νὰ ἀπαλλάξουν τοὺς δικαιο-
μένους, ποῖος κατὰ τὸ φοβερὸν τοῦ Χριστοῦ δικαστήριον θὰ
μὲς παρασταθῇ ὡς βοηθός, ὅταν θὰ κρινώμεθα; Ποῖος θὰ
θὰ ὀψιγόνται εἰς τὰς ἀνυποφόρους ἐκεῖνας κολάσεις; Ἄν
καὶ αὐτοὶ ποὺ ἐδικάζοντο τότε ἦσαν οἱ πρότεροι τῆς πόλειός
μας καὶ αὐτὸ τὸ ἄνθος τῆς εὐγενείας, ἐν τούτοις ἦσαν εὐκα-
ριστιμῆνοι νὰ χάσουν ὅλα ὅσα εἶχαν. **E** ἔάν ἦτο δυνατόν μὲ
τοῦτο νὰ ἀπολαύσουν τὴν ἐλευθερίαν τους εἰς τὴν παρούσαν
ζωήν.

Ὅταν λοιπὸν ἡ ἡμέρα ἔφθασεν εἰς τὸ τέλος καὶ ἔγινε

βοηθίατῆ ἐσπέρα καὶ ἀνεμένετο ἡ ἀπόφασις τῆς ἀνακρίσεως,
εἰς μεγαλυτέραν εὐρίσκοντο ὄλοι ἀγωνίαν καὶ παρακαλοῦσαν
τὸν Θεὸν νὰ ἐπιφέρῃ ἀργοπορίαν καὶ ἀναβολὴν καὶ εἰς τὴν
ψυχὴν τῶν δικαστῶν νὰ θάλῃ τὴν σκέψιν νὰ ὑποβάλλουν
εἰς τὴν κρίσιν τοῦ βασιλέως τὸ πόρισμα τῶν ἀνακρίσεων,
διότι ἴσως προέλθῃ κάτι καλόν, ἐσκέπτοντο, ἐκ τῆς ἀναβο-
λῆς ταύτης. Καὶ κοιναὶ ἀπὸ τὸν λαὸν πρὸς τὸν φιλόφθωρον
Θεὸν ἀνεπέμνοντο παρακλήσεις, νὰ σώσῃ τὰ λείψανα τῆς πό-
λεως καὶ νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ ἐκ θεμελίων νὰ καταστραφῇ. Καὶ
δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἰδῶ κανεὶς οὔτε ἕνα χωρὶς δάκρυα νὰ
ἀπαγγέλλῃ ταῦτα. Ἄλλ' ὅμως τίποτε ἀπὸ αὐτά, **136 A** δὲν ἐ-
συγκινούσαν τοὺς δικαστὰς, ποὺ ἐδικάζον μέσα, καὶ οἱ ὅποιοι
ἦσαν οἱ ἐλέγετο ἔξω, διότι αὐτοὶ εἰς ἕνα μόνον ζήτημα
ἐπύροσκον, πῶς νὰ γίνῃ λεπταμερὴς ἡ ἀνάκρισις δι' ὅσα ἀπε-
τολήθησαν. Καὶ τέλος ἄφου τοὺς ἔβαλαν τῆς ἀλυσιδεῖς καὶ τὰ
οιδερένια θεορά, τοὺς ἔσταλλον εἰς τὸ δεσμοτήριον διὰ μέ-
σου τῆς ἀγορᾶς, ἀνθρώπους, ποὺ ἔτρεφον ἵππους δι' ἀγῶνας,
ποὺ διαργάνωναν ἀγῶνας, καὶ ἄλλας ἀναριθμήτους καὶ λαμ-
προτέρας ὑπηρεσίας εἶχαν ἐπιτελέσει, καὶ τὰς περιουσίας των
ἐδήμιον καὶ διὰ τοῦτο εἰς τὰ σπῆτια ὄλων αὐτῶν σφραγίδος ἦ-
το δυνατόν νὰ ἴδῃς. Καὶ αἱ γυναῖκες τούτων ὅταν ἐξεδώκοντο
ἀπὸ τὰ πατρικὰ των σπῆτια ἐκτελοῦσαν ἡ καθὲ μία ἐξ αὐτῶν τὸ
ἔργον τῆς γυναίκας τοῦ Ἰώβ (Ἰώβ 2, 9), διότι ἐγύριζον ἀπὸ
αὐτῆ σὲ σπῆτι καὶ ἀπὸ τόπων εἰς τόπον, ἐπειδὴ εἶχαν ἀνάγκην
ἀπὸ κατοικίαν, Ἄλλὰ καὶ τοῦτο δὲν ἦτο εἰς αὐτὰς εὐκόλον. **B**
ὅτε τοὺς ἔφερον ἀφέλειαν, διότι καθένας ἐφοβεῖτο καὶ ἔ-
τρεπε νὰ ὑποδεσθῇ καὶ περνοποιήσῃ συγγενεῖς ἐκείνων, ποὺ
ἦσαν ὑπεύθυνοι τῶν γεγονότων.

Ἐν τούτοις, ἂν καὶ τοὺς συνέβησαν ἴσα, τὰ ὑπέμνον εὐ-
χαριστικῶς ὄλοι, διότι ἐγλύτωσαν τὴν ζωὴν τους, καὶ ἔτε ἡ χρη-
ματικὴ ζημία, οὔτε ὁ ἐξευτελισμός, οὔτε ἡ τῆσι διαδόμεισις,
οὔτε τίποτε ἄλλο παρόμοιον μὲ αὐτὰ δὲν τοὺς ἐνοχλοῦσε.
Διότι τὸ μέγεθος τῆς συμπεριφορᾶς καὶ τὸ ὅτι ἀνέμενον νὰ
τοὺς συμβοῦν χειρότερα ἀπ' αὐτά, ἔκανε τὴν ψυχὴν τους νὰ
φιλοσοφῇ ἐπ' αὐτῶν καὶ νὰ ὑπομένῃ.

Καὶ τότε ἐμάνθανον πῶς εὐκόλον καὶ εὐκαλοκατόρθωτον
πράγμα εἶναι ἡ ἀρετὴ καὶ μόνον ἀπὸ τὴν ἀμέλειάν μας μὲς
φαίνεται ὅτι εἶναι δύσκολος. Διότι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ποὺ προηγου-
μένως δὲν ὑπέφερον μὲ ἡσυχίαν ζημίαν ὀλίγων χρημάτων,
C ἐπειδὴ τώρα τοὺς κατέλαβε μεγαλυτέρας φόβος, ἂν καὶ ἔ-
χασαν τὰ πάντα, ἦσαν χαροῦμενοι σὺν τὰς εὐνοῖαις θεοῦ.
διότι δὲν ἔχασαν τὴν ζωὴν των. Ἄπ' αὐτὸ φαίνεται, ὅτι, ἔάν
εἶχαμε αἰσθανθῆ καλὰ τὴν γέενναν τῆς μελώσεως ζωῆς, καὶ
τὰς ἀφορήτους ἐκεῖνας ἐσκεπτόμεθα τιμωρίας, καὶ τὴν περι-

ουσίαν και την ψυχὴν και τὸ σῶμα ἠθέλωμεν προσκέρει κάριν τῆς ἰσχύσεως τῶν νόμων τοῦ Θεοῦ και δὲν θὰ ἐστενοχωροῦμεθα, γνωρίζοντες, ὅτι θὰ ἔκαμεν ὡς μεγάλο κέρδος τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὰ μέλλοντα κακά. Ἰσως ἄρκετὰ συνεκίνησαν τὴν καρδίαν σας τὰ ἱραγικά γεγονότα ποὺ ἠκούσατε, ἀλλὰ μὴ στενοχωρήσθε. **Δ** Διότι, ἐπειδὴ θὰ ἀσκοληθῶ τώρα μετὰ τὴν ἐξέτασιν πολλῶν λεπτῶν νοημάτων και πρέπει ἢ διὰ τὴν διήγησιν πᾶν φοβερῶν, ἀφοῦ ἀποινάξῃ ὅλην τὴν ἀμέλειαν ἢ διὰ τὴν διάνοιά σας και ἀπομακρυνθῇ τελείως ἀπὸ τὰς βιοτικὰς σκέψεις, μετὰ πολλὴν εὐκολίαν εἰς τὸ χάθος τῆς ψυχῆς σας νὰ παραπέμψῃ τὴν δυνάμιν ἐκείνων, ποὺ θὰ εἶπε.

3. Ἄρκετὰ μὲν λοιπὸν και ἡ προηγουμένη ὁμιλία ἀπέδειξε, ὅτι ἔχομεν μέσα μας νόμον φυσικὸν διὰ νὰ γνωρίζωμεν τὰ καλὰ και τὰ κακά. Διὰ νὰ κινῶμετε τοῦτο πολὺ καλὰ, μετὰ τὸ ἴδιον θέμα και ἀμέρα θὰ ἀσκοληθῶμεν. **Ε** Ὅτι δηλαδὴ ἔχοντες, ὅταν ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, τοῦ ἔδωκε τὴν ἰκανότητα νὰ γνωρίῃ και τὰ δύο, τὸ ὁμολογοῦν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι. Διὰ τοῦτο ὅλοι, ὅταν ἁμαρτάνωμεν, ἐντρέπομεθα και ἀπὸ ἐκείνους, ποὺ εἶναι κατώτεροί μας, και πολλὰς φορὰς κάποιος κύριος, ποὺ μετρίβαντες εἰς τὸν οἶκον πόρνῆς και εἶδε κάποιον ἐκ τῶν καλύτερων οὐλοῦν τοῦ, ἀφοῦ ἐκοκκίνωσεν, ἐφυγεν ἀπὸ τὸν οἶκον και ἐφάρμαγον τοῦτον δρόμον. Πάλιν ὅταν μᾶς ἐμπαίζουν ἄλλοι, μεταχειριζόμενοι τὸ ἄνθρωπια τῆς κακίας εἰς βάρος μας, θεωροῦμεν τοῦτο ὑβριστικὸν και μειωτικόν. Καὶ ἂν πάθωμεν κατὰ κακὸν ἀπὸ κάποιου, τὸν πᾶμε εἰς τὸ δικαστήριον. Ἄν αὐτὸ φαίνεται, ὅτι γνωρίζομεν τι εἶναι ἀρετὴ και τι κακία. **137 Α** Τοῦτο λοιπὸν φανερώσαν και ὁ Χριστὸς και ἀποδεικνύσων, ὅτι ὅσα νοηθετὶ κανένα δὲν εἶναι ἄσχετον πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, οὔτε ἀνώτερον τῶν δυνάμεων τῆς, ἀλλὰ ὅτι εἶναι ἐκεῖνα, ποὺ ἴδιον παλαιὰ ἐπρόλαβεν και ἔβαλε μέσα εἰς τὴν συνείδησίν μας μετὰ ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ἐκείνους μακαριστοὺς, ἔλεγε τὰ ἑξῆς: ἐκεῖνα ποὺ θέλετε νὰ πᾶς κάνουν οἱ ἄνθρωποι, τὰ ἴδια νὰ κάνετε και οἱ εἰς εἰς αὐτοὺς (Ματθ. 7, 12). Δὲν εἶναι ἀνάγκη πολλῶν λόγων, λέγει, οὔτε μικροτέρων λόγων και ποικίλης διδασκαλίας τὸ θέλημά σου εἶναι γίνῃ νόμος σου. Θέλεις νὰ εὐεργετήσῃς; εὐεργετήσῃς ἄλλον. Θέλεις νὰ ἐλεῆσῃς; ἐλέησῃς τὸν πλησίον σου. Θέλεις νὰ σὲ ἐπαινοῦν; νὰ ἐπαινῆς ἄλλον. Θέλεις νὰ σὲ ἀγαποῦν; νὰ ἀγαπᾷς. Θέλεις νὰ ἀπολαύσῃς τὰ πρῶτα; παροκώρησε εἰς τὸν ἄλλον πρῶτοτερα ταῦτα. **Β** Σὺ γίνε δίκαιος και νομοθέτης τῆς ζωῆς σου. Καὶ πάλιν «Ἐκεῖνο ποὺ μισεῖς, μὴ τὸ κάμῃς εἰς ἄλλον» (Ταθ. 4, 18). Ἀπὸ μὲν τοῦ κυρίου τοῦτου εἰσάγει τὴν ἀποκτὴν ἐκ

τῆς κακίας, διὰ δὲ τοῦ προηγουμένου τὴν ἐργασίαν τῆς ἀρετῆς. «Αὐτὸ ποὺ μισεῖς μὴ κάμῃς εἰς ἄλλον». Μισεῖς νὰ σὲ ὑβρίζουν; μὴ ὑβρίζῃς ἄλλον. Μισεῖς νὰ σὲ φθοῦν; μὴ φθῶνῃς οὔτε σὺ ἄλλον. Μισεῖς νὰ σὲ ἐξαπατοῦν; μᾶτε οὐ νὰ ἑξαπατήσῃς ἄλλον.

Και γενικῶς δι' ὅλα τὰ ζητήματα, ἂν τὰ δύο αὐτὰ ρητὰ ἔκαμεν ὑπ' ὄψιν μας, δὲν ἔχομεν ἀνάγκην ἄλλης διδασκαλίας. Διότι τὴν μὲν γνῶσιν τῆς ἀρετῆς ἔβαλε μέσα εἰς τὴν φύσιν μας, τὴν δὲ πρῶξιν αὐτῆς και τὴν συμμόρφωσίν μας πρὸς αὐτήν, ἀφῆκεν εἰς τὴν ἐλευθερίαν μας θέλησιν. Ἰσως νὰ εἶναι ἀσαφὲς αὐτὸ ποὺ εἶπα; θὰ προσπαθῶσω λοιπὸν νὰ τὸ κάμω σαφέστερον. Διὰ νὰ γνωρίσωμεν **Γ** ὅτι καλὸν πράγμα εἶναι ἢ σαφροσύνη δὲν ἔχομεν ἀνάγκην ἀπὸ λόγους και διδασκαλίαν, διότι τὴν γνῶσιν ταύτην μᾶς τὴν δίδει ἡ φύσις μας ἢ ἀνθρωπίνη, και δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ κομίσωμεν και νὰ γυρίσωμεν ἐξω και ἐκεῖ διὰ νὰ ἐρωτήσωμεν και μάθωμεν, ἐὰν ἢ σαφροσύνη εἶναι καλὸν και χρήσιμον ἡμῶν, ἀλλὰ ἀπὸ κοινῶν ὅλοι τὸ ὁμολογοῦμεν και κανεὶς δὲν ἀμφισβᾷλλει περὶ τῆς ἀρετῆς. Διὰ τοῦ αὐτοῦ τρόπου και περὶ τῆς μοικείας γνωρίζομεν ὅτι εἶναι κακόν, και οὔτε περὶ αὐτῆς χρειάζονται κόπος και διδασκαλία διὰ νὰ μάθωμεν ὅτι αὐτὴ εἶναι κακία, ἀλλὰ ὅλοι εἰς τὰς περὶ τῶν τοιοῦτων ζητημάτων ἀντιλήψεις και ἀποφάσεις εἴμεθα αὐτοδιδασκτοὶ και τὴν ἀρετὴν και ἂν ὑποθέσωμεν, ὅτι δὲν τὴν ἄσχοῦμεν, ὅμως τὴν ἐπαινοῦμεν. ὅπως ἐπίσης και τὴν ἁμαρτίαν, και ἂν ἐργαζώμεθα, τὴν μισοῦμεν. Καὶ τοῦτο εἶναι πολὺ μεγάλον ἔργον τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ, **Δ** δηλαδὴ τὸ νὰ κάμῃ μετὰ τοῦτο τὴν συνείδησίν μας και τὴν ἐλευθερίαν θέλησιν εἰς τὴν ἀρχὴν και ἡμὸς τῆς πράξεως νὰ διακρίνεται φιλικῶς πρὸς τὴν ἀρετὴν και ἐχθρικῶς πρὸς τὴν κακίαν. Καθὼς λοιπὸν εἶπα, ἡ γνῶσις τῆς ἀρετῆς και τῆς κακίας ἐγκτεται εἰς τὴν συνείδησιν ὅλων τῶν ἀνθρώπων και δὲν ἔχομεν ἀνάγκην διδασκάλου διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ περὶ τούτων, ἢ δὲ διδρθῶσας πλέον ἐξαρτάτοι ἀπὸ τὴν προαίρεσιν, τὴν προθυμίαν και τοὺς κόπους. Διατὶ ἀρὰ γε συμβαίνει τοῦτο; Διότι ἐὰν τὸ πᾶν ἔκαμεν ὁ Θεὸς νὰ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν φύσιν μας, χωρὶς στεφάνου ἀμοιβῆς και θυσίας ἠθέλωμεν ἀπέλθει ἐκ τοῦ κόσμου τούτου και ὅπως τὰ ἄλογα ζῶα δὲν λογίζονται ἀμοιβῆν οὔτε ἔπαινον **Ε** διὰ τὰ φυσικά αὐτῶν πλεονεκτήματα, εἶσι και ἡμεῖς τίποτε δὲν ἠθέλωμεν ἀπολαῦσαι ἐξ αὐτῶν, διότι τὰ φυσικά πλεονεκτήματα ὅχι ἐκείνων ποὺ τὰ ἔχουν, ἀλλὰ ἐκείνου ποὺ τοὺς τὰ ἔδωκεν εἶναι ἔπαινος και ἐγκώμιον. Διὰ τοῦτο δὲν ἐπέτρεψε τὸ πᾶν νὰ ἀφείλεται εἰς τὴν φύσιν. Πάλιν δὲν ἐπέτρεψε νὰ ἀναλάβῃ ἢ προαίρεσις ὀλόκληρον τὸ φορτίον, δηλαδὴ τὴν

νά αναπνεύσω, ἐφ' ὅσον δὲν βλέπω νά γίνη τοῦτο. Ὁ ποιμὴν ἐκεῖνος (Ματθ. 18, 12—13) ἕκατον πρόβατα εἶχε καὶ ἐπειδὴ ἔχασε τὸ ἓνα δὲν ἔπνευεν εὐχαριστημένος, ποῦ εἶχε εἰς τὴν ποιμνὴν του τὰ ἐνενήκοντα ἐννέα, ἕως οὗτου εὔρε τὸ χαμένο καὶ τὸ ἀπέδωκε πάλιν εἰς τὸ κοπάδι του. Δὲν παρατηρεῖς ὅτι τοῦτο γίνεται καὶ εἰς τὸ σῶμα; Διότι ὅταν σκοντάψωμεν κάπου καὶ μόνον τὸ νάχι μας ἐάν γυρίσῃ ἀνάποδα, συμπάσκει μὲ τὸ μέλας τοῦτο δλόκληρον τὸ σῶμα μας. Μὴ μοῦ εἴπῃς λοιπὸν, ὅτι ἄλλοι ἔπνευαν, ποῦ δὲν τὸ κατόρθωσαν, ἀλλὰ λάβε ὑπ' ὄψιν σου τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ οἱ ὀλίγοι αὐτοὶ ἂν δὲν διορθωθῶν, βλέπουν μὲ τὸ παράδειγμά τους πολλοὺς ἄλλους. Ἐνας ἦτο καὶ ἐκεῖνος ὁ Κορίνθιος (Α' Κορ. 5.), ποῦ εἶχε πέσει εἰς τὸ ἁμάρτημα τῆς πορνείας, καὶ ὅμως ὁ Παῦλος ἀνεοίτναζε, σὺν δλόκληρῳ ἡ πόλει νά εἶχε καθῆ. **Κ** Καὶ πολὺ σωσιὰ. Διότι ἐγκώριζεν, ὅτι ἂν δὲν σωφρονισθῆ ἐκεῖνος, γρήγορα θὰ προχωρήσῃ τὸ νόσημα καὶ θὰ φθάσῃ καὶ εἰς ὄλους τοὺς ἄλλους. Εἶδα προηγουμένως εἰς τὸ δικαστήριον νά εἶναι δεμένοι καὶ νά ὀδηγοῦνται διὰ μέσου τῆς ἀγορᾶς οἱ ἐπίσημοι ἐκεῖνοι ἄνδρες καὶ μερικοὶ νά ἄσπορον διὰ τὴν τῶσπν περιμρόνησιν, ποῦ ἐγίνετο διὰ τοῦ τρόπου τοῦτου πρὸς αὐτοὺς, «δὲν πρέπει καθόλου νά ἄσπορῃτε, ἔλεγον ἄλλοι πρὸς αὐτούς, διότι ὅπου εἶναι ἔγκλημα καθοσώσεως καθόλου δὲν ἄφειλε τὸ ὄζωμα». Ἐπομένως πολὺ περισσότερο ἄσπου ὄπάρχει ἀσέβεια τὸ ὄζωμα δὲν ἄφειλε καθόλου.

5. Ταῦτα λοιπὸν ἔκοντες εἰς τὸν νοῦν, δε ἀνασηκώσωμεν ἰὼν ἑαυτὴν μας. Διότι, ἐάν καὶ σεις δὲν συνεισφέρετε τὴν προσοπάθειάν σας μὲ προθυμίαν, περιττὰ εἶναι ἅλα ὅσα κάμνομεν ἡμεῖς. **Δ** Διατὶ ἄρά γε; Διότι ἡ δύναμις τῆς διδασκαλίας δὲν εἶναι ὅπως αἱ ἄλλαι τέχναι. Διότι ὁ μὲν ἀργυροκόπος, ὅπως θὰ κατασκευάσῃ καὶ θὰ ἀποθέσῃ τὸ σκεῦος, τέτοιο θὰ τὸ εὔρη αὐριο ποῦ θὰ ἔλθῃ εἰς τὸ ἐργαστήριόν του, καὶ ὁ κατεργαζόμενος τὸν καλκὸν καὶ ὁ λιθοκόπος καὶ καθένας τεχνίτης, ὅπως θὰ ὀφήσῃ τὸ ἔργον του τέτοιο θὰ τὸ παραλάβῃ πάλιν. Εἰς ἡμᾶς ὅμως δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιον. ἀλλὰ ἐντελὸς τὸ ἀντίθετον, διότι δὲν κατεργαζόμεθα ἄψυχο σκεῦη ἀλλὰ ψυχὰς λογικάς. Διὰ τοῦτο δὲν ὅσας εὐρίσκωμεν εἰς τὴν κατάστασιν ποῦ ὅσας ἀφίνομεν, ἀλλὰ ἄφοῦ ὅσας παραλάβωμεν καὶ μὲ πολὺν κόπον ὅσας διαπλάσωμεν, ὅσας διορθώσωμεν, ὅσας κάμωμεν θερμότερους, ὅταν ἐξέλθετε ἀπ' ἐδῶ αἱ διάφοροι περιστάσεις. **Ε** ποῦ ὅσας εὐρίσκουν πάλιν ὅσας διασιρέφουν καὶ μεγαλύτεραν δυσκολίαν μᾶς παρέχετε εἰς τὸ ἔργον τοῦ πνευματικοῦ σας καταρτισμοῦ.

Διὰ τοῦτο ὅσας ἱκετεύω καὶ ὅσας παρακαλῶ, νά μᾶς δώσετε χεῖρα βοηθείας καὶ ὅσπν ἐγὼ καταβάλλω ἐδῶ προσπάθειαν

πρὸς διορθωσίαν σας, τῶσπν καὶ οἰκίς, ὅταν ἀπέλθετε ἀπ' ἐδῶ νά ἐπιδεικνύετε προθυμίαν καὶ φροντίδα διὰ τὴν σωτηρίαν σας. Εἶθε νά ἦτο δυνατόν ἐγὼ διὰ λογαριασμόν σας νά εἰργάζομην τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς καὶ νά ἀπολαμβάνετε αἰεὶ τὸ θραβεῖα αὐτῆς καὶ δὲν θὰ ὅσας ἐναγκάσομαι τόσον. Ἀλλὰ τί νά κάμω; Τοῦτο ὀδύνατον εἶναι, διότι εἰς τὸν καθένα κατὰ τὰ ἔργα του, θὰ τοῦ ἀποδώσῃ ὁ Θεός. **140** Α. Καθὼς λοιπὸν ἡ μᾶνα ποῦ βλέπει τὸ παιδί τῆς νά ἔχη περετὸν καὶ νά πνίγεται καὶ καίεται ἀπὸ τὴν ζῆσπν, κάθεται κοντὰ του καὶ μὲ κλάματα λέγει πολλὰς φορὰς πρὸς τὸ ἄρρωστο παιδί τῆς, εἶθε νά μοῦ ἦτο δυνατόν, παιδάκι μου, νά πάρω ἐγὼ ἐπάνω μου ἰὼν περετὸν καὶ τὴν φλόγα, ποῦ ἔχεις, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ἐγὼ λέγω τώρα. Εἶθε νά ἦτο δυνατόν ἐγὼ νά κοπιῶσαι καὶ ἐκτελέσω τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς διὰ λογαριασμόν ὄλων σας. Ἀλλὰ δὲν εἶναι δυνατόν, δὲν εἶναι, διότι καθένας διὰ τὰς πράξεις του εἶναι υπεθύβουος καὶ δὲν εἶναι δυνατόν νά ἴδη κανεὶς νά τιμωρῆται ἓνας κάριν τοῦ ἄλλου. **Β** Διὰ τοῦτο θαῤῥωμαι καὶ θρηνώ, διότι κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ποῦ θὰ εὐρίσκεισθε εἰς τὸ δικαστήριον ὡς κατηγορούμενοι δὲν θὰ ἡμπορῶ νά ὅσας βοηθῶσαι, ἀφοῦ μάλιστα δὲν ἔσαι καὶ τῶσπν παρησίαν πρὸς τὸν Θεόν. Ἀλλὰ καὶ παρησίαν ἐάν εἶχον, δὲν εἶμαι ἀγιώτερος τοῦ Μωϋσέως, ὅτε δικαιοτέρος τοῦ Σαμουὴλ, οἱ ὅποιοι ἂν καὶ ἔφθασαν εἰς τόσον ὕψος ἀρετῆς δὲν ἡμπόρευαν, εἶπεν ὁ Θεός, νά ἀφελήσων, κατὰ τι τοὺς Τουθαίους (Ἰερ. 15, 1) διότι εἰς πολλὴν ὀμέλειαν παρέδωκαν ἐκεῖνοι ἰὼν ἑαυτὸν τους. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἀπὸ τὰ ἰδικά μας ἔργα θὰ καλασθῶμεν ἢ θὰ σωθῶμεν, δε προσπαθήσωμεν, παρακαλῶ, μὰδ μὲ ὄλας τὰς ἄλλας καὶ αὐτὴν τὴν ἐντολήν νά φυλάξωμεν, ἵνα ἀφοῦ μὲ καλὰς ἐλπῶσας ἀπέλθωμεν ἐκ τοῦ κόσμου, τοῦτου, ἐπιτύχωμεν τὰ ἀγαθὰ, ποῦ μᾶς ἔχει ὑποσχεθῆ ὁ Θεός, **Κ** διὰ τῆς χάριτος καὶ φιλιανθρώπως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποῖου καὶ μετὰ τοῦ ὁποῖου εἰς τὸν Πατέρα ὡς εἶναι ἡ δόξα συγκρόνως καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΔΕΚΑΤΗ ΤΕΤΑΡΤΗ

ΟΤΑΝ ΟΛΟΣ Ο ΛΑΟΣ ΑΠΗΛΑΘΗ ΑΠΟ ΤΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΕΠΗΡΕ ΦΑΡΡΟΣ ΜΕΡΙΚΟΙ ΠΑΛΙΝ ΤΗΝ ΠΟΛΙΝ ΕΤΑΡΑΣΑΝ ΕΠΙΜΟΟΝΤΕΣ ΦΟΒΕΡΑΣ ΦΗΜΑΣ, ΠΟΥ ΑΠΕΔΕΙΧΘΗΣΑΝ ΦΕΥΓΕΙΣ ΔΙ' ΑΥΤΟ ΤΟ ΣΥΜΒΑΝ Η ΟΜΙΛΙΑ ΑΓΓΗ ΕΒΕΧΘΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΝΑ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΣΗ ΝΑ ΑΠΟΦΕΥΓΩΝΤΑΙ ΟΙ ΟΡΚΟΙ ΔΙΑ ΤΟΤΟ ΕΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΩΝ Η Δ ΚΑΙ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΞΑΝΘΑΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΑΟΓΑ ΚΑΙ ΤΟΥ ΙΕΦΘΑΕ ΚΑΙ ΚΑΙ ΕΒΕΙΧΘΗ ΠΟΣΑΙ ΚΕ ΕΝΟΣ ΟΡΚΟΙ ΠΡΟΕΡΧΟΝΤΑΙ ΕΠΙΘΟΚΙΑΙ.

1. "Οχι ὀλίγον τὴν πόλιν μας ἀνηρόχησε κῆδος ὁ διάβολος, ἀλλὰ καὶ ὁ Θεὸς ὀχι ὀλίγον μᾶς παρηγόρησε πάλιν. Διὰ τοῦτο εἶναι εὐκαιρία κατὰλληλος καθένος μας νὰ εἰπῆ τὸν προφητικὸν ἐκεῖνον λόγον· «Ἀνάλογοι πρὸς τὰς θλίψεις μου ἦσαν καὶ αἱ παρηγορίαι σου, αἱ ὁποῖαι ἐνέρισαν με εὐφροσύνην τὴν ψυχὴν μου» (Ψαλμ. 3, 19). "Οχι δὲ μόνον διότι μᾶς παρηγόρησε, ἀλλὰ καὶ διότι ἐπέτρεψε νὰ γίνῃ αὐτὴ ἡ ἀνηρωκία, ἐδειξεν ὁ Θεὸς τὴν φροντίδα του δι' ἡμᾶς. Διότι ἐκεῖνα, ποῦ δὲν εἶπα ποτὲ νὰ λέγω, τὸ ἴδιον καὶ σήμερον θὰ εἶπῶ, ὅτι δηλοῖ ὀχι ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ κακά, Ἐ ἀλλὰ καὶ ὁ ἐρχορὸς αὐτῶν προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ. "Ὅταν δηλαδὴ μᾶς ἴδῃ νὰ κλίνωμεν πρὸς τὴν ἀμέλειαν καὶ νὰ ἀπορακρυνώμεθα ἀπὸ τὴν πρὸς Αὐτὸν ἀφοσίωσιν, καὶ καθέλου νὰ μὴ φροντίζωμεν διὰ τὰ πνευματικά, μᾶς ἐγκαταλείπει ἐπὶ ὀλίγον χρονικὸν διάστημα διὰ νὰ συσπρονισθῶμεν καὶ με περισσώτερον ζῆλον γυρίσωμεν πρὸς Αὐτόν. Καὶ διὰ τὴν ἀπορείαν ἐν αὐτῷ τῷ κῆρῳ δι' ἡμᾶς τοὺς ἀμελείας, ἀφοῦ καὶ ὁ Παῦλος αὐτὸ θεωρεῖ ὡς αἰτίαν τῶν πειρασμῶν τῶν ἰδικῶν του καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ; ¹⁴¹ Α Διότι εἰς τοὺς Κορινθίους ἀποστείλλων τὴν δευτέραν αὐτοῦ ἐπιστολὴν τὰ ἑξῆς λέγει: «Δὲν θέλω νὰ ἀγνοήτε, ἀδελφοί, τὴν θλίψιν, ποῦ μᾶς εὗρεν εἰς τὴν Ἀσίαν, διότι ἦτο τόσοσ ὑπερβολικὴ καὶ ἀναιτέρῃ τῶν δυναμῶν μας, ὥστε νὰ ἀπελπισθῶμεν καὶ δι' αὐτὴν τὴν ζωὴν μας, καὶ νὰ θεωρῶμεν τὸν θάνατον βέβαιον» (Β' Κορ. 1, 8, 9). Οἱ λόγοι δὲ οὗτοι ἔχουν τὴν ἑξῆς σημασίαν. Τόσων μεγάλοι κίνδυνοι λέγει, ἐπεκράμαντο ὑπὲράνω μας ὥστε ἀπελπισθήκαμεν, ὅτι θὰ ζήσωμεν καὶ δὲν ἐπεριμένωμεν πλέον καμμίαν εὐχάριστον μεταβολήν, ἀλλὰ ἐξάπαντος τὸν θάνατον, διότι αὐτὸ θὰ εἶπῃ ἐνὰ θεωρῶμεν τὸν θάνατον βέβαιον. Β Ἀλλ' ὁμοῦ μετὰ τὴν τόσων ἀπελπίσιν, ἔπαυσεν ὁ Θεὸς τὴν ἱριχυρίαν τῶν θλίψεων, ἔκαμε νὰ περῶσῃ τὸ σύννεφον τῶν πειρασμῶν καὶ ἀπὸ αὐτῶν τὰς πόδας τοῦ θανάτου μᾶς ἔρπα-

τε. Ἐπειτα φανερώνων ὅτι καὶ τὸ νὰ ἐπιτρέψῃ ὁ Θεὸς νὰ φθάσῃ εἰς τέτοιο σημεῖον θλίψεων προήρκετο ἀπὸ πολλὴν κηδεμονίαν, ἀναφέρει τὸ κέρδος, ποῦ προέρχεται ἀπὸ τοὺς πειρασμούς· τοῦτο δὲ ἦτο τὸ συνεχῶς πρὸς Αὐτὸν νὰ ἀποβλέπουν καὶ νὰ μὴ ὑψηλοφρονοῦν, οὔτε νὰ ὑπερηφανεύωνται. Διὰ τοῦτο ἀφοῦ εἶπε νὰ θεωρῶμεν τὸν θάνατον βέβαιον καὶ τὴν αἰτίαν προσέθεσε. Ποῖα λοιπὸν εἶναι ἡ αἰτία αὕτη; «Διὰ νὰ μὴ ἔκαμεν πεποιθήσιν εἰς τὸν ἑαυτὸν μας, ἀλλὰ εἰς τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος ἀνασταίνει τοὺς νεκρούς» (Αὐτῶσι). Διότι, εἰς ἡμεῖς νυστάζωμεν καὶ καταπίπτῃ ὁ ζῆλος μας, C οἱ πειρασμοὶ μᾶς ἐξυπνοῦν, μᾶς διεγείρουν τὸν ζῆλον καὶ μᾶς κάνουν εὐσεβεστέροισ.

"Ὅταν λοιπὸν ἴδῃ, ἀγαπητέ, νὰ σὲ εὐρίσκουν πειρασμοί, οἱ ὁποῖοι νὰ σβύνωνται καὶ ἀπέσως πάλιν νὰ ἀνάθουν μὴ χάσῃς τὸ θάρρος σου, οὔτε νὰ ἀπελπισθῇς, ἀλλὰ νὰ εἶσαι αἰσιόδοξος, σκεπτόμενος, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἐπιτρέπει νὰ πέσωμεν εἰς τὰ κέρρα τῶν ἐκθρῶν μας, διότι μᾶς μισεῖ καὶ μᾶς ἀποστρέφεται, ἀλλὰ διότι ἐπιθυμεῖ νὰ μᾶς κἀμὴ καλυκτέρους καὶ περισσώτερον συνδεδεμένους με Αὐτόν. Ἄς μὴ ἀπακάμωμεν λοιπὸν καὶ ἄς μὴ ἀπελπισθῶμεν διὰ τὴν πρὸς τὸ καλῶτερον μεταβολὴν μας, ἀλλὰ ἄς περιμένωμεν διὰ γρήγορα θὰ γίνῃ γαλήνη καὶ ἀφοῦ ἀναβέσωμεν εἰς τὸν Θεόν τὴν καταπαυσιν ὄλων τῶν ἀνηρωκῶν, ποῦ μᾶς κατέκωσιν, με τὰ συνηθημένα μας ἔργα ἄς καταπασθῶμεν καὶ τὴν συνηθημένην μας διδασκαλίαν ἄς ἀρχίσωμεν. D Διότι πάλιν περὶ τοῦ ἰδίου θέματος ἐπιθυμῶ νὰ σὲς ἐμιλήσω, ὥστε μαζί με τὰς ρίζας αὐτῆς, νὰ ξερακώσω ἀπὸ τὴν διάνοιάν σας τὴν κακίαν τῶν ὀρκων συνήθειαν.

Διὰ τοῦτο λοιπὸν εἶναι ἀνάγκη πάλιν νὰ κατοφύγω εἰς τὴν ἴδιαν παράκλησιν. Σὰς παρεκάλεσα δηλαδὴ προηγουμένως, ἀφοῦ φαντασθῆτε τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἰωάννου νὰ εἶναι κομμένη καὶ νὰ σπῆσῃ ἀκάμῃ ζεστόν αἷμα, ἔτσι καθένος νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ σπῆτι του καὶ νὰ νομῆσῃ ὅτι τὴν θλίπει ἐμπρὸς του νὰ τοῦ φωνάζῃ καὶ λέγῃ· μισοῦσαί τὸν σφαγέα μου τὸν ὄρκον. Ἐκεῖνο, ποῦ δὲν ἔκαμε ὁ ἔλεγχος τῆς παρανομίας, τὸ ἔκαμεν ὁ ὄρκος. Ἐκεῖνο ποῦ δὲν κατώρθωσεν ὁ θυμὸς τοῦ τυράννου, τοῦτο ἡ ἀνάγκη τῆς τηρήσεως τοῦ ὄρκου τὸ ἐπραγματοποίησε. Καὶ ὅτε μεν ἠλέγκετο δημοσίᾳ εἰς ἐπίσκοπον ὄλων, Ἐ ἔφερε με γενναίωσι τὰ ὀτράννοκα τὴν ἐπίπληξιν, ὅτε ἄμας ἐδεσμεύθη με τὸν ὄρκον, τότε ἀπέκοψε τὴν μακαρίαν ἐκεῖνην κεφαλὴν. Τὸ ἴδιον καὶ τώρα παρακαλῶ καὶ δὲν θὰ παύσω νὰ παρακαλῶ, ὥστε ὅπουδήποτε καὶ ἂν πηγαίνωμεν, νὰ πηγαίνωμεν κρατοῦντες τὴν κεφαλὴν αὐτὴν καὶ εἰς ἄλους νὰ τὴν ἐπιδεικνύωμεν, διὰ νὰ τὴν ἀκούσων ποῦ φω-

νάξει και κατηγορεί τους δροκούς. Διότι και αν πάρα πολύ εφμεθα ἀρεταίς και ἀδιδόχοι, **142 Α** θλιπόντες τους οφθαλμούς εκείνης να μᾶς κυττάζουν με φοδερὸν βλέμμα και να μᾶς ἀπειλοῦν, όταν ὀρκισθῆθα, με τὸν φόβον αὐτῶν, ποῦ θὰ μᾶς προκαλοῦν, περισσότερο ἀπὸ κάθε καλινὸν θὰ σωφρονισθῶμεν και θὰ ἠμπορέσωμεν να δαγκώνωμεν και ἀποστρέφωμεν τὴν γλῶσσαν μας διὰ να μὴ ὀρῶμὲ πρὸς τοὺς δροκούς. Διότι δὲν ἔχει τοῦτο μόνον τὸ κακὸν ὁ δροκος, ὅτι δηλαδὴ και ἔταν τὸν παραβαίνη κανεὶς και ἔταν τὸν φυλάτη κολάζει ἐκείνους, ποῦ ἔχουν κυριεuthῆ ἀπὸ τὴν ἰαίον να ὀρκίζονται. πρᾶγμα ποῦ δὲν συμβαίνει σὲ κανένα ἄλλο ἀμάρτημα. Ἄλλὰ ἔχει και ἄλλο ὅσα μικρότερον κακὸν ἀπ' αὐτό.

Ποῖον δὲ εἶναι τοῦτο; Τὸ ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν πολλὰς φορές, ἀν και ἔκαμεν δλην τὴν καλὴν θέλησιν και καταβάλλωμεν προσπάθειάς, να τηρήσωμεν τὸν δροκον μας. Πρῶτον μὲν, ἵδιε ἐκείνος, ποῦ συνεχᾶς ὀρκίζεται, **Β** και θέλων και μὴ θέλων, και ἐν γνώσει και ἐν ἀγνοίᾳ, και εἰς τὰ σοβαρὰ και εἰς τὰ ἁπλᾶ, και πολλὰς φορές ἀναγκαζόμενος ἀπὸ τὸν θυμὸν του και ἀπὸ πολλοὺς ἄλλους λόγους, ὠρισμένως θὰ παραβῆ τὸν δροκον του.

Και εἰς αὐτὰ κανεὶς δὲν θὰ προσβάλῃ ἀντίρρησην, διότι εἶναι ἴσων φανερόν και ἀπὸ ἄλλους παραδεικτῶν, ὅτι ὅποιος κάνει πολλοὺς δροκούς κατ' ἀνάγκην και θὰ παραβαίνῃ τοὺς δροκούς. Δεύτερον δὲ, διότι και ἀν δὲν πάθῃ τοῦτο ἐκ συναρπαγῆς, οὔτε ἐξ ἀγνοίας και χωρὶς τὴν θέλησιν του, ἀπ' αὐτὴν τὴν φύσιν τοῦ πράγματος, ἐν γνώσει και θεληματικῶς, θὰ ἀναγκασθῇ, ἐξάπαντος, να παραβῆ τὸν δροκον του. Πολλὰς φορές, πρᾶγματι, ἐνφ γευματίζωμεν εἰς τὸ σπῆτι και ἕνας ἀπὸ τοὺς ὑπηρέτας ἔπεσε σὲ κάποιο σφάλμα, ὠρκίσθη ὅτι θὰ τὸν δεῖρῃ ἢ νοικοκυρὰ· ἔπειτα ὠρκίσθη τὸ ἀντίθετον ὁ ἀνδρας αὐτῆς και φιλονικεῖ μαζί της με ἀντίθετον γνώμην και δὲν της ἐπιτρέπει να τὸν δεῖρῃ. **С** Εἰς τὴν περιστάσιν αὐτὴν ὅτι και ἀν κάμουν, κατ' ἀνάγκην θὰ πράξῃ παραβάσιν δροκου, διότι ἔσται και ἀν θέλων και προσπαθοῦν πολύ, εἶναι ἀδύνατον πλεον εἰς αὐτοὺς να φυλάξουν τὸν δροκον τους, ἀλλὰ ὅτι και ἀν γίνῃ, ὁ ἕνας ἐκ τῶν δύο θὰ παραβῆ τὸν δροκον του, ἢ μάλλον ἐξάπαντος και οἱ δύο· και ἰδοὺ πῶς, διότι εἶναι πολὺ παράδοξον. Ἐκείνος ποῦ ὠρκίσθη να δεῖρῃ τὸν ὑπέρτερον ἢ τὴν ὑπέρτεριαν και κατόπιν ἠμποδίσθη, και αὐτὸς ἔγινεν ἐπίσκοπος, διότι δὲν ἔκαμεν αὐτὸ ποῦ ὠρκίσθη, και εἰς ἐκείνον πάλιν ποῦ τὸν ἠμποδισε και δὲν τὸν ἔφρασε να τηρήσῃ τὸν δροκον του, ἔγινεν αἰτία να πέσῃ εἰς τὸ ἔγκλημα τῆς παραβάσεως τοῦ δροκου. Διότι ὅχι μόνον ὅσοι παραβαίνουσι τὸν δροκον τους, ἀλλὰ και ἐκείνοι, ποῦ φέ-

ρουσι ἄλλους εἰς τὴν ἀνάγκην να παραθοῦν τὸν δροκον, εἶναι ὑπεύθυνα διὰ τὸ ἴδιον ἔγκλημα. Και ὅχι μόνον εἰς τὰ σπῆτια, ἀλλὰ και εἰς τὴν ἀγορὰν εἶναι δυνατὸν να παρατηρήσῃ κανεὶς τοῦτο και κυρίως εἰς τὰς φιλονικίας, **Д** όταν δείκνουν μεταξὺ των τίς γρονθῆες και ὀρκίζονται τὰ ἀντίθετα, ὁ μὲν ἕνας ὅτι θὰ κτυπήσῃ, ὁ δὲ ἄλλος ὅτι δὲν θὰ κτυπηθῇ· ὁ ἕνας ὅτι θὰ πάρῃ τοῦ ἄλλου τὸ φόρεμα, ὁ ἄλλος, ὅτι δὲν θὰ τοῦ ἐπιτρέψῃ τοῦτο· ὁ ἕνας ὅτι θὰ τοῦ ζητήσῃ τὰ χρήματα, ὁ ἄλλος ὅτι δὲν θὰ τοῦ τὰ ἐπιτρέψῃ και πολλὰ ἄλλα ἀντίθετα ὀρκίζονται κατὰ τὰς φιλονικίας. Τὸ ἴδιον συμβαίνει και εἰς τὰ ἐργαστήρια και διδασκαλεῖα. Πρᾶγματι, πολλὰς φορές ὁ τεχνίτης ὠρκίσθη ὅτι δὲν θὰ ἀφήσῃ τὸν μηχανὴν του να φάγῃ και πῆ, ἀν δὲν τελειώσῃ τὴν ἐργασίαν, ποῦ τοῦ ἀνέθεσε να κάμῃ; Τοῦτο παλλὰκις και παιδαγωγὸς ἔκαμε διὰ νέον και ἡ κυρία διὰ τὴν ὑπέρτεραν και ἔταν ἐνόχισσε και δὲν ἐτελείωσεν ἡ ἐργασία, εἶναι ἀνάγκη ἐν ἐκ τῶν δύο να γίνῃ, ἢ να πεθόνουν ἀπὸ τὴν πείναν, ὅσοι δὲν ἐτελείωσαν τὴν ἐργασίαν, ἢ να παραθοῦν τὸν δροκον των αὐτοὶ ποῦ ὠρκίσθησαν. **Ε** Διότι ὁ πονηρὸς ἐκείνος δαίμων ποῦ παραμονεύει πάντοτε τὰ καλὰ μας ἔργα, ἰστάμενος πλεσιον μας και ἀκούων τὴν ἀνάγκην, ποῦ δημιουργοῦν οἱ δροκοὶ οὗτοι, ἐμβάλλει εἰς ἀρέλειαν τοὺς ὑπευθύνους, ἢ δημιουργεῖ ἄλλην δυσκολίαν, ὥστε να μὴ τελειώσῃ ἡ ἐργασία και ἔτσι να προσέθουσι διαπληκτοροῖ, ἔβρεις, ἐπορκίας και ἀναρῖθηματα ἄλλα κακὰ. **143 Α** Διότι καθὼς τὰ παιδιὰ, ποῦ τραθοῦν με πολλὴν ὀρμὴν, χωρισμένα εἰς δύο ὀμάδας και εἰς ἀντίθετον διεύθυνσιν, σκοινὶ μακρὸν και κατεστραμμένον, πέφτουν διὰ ἀνάσκελα, διότι σπᾶσι τὸ σκοινὶ, και ἄλλα μὲν εἰς τὸ κεφάλι, ἄλλα δὲ εἰς ἄλλα μέρη τοῦ σώματος πληγώνονται, ἔτσι και ὅσοι κάνουν μεταξὺ τους ἀντίθετον περιεχομένου δροκούς, ἔταν σπᾶση ὁ δροκος ἀπὸ τὴν ἀνάγκην τῶν πραγμάτων, και οἱ δύο πέφτουν εἰς τὸ βάραθρον τῆς ἐπορκίας, ἄλλοι μὲν διότι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι παραβαίνουσι τὸν δροκον τους, ἄλλοι δὲ, διότι ἔγιναν αἰτία να τὸν παραθοῦν ἄλλοι.

2. Και διὰ να μὴ γίνῃ τοῦτο φανερόν μόνον ἀπὸ ὅσα συμβαίνουσι καθημερινῶς εἰς τὰ σπῆτια και εἰς τὰς ἀγοράς, ἀλλὰ και ἀπὸ αὐτὰς τὰς Γραφάς, **В** θὰ σὲς διηγηθῶ κάποια παλαιὰ ἱστορία ποῦ συμφωνεῖ με ὅσα εἴπωμεν. Ὅταν κάποιοι ἔκθροὶ ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Ἰουδαίων και ὁ Ἰωνῆθαν (οὗτος οὖτος ἦτο τοῦ Σαοῦλ) ἄλλους μὲν κατέσφαξεν, ἄλλους δὲ ἔτρεψεν εἰς φυγὴν, θέλων ὁ πατέρας τοῦτοῦ Σαοῦλ να παρακινήσῃ τοὺς στρατιώτας να ἐπιτεθοῦν με μεγαλύτεραν ὀρμὴν κατ' ἐκείνων, ποῦ ἔμειναν, και να τοὺς κάμῃ να μὴ παύσουν τὴν μάχην, ἀν δὲν τοὺς παύσουν ἄλλοι, ἔκαμεν τὸ

αντίθετον από εκείνο που ἐπιθυμοῦσε, διότι ὀρκισθὴ μέχρι τὸ θρόνον κανεῖς νὰ μὴ φάγῃ ψωμί, ἕως ὅτου ἐδικτηθῶν τοὺς ἐκθρόνος αὐτοῦ (Α' Βασ. 14, 24). Ἀνοητώτερον ἀπ' αὐτὸ τί ἤμποροῦσε νὰ γίνῃ; Διότι ἐνῶ ἄφειλε κουρασμένους καὶ κατατοικισμένους στρατιώτας νὰ τοὺς ξεκουράσῃ καὶ μὲ νεανικὴν ἀκμὴν νὰ τοὺς ἀφήσῃ νὰ ἐπιτεθοῦν κατὰ τῶν ἐκθρόνων, C διότι τοὺς ἔθεσε μὲ ὄρκον, τοὺς ἔκοψε νὰ εὐρίσκωνται εἰς χειρότεραν κατάστασιν ἀπὸ τοὺς ἐκθρόνος, ἐπειδὴ τοὺς παρέδωκεν εἰς φοβερωτάτην πείναν. Ἐπικινδυνον μὲν λαῖπὸν εἶναι κάποιος νὰ ὀρκισθῇ διὰ πράγματα ποὺ ἀφοροῦν τὸν ἑαυτὸν του, διότι πολλὰ μᾶς ἀναγκάζουν αἱ περιστάσεις νὰ κάμωμεν, τὸ νὰ περιορίσῃ ὄμως τὴν θέλησιν τοῦ ἄλλου μὲ τὸν ἴδικόν του ὄρκον εἶναι πολὺ ἐπικινδυνώτερον καὶ μάλιστα, ὅταν δὲν πρόκειται περὶ ἐνὸς ἢ δύο ἀτόμων, ἀλλὰ περὶ ἀπείρου πλήθους νὰ ὀρκισθῇ, ὅπως τότε ἀνόητα ἔκαμεν ὁ Σασάλ. Διότι δὲν ἐσκέφθη, ὅτι μέσα σὲ τὸσον πλῆθος εἶναι φυσικὸν νὰ εὐρεθῇ τοῦλάχιστον ἕνας ποὺ νὰ παραβῇ τὸν ὄρκον, οὔτε ὅτι οἱ στρατιῶται, ὅταν πολεμοῦν μὲ στρατιώτας δὲν σκέπτονται φιλοσοφικῶς D καὶ δὲν ἤμποροῦν νὰ εἶναι κύριοι τῆς κοιλίας καὶ μάλιστα, ὅταν εἶναι πολὺ κουρασμένοι. Διὰ τοῦτο λοιπὸν τόσον μεγάλῃν εἰς τὸν διαβόλον ἔνοχε πόρταν, ὥστε οὐκ ἔστι μόνον ὄνομα καὶ τρεῖς καὶ τέσσαρας, ἀλλὰ πολὺ περισσότερας ἐκ τοῦ ὄρκου τούτου, εἰς μικρὸν χρονικὸν διάστημα, νὰ κατασκευασθῇ ἐμπορκίας. Διότι, ὅπως, ὅταν καθόλου δὲν ὀρκισθῶμεν, τοῦ φρόσομεν τελείως τὴν εἰσοδὸν, ἔτσι καὶ ἂν ἕνα μόνον ὄρκον κάμωμεν, παρέχομεν εἰς αὐτὸν πολλὴν ἐξουσίαν νὰ συνθέσῃ ἀναριθμήτους ἐμπορκίας. Καὶ ὅπως ἐκεῖνοι ποὺ πλέκουν τὰ σκοινιά, E ἂν ἔχουν κάποιον, ποὺ νὰ τοὺς κρατῇ τὸ ἄκρον τοῦ σκοινιοῦ, μὲ ἰελεϊότητα κάνουν ἅπαν τὸ πλέξιμον, ἂν δὲ δὲν ἔχουν τοιοῦτον, οὔτε κἂν νὰ ἄρξισουν ἡμᾶς, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ὁ διαβόλος πλέκει τὰ σκοινιά τῶν ἀμαρτημάτων μας, ἂν δὲν λάθῃ τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τὴν γλώσσαν μας, οὔτε νὰ ἐπιχειρήσῃ τοῦτο ἡμπορεῖ ἂν δὲ ἡμεῖς κάμωμεν μόνον ἀρχὴν, διότι κρατοῦμεν τὸν ὄρκον μὲ τὴν γλῶσσαν μας, σὺν μὲ τὸ χεῖρι, μὲ πολλὴν πλὴν εὐκαλίαν ἐπιδεικνύει τὴν πονηρὰν αὐτοῦ τέχνην. 144 A συνθέτων καὶ πλέκων ἀναριθμήτους ἐμπορκίας, ὅπως ἔκαμε τώρα καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Σασάλ. Πρόσεξε λοιπὸν νὰ ἴδῃς σὲ ποιά πράγματι παγίδα ἔπεσεν οὗτος διὰ τοῦ ὄρκου τούτου. Ἐπερνούσε τὸ στράτευμα μέσα σὲ θάλασσαν, ποὺ εἶχε μελισσῶνα, εὐρισκόμενον ἔμπροσθεν εἰς ἕνα χωράφι καὶ ἐπορεύετο ὁ στρατὸς διὰ μέσου τοῦ μελισσῶνος συζητῶν. Εἶδες ποῖον ἦτο τὸ θάρστρον; Τραπεζί ἦτο στρωμένον, ὥστε ἡ εὐκολία νὰ ἐπιτεθήσων νὰ φάνε

καὶ ἡ γλυκύτης τῆς τροφῆς καὶ ἡ σκέψις ὅτι κανεῖς δὲν θὰ τοὺς καταλάβῃ, νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ εἰς τὴν παράβασιν τῶν ὄρκων. Διότι καὶ ἡ πείνα καὶ ἡ κόπωση καὶ ὁ καιρὸς (διότι ἄλλῃ ἢ γῆ, λέγει, ἔτρωγε) (Α' Βασ. 14, 25) B τοὺς ἐπικρινον πρὸς τὴν παρανομίαν. Καὶ τῶν κρηθρῶν δὲ ἡ ὄρις ἀπ' ἔξω τοὺς προκαλοῦσε νὰ φάνε καὶ παρέλκε τὴν ψυχικὴν τῶν δόναμιν. Διότι καὶ ἡ γλυκύτης καὶ ἡ εὐκολία νὰ ἐτοιμοσθῇ τὸ τραπέζι καὶ ἡ δυσκολία νὰ φανερωθῇ ἡ κλοπή, ἦσαν ἱκανὰ νὰ ἐξουδετερώσουν κάθε φιλοσοφικὴν αὐτῶν σκέψιν. Διότι, ἂν κρέατα ἦσαν, τὰ ὅποια ἔπρεπε νὰ μαγειρευθοῦν καὶ ψηθῶν, δὲν θὰ ἐγοῦνται τὸσον τὴν ψυχὴν τῶν, ἐπειδὴ λόγῳ τῆς θραδύτητος νὰ τὰ μαγειρεύσουν καὶ τὰ ἐτοιμάσουν πρὸς τροφήν, ἐπόμενον ἦτο νὰ συλληφθῶν, ὅταν θὰ ἔτρωγον, ἐνῶ τώρα δὲν ὑπῆρχε τίποτε ἀπ' αὐτά, ἀλλὰ μέλι μόνον, ποὺ κομμίαν δυσκολίαν δὲν ἔχει, C ἦτο δὲ ὄρκετόν τὸ ἄκρον τοῦ δακτύλου νὰ θυθισθῇ εἰς τὸ μέλι ἕνας, διὰ νὰ λάθῃ μέρος εἰς τὸ τραπέζι αὐτὸ καὶ νὰ μὴ φανερωθῇ. Ἐν τοῖσις ἐκεῖνοι συγκρατοῦσαν τὴν ἐπιθυμίαν τους καὶ δὲν εἶπον εἰς τὸν ἑαυτὸν τους. Τί μᾶς μέλλει; μήπως κανεῖς ἀπὸ μᾶς ὀρκισθῆκε; Αὐτὸς ὡς τιμωρήσῃ διὰ τὸν ἀνόητον ὄρκον. Γὰρ ποῦ λόγῳ ὀρκισθῆκε; Ἀλλὰ τίποτε ἀπ' αὐτὰ δὲν ἐσκέφθησαν καὶ μὲ πολλὴν εὐλάβειαν πρὸς τὸν ὄρκον προχωροῦσαν καὶ ἐνῶ τόσα ἦσαν τὰ προκλητικὰ μέσα αὐτὰ ἐπιλοοροῦσαν. «Καὶ ἐθάδιζεν ὁ λαὸς συζητῶν» (Α' Βασ. 14, 26). Τί ἐννοεῖ λέγειν συζητῶν; Συζητοῦσαν μεταξύ τους, διὰ νὰ ἐξουδετερώσουν τὴν θλίψιν, ποὺ προκαλοῦσεν ἡ πείνα, διὰ τῶν λόγων. Τί λοιπὸν, ἐπειδὴ ἄλλος ὁ λαὸς ἐπιλοορόφησε, δὲν ἔγινε τίποτε πλέον καὶ ἐτηρήθη ὁ ὄρκος; D Ὅστε ἔτσι ἐφυλάκθη ἀλλὰ κατεπατήθη ὁ ὄρκος. Πῶς καὶ μὲ ποῖον τρόπο; Ἀμῆσως θ' ἀκούσετε διὰ νὰ καταλάβετε καλὰ ἄλλῃ τὴν τέχνην τοῦ διαβόλου. «Ὁ Ἰωνάθαν δηλαδὴ, ἐπειδὴ δὲν ἔμαθεν ὅτι ὁ πατήρας τοῦ ὀρκισθῆ, ἔπλωσε τὸ ἄκρον τῆς ράβδου του, ποὺ εἶχε στὰ χεῖρι του καὶ τὸ ἐβόθασεν εἰς τὴν κρηθρὰν τοῦ μέλιτος καὶ ἔφερε μὲ τὸ χεῖρι του μέλι εἰς τὸ στήμα καὶ ἀνέβλεψαν τὰ μάτια του» (Αὐτόθι 27). Βλέπε ποῖον πρὸς τὴν ἐμπορκίαν ὤθησεν, ὅτι κάποιον ἐκ τῶν στρατιωτῶν, ἀλλὰ αὐτὸν τὸν υἱὸν ἐκείνου, ποὺ ὀρκισθῆ. E Διότι δὲν ἤθελε μόνον εἰς ἐμπορκίαν νὰ ρίψῃ ἀλλὰ καὶ παιδοκτονίαν ἐσχεδιάζε, τὴν ὁποίαν ἀπὸ πολλῶν καιρῶν προπαρασκεύαζε, καὶ ἔπρεπε νὰ διαρρήξῃ τοὺς μεταξύ πατρὸς καὶ υἱοῦ φασκοὺς τῆς συγγενείας δεσμοῦς καὶ ἐκεῖνον, ποὺ ἔκαμεν εἰς τὸν Ἰερθάε, τοῦτο καὶ μετὰ ἀπ' αὐτὸν ἤλπιεν ὅτι θὰ κάμῃ. Διότι καὶ ἐκεῖνος ἐπειδὴ ὑπεσκέθη εἰς τὸν Θεὸν ὅτι τὸν πρώτον, ποὺ θὰ ἔλθῃ εἰς προῦνάντησιν του, ὅταν θὰ γυρῆ νι-

κητής εκ τού πολέμου, θά κατασφάζη, έπεςεν εις παιδοκτονίαν, διότι την θυγατέρα του, πού πρώτη τόν προϋπάντησε την έθυσίαν και ο Θεός δέν τόν ημποδισε νά την θυσιάση (Κριτ. 11, 39).

Και γνωρίζομεν ότι πολλοί από τους άπιστους διά την θυσίαν ταύτην μίς κατηγοροῦν ως σκληρούς και άπανθρώπους: 145 Α ἐγὼ ἄνω θῆς θά εἶπω ὅτι πολλῆς κηδεμονίας καὶ φιλανθρωπίας ἀπέδειξε εἶναι τὸ ὅτι ἐπετρέπη νά γίνῃ ἡ θυσία ἐκεῖνη καὶ ὅτι ἐπειδὴ ἐφρόντιζε διὰ τὸ γένος μας, δέν ἡμποδίσεν ἐκεῖνην τὴν σφαγὴν ὁ Θεός. Διότι, ἐάν μετὰ τὴν προσευκὴν ἐκεῖνην καὶ τὴν ὑπόσχεσιν ἤθελεν ἡμποδίσαι τὴν θυσίαν, πολλοὶ καὶ μετὰ ἀπὸ τὸν Ἰερσάε, ἐλπίζοντες ὅτι δέν θά δεκθῆ ὁ Θεός νά κέκοιμον τοιαύτην θυσίαν, θά ἔκανον πολλὰς τοιαύτας πρὸς τὸν Θεόν προσευχάς καὶ προκυροῦντες κατόπι θά ἔβρισκον εἰς παιδοκτονίαν. Τώρα ὅμως ἀφήσας νά πραγματοποιηθῆ αὕτη, τοὺς μεταγενεστέρους ἄλους ἡμποδίσαι. Καὶ ὅτι αὕτη εἶναι ἡ ἀλήθεια φαίνεται ἐκ τοῦ ὅτι μετὰ τὴν σφαγὴν τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἰερσάε, διὰ νά ἐνθυμοῦνται πάντοτε τὴν συμφροδὴν Β καὶ μὴ λησμονηθῆ τὸ πᾶσιμα τοῦτο ἐγενε νόμος εἰς τοὺς Ἰουδαίους νά μαζεύονται τὰ κορίτσια κατὰ τὴν ἐπέτειον τοῦ γεγονότος τούτου ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ νά πενθοῦν διὰ τὴν σφαγὴν πού ἐγένε, ἴστε μὲ τὸν θρησκον νά ἀναναώνουν ἐκάστοτε τὴν ἀνάμνησιν τῆς θυσίας καὶ νά κάνουν τοὺς μεταγενεστέρους ἄλους προσεκτικωτέρους καὶ νά μάθουν, ὅτι αὕτη δέν ἦτο σύμφωνος μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, διότι ἄλλως δέν θά ἐπέτρεπε νά θρηνοῦν καὶ δδάρονται τὰ κορίτσια.

Καὶ ὅτι τοῦτο δέν εἶναι ἀπλὴ ἰδική μου σκέψις, τὸ ἐφανέρωσε τὸ ἀποτέλεσμα. Διότι μετὰ τὴν θυσίαν ἐκεῖνην κενεὶς πλέον δέν ἔκαμε τοιαύτην ὑπόσχεσιν εἰς τὸν Θεόν. Διὰ τοῦτο αὕτη μὲν δέν ἡμποδίσαι, ἐκεῖνην δέ, πού αὐτὸς ὁ Ἰσάε διεταξε, δηλαδὴ τοῦ Ἰσαάκ, ἡμποδίσαι, φανερώσαν μὲ τὰ δύο ταῦτα ὅτι δέν εὐκαριστοῦται εἰς τὰς τοιαύτας θυσίας. C Ἄλλ' ὁ πονηρὸς δαίμων ἐπέδωκε καὶ τώρα τοιαύτην τραγωδίαν νά δημιουργηθῆ, διὰ τοῦτο τὸν Ἰωνάθαν ἐσπρωξεν εἰς τὴν παράσιν. Διότι, ἐάν μὲν κάποιος ἀπὸ τοὺς στρατιώτας παρέβαινε τὸν νόμον καὶ ἔθανατάνετο, δέν θά τοῦ ἐφαίνετο μεγάλο τὸ κακόν, τώρα δέ ἐπειδὴ ἀκόρτατος ἦτο ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα κακὰ καὶ τὰς ἰδικὰς μας συμφορὰς, ἐνόμιζεν, ὅτι κανένα μεγάλο καὶ σπουδαῖον ἔργον δέν θά ἔκαμνε, ἐάν ἔκανε ἀπλοῦν φόνον καὶ δέν ἐμάλυνε τὸ δεξιὸν χερὶ τοῦ βασιλέως διὰ τῆς παιδοκτονίας. Καὶ διατὶ νά ἀναφέρω τὴν παιδοκτονίαν; Διότι ἐσκέφθη ὁ σκαμπερὸς ἐκεῖνος νά εὕρῃ, πῶ θεομίσητον φόνον ἀπὸ τὸν τῆς παιδοκτονίας. D

Διότι δέν μὲν ἐν γνώσει ὁ Ἰωνάθαν ἡμάρτανε καὶ ἐσφάζετο, θά ἐπρόκειτο περὶ ἀπλῆς παιδοκτονίας: τώρα ὅμως ἐπειδὴ ἐξ ἀγνοίας ἡμάρτησε (διότι δέν εἶχε ἀκούσει τοὺς ἄρκους) καὶ θά ἐσφάζετο, θά ἐπροξενούσε διπλὴν λύπην εἰς τὸν πατέρα του, διότι τὸ παιδί του, καὶ μάλιστα χωρὶς νά πείσῃ σὲ παράπτωμῳ, ἐπρόκειτο νά θυσιάσῃ. Ἄλλὰ εἰς τὴν συνέκειαν τῆς ἰουρίας ἄς ἔλθωμεν πλέον.

Ἄφου δέ ἔπαυεν, ἀνέβλεψεν τὰ μάτια του, λέγει. Πλὴν κατηγορεῖ καὶ ἐδῶ τὴν ἀνοησίαν τοῦ βασιλέως, φανερώσαν διὰ τοῦτου ὅτι ἡ πείνα σκεδὸν ἐτύφλωσεν ἄλους τοὺς στρατιώτας καὶ εἶχε βάλει ἔμπρὸς εἰς τὰ μάτια τοὺς πολλὴν κατακινίαν. Ἐπειτα, λέγει, τὸν εἶδε κάποιος ἀπὸ τοὺς στρατιώτας καὶ τοῦ εἶπε: «Ὁ πατέρας σου ἄρκασε τὸν λαὸν λέγων ἐπικατήρατος ὁ ἄνθρωπος, πού θά φάγῃ τροφὴν σήμερον, καὶ παρελύσει ὁ λαός. Καὶ εἶπεν ὁ Ἰωνάθαν ἀπήλλαξεν ὁ πατέρας μου τὸν κόσμον» (Α' Βασ. 14, 28. 29.). Τὶ σημαίνει ἀπήλλαξε; Ε Ἀπώλεσε, κατέστρεψεν ἄλους. Ἄφου λοιπὸν κατεπιτήθη ὁ ἄρκος, ἄλος σιωποῦσαν καὶ κενεὶς δέν τολμοῦσε νά φέρῃ εἰς τὸ μέσον τὸν παραβάτην δέν ἦτο δὲ καὶ μικρὸν αὐτὸ τὸ ἐγκλημα, πού ἐγένετο τώρα, διότι ἔκα μόνον ὅσοι παρυσθαίνουν τὸν ἄρκον, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ πού ἔβρουν μὲν τοὺς παραβάτας, ἀλλὰ τοὺς ἀποκρύπτουν, εἶναι συμμέτοχοι εἰς τὰ ἐγκλήματά των.

Ἄς ἴωμεν ὅμως τὴν συνέκειαν. «Καὶ εἶπεν ὁ Σαούλ ὅς κατεδῶμεν ὅτις» 146 Α ἀπὸ τοὺς ἀλλοφύλους καὶ ἄς διαρπύσωμεν αὐτούς. Καὶ εἶπεν ὁ Ἰερσὺς ἄς προσέλθωμεν ἑσὺ πρὸς τὸν Θεόν» (Αὐτόθι 36). Διότι τὸν παλαιὸν καιρὸν ὁ Θεός ἦτο στρατηγὸς εἰς τοὺς πολέμους καὶ χωρὶς τὴν γνώμην ἐκεῖνου οὐδέποτε ἐτολμοῦσαν νά ἀρχίσουν μάχην καὶ ὁ πόλεμος εἰς αὐτοὺς ἐγένετο ἀφορμὴ εὐσεβείας πρὸς τὸν Θεόν. Διὰ τοῦτο δέν ἐνωκῶνται, ἐάν καμψὰ φορὰ ἤβελον νικηθῆ, ἀπὸ σωματικῆν ἀδυναμίαν, ἀλλὰ ἔνεκα τῶν ἀμαρτιῶν των, ὅτε πάλιν μὲ τὴν ἰδικὴν των δύναντι καὶ ἀνδρείαν ἀνικοῦσαν, ὅσες φορὰς ἐνικοῦσαν, ἀλλὰ μὲ τὴν εὐνοίαν καὶ ἀγάπην τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἡ νίκη καὶ ἡ ἤττα γόνιμα εἰς αὐτούς καὶ διδασκαλία τῆς ἀρετῆς ἦτο, καὶ οὐκ ἄλλο μόνον εἰς αὐτούς, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἐκθρώς αὐτῶν. Διότι καὶ εἰς ἐκείνους ἰσθὺ ἦτο ὀλοφάνερον B ὅτι οὐκ διὰ τῆς φύσεως τῶν θύλων ἐκρίνετο ὁ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους πόλεμος, ἀλλὰ διὰ τοῦ Θεοῦ τῶν πολεμιστῶν καὶ τῶν κατορθωμάτων τῆς ἀρετῆς αὐτῶν. Τοῦτο λοιπὸν κάποτε ἐνοήσαντες οἱ Μαθηταῖοι¹⁴⁷ καὶ πευσθέντες ὅτι ἀκαταμάχητον εἶναι τὸ ἔθνος ἐκεῖνο, καὶ ὅτι διὰ μηχανημάτων μὲν καὶ θύλων εἶναι ἀδύνατον νά τὸ καταναώσωμεν, διὰ τῆς ἀμαρτίας δὲ μόνον εἶναι δυνατόν νά

τούς υποτάξουν, ἀφοῦ ἐστόλισεν ἄραία κορφήα καὶ τὰ ἔβαλαν νὰ σταθοῦν εἰς τὴν παράταξιν αὐτῶν, εἰς ἀσελγείαν προκαλοῦσαν τοὺς στρατιώτας, προσπαθοῦντες διὰ τῆς πορνείας νὰ τοὺς ἀπομακρύνουν τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, τὸ ὅσιον καὶ πράγματι συνέθη. Διότι ἐπειδὴ ἔπρσαν εἰς τὴν ἁμαρτίαν, εὐκόλα ἐνικάντο ἀπὸ θύλους καὶ ἐκείνοι, τοὺς ὁποίους δ-πλα καὶ ἵπποι καὶ στρατιῶται καὶ τόσα πολλὰ μηχανήματα δὲν ἠμπόρουν νὰ υποτάξουν, Ἐ τοῦτους ἡ φύσις τῆς ἁμαρτίας δερμένους τοὺς παρέδωκεν εἰς τοὺς ἐκθροῦς των. Καὶ οἱ μὲν ἀσπίδες καὶ τὰ δόρατα καὶ τὰ θέλη ὅλα ἀπεδεικνύοντο ἀνίσχυρα, τοῦ προσώπου δὲ ἡ ὠραϊότης καὶ τῆς ψυχῆς ἡ ἀκολασία τοὺς γενναίους τοῦτους ὑπεδούλωσε. Διὰ τοῦτο κάποιος σοφὸς δίδει τὴν ἔξῃς συμβουλήν. «Μὴ προσέχηρ ὁμορφίαν ἑξένην καὶ μὴ συναντῆς γυναῖκα πόρνην (Σοφ. Σειρ. 9, 8). Διότι μέλι στάζει ἀπὸ τὰ κεῖλη τῆς πόρνης, τὸ ὅσιον προσωρινῶς εὐχαριστεῖ τὸν φάρυγγά σου, κατόπιαν ὅμως θὰ τὸ εβρῆς μικρότερον ἀπὸ τὴν κολῆν καὶ πὸ κοφτερόν ἀπὸ δίκονον μαχαίρι» (Παρ. 5, 3—4).

Διότι ἡ πόρνη νὰ ἀγαπᾷ δὲν γνωρίζει, ἀλλὰ μόνον κακὰ σκέπτεται. Τὸ φιλῆμά της ἔχει δηλητήριον, καὶ φαρμάκι καταστρεπτικὸν τὸ στόμα της. Ἐάν δὲ τοῦτο δὲν φαίνεται ἀμέσως, Ἐ δι' αὐτὸ περισσότερο ἠρέπει νὰ τὴν ἀποφεύγῃς, διότι τὴν κατατροφῆν ἀπ' ἔξω τὴν περκόρισε καὶ τὸν θάνατον ἔχει ἀποκρύψει καὶ δὲν τὸν ἀφίνει ἀπὸ τὴν ἀρχὴν νὰ φαίνεται. Ὡστε, ἐάν κανεὶς εὐχαρίστησιν ἐπιδικῆ καὶ βίον χαρούμενον, ἄς ἀποφεύγῃ τὸς συναναστροφὰς μὲ πόρνας γυναῖκας. Διότι ἀπὸ ἀναριθμήτους πολέμους καὶ θορύβους γεμίζουν τὰς φυκὰς τῶν ἐραστῶν αὐτῶν καὶ διαπληκτισμοὺς καὶ φιλονεικίας διαρκεῖς ὑποαινοῦν διὰ τῶν λόγων καὶ δι' ὄλων τῶν πραγμάτων. Καὶ ὅπως οἱ ἀσπονδῶτατοι ἐκ τῶν ἐχθρῶν κἀμνου, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ αὐταὶ ὅλα τὰ κἀμνου καὶ μὲ ὅλα καταγίνονται, ὥστε καὶ μὲ πτωχείαν καὶ μὲ ἐντροπὴν καὶ μὲ τὰ ἔσχατα κακὰ νὰ τοὺς περιβάλλουν. Ἐ Καὶ ὅπως οἱ κυνηγοὶ ἀφοῦ ἀπλώσουν τὰ δίχτυα, ἐπακροῦν νὰ θάλλουν μέσα εἰς αὐτὰ τὰ ἄγρια ζῶα διὰ νὰ τὰ κατασφάζουν, ἔτσι καὶ αὐταὶ ἀφοῦ τὰ δίχτυα τῆς ἀσελγείας των, ὅπως τὰ φτερά, ἀνοίξουν παντοῦ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν καὶ σημμάτων καὶ λόγων, καὶ τοὺς ἐραστὰς των θάλλουν μέσα εἰς αὐτὰ καὶ τοὺς δέσσουν, δὲν ἀπομακρύνονται ἀπ' αὐτοῦς, ἔως ἔσται καὶ τὸ αἷμα αὐτῶν τοὺς ποῦν καὶ κατόπιαν ἐπιεμβαίνουν καὶ διακυμῶδον τὴν ἀνορσίαν των καὶ τοὺς περιλόσουν μὲ πολλὰ γέλια. Διότι οὔτε νὰ τὸν λυσιμῆ κανεὶς δὲν εἶναι πλέον ἄξιος ὁ τοιοῦτος. 147 Α

82. Πρόκειται περὶ τῶν Μωσθεῖων (Ἄρθ. 25, 1-9 81, 18).

ἀλλὰ νὰ τὸν περιγελᾷ καὶ ἐμπαίξῃ, ὅταν ἀπὸ γυναῖκα καὶ μά-
 λωια γυναῖκα πόρνην φαίνεται ἀνοητότερος. Διὰ τοῦτο τὴν
 εἴδη προτροπὴν δίδει ὁ Κύριος πάλιν ἐκεῖνος σοφός: «Πῖνε νερὰ
 ἀπὸ τὴν δεξαμενὴν σου καὶ ἀπὸ τὸ πηγῶδι σου. Καὶ πάλιν, ἔλα-
 φος ἀγαπημένη καὶ ζαρκάδι καρποκίμενο, ἄς σχετίζεται μαζί
 σου» (Παρ. 5, 13, 19): περὶ τῆς γυναῖκας, ποὺ νομίμως συ-
 νικεῖ μὲ κάποιον, λέγει τέτοια. Διατὶ ἐγκαταλείπει τὴν δο-
 μὴν καὶ πρὸς ἐκείνην ποὺ οὐ ἐπιβαυλεύεται τρέχεις; Διατὶ
 ἀνοικιτρεφῆσαι τὴν σύντροφον τοῦ βίου σου καὶ ἐκείνην, ποὺ
 ἀναιτρεπεί τὴν ζωὴν σου περιποιεῖσαι; Αὕτη εἶναι μέλος καὶ
 οἰκία σου, ἐκείνη μαχαίρι ἀκονισμένο. Διὰ τοῦτο, ἀγαπητοί,
 ἀποφεύγετε τὴν πορνείαν καὶ διὰ τὰ κακὰ ποὺ προκαλεῖ εἰς
 τὴν παροῦσαν ζωὴν καὶ διὰ τὴν τιμωρίαν εἰς τὴν μέλλουσαν.
 Ἔως νομίζετε ὅτι μὲ τὰ ἀνωτέρω ἐβγήκαμεν ἔξω ἀπὸ τὸ θέ-
 μα μας; Ἐ αὐτὰ ὅμως δὲν εἶναι ἄσχετα μὲ τὸ θέμα τῆς ὀμλίας.
 Διότι δὲν ἐπιθυμοῦμεν ἀπλῶς νὰ οὐς ἀναγιγνώσκωμεν ἱστο-
 ρίαις, ἀλλὰ καθένα ἀπὸ οὐς νὰ τὸν ἀπαλλάξωμεν ἀπὸ τὸ
 νόθη ποὺ τὸν ἐνοχλοῦν. Διὰ τοῦτο καὶ συνεχῶς κἀμνομεν
 κριμικθῶσεις καὶ εἰς τὸν αὐτὸν λόγον διάφορα θέματα ἀνα-
 πύσομεν, ἐπειδὴ, ὅπως εἶναι φυσικόν, οὐ τῶσαν πολλὸν λαόν.
 διάφορα ψυχικὰ νοσήματα ὑπάρχουν καὶ δὲν πρέπει μίαν μόν-
 ον πληγὴν τῆς ψυχῆς νὰ θεραπεύσωμεν, ἀλλὰ πολλὰς καὶ
 διαφόρους, διὰ τοῦτο καὶ ἡ διδασκαλία πρέπει νὰ περιέχῃ
 διάφορα φάρμακα. Ἄς γυρίσωμεν λοιπὸν πάλιν εἰς τὸ θέ-
 μα, ἀπὸ τὸ ὅσιον ἐβγήκαμεν, διὰ νὰ εἰπωμεν τὰ ἀνωτέρω.
 Ἐκαὶ εἶπεν ὁ ἱερεὺς, Ἐ ἄς προσέλθωμεν πρὸς τὸν Θεόν. Καὶ
 ἤρώτησεν ὁ Σαούλ τὸν Θεόν: νὰ ἐπιτεθῶ ἐκ τῶν νύκτων
 ἐναντίον τῶν ἀλλοφύλων, θὰ τοὺς παραδώσῃς εἰς τὰ κέρα
 μου; Καὶ δὲν ἀπήντησεν εἰς αὐτὸν ὁ Κύριος κατ' ἐκείνην
 τὴν ἡμέραν» (Α' Βασ. 14, 36—37). Βλέπε τὴν πράξητα
 καὶ τὴν ἐπιείκειαν τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ. Διότι οὔτε κε-
 ραιωνὸν ὤρῃκεν, οὔτε τὴν γῆν μὲ σεισμὸν ἐκλόνησεν, ἀλλὰ
 ἔτι κάνουν οἱ φίλοι πρὸς τοὺς φίλους, ὅταν ὄρθισοῦν, τοῦ-
 το πρὸς τὸν δοῦλον ὁ Δεσπότης ἔκαμε σώτησιν μόνον καὶ
 διὰ τῆς σωτῆς ὤμνησε καὶ ἔδειξεν εἰς αὐτὸν ὄλην τὴν
 ὄργην του. Κατάλαθε τοῦτο ὁ Σαούλ, Ἐκαὶ εἶπε, λέγει Φέ-
 ρετε πλησίον τὰς φυλάς τοῦ Ἰσραὴλ Ἐ καὶ ἐξετάσατε νὰ
 μᾶθετε ἀπὸ ποῦν ἔγινεν ἡ ἁμαρτία αὕτη σήμερον, διότι ἔβ
 ὁ Κύριος ὁ σωτὴρ τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ ὁ Ἰωνάθαν ἀκόμη ἐν
 εἶναι οὗτος, θὰ θανατωθῆ» (Αὐτόθι 8, 38). Εἶδες αὐθάδειαν;
 Ἄν καὶ εἶδεν ὅτι παρέδῃ τὸν ὄρκον τὸν ὅσιον ἔκαμε προη-
 γουμένως ἐν τούτοις οὔτε τότε δὲν σωφρονίζεται, ἀλλὰ καὶ
 δεῦτερον προσθέτει πάλιν. Καὶ παρατήρησε τοῦ διαβόλου τὴν
 κακουργίαν. Ἐπειδὴ δηλοδὴ ἐγνώριζεν ὅτι καὶ πολλὰς φο-

ρὸς ἂν τὸ παιδί του ἐπάνετο ἐπ' αὐτοφώρῳ καὶ ὠδηγεῖτο εἰς τὸ μέσον ὑπόδικον διὰ τὴν ἀμαρτίαν, θὰ ἦτο ἀρκετὴ ἡ ὄψις του διὰ νὰ καθησυχάσῃ τὸν πατέρα καὶ μαλακώσῃ τὸν θυμὸν τοῦ βασιλέως, ἐπρόλαβε καὶ διὰ τῆς ἀνάγκης δευτέρου ὄρκου ἐδέσμευσε τὴν θέλησίν του μετὰ διπλᾶ δεσμῶ Ε καὶ δὲν ἄφησεν αὐτὸν νὰ εἶναι κύριος τῆς ἀποφάσεώς του, ἀλλὰ τὸν ἐσπρωξε μετὰ κάθε μέσον εἰς τὴν παράνομον ἐκείνην σφαγὴν. Καὶ πρῶτον ἀκόμη νὰ φανῆ ποῦς ἠμάρτησε, ἔκει θγάλει τὴν ἀπόφασιν καὶ χαρὸς νὰ ἔξερῃ τὸν παραβάτην ἀπεφάσισε, καὶ ὁ πατέρας ἐγίνε δῆμιος καὶ πρῶτον νὰ ἐξετάσῃ ἐθγάλε τὴν καταδικαστικὴν ἀπόφασιν. Τί ἤμπορεῖ νὰ γίνῃ ὀνοσιώτερον ἀπ' αὐτό;

5. Ταῦτα λοιπὸν ἄφου εἶπεν ὁ Σαοὺλ περισσότερον ἐφοβήθη ὁ λαὸς καὶ ὅλους κατέλαβε πολλὰς φόβος καὶ τρόμος, ὁ δὲ διάβολος ἔκαψε, διότι τοὺς ἔβαλεν ὅλους πρὸς ἀνανία. 148 Ἀ Διότι κανεὶς δὲν ἀπαντοῖσας, λέγει, ἀπὸ ὅλων τὸν λαόν. Καὶ εἶπεν ὁ Σαοὺλ· Σεις θὰ γίνετε δοῦλοι, καὶ ἐγὼ καὶ ὁ Ἰωνάθαν ὁ υἱὸς μου, θὰ γίνωμεν ἐπίσης δοῦλοι. Αὐτὸ δὲ ποῦ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· ἐπειδὴ, μετὰ νὰ μὴ καταγγεῖλετε τὸν ἔνοχον, ἠρεθίσαστε τὸν Θεόν, δὲν κάνετε τίποτε ἄλλο, λέγει, παρὰ νὰ παραδώσατε τὸν ἑαυτὸν σας εἰς τοὺς ἐχθρούς καὶ ἀπὸ ἐλευθέρου νὰ γίνετε δοῦλοι. Πρῶσεξε δὲ νὰ ἴδῃς ὅτι ἐγινε καὶ ἄλλο ἐμπόδιον ἀπὸ τὸν ὄρκον. Ἐνῶ δηλαδὴ ἐπρεπε, ἄφου ἤθελε νὰ ἀνακαλύψῃ τὸν αἴτιον, καμμιὰ τέτοια ἀπειλὴ νὰ κάμῃ, μήτε νὰ δεσμευθῇ μετὰ ὄρκον ὅτι θὰ τιμωρήσῃ, διὰ νὰ μὴ φοδηθοῦν πολλοὶ καὶ φέρουν εἰς τὸ μέσον τὸν παραβάτην, ἐκεῖνος ὅμως ἀπὸ τὸν θυμὸν του, τὴν πολλὴν μανίαν καὶ τὴν προηγουμένην του ἀπερισκυσίαν, πάλιν κάνει τὰ ἀντίθετα ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ ἤθελε. Β Διὰ τὴν ἀπολογία; Διὰ τὸ ζήτημα τοῦτο ἀπεφάσισε νὰ ριζῶν κληρὸν καὶ ἐπεσον ὁ κληρὸς εἰς τὸν Σαοὺλ καὶ τὸν Ἰωνάθαν. «καὶ εἶπεν ὁ Σαοὺλ θέλετε κληρὸν μεταξὺ ἐμοῦ καὶ τοῦ Ἰωνάθαν. Καὶ βάλλου κληρὸν καὶ ἐπεσον ὁ κληρὸς εἰς τὸν Ἰωνάθαν. Καὶ εἶπεν ὁ Σαοὺλ πρὸς τὸν Ἰωνάθαν, πῶς μου τί ἔκαμες; Καὶ εἶπεν εἰς αὐτὸν ὁ Ἰωνάθαν· Ἐφαγα ὀλίγον μέλι, ποῦ ἐπῆρα μετὰ τὸ ἄκρον τῆς ράβδου μου ποῦ ἐκρατοῦσα καὶ ἰσοῦ τώρα πρόκειται νὰ ἀποθάνω» (Αὐτόθι 42, 43). Ποῖον δὲν θὰ ἐπρόξενουν οἶκτον αὐτοὶ οἱ λόγοι; C Σκέψου λοιπὸν πόσῃν ταραχὴν ἠσθάνθη ἀπ' αὐτὸ ὁ Σαοὺλ, διὰ τὰ σπλάγχνα του διεσκαζόντο καὶ εὐρίσκτο εἰς τὸ μέσον δύο κρημνῶν, ἀλλ' ὅμως οὔτε τότε ἐσωφρονέζετο, καὶ τί λέγει; «Τοῦτο νὰ μοῦ κάμῃ ὁ Θεὸς καὶ αὐτὸ νὰ μοῦ προσθήσῃ, διότι θὰ θανατωθῆς σήμερον» (Αὐτόθι 6, 44). Ἰσοῦ τρίτος πάλιν ὄρκος, καὶ ὅσα ἄλλως τρόπος, ἀλλὰ καὶ μετὰ μικρὰν προ-

θεομίαν, διότι δὲν εἶπεν ἄλλως θὰ θανατωθῆς, ἀλλὰ θὰ θανατωθῆς σήμερον. Διότι ἐσπευδεν, ἐσπευδεν ὁ διάβολος δι' ἕλκον τὸν μέσον νὰ τὸν σπρώξῃ καὶ τὸν ὠδηγήσῃ εἰς τὴν παράνομον ταύτην σφαγὴν. Διὰ τοῦτο δὲν τὸν ἄρτειν οὔτε προθεομίαν νὰ δώσῃ εἰς τὴν ἀπόφασίν του, διὰ νὰ μὴ γίνῃ ἀπὸ τὴν ἀργοπορίαν καμμιὰ διόρθωσις εἰς τὸ κακόν. D Καὶ εἶπεν ὁ λαὸς πρὸς τὸν Σαοὺλ· «Αὐτὰ νὰ μὴς κάμῃ ὁ Θεὸς καὶ αὐτὰ νὰ μὴς προσθήσῃ, ἐάν θὰ θανατωθῆ ἐκεῖνος ποῦ ἔκαψε τὸν Ἰσραὴλ διὰ μεγάλην νίκης. Ζῆ ὁ Κύριος, ἐάν ἴσῃ ἔστω καὶ τρίχα ἀπὸ τὸ κεφάλι του εἰς τὴν γῆν, διότι μετὰ αὐτὸν μὴς ἐλέησεν ὁ Θεὸς κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τῆς νίκης» (Αὐτόθι 8, 45). Ἰσοῦ καὶ ὁ λαὸς ἔκαψε δευτέρου ὄρκον καὶ ἀντίθετον πρὸς τὸν ὄρκον ποῦ ἔκαμεν ὁ βασιλεὺς. Τώρα θυμηθῆτε πάλιν, παρακαλῶ, τὸ σκηνὴν τὸ ὁποῖον τραβῶν τὰ παιδιὰ καὶ κόπτεται καὶ ἐκεῖνος ποῦ τὸ τραβοῦν ρίπτει ἀνάσκελα. Ἦρξισθη ὁ Σαοὺλ ὅχι μὴ σφῶρα, οὔτε δύσιν, ἀλλὰ πολλὰς ὠρξισθη ἀντιθέτως καὶ ὁ λαὸς καὶ ἀντετάχθη εἰς τὸν ὄρκον τοῦ βασιλέως. Κατ' ἀνάγκην λοιπὸν ὁ ὄρκος ἐλάπαντος θὰ καταπατηθῆ, διότι ὅλοι αὐτοὶ νὰ τὸν φυλάξουν εἶναι ἀδύνατον. Ε

Καὶ μὴ μοῦ εἰπῆς ὅτι εἰς τὸ τέλος δὲν συνέθη τύποτε, ἀλλὰ σκέψου πόσα κακὰ ἠμποροῦσαν νὰ γίνωσιν ἀπ' αὐτὸ καὶ ὅτι ὁ διάβολος μετὰ τοῦτο κατεσκευάσαε τραγωδίαν οὐδὲν ἐκείνην ποῦ ἐγινε κατόπιν μετὰ τὸν Ἀβεσσαλαὴμ καὶ τυραννίαν. Διότι ἐάν ὁ βασιλεὺς ἤθελεν ἀνιστάσθαι, διὰ νὰ τιμωρῆσῃ τὸν ὄρκον του καὶ ὁ λαὸς ὅλος θὰ ἀνθίσταται, θὰ ἐγίνετο ἀπολυταρχία τοῦ Σαοὺλ χειριστῆς μορφῆς πάλιν, ἐάν ὁ υἱὸς, κἀν τῆς συτηρίας του, ἐπῆγαινε μετὰ τὸ μέρος τοῦ στρατοῦ καὶ ἐκτεθῆτο κατὰ τοῦ πατρὸς του, θὰ ἐγίνετο ἄρκετος πατροκτόνος. Βλέπετε λοιπὸν ὅτι καὶ ἀπολυταρχία καὶ παιδοκτονία καὶ πατροκτονία καὶ ἐμφύλιος πόλεμος καὶ μάχαι καὶ σφαγαὶ καὶ αἵματα καὶ ἀναριθμητοὶ νεκροὶ προέρχονται ἐπὶ ἕνα ὄρκον; 149 Ἀ Διότι ἐάν συνέβαινε νὰ γίνῃ ἐμφύλιος πόλεμος καὶ ὁ Σαοὺλ ἤθελε σφαγῆ καὶ ὁ Ἰωνάθαν, ἴσως καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς στρατιώτας νὰ κατεκόπτοντο καὶ οὔτε καὶ τότε θὰ ἐπηρεῖτο ὁ ὄρκος. Ἦστε μὴ βλέπης ὅτι δὲν ἐγινε κανένα κακόν, ἀλλὰ ἔβλεπε πόσα ἀπ' αὐτὸ ἠμποροῦσαν νὰ γίνωσιν κακὰ· ἐπεκράτησεν ὅμως ἡ θέλησις τοῦ λαοῦ. Ἔλα τώρα νὰ μετρήσωμεν ἰσὺς παραβάσεις τοῦ ὄρκου ποῦ ἐγιναν. Κατεπατήθη πρῶτα ὁ ὄρκος τοῦ Σαοὺλ ἀπὸ τοῦ παιδιοῦ του. Δεύτερος καὶ τρίτος ὄρκος τοῦ Σαοὺλ περὶ τῆς σφαγῆς τοῦ παιδιοῦ του κατεπατήθη ὑπὸ αὐτοῦ τοῦ ἴσου τοῦ Σαοὺλ καὶ ἐφάνη. Β ὅτι ὁ λαὸς ἐτήμησε τὸν ὄρκον του. Ἐάν ὅμως ἐξετάσῃ κανεὶς καλὰ τὸ πρῶτον, θὰ πεισθῆ ὅτι καὶ αὐτοὶ ἐγιναν ἔνοχοι εἰς τὰ ἐγκλη-

ματα τῆς ἐπιτοκίας, διότι μὲ τὸ νὰ μὴ παραδώσω τὸν Ἰωνάθαν, ἠνάγκασαν τὸν πατέρα του νὰ ἐπιτοκίσῃ. Βλέπετε ἕνας ὄρκος πόσους ἀνθρώπους, θέλοντας καὶ μὴ θέλοντας, τοὺς ἔκαμε νὰ εἶναι ἐπιτοκοί; Πόσα κακὰ ἐδημιούργησε; πόσας σφαγὰς ἦτο δυνατόν νὰ προκαλέσῃ;

Ὁ. Ἐγὼ μὲν λοιπὸν οὐκ ὑπεσκέθην, ὅταν ἔρχισα τὸν λόγον, νὰ οὐκ δεῖξω ὅτι ἀπὸ τοὺς ἀντιθέτου περιεχομένου ὄρκους ἐξέπαντος θὰ προέλθῃ ἐπιτοκία, ἢ δὲ ἱστορία προκωροῦσα, πολὺ περισσότερα ἀπὸ ἐκεῖνα, ποὺ προητοιμαζόμεν, ἀπέδειξε. Ὁ δὲ ὅτι ἕνα καὶ δύο καὶ τρεῖς ἀνθρώπους, ἀλλὰ ἀλόκληρον λαὸν ἐπιτοκὸν ἀπέδειξε καὶ ἕνα καὶ δύο καὶ τρεῖς ὄρκους, ἀλλὰ πολὺ περισσότερους θρονέρωσεν ὅτι καταπατήσασιν. Ἦτο δυνατόν καὶ ἄλλην ἱστορίαν νὰ εἴπωμεν καὶ νὰ ἀποδείξωμεν καὶ ἀπὸ αὐτῆν ὅτι ἕνας ὄρκος μεγαλύτεραν καὶ χειρότεραν συμφορὰν ἀπὸ ἐκείνην προεκάλεσε. Διότι καὶ πόλεων καὶ γυναικῶν καὶ παιδιῶν ἀκμαλοσύνην καὶ πυροπόλησιν καὶ θαρβάρων ἔροδον καὶ ὄγλων μολυσμῶν καὶ ἀναριθμητὰ ἄλλα καὶ χειρότερα κακὰ εἰς τοὺς Ἰουδαίους ὅλους ἕνας ὄρκος ἐπέφερε. Ἀλλὰ βλέπω ὅτι ὁ λόγος πολὺ ἐπεκτείνεται. Διὰ τοῦτο ἀφοῦ διαμαρτίσω τὴν διήγησιν τῆς ἱστορίας εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, θὰ οὐκ παρακαλέω πολὺ νὰ ὁμιλήτε ὁ ἕνας εἰς τὸν ἄλλον διὰ τὴν ἀποκεφάλισιν τοῦ Ἰωνάνου, τὴν σφαγὴν τοῦ Ἰωνάθαν καὶ τὴν πανωλεθρίαν τοῦ λαοῦ ἀλοκλήρου, ἢ ὅποια ναὶ μὲν δὲν ἔγινε, ἦτο ὅμως δυνατόν νὰ γίνῃ ἀπὸ τὴν ἀνάγκην, ἧ ποῦ ἐπέβαλεν ἡ τήρησις τοῦ ὄρκου. Καὶ θὰ οὐκ παρακαλέω ἐπίσης, ὅταν θὰ εὐρίσκεσθε εἰς τὸ σπῆτι καὶ εἰς τὴν αγοράν καὶ ὅταν θὰ συνομιλήτε μὴ φίλους καὶ μὴ γείτονας καὶ μὴ κάθε γενεαῖς ἀνθρώπων, διὰ τὸ ζήτημα τοῦτο τῆς ἀποφυγῆς τῶν ὄρκων νὰ καταβάλλετε κάθε προσπάθειαν καὶ νὰ μὴ νομίζετε ὅτι ἂν προβάλλωμεν τὴν συνήθειαν, θὰ δικαιολογηθῶμεν πλήρως διὰ τὴν παράβασιν τούτων.

Ὅτι δὲ ταῦτα εἶναι προσφάσις καὶ προσχήματα καὶ ὅτι ἡ παρανομία αὕτη εἶναι ἀποτέλεσμα ἀμελείας καὶ ἕνα συνήθειας, θὰ προσπαθῶ νὰ οὐκ τὸ ἀποδείξω ἀπὸ ἕνα γεγονότος οὐκ συνδέσασιν.

Ἐκλείσει τὰ λουτρά τῆς πόλεως ὁ βασιλεὺς καὶ διάταξε κανεῖς νὰ μὴ λούεται καὶ κανεῖς δὲν ἐτόλμισε νὰ παραβῆ τὸν νόμον, οὕτε νὰ ἐπικρίνῃ τὸ γεγονός τοῦτο, οὕτε νὰ προβάλλῃ τὴν συνήθειαν ὡς δικαιοσύνην. Ἐ. Ἀλλὰ ἂν καὶ πολλὰς φορές ἀρρωστοὺς καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες, καὶ παιδιὰ καὶ γέροι, καὶ γυναῖκες τὰς ὁποίας πρὸ ὀλίγου ἤρσαν οἱ πόνοι τοῦ τοκετοῦ, καὶ κατ' ἀνάγκην ὄλοι οὗτοι ζητοῦν ἐπιμόνως ὡς ἄλλο φάρμακον τὸ λουτρόν, ἐν τούτοις ὑπερέβαινον θέλοντες καὶ μὴ θέλοντες τὴν διαταγὴν ταύτην καὶ οὕτε τὴν ἀσθένειαν τοῦ σώματος προβάλλουν ὡς δικαιοσύνην, οὕτε τῆς συνήθειας τὴν ἐπιτοκίαν, οὕτε τὸ ὅτι ἄλλοι ἐσφαλῶν καὶ αὐτοὶ τιμωροῦνται, οὕτε τίποτε ἄλλο παρόμοιον, ἀλλὰ ὑπομένουν τὴν τιμωρίαν ταύτην, διότι ἐπερήμεναν μεγαλύτερα νὰ τοὺς εὐρουν καὶ καθημερινῶς εὐχονται μέχρι τοῦ σημείου τούτου νὰ σταματήσῃ ἡ βασιλικὴ ὀργή. ¹⁵⁰ Α. Βλέπετε ὅτι ἂν αὕτη εἶναι μακροχρόνιος καὶ ἀναγκαία; Ἐπειδὴ τὸ νὰ μὴ κόνῃ μᾶλλον ἕνας εἶναι πολὺ δύσκολον πρᾶγμα. Διότι καὶ ἂν πολλὰς φορές φιλοσοφώμεν, τὸ σῶμα καθόλου δὲν ἀφελείται εἰς τὴν ὑγείαν του ἀπὸ τὰς φιλοσοφικὰς τῆς ψυχῆς σκέψεις. Τὸ νὰ μὴ ὀραζώμεθα ὅμως πᾶρα πολὺ δύσκολον εἶναι καὶ καρμῖαν θάλασσαν δὲν θὰ προσεγγίσῃ οὕτε εἰς τὰ σῶματα, οὕτε εἰς τὰς ψυχὰς, ἀλλὰ τὸναντίον θὰ φέρῃ πολὺ κέρδος, μεγάλην ἀσφάλειαν καὶ πολλὴν εὐπορίαν. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἀποσιγῶν, ὅταν ὁ βασιλεὺς διατάσῃ καὶ τὰς βαρύτερας διαταγὰς νὰ ὑποφέρωμεν, ὅταν δὲ ὁ Θεὸς διὰ τῆς νομοθεσίας του δὲν ζητῇ ἀπὸ ἡμῶν κανένα θαρρὸν καὶ δύσκολον ἔργον, ἀλλὰ εὐκολώτατον καὶ ἕνα δύσκολον πρᾶγμα, νὰ περιφρονῶμεν καὶ καταγγέλωμεν τὰς ἐντολάς Του καὶ νὰ προβάλλωμεν ὡς δικαιοσύνην τὴν συνήθειαν; Β.

Μή, οὐκ παρακαλῶ, μὴ δεικνύωμεν τοιοῦτου βαθμοῦ ἀμελείαν διὰ τὴν συμπίαν μας, ἀλλὰ νὰ φοβοῦμεθα τὸν Θεόν, ὅπως φοβοῦμεθα τὸν ἀνθρώπον. Ἰννοκέντιος ὅτι ἐδοκιμάσατε φρίκην ὅταν ἠκούσατε τοῦτο. Ἀλλὰ ἔξω φρίκης εἶναι τὸ νὰ μὴ ἀπονέμωμεν οὕτε τόσην τιμὴν εἰς τὸν Θεόν, ὅσην ἀπονέμωμεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ τοὺς μὲν βασιλικὸς νόμος μὲ ὑπερέβαινε νὰ τηρῶμεν, τοὺς δὲ Θεοῦς ποὺ κατέδησαν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ νὰ καταπατῶμεν καὶ θεωρῶμεν περιττὴν κάθε φροντίδα διὰ τὴν τήρησιν αὐτῶν. Ποῖαν λοιπὸν ἀπολογίαν θὰ εἴρωμεν; Ποῖαν συγκώρησιν, ὅταν, κατόπιν ἀπὸ τόσας συμφορὰς, εἰς τὰ ἴδια ἐπιμένωμεν; Διότι, ὅταν ἤρκειεν ἡ συμφορὰ αὕτη ποὺ κατέκει τὴν πόλιν, Ἐ. ἤρκειεν καὶ ἡμεῖς τὴν προτροπὴν τῆς ἀποφυγῆς τῶν ὄρκων καὶ ἡ μὲν συμφορὰ πλησιάζει πλέον νὰ τελειώσῃ, ἐνῶ ἡμεῖς δὲν κατορθώσαμεν ἀκόμη οὕτε μίαν ἐντολήν νὰ φυλάξωμεν. Πῶς λοιπὸν θὰ παρακαλέσωμεν τὸν Θεόν νὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὰ δεινὰ, ἡφοῦ δὲν ἠμπορέσαμεν μίαν ἐντολήν νὰ τηρῶμεν; Πῶς θὰ ἔλπισωμεν εὐχάριστον μεταβολὴν; Πῶς δὲ θὰ προσευκηθῶμεν; Μὲ πῶσαν γλώσσῃ τὸν Θεόν θὰ ἐπακαλοῦμεν; Διότι ἂν μὲν κατορθώσωμεν νὰ φυλάξωμεν τὸν νόμον, θὰ αἰσθανθῶμεν μεγάλην εὐχαρίστησιν ἐκ τῆς συμφιλίωσος τοῦ βασιλέως μὲ τὴν πόλιν, ἂν δὲ ἐπαρνησώμεν εἰς τὴν παρανομίαν ταύτην τῶν ὄρκων, ἐντροπὴ καὶ περιφρόνησις ἀπὸ ὄλους θὰ μᾶς περιβάλλῃ διότι ἐνῶ ὁ Θεὸς μᾶς ἐγγλύπτωσεν ἀπὸ τὸν κίνδυνον

νον ἡμεῖς ἐφείναμεν εἰς τὴν ἰδίαν ἡμέλειαν. Ἐθεεὶ νὰ μοῦ ἦτο δυνατόν νὰ ἐσοκεπάσω τὰς ψυχὰς ἐκεῖνων, ποὺ κάνουν πολλοὺς ὄρκους ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια των διὰ νὰ ἴδουν τὰ τραύματα καὶ τὰς πληγὰς, **D** ποὺ κάθε ἡμέραν παίρνουν ἀπὸ τοὺς ὄρκους καὶ δὲν θὰ ἐκρειαζόμεθα συμβουλὴν ἢ προτροπὴν, διότι θὰ ἦτο ἰκανὸν τὸ θέμα περισσώτερον ἀπὸ κάθε λόγον καὶ τοὺς πάρα πολλὰ ἐπαρρητεῖς εἰς τὴν πονηρὰν αὐτὴν συνήθειαν, ἀπὸ τὴν κακίαν αὐτὴν νὰ τοὺς ἀπομακρύνῃ. Ἀλλά, δὲν δὲν εἶναι δυνατόν ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια, εἶναι ὅμως δυνατόν εἰς τὴν σκέψιν αὐτῶν νὰ παρουσιάσωμεν τῆς ψυχῆς των τὴν ἀσχημίαν καὶ νὰ δεῖξωμεν ὅτι εὐρίσκεται σὲ οὐρανὸν καὶ διαφθοράν. «Διότι, καθὼς, λέγει, ὁ ὑπηρέτης, ποὺ καθημερινῶς δέρνεται, **E** δὲν θὰ καθαρισθῇ τὸ σῶμα του ἀπὸ τὰς πληγὰς, ἔτσι καὶ ὁποῖος ὀρκίζεται καὶ διαρκῶς μεταχειρίζεται εἰς τοὺς ὄρκους τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν δὲν θὰ καθαρισθῇ» (Σοφ. Σειρ. 23, 10), ἐπειδὴ ἀδύνατον, ἀδύνατον εἶναι, σίματα ποὺ ἔχει μόθει νὰ ὀρκίζεται, νὰ μὴ ἐπιτοκῆ συνεχῶς.

Διὰ τοῦτο λοιπὸν σὰς παρακαλῶ ὄλους τὴν καταστρεπτικὴν καὶ παγερὰν ταύτην συνήθειαν νὰ ἀπομακρύνετε ἀπὸ τὴν ψυχὴν σας καὶ ἄλλο στεφάνι στὸ κεφάλι νὰ φορέσετε. Καὶ ὅπως παντοῦ ἡ πόλις μας ἐξυμνεῖται, ¹⁵¹ **A** διότι πρώτη αὕτη ἀπὸ ὄλας τὰς πόλεις τοῦ κόσμου μετὰ τὸ ὄνομα τῶν χριστιανῶν ἐστολισθῆ, ὡς νὰ ἐφόρεσε στεφάνι, ἔτσι κάμετε καὶ σεις, ὥστε ὄλοι νὰ λέγουν παντοῦ πρὸς ἑπαῖνόν μας, ὅτι ἀπὸ ὄλας τὰς πόλεις τοῦ κόσμου μόνον ἡ Ἀντιόχεια ἐπέταξε ἔξω ἀπὸ τὰ θριά τῆς τοὺς ὄρκους. Μᾶλλον δέ, ἂν γίνῃ τοῦτο, δὲν θὰ στεφανωθῇ μετὰ δόξαν αὐτῆ μόνον ἀλλὰ μετὰ τὸ παράδειγμά της θὰ συνιέλῃ καὶ ἄλλαι πόλεις νὰ ἐπαδείξουν τὸν ἴδιον ζῆλον πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ὄρκων. Καὶ ὅπως τὸ ὄνομα τῶν Χριστιανῶν ἀπ' ἐδῶ ἐπήγαγε, σὺν ἀπὸ θρόνου, καὶ ἐπιλυμύριον ὄλον τὸν κόσμον, ἔτσι καὶ τὸ κατόρθωμα τῆς ἀποφυγῆς τῶν ὄρκων, ἀποῦ ριζώσῃ ἐδῶ καὶ ἐκινήσῃ πρὸς τὸ ἔξω, ὄλους τοὺς ἀνθρώπους τοῦ κόσμου θὰ τοὺς κάμῃ μαθητὰς ἰδικῶς σας, ὥστε εἰς σὰς διπλοὺς καὶ τριπλοὺς νὰ γίνῃ ὁ μισθός, **B** καὶ διὰ τὰ ἰδικὰ σας πνευματικὰ κατορθώματα καὶ διότι ἐγίνατε διδάσκαλοι τῶν ἄλλων. Τοῦτο θὰ εἶναι λαμπρότερον ἀπὸ κάθε στεφάνι, τοῦτο θὰ κάμῃ τὴν πόλιν μας Μητροπόλιν ὄχι μόνον εἰς τὴν γῆν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν οὐρανόν. Τοῦτο καὶ κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως θὰ μὲς παρασταθῇ θαυθός καὶ θὰ μὲς φέρῃ τὸν τῆς δικαιοσύνης στέφανον, τὸν ὁποῖον εἶθε ὄλοι νὰ ἐπιπύκωμεν, διὰ τῆς χάριτος καὶ φιλανθρωπίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποῖου εἰς τὸν Πατέρα θεοῦ εἶναι ἡ δόξα, συγκρόνωσ καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν. **C**

Ο Μ Ι Λ Ι Α Δ Ε Κ Α Τ Η Π Ε Μ Π Τ Η

ΑΚΟΜΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΥΜΦΟΡΑΝ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ ΚΑΙ ΟΤΙ ΠΑΝΤΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΝ ΠΡΑΓΜΑ ΕΙΝΑΙ Ο ΦΟΒΟΣ, ΚΑΙ ΟΤΙ ΤΟ ΠΕΝΘΟΣ ΕΙΝΑΙ ΦΕΛΙΜΜΕΤΕΡΟΝ ΑΠΟ ΤΑ ΓΕΛΙΑ. ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΟ ΡΗΤΟΝ, ΠΟΥ ΛΕΓΕΤΙ, ἜΓΝΩΡΙΣΕ ΚΑΛΑ ΟΤΙ ΜΡΣΑ ΣΕ ΠΑΤΙΔΕΣ ΠΕΡΙΠΑΤΕΙΣ (Σοφ. Σειρ. 9, 13) ΚΑΙ ΟΤΙ Ο ΟΡΚΟΣ ΕΙΝΑΙ ΧΕΙΡΟΤΕΡΟΝ ΚΑΚΟΝ ΑΠΟ ΤΟΝ ΦΟΒΟΝ.

1. Ἐπρελε καὶ σήμερον καὶ τὸ προηγουμένον Σάββατον νὰ σὰς ὁμλήσω περὶ νηστείας καὶ κανεὶς ἄς μὴ νομίζῃ ὅτι δὲν θὰ ἦτο ἐπίκαιρος ἡ ὁμιλία ποὺ θὰ ἐγίνετο. Διότι κατὰ μὲν τὰς ἡμέρας τῆς νηστείας ¹⁵¹ **D** δὲν χρειάζεται κοθόλου συμβουλὴ καὶ προτροπὴ δι' αὐτήν, διότι αὐτὴ ἡ παρουσία τῶν ἡμερῶν ἐκεῖνων παρακινεῖ καὶ τοὺς πλέον ἡμελείς πρὸς τὸν ἀγῶνα τῆς νηστείας. Ἐπειδὴ δὲ πολλοὶ ἀνθρώποι, ὅταν πρόκειται νὰ εἰσελθῶν εἰς περίοδον νηστείας, σὺν νὰ πρόκειται τὸ στομάχι των νὰ ὑποστῇ μακρὰν πολιορκίαν, προλαρθάνουν καὶ τὸ γεμίζουν μετὰ τὴν πολιορκίαν καὶ τὴν μέθην, ὅταν δὲ πάλιν ἐξέρχονται ἀπ' αὐτήν, σὺν ἡ νηστεία νὰ ἦτο μακρὰ περίοδος πείνας καὶ φοβερὰ φύλακὴ καὶ ἐγλύτωσαν ἀπ' αὐτήν, μετὰ πολλὴν ἀταξίαν τρέχουν εἰς τὰ τραπέζια τοῦ φαγητοῦ, σὺν νὰ ἐπιδικῶν τὴν ἀφέλειαν ποὺ ἔλαβον ἀπὸ τὴν νηστείαν νὰ τὴν χάσουν πάλιν μετὰ τὴν ὑπερβολικὴν πολιορκίαν, ἦτο ἀνάγκη καὶ τότε καὶ τώρα νὰ θέσωμεν εἰς ἐνέργειαν τοὺς περὶ τῆς ἐγκρατείας λόγους. **E**

Ἀλλ' ὅμως σὺτε προτύτερα, σὺτε τώρα θὰ εἰπωμεν κάτι ἰέτιο, διότι ὁ φόβος τῆς ἐπιχειμένης συμφορᾶς ἄρκει περισσώτερον ἀπὸ κάθε συμβουλὴν καὶ προτροπὴν νὰ σωφρονίσῃ ὄλους τὰς ψυχὰς. Διότι, ποῖος εἶναι τόσοσ ὄλλος καὶ ταλαίπωρος, ὥστε εἰς τόσην ταραχὴν ποὺ εἰμεθα νὰ μεθῇ; Ποῖος εἶναι τόσοσ ἀνάσθητος, ὥστε, ἐνῶ ἡ πόλις τόσοσ σιλεύεται, καὶ ἀπειλεῖται τόσοσ ναυάγιον, νὰ μὴ εἶναι νηφάλιος καὶ ἀγρυπνος καὶ περισσώτερον ἀπὸ κάθε συμβουλὴν καὶ παραίνεσιν νὰ μὴ διορθῶνεται μετὰ τὴν ἀγωνίαν ταύτην; Διότι δὲν θὰ ἠμπορέσῃ ὁ λόγος νὰ κάμῃ πρὸς ἀφέλειαν τοῦ ἀνθρώπου τόσα, ὅσα κάνει ὁ φόβος. ¹⁵² **A** Καὶ τοῦτο ἀπὸ ὅσα ἔχουν συμβῆ γεγονότα εἶναι δυνατόν νὰ τὸ ἀποδείξωμεν.

Πόσους, πράγματι, λόγους ἐδαπανήσαμεν, προτρέποντες και συμβουλευόντες πολλούς ἀπὸ τοὺς ἀμελείς νὰ ἀφήσουν τὰ θεάτρα και τὰς ἑξ' αὐτῶν προερχομένας ἀκαλασίας; και ὁμοίως δὲν ἐδέχοντο νὰ τὸ κέρουν, ἀλλὰ πάντοτε κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἔτρεχαν ὅλοι μαζί νὰ ἰδοῦν τοὺς ἐφαρμάτους κοροὺς και ἀπέναντι τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πληρώματος ἔβητον τὴν διαβολικὴν συγκέντρωσιν, και εἰς τὰς ψαλμωδίας ἀντηκοῦσαν αἱ κραυγαί, ποὺ ἤρχοντο ἀπ' ἐκεῖ μὲ πολλὴν ὄρμην. Ἰσοῦ ὁμοίως τώρα, ἐνῷ ἡμεῖς οὐκ ὀπίσθετε και τίποτε περὶ τοῦ ζητήματος τούτου δὲν λέγομεν, μόνον τοὺς τὴν ὀρχήστραν ἐκλείσαν και κανεῖς δὲν πηγαίνει εἰς τὸν ὑποδρόμον. **Β** Καὶ ἐνῷ προηγουμένως πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἰδικούς μας πρὸς ἐκεῖνους ἔτρεχαν, τώρα ὅλοι ἀπὸ ἐκεῖ πρὸς τὴν ἐκκλησίαν κατέφυγον και τὸν ἰδικόν μας Θεὸν ὅλοι ἀνυμνοῦν. Βλέπετε πόσον κέρδος ἀπὸ τὸν φόβον προήλθε; Ἐὰν δὲν ἦτο καλὸν πρᾶγμα ὁ φόβος, οἱ πατέρες δὲν θὰ ἔβητον παιδαγωγοὺς εἰς τὰ παιδιά των, οὔτε οἱ νομοθέται ἄρχοντας εἰς τὰς πόλεις. Τὶ ὑπάρχει τρομερώτερον ἀπὸ τὴν γέννησιν; Καὶ ὁμοίως τίποτε δὲν εἶναι ἀφελιμώτερον ἀπὸ τὸν φόβον αὐτῆς, διότι ὁ φόβος τῆς γεννητῆς μᾶς φέρει τὸν στέφανον τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Ὅπου ὑπάρχει φόβος, δὲν ὑπάρχει φθόνος; ὅπου ὑπάρχει φόβος, ἔρωτας χρημάτων δὲν ἐνοχλεῖ; ὅπου ὑπάρχει φόβος, ἐκεῖ σβύσει ὁ θυμὸς **Γ** και ἐκεῖ κατασταλῆ ἡ πονηρὰ ἐπιθυμία, ἐκεῖ ἐξορισθῆ κάθε παράλογον πάθος. Καὶ ὅπως εἰς τὸ σπῆτι στρατιώτου, ποὺ εἶναι συνεχῶς ὑπλισμένος, οὔτε λησιότης, οὔτε διαρρήκτης, οὔτε κανεὶς ἄλλος ἐξ' ἐκείνων, ποὺ κάνουν τέτοια κακοεργήματα, θὰ ταλμῆσῃ νὰ πληρώσῃ, ἔτσι και ὅταν κατέχη τὰς ψυχὰς μας ὁ φόβος, κανένα ἀπὸ τὰ ἀνελεύθερα πάθη δὲν μπαίνει εὐκόλως εἰς τὴν ψυχὴν μας, ἀλλὰ ὅλα δραπετεύουσι και ἀπομακρύνονται, διότι ἀπὸ παντοῦ τὰ σπράχνει ἡ μεγάλη τοῦ φόβου δύναμις.

Καὶ δὲν εἶναι μόνον αὐτὸ τὸ καλὸ, ποὺ κερδίζομεν ἀπὸ τὸν φόβον, ἀλλὰ και ἄλλα πολλὰ μεγαλύτερον ἀπ' αὐτὸ. Διότι δὲν ἐκπίπτει μόνον μακρὰν ἀπὸ ἡμᾶς τὰ κακὰ πάθη, ἀλλὰ και κάθε ἀρετὴν εἰσάγει εἰς τὴν ψυχὴν μας μὲ μεγάλην εὐκολίαν. **Δ** Ὅπου ὑπάρχει φόβος, ἐκεῖ και προσθυμία πρὸς ἐλεημοσύνην, και προσευχῆς ἐπίστασις, και δάκρυα θερμὰ και ἀλαπάλληλα, και στεναγμοί, ποὺ ἔχουν πολλὴν κατάνυξιν. Διότι, τίποτε δὲν κατατρώγει μὲν τόσον τὰ ἁμαρτήματα, συντελεῖ δὲ νὰ μεγαλύνῃ και γίνεται ἀνθρωπόμοις ἡ ἀρετὴ, ὅσον ὁ διαρκὴς φόβος. Διὰ τοῦτο ἐκεῖνος, ποὺ δὲν εἶναι μὲ φόβον, εἶναι ἀδύνατον νὰ κατορθώσῃ ἔργα ἀρετῆς και ἀντιθέτως ἐκεῖνος ποὺ εἶναι μὲ φόβον, εἶναι ἀδύνατον νὰ ἁμαρτήσῃ. Ἀς μὴ λυπούμεθα λοιπὸν, ἀγαπητοί, οὔτε νὰ καταπτήσιμεν ψι-

κικῶς, λόγω τῆς παρουσίας θλίψεως, ἀλλὰ ἕως θαυμάζομεν τὴν ἐφευρετικότητα τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ. Διότι μὲ ἐκεῖνα τὰ μέσα ποὺ ἤλπισεν ὁ διάβολος, ὅτι θὰ καταβάλῃ τὴν πόλιν μας, διὰ τῶν ἰδίων ὁ Θεὸς τὴν ἀνῆγειρε και τὴν ἀνῶρθωσε. **Ε** Διότι ὁ μὲν διάβολος ἐνέπνευσε μερικοὺς κακοὺς ἀνθρώπους, ποὺ ὕβρισαν τοὺς ἀνδράντας τῶν βασιλέων, ὁ δὲ νὰ ἐξαφανισθῇ και αὐτὸ τὸ ἔδαφος τῆς πόλεως, ὁ δὲ Θεός, αὐτὸ ἀκρωτῶς ποὺ ἔγινε, τὸ μετεχειρίσθη πρὸς μεγαλύτερον σκωφρονισμὸν μας, διότι μὲ τὸν φόβον τῆς ἀπειλῆς, ποὺ περιμένομεν, μᾶς ὤδωκεν ὄλην τὴν ἀμέλειαν και ἐκεῖ γίνετο τὸ ἀντίθετον ἀπὸ ἐκεῖνο, ποὺ ὁ δαίμων ἠθέλησε, μὲ αὐτὰ ποὺ ἔκαμεν ὁ Θεός. Διότι ἡ πόλις μας κάθε ἡμέραν καθαρίζεται, και στενωποὶ και σταυροδρόμια και ἀγοραὶ ἀπληθέγησαν ἀπὸ τὰ πορνικά και προκλητικά τραγούδια και ὅπου ἂν κυττάξῃ κανεὶς, ⁵⁸ **Α** θὰ ἰδῇ λιτανείας και εὐλογίας και δάκρυα ἀπὸ γέλια ἄτακτα, και λόγια γεμάτα φιλοσοφίαν ἀπὸ λόγων αἰσχυρῶν. Καὶ ἐκκλησία ἐκεῖ γίνετο ὄλη ἡ πόλις μας, ἐπειδὴ τὰ ἐργαστήρια ἔχουν ἀποκλεισθῆ και ὅλοι εἰς τὰς πανδημίας αὐτὰς λιτανεῖας περνοῦν ὄλην τὴν ἡμέραν και τὸν Θεὸν μὲ μίαν και κωνὴν φωνὴν μὲ πολλὴν προθυμίαν τὸν ἐπικαλοῦνται. Ποῖος λόγος ἠμπόρσσε ποτὲ νὰ φέρῃ αὐτὰ τὰ ἀποτελέσματα; Ποῖα προτροπῆ; Ποῖα συμβουλὴ; Πόσον μεγάλο χρονικὸν διάστημα;

Ζ Διὰ αὐτὰ πρέπει νὰ εὐχαριστῶμεν τὸν Θεὸν και νὰ μὴ δυσφοροῦμεν, οὔτε νὰ στενοκαυρούμεθα. **Β** Διότι τὸ ὅτι εἶναι καλὸν πρᾶγμα ὁ φόβος, μὲς ἐδέχαζαν και ὅσα ἐλέκησαν, ἄκουσε ὁμοίως και τὸν Σολομῶντα, ποὺ ὡς ἐξῆς φιλοσοφεῖ περὶ τοῦ ζητήματος τούτου και ὁ ὁποῖος ἀνετράφη μὲ κάθε καλοπέρασιν και ἀπῆλause μεγάλην ἀνεσιν. Τὶ λοιπὸν οὗτος λέγει; «Καλύτερα εἶναι νὰ μεταθῆ κανεὶς σὲ σπῆτι, ποὺ ἐκεῖ πένθος, παρὰ νὰ μεταθῆ σὲ σπῆτι ποὺ ἐκεῖ γέλια»⁵⁹ (Ἐκκλ. 7, 3). Τὶ εἶναι αὐτὰ παῦ λές; Ὅπου εἶναι ἔρῃνος και δάκρυα και κλαυθμοὶ και δόδυνη και λύπη πολλὰ μεγάλη εἶναι προτιμώτερον νὰ μεταθῆ κανεὶς, παρὰ ὅπου εἶναι χοροὶ και ὄργανα και γέλια και τρυφή και πολυφαγία και μέθη; Μάλιστα, ἀπαντᾷ. Διὰ ποῖον λόγον, λέγε μου, σὲ παρακαλῶ, και διατί;

Διότι ἀπ' ἐκεῖ μὲν ἀσκατεία, ἀπ' ἐδῶ δὲ σκωφροσύνη γεννᾶται και ἂν ἀπέλθῃ κάποιος εἰς συμπόσιον πλουσιωτέρου του, **Γ** δὲν θὰ ἰδῇ μὲ τὴν ἴδιαν εὐκαρίστησιν, ποὺ ἔβλεπε πρῶτα, τὸ σπῆτι του, ἀλλὰ μὲ ἀηδίαν θὰ γυρίσῃ εἰς τὴν γυναικῆ του, μὲ ἀηδίαν θὰ καθίσῃ στὸ τραπέζι του νὰ φάγῃ.

⁵⁸. Τὸ κείμενον γράφει, «εἰς οἶκον γέλυτος», ἐνῷ τὸ τῶν ἰδομῆς κωντα, «εἰς οἶκον πόσου».

και δυσάρετος και εις τους ύπηρέτας και εις τα παιδιά του και εις όλους αυτους, που ειρρίσκονται εις το σπύτι, θα είναι διότι από τον πλοστον των άλλων κατάλαθε καλύτερα την ύμνην του πτωκεϊαν. Και δεν είναι αυτό μόνον το κακόν, αλλά ότι και φθονεί πολλές φορές εκείνον, που τον εκάλει- σεν εις το συμπόσιον και γενικά χωρίς να πάρη κανένα κα- λόν θα γυρίση εις το σπύτι του.

Προκειμένου όμως περι εκείνων, που πενθούν, τίποτε άπί αυτά δεν συμβάνει, αλλά πολλήν φιλοσοφίαν και σω- φροσύνην έχουν ούτοι. Διότι μόλις πατήση κάποιος εις τα πρόθυρα του σπαιτού, που έχει νεκρόν και ύλη τον άποθα- νόντα να κείται άφωνος **D** και την γυναϊκά του να μαδά- νοντα να κείται άφωνος **D** και την γυναϊκά του να μαδά- τας τρίκας της κεφαλής της, να ξεσκίχη το πρόσωπόν της, να κατακόπη τους βραχιόνός της, περιμαζεύεται, γίνεται σκυθρωπός και καθένος εκ των εκεί καθημένων τίποτε άλλο δεν λέγει εις τον πλησίον του παρά, ότι τίποτε δεν εφημεθα και ή κακία μας δεν περιγράφεται. Ή ήμπορεί να γίνη φιλο- σοφώτερον από αυτά τα λόγια, όταν και της ανθρώπινης φύ- σεως την μικράν όζην γνωρίζωμεν καλά, και την κακίαν κατηγορώμεν, και νομίζωμεν, ότι τίποτε δεν είναι τα παρόν- τα άγαθά, με άλλα μεν λόγια, με την αυτην όμως έννοιαν, λέ- γοντες τα θαυμάσια και γεμάτα από πολλήν φιλοσοφίαν εκεί- να λόγια του Σαλομώντος: «Ματαιότης ματαιότητων τα πάντα ματαιότης» (Έκκλ. 1, 2). Εκείνος που θα εισέλθη εις σπύτι πενθούντων, άμέσως με δάκρυα άνυκρόζει τον άποθανόν- τα, **E** και εκθρόος του αν τύχη να είναι. Είδες πόσον καλύτε- ρα πνευματικώς είναι αυτό το σπύτι από εκείνο; Δόξη εκεί μεν, και φίλος αν είναι φθονεί έδω δε και εκθρόος αν είναι δα- κρόζει γίνεται δηλαδή αυτό, που προπάντων επιζητεί ο Θεός, το να μη κείρωμεν διά τα παθήματα εκείνων που μας έχουν λυπήσει. Και δεν είναι μόνον αυτά τα καλά, που ήμπορού- μεν να κερδίσωμεν άπί εκεί, αλλά και άλλα δυι μικροτέρας όξίας άπί αυτά. Διότι ένθυμείται καθένος τα άμαρτήματά του και το δικαστήριον το φοβερόν, ¹⁵⁴ **A** και τας εύθύνος εκεί- νας, και την κρίσιν και άνορθώματα κακά αν έχη πάθει από άλλους, και λυπηρά οικογενειακά ζητήματα αν έχη, γυρίζει εις το σπύτι του με το κατάλληλον διά όλα αυτά φάρμακον. Άφου δηλαδή κατάλαθε ότι κατόπιν από λίγο χρονών διάστημα και αυτός θα πάθη τούτο, και όλοι όσοι πολύ υπε- ρηφανεύονται, και ότι όλα τα γεγονότα του θβου τούτου εφ- ναι προσωρινά, είτε εύχάριστα είναι, είτε δυσάρεστα, άφου αποβάλη την λύπην και όλον τον φθόνον και ελαφράν κόρην την ψυχήν του και αναπερωθή, με τιαυτα αισθήματα θα έ- πανέλθη εις το σπύτι του. Και διά τούτο ήμερώτερος θα είναι

εις όλους πλέον, έπιεικέστερος, συγκρατατωαύτερος και φι- λοσοφικώτερος, διότι ο φόβος διά τα μέλλοντα κακά έμπήκεν εις την ψυχήν του **B** και εξηφάνισεν όλα τα άγκόθια της ά- μαρτίας. Και όλα αυτά εκείνος έννοήσας έλεγεν, «οτι καλύ- τερα είναι να μεταθή κανείς σε σπύτι, που έχει πένθος παρά σε σπύτι που γίνεται συμπόσιον» (Έκκλ. 7, 3). Άπί εκεί ρα- θυμία, άπί έδω άγωνία γίνεται άπί εκεί καταφρόνησις, άπί έδω φόβος, ο όποιος μας παιδαγωγεί προς πσαν άρετήν. Έάν δεν ήτο φόβηλιμος ο φόβος, δεν ήθελε καταναλώσει ο Χρι- στός πολλούς και μακρούς λόγους όμιλών περι της εκεί κο- λάσεως και τιμωρίας. Ο φόβος δεν είναι τίποτε άλλο, παρά τείχος και ασφάλεια και πάργος άκατάβλητος και έχομεν ανάγκην από πολλήν ασφάλειαν, διότι πολλοί και παντού είναι αι ένέθροι, όπως ο ίδιος πάλιν ο Σαλομών μας συμ- βουλεύει λέγων τα έξής: «Μάθε καλά ότι εις το μέσον πα- γίδων διαβαίνεις **C** και επί επάλξεως πόλεως περιπατείς» (Σοφ. Σειρ. 9, 20). Πω πω από πόσα άγαθά είναι γεμάτα το ρητόν τούτο, το όποιον δεν είναι κατώτερον από το προ- ηγούμενον!

Άς το καρδέσωμεν λοιπόν καθένος μας εις την διάνοιάν του και άς το ένθυμούμεθα πάντοτε και δεν θα άμαρτήσωμεν εσκαλα. Άς το καρδέσωμεν, άφου πρώτα το μάθωμεν καλά διότι δεν ειπε, βλέπε, ότι εν τω μέσω παγίδων διαβαίνεις, αλλά μάθε καλά. Και διατι ειπε το μάθε καλά; Είναι κρυμ- μένη, λέγει, ή παγίς: διότι τότε υπάρκει παγίς, όταν δεν ει- ναι φανερός ο δοληρός, οστε ή θλόθη, αλλά από παντού να είναι σκεπασμένος ούτος και να εύρίσκεται πλησίον μας. **D** Διά τούτο λέγει μάθε καλά δηλαδή είναι ανάγκη να το κα- ταλάβης καλά και να το εξέτασης με ακρίβειαν. Διότι, όπως τα παιδιά σκεπάζουν με χώμα την παγίδα, έτσι και ο διάβο- λος τας άμαρτίας τας έσκέπασε με τας κοσμικάς ήδονάς. Διά τούτο έρευνήσε με ακρίβειαν και πρόσεχε: και άν συναντή- σης κέρδος, μη βλέπης μόνον το κέρδος, αλλά έρευνήσε θα- θύτερα με ακρίβειαν, μήπως κάπου μέσα εις το κέρδος ει- ναι κρυμμένος ο θάνατος και ή άμαρτία, και αν τον ίδιος άπόφυγέ το. Πάλιν όταν τέρψης και ήδονή παρεμύσει, να μη ύης μόνον την ήδονήν, αλλά να εξέτασης προσεκτικά μήπως κάπου εις το βάθος της ήδονής είναι σκεπασμένη κά- ποια άμαρτία **E** και αν εβρης τέτοιο πράγμα φύγε γρήγορα μακριά. Και αν μας συμβουλεύη κάποιος, και αν μας κολα- κεύη, και αν μας περιποιηται, και αν τμάς μας ύπόσκειται, και αν όπιδήροτε άλλο, όλα άς τα εξέταζώμεν με ακρίβειαν και άς τα βλέπωμεν από παντού, μήπως κάποις θλόθη, μή- πως κάποιος κίνδυνος από την συμβουλήν, ή την τιμήν,

ή τας περιποιήσεις μᾶς εὐρη καὶ ὡς μὴ τρέχωμεν πρὸς αὐτὰ γρήγορα καὶ ἀπερίοκτα.

Διότι, ἐὰν μὲν μία καὶ δύο μόνον ᾖσαν αἱ παγίδες, εὐκόλος θὰ ἦτο ἡ προφύλαξις, εἶναι ὅμως πολλαὶ καὶ τὸ πλῆθος αὐτῶν θέλων νὰ δεῖξῃ ὁ Σολομὼν ἀκουσον τί λέγει: 155 A «Μάθε καλά ὅτι εἰς τὸ μέσον παγίδων διαβαίνεις» (αὐτόθι). Δὲν εἶπεν ὅτι πλησίον σὲ παγίδες διαβαίνεις ἀλλ' εἰς τὸ μέσον παγίδων. Καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη ἡμῶν εἶναι τὰ θάρατρα καὶ οἱ δόλοι. Ἐπιγνε κάποιος εἰς τὴν ἀγοράν, εἶδε εὐφρόν, εὐσυκόθη καὶ μόνον ποῦ τὸν εἶδε· εἶδε φίλον του, ποῦ διαπρέπει, τὸν ἐφθόνησε· εἶδε πτωχόν, τὸν περὶκρόνησε καὶ τὸν παρέβλεψε· εἶδε πλούσιον, καὶ ἐφθόνησε· εἶδε κάποιον νὰ ζημιώνεται, ἔσπενοχωρήθη· εἶδε κάποιον νὰ ἀδικῆ ἕνα, ἠγανάκτησε· εἶδε ὠραίαν γυναῖκα, ἐνικήθη ἀπὸ τὸ κάλλος της. Εἶδες πόσες εἶναι αἱ παγίδες, ἀγαπητέ; Διὰ τοῦτο λέγει: «Μάθε καλά, ὅτι εἰς τὸ μέσον παγίδων διαβαίνεις». Καὶ εἰς τὸ σπῆτι παγίδες καὶ εἰς τὸ τραπέζι παγίδες καὶ εἰς τὰς συγκεντρώσεις παγίδες. B Πολλὰς φορές ἀπερίοκτα κάποιος μεταξὺ φίλων εἶπε κάτι μὲ φιλικὸν ἄρρος, τὸ ὅποιον δὲν ἔπρεπε νὰ λεχθῆ καὶ ἐδημιούργησε τόσον μεγάλον κίνδυνον, ὥστε νὰ καταστρέψῃ ὀλόκληρον σπῆτι.

3. Ἀπὸ ὅλα λοιπὸν τὰ μέρη ὡς ἐξετάζομεν τὰ πράγματα μὲ ἀκρίβειαν. Πολλὰς φορές καὶ ἡ γυναῖκα ἔχει γίνῃ παγίδα εἰς ὄσους δὲν προσέκουν, πολλὰς φορές τὰ παιδιὰ, πολλὰς φορές οἱ φίλοι, πολλὰς φορές οἱ γείτονες.

Καὶ διὰ ποῖον λόγον εἶναι τόσες πολλὰς οἱ παγίδες; Ἰσως ἐρωτήσῃ κάποιος. Διὰ νὰ μὴ φερώμεθα πρὸς τὰ κάτω, ἀλλὰ νὰ ἐπιζητήσωμεν τὰ ἄνω. Δοξοὶ καὶ τὰ πουλιά, ἐφ' ὧσιν ὁσσοὶ κίχου τὸν ὕψηλόν ἀέρα, δὲν συλλαμβάνονται εὐκόλα· εἶσι καὶ σὺ, ἐφ' ὧσιν πρὸς τὰ ἄνω βλέπεις, οὐτε ἀπὸ παγίδα, οὐτε ἀπὸ καρμῖαν ἄλλην ἐπιθυμίαν εὐκόλα θὰ συλληφθῆς. C

Ἰεραυτῆς⁶⁴ εἶναι ὁ διάβολος ἀνάθεα ἁρπῶν ὕψηλότερα διὰ νὰ ἀποφύγῃ τις ἰξόθεργες ἐκεῖνον. Ἐκεῖνος ποῦ θὰ ἀναστῆ ὕψηλά, τίποτε ἀπὸ τὰ θιστικά πράγματα δὲν θὰ θαυμάσῃ, ἀλλὰ, ὅπως, ὅταν ἀνέλθωμεν εἰς τὴν κορυφὴν τῶν βουνῶν, μικρὰ μᾶς φαίνεται ὅτι εἶναι ἡ πόλις καὶ τὰ τεῖχη αὐτῆς, καὶ ὅταν μυρμήγκια μᾶς φαίνονται οἱ ἄνθρωποι, ποῦ βαδίζουν εἰς τὴν γῆν, εἶσι, ὅταν ἀνέλθῃς εἰς τὴν ὕψηλὴν σκῆψιν τῆς Χριστιανικῆς φιλοσοφίας, τίποτε ἐκ τῶν ἐπιγεῶν δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ σὲ ἐκπλήξῃ, ἀλλὰ μικρὰ ἅλα θὰ σοῦ φανοῦν· καὶ ὁ πλοῦτος καὶ ἡ δόξα καὶ ἡ ἐξουσία καὶ ἡ τιμὴ καὶ ὅτι ἄλλο παρόμοιον, ὅταν βλέπῃς τὰ οὐράνια, D ὅπως ἀκριβῶς

64. Ἰεραυτῆς λέγεται ὁ συλλαμβάνων πτηνὰ μὲ ἰξόθεργαν.

καὶ εἰς τὸν Παῦλον μικρὰ ἐφαίνοντο καὶ ἀπὸ τοῦ νεκροῦς περισσότερο ἀκρίβητα ὅλα τὰ λιμνὰ πράγματα τῆς ζωῆς ταύτης. Διὰ τοῦτο καὶ ἐφώνησε λέγων: «Δι' ἐμὲ ὁ κόσμος ἔχει νεκρωθῆναι» (Γαλ. 6, 14). Διὰ τοῦτο καὶ μᾶς συνεβούλευσε λέγων: «Πρὸς τὰ ἄνω κατευθύνετε τὰς σκέψεις σας» (Γαλ. 3, 2). Ἄνω; Πι ἐννοεῖς μὲ τοῦτο; Λέγε μου, σὲ παρακαλῶ. Ἐκεῖ ποῦ εἶναι ὁ ἥλιος, ἐκεῖ ποῦ εἶναι ἡ σελήνη; Ὅχι, ἀπαντᾷ. Ἀλλὰ ποῦ; ὅπου εἶναι ἄγγελοι, ὅπου ἀρχάγγελοι, ὅπου τὰ Χερουβείμ καὶ τὰ Σεραφεῖμ; Ὅχι, λέγει. Ἀλλὰ ποῦ; Ἐκεῖ ποῦ ὑπάρχει ὁ Χριστός, καθήμενος εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ Θεοῦ (ἀϊτόθι 6, 1). Ἄς πειθώμεθα λοιπὸν μὲ ὅσα μᾶς εἶπε καὶ ὡς ἔσωμεν διαρκῶς κατὰ νοῦν, δι, ὅπως τὸ πουλὶ καθάλου δὲν τὸ ὠφελούον τὸ φτερά, ὅταν πιασθῆ εἰς τὴν παγίδα, ἀλλὰ δοκῶσα φτερουγίζει, εἶσι καὶ σὺ καρμῖαν ὠφέλειαν δὲν ἔχεις ἀπὸ τῶς λογικῆς σκέψεως, εἰ ἐν κυριότητι ἐξ ὀλοκλήρου ἀπὸ τὴν ἐπάροικτον ἐπιθυμίαν, ἀλλὰ ὅσα σαφήματα καὶ ἄν κέρως διὰ νὰ ἐλευθερωθῆς, ἐπάροικτον αἰκμαλιος. Διὰ τοῦτο φτερὰ ἐδόθησαν εἰς τὰ πουλιά, διὰ νὰ ἀποφεύγουν τὰς παγίδας, καὶ τὸ λογικὸν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, διὰ νὰ ἀποφεύγουν τὰ ἁμαρτήματα.

Ποῖαν λοιπὸν ἀγγνώμην καὶ ποῖαν ἀπολογίαν θὰ εὐρωμεν, ὅταν εἴμεθα περισσότερο ἀνόητοι ἀπὸ τὸ ἄλογον ζῷον; Διότι τὸ μὲν πουλὶ, ὅταν μὴ φορὰ πιασθῆ εἰς τὴν παγίδα καὶ ἐφθόνη, καὶ ἡ ἔλαφος, ὅταν ἐμπέσῃ εἰς τὰ δίκτυα καὶ κατόπιν βραπετεῖται, δόσκαλα θὰ πιασθῶν πάλιν ἀπὸ τὰ ἴδια μέσα, 156 A διότι ἡ πείρα τὸ διδάσκει νὰ προσφύλωνται. Ἡμεῖς ὅμως, ἐν καὶ πολλὰς φορές ἐπέσκαμεν εἰς τὰ ἴδια ἁμαρτήματα, πάλιν ξαναπέφτομεν καὶ οὐτε τῶν δόλων ὧσιν τὴν προνοητικότητα καὶ προσοχὴν δὲν μισώμεθα, ἡμεῖς ποῦ ἐπιμήθημεν νὰ εἴμεθα λογικά ὄντια. Πολλὰς φορές λοιπὸν, διότι εἶδομεν ἐμποθῶς γυναῖκα, ἀναριπτά ἐπίδομεν κακά, ὅταν ἐφθόσκαμεν εἰς τὸν σπῆτι, βασανίζομενοι ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἀπὸ τὴν κακὴν ἐπιθυμίαν, καὶ ὅμως δὲν σφρονίζομεθα, ἀλλὰ μόλις θεραπεύομεν τὴν προηγουμένην κληψίν, πάλιν εἰς τὰ ἴδια πέφτομεν καὶ μὲ τὰ ἴδια μέσα πιανόμεθα καὶ διὰ νὰ εὐκαριστήσωμεν ἐπὶ ὀλίγον χρονικὸν διάστημα τὰ μάτια, διαρκῶς καὶ ἰσοθῶς βασανίζομεθα. B Ἀλλὰ ἐὰν μάθωμεν συνεχῶς τὸ ρητὸν τοῦτο νὰ ἐπαναλαμβάνωμεν εἰς τὸν ἑαυτὸν μας, θὰ ἀποφύγωμεν ὅλα τὰ ἁμαρτήματα.

Μεγίστη παγὶς εἶναι ἡ ὠραότης τῆς γυναίκας· μᾶλλον δὲ ὅτι ἡ ὠραότης τῆς γυναίκας, ἀλλὰ τὸ νὰ βλέπωμεν μὲ ἐπάροικτον μάτια τὸ κάλλος τῆς γυναίκας· διότι δὲν πρέπει νὰ κατηγοροῦμεν τὰ πράγματα, ἀλλὰ τὸν ἑαυτὸν μας καὶ τὴν ἡμέλειόν μας· οὐτε νὰ λέγωμεν νὰ μὴ ὑπάρχουν γυναῖκες,

ἀλλὰ νὰ μὴ ὑπάρῃ πορνεία, οὔτε νὰ λέγωμεν νὰ μὴ ὑπάρῃ ἡρασιότης, ἀλλὰ νὰ μὴ ὑπάρῃ πορνεία, οὔτε νὰ λέγωμεν νὰ μὴ ὑπάρῃ ἡ κοιλία ἀλλὰ νὰ μὴ ὑπάρῃ πολυπραγία, διότι δὲν δημιουργεῖ ἡ κοιλία τὴν πολυπραγίαν, ἀλλὰ ἡ ἰδική μας ἀπροσεξία. Ἄς μὴ λέγωμεν ὅτι ἀπὸ τὸ φαγητὸν καὶ τὸ ποτὸν προέρχονται ὅλα τὰ κακά, διότι δὲν προέρχονται ἀπ' αὐτά. **Σ** ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀδαιοφορίαν καὶ τὴν πλεονεξίαν τὴν ἰδικήν μας. Δὲν ἔφαγε θεβαίος οὔτε ἔπινε ὁ διάβολος καὶ ἔπινον εἰς τὴν ἁμαρτίαν; ἔφαγε καὶ ἔπινε ὁ Παῦλος καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνέβη. Πόσους ἄκοους νὰ λέγουν; ὅς μὴ ὑπάρῃ ἡ φτώχεια, διὰ νὰ μὴ ἁμαρτάνουν δῆθεν οἱ ἄνθρωποι! Ἄς ἀποστομώσωμεν λοιπὸν ἐκείνους πού τοιαύτας δικαιολογίας προβάλλουν, διότι εἶναι βλασφημία νὰ λέγουν τέτοια πράγματα. Ἄς λέγωμεν λοιπὸν πρὸς αὐτούς. Ἄς μὴ ὑπάρῃ μικροψυχία καὶ δειλία, διότι ἡ φτώχεια ἀναριθμητὰ ἔφερεν εἰς τὴν ζωὴν μας καλὰ καὶ χωρὶς φτώχειαν ὁ πλούσιος εἶναι ἀκρηστος. Ἄς μὴ κατηγοροῦμεν λοιπὸν οὔτε τοῦτον, οὔτε ἐκεῖνον, διότι ἡ φτώχεια καὶ ὁ πλοῦτος εἶναι μέσα, πού ὁδηγοῦν εἰς τὴν ἀρετὴν ἀπὸ διαφορετικῶν δρόμων τὸ καθένα, ἂν ἡμεῖς θέλωμεν. Καθὼς λοιπὸν ὁ γενναῖος στρατιώτης ὁποιοῦνδήποτε ὅπλου καὶ ἂν πάρῃ, **Δ** τὴν ἀνδρείαν του φανερώνει, ἔτσι καὶ ὁ ἀνανδρὸς καὶ δειλὸς καὶ ἀπὸ τὰ δύο (πλοῦτον καὶ πτωχείαν) ἐμποδίζεται νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν ἀρετὴν. Καὶ διὰ νὰ πεισθῆς, ὅτι εἶται ἔχει τὸ πρῶτον, θυμήσου ὅς παρακαλῶ τὸν Ἰωβ, ὁ ὁποῖος συγκρόνησεν καὶ πλούσιος καὶ πτωχὸς ἔγινε καὶ μετὰ τὸ δύο ἐνίκησε. Καὶ διὰν μὲν ἦτο πλούσιος, ἔλεγε: εἴ ποῦρα τοῦ σπαιτοῦ μοι ἦτο ἀνοικτὴ εἰς καθένα, πού ἤρκετο» (Ἰωβ ΑΑ' 32). Ὅτε δὲ εἶκε γίνεαι πτωχὸς ἔλεγε: «Ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφῆρσεν, ὅπως ἐβράνη καλὸν εἰς τὸν Κύριον, ἔτσι καὶ ἔγινε» (Ἰωβ 1, 21). Ὅτε πλούσιος ἦτο, πολλὴν τὴν φιλοξενίαν, διὰν πτωχὸς ἔγινε πολλὴν τὴν ὑπομονὴν ἐπέδειξε. Καὶ οὐ λοιπὸν πλούσιος εἶσαι; **Ε** πολλὴν δεῖξε τὴν ἐλεημοσύνην σου. Πτωχὸς ἔχεις γίνεαι; πολλὴν δεῖξε τὴν καρτερίαν καὶ τὴν ὑπομονὴν σου. Διότι οὔτε ὁ πλούσιος γενικῶς εἶναι κακὸν πρᾶγμα, οὔτε ἡ πτωχεία, ἀλλὰ καθένα ἐξ αὐτῶν γίνεται καλὸν ἢ κακόν, ἀνάλογα μετὰ τὴν καλὴν ἢ κακὴν προαίρεσιν ἐκείνων, πού τὰ μεταχειρίζονται.

4. Ἄς μορφώσωμεν λοιπὸν τὸν ἑαυτὸν μας, ὥστε νὰ μὴ ἔχωμεν διὰ τὰ πράγματα τοιαύτας ἀντιλήψεις, οὔτε τὰ δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὴν προαίρεσιν τῶν ἀνθρώπων τὴν πονηρὰν νὰ ἐπικρίνωμεν. Τὸν μικρόψυχον οὔτε ὁ πλοῦτος ἠμπορεῖ νὰ ἀφελῆσῃ, τὸν δὲ μεγαλόψυχον οὔτε ἡ πτωχεία θλάπτει ποτέ. Ἄς μάθωμεν λοιπὸν καλὰ τὰς παγίδας καὶ ὅς δοξάζωμεν μακρὰ ἀπὸ αὐτὰς ὅς μάθωμεν καλὰ τοὺς

κρημινούς καὶ οὔτε πλησίον αὐτῶν νὰ ἐρχώμεθα.

Τοῦτο εἶναι μέγιστον μέσον ἀσφαλείας ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας. **157** Ἄ δηλαδὴ νὰ μὴ ἀπεγνωσώμεν μόνον τὰ ἀνεγνωσμένα ἁμαρτήματα, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνα τὰ ἔργα πού φαίνονται μὲν ὅτι εἶναι ἀδιάφορα ἡθικῶς, ἐν τοῖσις ὅμως ῥίπτουν εἰς τὴν ἁμαρτίαν.

Ἰδοὺ τί λέγω μετὰ τοῦσα. Τὸ νὰ γέλῃ κανεὶς καὶ νὰ λέγῃ ἄστυα δὲν φαίνεται ὅτι εἶναι ἀνεγνωσμένη ἁμαρτία, ἀλλὰ ὁδηγεῖ ὅμως εἰς ἀνεγνωσμένην ἁμαρτίαν, διότι πολλὰς φορὰς ἀπὸ τὰ γέλια προέρχεται ἀισχρολογία καὶ ἀπὸ τὴν ἀισχρολογίαν πρᾶξεις ἀισχρότεραι. Πολλὰς φορὰς ἀπὸ λόγου καὶ γέλια προέρχεται λόγος περιφρονητικὸς καὶ ὑβριστικὸς καὶ ἀπ' αὐτὸν πληγαί, τραύματα, καὶ ἀπὸ τὰς πληγὰς καὶ τὰ τραύματα σφαγαὶ καὶ φόνου. Ἄν λοιπὸν σκέπτεσαι καλῶ διὰ τὸν ἑαυτὸν σου καὶ θέλεις νὰ εἶσαι ἀσφαλής, δὲ μόνον τοὺς ἀισχρὸς λόγους, οὔτε τὰ ἀισχρὰ πράγματα, **Β** οὔτε τὰς πληγὰς καὶ τὰ τραύματα καὶ τοὺς φόνους, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ παράκαιρα γέλια, καὶ αὐτὰ τὰ ἄστυα λόγου νὰ ἀποφύγῃς, ἐπειδὴ αὐτὰ ἔγιναν ἡ ρίζα τῶν κακῶν καὶ ἐπακολουθῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος λέγει: «Μωρολογία καὶ ἀπειρή ἄστυα νὰ μὴ θγαίνουσιν ἀπὸ τὸ στόμα σου» (Ἐφ. 5, 4). Διότι καὶ ἂν τοῦτο, αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ, φαίνεται ὅτι εἶναι μικρὸν, ἀλλὰ μεγάλα κακά γίνεται αἰτία νὰ συρῆθῃ εἰς ἡμᾶς.

Ἰάλιν τὸ νὰ ζῆ κανεὶς τρικηλὸν βίον δὲν φαίνεται ὅτι εἶναι ἐγκλημα φανερόν καὶ ἀνεγνωσμένον, μέγала ὅμως εἰς ἡμᾶς γεννᾷ κακά, μέθην, θρασύτητα, πλεονεξίαν, ἀρπαγὴν, διότι ἐκεῖνος πού ζῆ βίον πολυδάπανον, πολυτελεῖ καὶ εἶναι φοβερὰ κοιλιοδούλος, **Σ** ἀναγκάζεται πολλὰς φορὰς καὶ τὰ ἕνα πράγματα νὰ ἀρπάξῃ καὶ πλεονέκτης καὶ ἐκδαστής νὰ γίνῃ. Ἄν λοιπὸν ἀποφύγῃς τὸν τρικηλὸν βίον, ἀφῆρσας τὸ πηροῖμα τῆς πλεονεξίας καὶ τῆς ἀρπαγῆς καὶ τῆς μέθης καὶ ἀναριθμητῶν ἄλλων κακῶν, διότι ἐπιμέρους ἔκωψες τὴν ρίζαν τῆς ἁμαρτίας. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε: «Ἡ κέρμα πού σπαταλᾷ καὶ ζῆ βίον τρικηλὸν, καίτοι φαίνεται ζωηρανὴ, ἔχει ἀποθάνει πνευματικῶς» (Α' Τιμ. 5, 6).

Τὸ νὰ μεταβάσῃ κανεὶς εἰς τὰ θεάτρα¹⁵⁸ καὶ εἰς τὸν ἱπποδρόμον καὶ νὰ παῖῃ κύβους δὲν φαίνεται εἰς τοὺς πολλοὺς ὅτι εἶναι ἀνεγνωσμένον πλημμέλημα, ὅμως ἀναριθμητὰ εἰσάγει εἰς τὴν ζωὴν κακά. Διότι ἡ συκὴ μετὰσσει εἰς τὰ θεάτρα, πορνείαν, ἀκολασίαν καὶ κάθε ἀσέλγειον γεννᾷ, καὶ τὸ

158. Τοῦτο ἰσχύει καὶ διὰ τὰ σημερινὰ θεάματα καὶ ἐξ τῶν κινηματογράφων, ἐφ' ὧν δὲν γίνεται ἐκλογή καλῶν ἔργων.

νά βλέπη κανείς τους αγώνες τῶν ἰππῶν, **Δ** διαπληκτισμοῦ, λουδορίας, τραυματισμοῦ, ὕβρεις, μιση διαρκῆ προκαλεῖ, καὶ ἡ σικνὴ ἑνασκόλητος εἰς τὸ νὰ πακῆ κόβους, θλασφημίας, ζημίας, θυμοῦ, ὕβρεις καὶ ἀναρτήματα ἄλλα, φοβερότερα ἀπ' αὐτὰ κακὰ πολλὰς φορές ἐδημιούργησε. Ἄς μὴ ἀποφεύγωμεν λοιπὸν τὰ ἁμαρτήματα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνα ποῦ φαίνονται μὲν ὅτι εἶναι ἀδιάφορα, σιγὰ-σιγὰ ὁμως μᾶς ὀδηγοῦν εἰς αὐτὰ τὰ ἁμαρτήματα, ποῦ εἶπαμεν. Διότι καὶ ἐκεῖνος, ποῦ βαδίζει κοντὰ εἰς τὸν κρημνὸν καὶ ἂν δὲν καταπέση μέσα εἰς αὐτόν, αἰσθάνεται τρέμον καὶ πολλὰς φορές ζαλίζεται ἀπὸ τὸν τρέμον καὶ πέφτει μέσα· ἔτσι καὶ ἐκεῖνος, ποῦ δὲν ἀποφεύγει ἀπὸ μακρὰν τὰς ἁμαρτίας, **Ε** ἀλλὰ βαδίζει κοντὰ εἰς αὐτάς, θὰ ζῆ μὲ φόβον καὶ πολλὰς φορές θὰ πέσῃ εἰς αὐτάς. Διότι ἐκεῖνος, ποῦ περιεργάζεται τὰ ζῆνα κάλλη καὶ ἂν δὲν μοικεῖται, ὁμως κατελήφθη ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν καὶ κατὰ τὴν ἀπάραξιν τοῦ Χριστοῦ ἔχει γίνεαι μοιχός· πολλὰς δὲ φορές ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν ὀδηγεῖται εἰς τὸ νὰ δοκιμάσῃ πλέον τὴν ἁμαρτίαν καὶ ἐπιπόρως. Ἄπὸ μακρὰν λοιπὸν ἄς ἀποφύγωμεν τὰ ἁμαρτήματα. Θέλεις λοιπὸν νὰ εἶσαι σώφρων; Μὴ ἀποφεύγῃς μόνον τὴν μοικεῖαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀκόλαστον ὄψιν. Θέλεις νὰ εἶσαι μακριὰ ἀπὸ αἰσχρὰ λόγια; Μὴ ἀποφεύγῃς μόνον τὰ αἰσχρὰ λόγια, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔτακτα γέλια καὶ κάθε ἐπιθυμίαν. Θέλεις νὰ εἶσαι μακριὰ ἀπὸ φόνους; ¹⁵⁴ **Α** ἀπόφυγε τοὺς ἐπιπαιγμούς. Θέλεις νὰ ἀπομακρύνῃσαι ἀπὸ τὴν μέθη; Ἀπόφυγε τὸν τρυφηλὸν δῖον, τὰ πολυτελεῖ τραπέζια καὶ ξερρκώσε μὲ τις ρίζες τὴν κακίαν αὐτῆν. Μεγάλῃ παγίδα εἶναι τῆς γλώσσης ἡ ἀκολασία καὶ διὰ τοῦτο αὕτη ἔχει ἀνάγκην μεγάλου καλινοῦ. Δι' αὐτὸ καὶ κάποιος λέγει: «Γερὰ παγίδα εἶναι εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴ κελεῖη του καὶ πάντα μὲ τὰ λόγια τοῦ στόματός του» (Παρ. 6, 2).

5. Περισσότερον λοιπὸν ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα μέλη μας τὴν γλῶσσαν ἄς σφραγίσωμεν, ἄς τὴν καλινώσωμεν καὶ ἐμπαιγμούς καὶ ὕβρεις καὶ κατακρίσεις ἀπὸ τὸ στόμα μας ἄς δώξωμεν, **Β** καὶ τὴν κακίαν τῶν ὀρκῶν συνήθειαν διότι πάλιν εἰς τὴν ἰδίαν συμβουλὴν ὁ λόγος μᾶς ἔφερε.

Καίτοι θεβαίως ἀπὸ χθὲς τὸ θράδν ὑπεσκέθην εἰς τὴν ἀγάπῃν σας, ὅτι δὲν θὰ σὰς ὀμιλήσω πλέον διὰ τὴν ἐντολὴν ταύτην, διότι ὅλας τὰς προηγουμένας ἡμέρας ἀρκετὰ σὰς ἔχω ὀμιλήσει περὶ αὐτῆς· ἀλλὰ τί νὰ κάμω; ἂν δὲν σὰς ἴδω νὰ κατορθώσατε νὰ φυλάξετε τὴν ἐντολὴν ταύτην, δὲν ἠμπορῶ νὰ παύσω νὰ σὰς συμβουλεύω, ἐπειδὴ καὶ ὁ Παῦλος ἂν καὶ ἔλεγε εἰς τοὺς Γαλάτας· «Εἰς τὸ ἔξῃς ἄς μὴ μοῦ παρέκη κανεὶς κόπους καὶ ἐνόκληρον» (Γαλ. 3, 17), πάλιν φαίνεται ὅτι ἦλθεν εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ αὐτοὺς καὶ τοὺς

ὀμιλήσει. Τέτοια εἶναι τὰ σπλάγχνα τὰ πατρικά, καὶ ἂν εἴπουν ἢτι ἀπομακρύνονται, δὲν ἀπομακρύνονται ἕως ἵτου Ἰδούν νὰ σφραγισθοῦν τὰ παιδιὰ τους.

Ἦκούσατε τὸν προφήτην ποῦ μᾶς ὀμιλοῦσε σήμερον περὶ τῶν ὀρκῶν; **С** «Ἐγώρσα τὰ μάτια μου καὶ εἶδα, λέγει, δρεπάνι, ποῦ πετοῦσε, μήκους εἴκοσι πήκων καὶ πλάτους δέκα πήκων, καὶ εἶπε πρὸς ἐμέ· Τί βλέπεις; Καὶ εἶπα· βλέπω δρεπάνι ποῦ πετᾷ μήκους πήκων εἴκοσι καὶ πλάτους δέκα· καὶ θὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν ὄκον, λέγει, ἐκεῖνου ποῦ ὀρκίζεται εἰς τὸ ἰνομά του καὶ θὰ μείνῃ εἰς τὸ μέσον αὐτοῦ καὶ θὰ κατασιρέψῃ αὐτόν καὶ τοὺς λίθους καὶ τὰ ἔξλα» (Ζακ. 5, 1—4). Τί σημαίνουν αὐτὰ ἰδὲ γὰρ καὶ διὰτι παρομοιάζεται μὲ δρεπάνι ἡ τιμωρία, ποῦ παρακολουθεῖ ἐκεῖνους ποῦ ὀρκίζονται καὶ μάλιστα μὲ δρεπάνι, ποῦ πετᾷ; Ἀπὸ νὰ κόβῃς τὸ ἀναπόφευκτον τῆς ποινῆς καὶ τὸ ἀδιέκδοτον τῆς τιμωρίας. **Δ** Διότι ἔξρος μὲν ποῦ πετᾷ ἴσως ἠμποροῦν κάποιος νὰ ἀποφύγῃ, δρεπάνι ὅμως, ποῦ ἔπεσεν εἰς τὸν τράσχλον καὶ σὰν σκοινὶ περιετυλίχθη, κανεὶς δὲν θὰ ἠμποροῦν νὰ διαφύγῃ· ἔταν μάλιστα **ἔκη** καὶ φτερά, ποῖα πλέον ἐλπῖδα σωτηρίας ὑπάρχει; Διὰ ποῖον λόγον τοὺς λίθους καὶ τὰ ἔξλα καταστρέφει ἐκεῖνου, ποῦ ὀρκίζεται; Διὰ νὰ γίνῃ τὸ πάθημα σφραγιστικὸν εἰς τοὺς ἄλλους. Διότι ἐπειδὴ ὁ ὀρκίζομενος, ὀφροῦ ἀποθάνῃ κατ' ἀνάγκην εἰς τὴν γῆν θὰ κριθῆται, τὸ σπῆτι του, ὀφροῦ καταστραφῆ καὶ γίνῃ κῶμα, εἰς τοὺς διαδάτας ἄλλους καὶ εἰς ὅσους θὰ τὸ φλέπων θὰ τοὺς συμβουλεύῃ διὰ τῆς ὄψεως νὰ μὴ τολμοῦν νὰ κάμωσιν τὰ ἴδια διὰ νὰ μὴ πάθωσιν τὰ αὐτὰ καὶ θὰ εἶναι διαρκῆς κατηγοροῦς τῆς ἁμαρτίας τοῦ ἀποθανόντος. Δὲν κενεῖ ἴσως τὸ ἔξρος, **Ε** ὅσον τοῦ ὀρκου ἢ φύσεως. Δὲν φωνεῖ ἴσως ἡ μάκαιρα, ὅσον ἡ πληγὴ τοῦ ὀρκου. Ἐκεῖνος ποῦ ὀρκίσθη, καὶ ἂν φαίνεται, ὅτι ζῆ, τώρα πλέον ἔχει ἀποθάνει, διότι ἐδέχθη τὴν πληγὴν τὴν θανατηφόρον· καὶ ὅπως ἐκεῖνος ποῦ εἰς τὸν λαμπρὸν του ἔλαβε τὸ σκοινὶ τῆς ἀγκῶνης καὶ προστὸ νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὴν πόλιν καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς τὸ θάραθρον τῆς ἐκτελέσεως καὶ νὰ ἴδῃ τὸν δῆμον νὰ πληροῖσθῃ, ἔκει ἀποθάνει μόλις ἐξῆλθεν ἀπὸ τὰς θύρας τοῦ δικαστηρίου, ἔτσι καὶ ἐκεῖνος, ποῦ ὀρκίσθη. Αὐτὸ ἄς σκεπτόμεθα καὶ ἄς μὴ ἐπιβάλλωμεν ὀρκον εἰς τοὺς ἀδελφοὺς μας. Τί κάνεις, ἄνθρωπε; Τὸν ὀρκίζεις ἐπὶ τῆς ἱερᾶς Τραπέζης καὶ ἐκεὶ ποῦ ὁ Χριστὸς κεῖται θυσιασμένος, ἐκεὶ θυσιάζεις τὸν ἀδελφόν σου; Καὶ οἱ μὲν λησται εἰς τοὺς δρόμους θυσιάζουσι τὰ θύματα τους, σὺ ὁμως ἐμπρὸς εἰς τὴν μητέρα τὸ παιδί θυσιάζεις κάμων φόνον πᾶ ἀποτρόπαιον ἀπὸ τὸν φόνον τοῦ Κρίν; ¹⁵⁵ **Α**

Διότι ἐκεῖνος μὲν ἐθυσίασε τὸν ἀδελφόν του εἰς τὴν

γαλήνην, και εκεί θα επιτόκωμεν τήν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, **C** τήν ὁποίαν εἶπε ὁλοι ἡμεῖς νά ἀκωσθώμεν διά τῆς χάριτος και φιλιανθρωπίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διά τοῦ ὁποίου και μετά τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα μοῦ με τὸ ἄγιον Πνεῦμα ὡς εἶναι δόξα, κράτος, τιμὴ τώρα και πάντοτε και εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΔΕΚΑΤΗ ΕΚΤΗ

ΒΗΣΙΔΗ Ο ΑΡΙΣΤΟΣ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΕΜΑΘΕ ΤΗΝ ΦΗΜΗΝ, ΟΤΙ ΘΑ ΠΙΝΟΥΝ ΛΕΗΛΑΣΙΑΙ ΚΑΙ ΟΑΟΙ ΕΣΚΕΠΤΟΝΤΟ ΝΑ ΦΥΓΟΥΝ, **D** ΒΙΣΗΛΟΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΠΑΡΑΚΛΗΣΙΝ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ Η ΠΑΡΟΥΣΑ ΟΜΙΛΙΑ· ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΝΑ ΜΗ ΟΡΚΙΖΟΜΕΘΑ· ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΟ ΡΗΤΟΝ ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ· «ΠΑΙΔΟΣ ΔΕΣΜΙΟΣ ΚΑΙ ΦΥΛΑΚΙΣΜΕΝΟΣ ΔΙΑ ΤΟΝ ΊΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΝ»· (Φιλιπ. 1).

1. Τὸν μὲν ὄρχοντα ἐπήνεσα διὰ τὴν φροντίδα ποῦ εἶχε, διότι ἐπειδὴ εἶδε ἡ πόλις νὰ εὐρίσκειται εἰς ἀνηουκίαν και ὄλοι νὰ σκέπτονται νὰ φύγουν ἀπ' αὐτήν, εἰσηλθεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν και ὡς ἐπαρηγόρησε και ὡς ἔκαμε νὰ ἔληψετε εὐχάριστα πράγματα διὰ ὡς ὄμως αἰσθάνθηκα ἐντροπήν και ἐκοκκίνισα, διότι ἐχρησάθηκα παρηγορίαν προερχομένην **E** ὡπὸ ἀνθρώπους μὴ ἀνήκοντας εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, μετὰ ἀπὸ τοὺς πολλοὺς και μακροὺς ἐκείνους λόγους, ποῦ ὡς ἔκαμα. Εὐκλήθηκα νὰ ἀνοίξῃ ἡ γῆ και μὲ καταπῆ, διότι ἤκουσα αὐτὸν νὰ ὡς ὁμιλῆ και ἄλλοτε μὲν νὰ ὡς παρηγορῆ, ἄλλοτε δὲ νὰ ὡς ἐλέγχῃ διὰ τὴν παράκαιρον και παράλογον αὐτὴν δευλίαν. Διότι δὲν ἔπρεπε σεις ἀπ' ἐκείνων νὰ διδάσκαθε, ἀλλὰ σεις νὰ γίνεσθε διδάσκαλοι εἰς ὄλους τοὺς ἀπίστους. Ὁ Παῦλος ὡς νὰ δικάζωνται οἱ Χριστιανοὶ ὡπὸ τῶν ἀπίστων (Α' Κορ. 6, 1) ἐπέτρεψε, ὡς ὄμως ἐχρησάθη διδασκαλίαν ἀπίστων, μετὰ ἀπὸ τόσας πατρικὰς συμβουλὰς και κάποιοι φηγάδες ἀκρεῖοι, τόσον μεγάλην πόλιν ἀνησούχησαν και τὴν ἔκαμαν νὰ σκέπτεται περὶ φυγῆς.

Μὲ τὴ μάτια θα ἀντικρύσωμεν πλέον τοὺς ἀπίστους. **161**
A ὄραθ εἶμεθα τόσον φοβητοῦάρηδες και δειλοὶ, Μὲ τὴ γλῶσσαν θα ὁμιλήσωμεν πρὸς αὐτοὺς και θα τοὺς πείσωμεν νὰ ἔχουν θάρρος διὰ τὰ ἐπερχόμενα κακά, ὄραθ μὲ αὐτὴν τὴν ἀμηνίαν ἐγίνωμεν δειλότεροι ἀπὸ κάθε λαγόν; Και τὴ νὰ κόμωμεν, λέγει, "Ἀνθρώποι εἶμεθα. Δι' αὐτὸ λοιπὸν δὲν πρέπει νὰ ἀνησυχώμεν, ἐπειδὴ εἶμεθα ἄνθρωποι και ὄχι ὄλογα ζῆα. Ἐκεῖνα ἀπὸ κρότους και κτύπους ὄλα φοβοῦνται, διότι δὲν ἔχουν λογικόν, τὸ ὁποῖον ἡμπορεῖ νὰ ἀποκρούσῃ τὸν φόβον, ὡς ὄμως ἐνῶ ἐπιτήβης μὲ λογικὸν και ἰκανότητα

νά ἀμύλλῃς, πῶς καταπίπτεις εἰς τὴν ἐξευτελιστικὴν ἐκείνων θέσιν; **B** Εἰσήλθε κάποιος καὶ ἀνίγγυειν ἐφοδὸν στρατιωτῶν; Μὴ τὰ χάρις, ἀλλὰ, ἀφοῦ ἀφήσῃς ἐκείνον μόνον, γυνάσῃς, τὸν Δεσπότην σου παρακάλεσε, στέναζε πικρά, καὶ θὰ ἀποκρούσῃ τὸ κακόν. Σὺ μὲν, ἐπειδὴ ἄκουσες ψευδοῦ φήμην ὅτι θὰ γίνῃ ἐφοδὸς στρατιωτῶν, ἐκινδύνευσες νὰ χάσῃς καὶ τὴν ζωὴν σου ἀκόμη, ὃ δὲ μακάριος ἐκείνος Ἰῶβ, ἀφοῦ ἀπὸ ἀλλεπάλληλης πῆρρορορίας ἔμαθε τὰ κακά, ποῦ τοῦ ἔργων καὶ τὸν ἀνιψόφορον χαρὸν τῶν παιδῶν του, δὲν ἐθρήνησεν, οὔτε ἀνεσπένασεν, ἀλλὰ εἰς τὴν προσευκὴν κατέφυγε καὶ ἠνυχοῦντος τὸν Θεόν. Τοῦτον καὶ σὺ νὰ μιμηθῇς καὶ ὅταν ἔλθῃ κάποιος καὶ σοῦ ἀναγγεῖλῃ ὅτι στρατιώται τὴν πόλιν περιέκλεισαν **C** καὶ πρόκειται νὰ διαρπάξουν τὰς περιουσίας, πρὸς τὸν Δεσπότην σου νὰ καταφύγῃς καὶ εἰπέ. «Ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀπήρρεσεν» ὅπως ἑρᾶν καλὸν εἰς τὸν Κύριον, ἔτσι καὶ ἔγινε ἄς εἶναι τὸ ὄνομά Του εὐλογημένον εἰς τοὺς αἰῶνας (Ἰῶβ 1, 21). Ἐκεῖνος δὲν ἐφοδῆθη καὶ ὅταν ἀκόμη ἔπαθε τὰ κακά καὶ οὐ πτοεῖσαι μόνον ἀπὸ τὴν ἀκοὴν αὐτῶν; Ἐμποροῦμεν νὰ ἔχωμεν καρμὶν ἄξιαν, ὅταν ἐνῶ ἔκωμεν ἐνταλὴν νὰ περριονώμεν καὶ αὐτὸν τὸν θάνατον, καταπιούμεθα ἀπὸ φήμην ψευδοῦ; Ἐκεῖνος ποῦ θορυβεῖται σαστίζει, δημιουργεῖ ἀνόπαρτον φόβον καὶ ταρακὴν, ἐνῶ ὁ εὐρισκόμενος εἰς ψυχικὴν γαλήνην καὶ τὸν πραγματικὸν φόβον διαλύει. Δὲν παρατηρεῖς τοὺς κυβερνήτας τῶν πλοίων, οἱ ὅποιοι ἂν καὶ ἡ θάλασσα μαίνεται, τὰ σύννεφα ἄρρουν μαζὶ οἱ βροντῆς ἔξακουῦν, **D** ὅλοι δοσι εἶναι στὸ πλοῖον εἶναι σασσιμένοι, αὐτοὶ κῆθηται εἰς τὸ τιμὸν καὶ χωρὶς θόρυβου καὶ ταρακῆς εἰς τὴν τέχνην των προσέκουν καὶ παρατηροῦν πῶς νὰ ἀποκρούσουν τὴν ἐπερκομένην θέλλαν; Αὐτοὺς καὶ σὺ νὰ μιμηθῇς καὶ ἀφοῦ πιασθῇς ἀπὸ τὴν ἱερὰν ἀγκυραν, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν ἐλύδα πρὸς τὸν Θεόν, μείνε ἀσειστος καὶ ἀμετακίνητος. «Καθένας ποῦ ἀκούει τοὺς λόγους μου τούτους καὶ δὲν τοὺς ἐκτελεῖ, λέγει, θὰ εἶναι ὅμοιος πρὸς ἄνθρωπον ἀνόητον, ποῦ ἔκτισε τὸ σπῆτι του ὄχι εἰς στερεὸν θεμέλιον, ἀλλ' ἐπάνω εἰς τὴν ἄμμον. Καὶ κατέβη ἡ βροχὴ καὶ ἦλθαν τὰ ποτάμια ποῦ σκηματίζονται ἀπὸ τὴν βροχὴν καὶ ἐφόρησαν οἱ ἄνθρωποι καὶ ἐκτόπισαν εἰς τὸ σπῆτι ἐκεῖνο **E** καὶ ἔπεσε καὶ ἦτο ἡ πῦσις του ὀλοκληρωτικὴ καὶ πλήρης» (Ματθ. 7, 26-27).

Βλέπεις ὅτι τὸ νὰ καταπίπτωμεν καὶ νὰ κἀνωμεν τὸ θάρρος μας εἶναι ἀποτέλεσμα ἀνοησίας; Μᾶλλον δὲ ἡμεῖς δὲν ἀμείνωμεν οὔτε μὲ τὸν ἀνόητον ἐκεῖνον, ἀλλὰ τὸν ἐπεράσαμεν εἰς τὴν ἀνοησίαν καὶ ζημίαν, διότι ἐκεῖνον μὲν τὸ σπῆτι, ἀφοῦ ἔπεσεν ἡ βροχὴ, ἀφοῦ ἦλθον τὰ ποτάμια τῆς βρο-

χῆς, ἀφοῦ ἐκτόπισαν οἱ ἄνθρωποι, κατέπεσε ἡμεῖς ὅμοιος χωρὶς νὰ μὲς φυλάξουν οἱ ἄνεμοι, χωρὶς νὰ μὲς κτυπήσουν τὰ ποτάμια τῆς βροχῆς καὶ ἡ ὄρη τῶν ἄνεμων, προτοῦ δοκιμάσωμεν τὰ κακά, μόνον ποῦ ἀκούσαμεν αὐτά, ἐγίνωμεν ἀνοι-κάτω καὶ ἐξεκάσαμεν ὅλα ὅσα ἐφύλασσοῦσαμεν. Σὲ ποῖαν κατὰστασιν νομίζετε ὅτι εὐρίσκειται τώρα ἡ διάνοιά μου; **142 A** Ἰῶβ νὰ μὴ σκεπάζω τὸ πρόσωπόν μου ἀπὸ ἐντροπῆς; Πῶς νὰ μὴ κρύπτομαι; Ἰῶβ νὰ μὴ κοκινίσω μὲ αὐτὸ ποῦ ἐκάματε; Ἄν δὲν μὲ ἠνάγκαζον πολλοὶ οἱ πατέρες, δὲν θὰ ἐσηκωνόμην, οὔτε θὰ οὐκ ἄμυλλοσα, διότι ἡ μικροψυχία σας μὲ ἐσκότισε τὴν διάνοιαν; ἀλλὰ οὔτε καὶ τώρα δὲν ἠμύρεσα νὰ συνέλθω τὴν ἀγανάκτησιν καὶ λύπην παλιωκεῖ τὴν ψυχὴν μου. Διότι ποῖος δὲν θὰ ἀγανακτήσῃ, ποῖος δὲν θὰ στενοχωρηθῇ, ὅταν μᾶλλον ὅτι κατόπιν ἀπὸ τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν, ἔχετε ἀνάγκην ἐθνικῶν διδασκάλων διὰ νὰ κερηγυρηθῆτε καὶ πεισθῆτε μὲ γενναϊότητα νὰ ὑποφέρετε τὸν τρωπὸν φόβον; Εὐκρηθῆτε λοιπὸν νὰ μὲς δοθῇ λόγος, ὅταν θὰ ἀνοήσωμεν τὸ σῆμα μας νὰ οὐκ ἠμιλήσωμεν, καὶ νὰ ἠμποροῦμεν νὰ ἀποτινάξωμεν τὴν λύπην ταύτην καὶ νὰ τοιωθῶμεν ὀλίγων, **B** διότι πάρα πολὺ κατέβαλε τὴν ψυχὴν μας ἡ ἐντροπή, ποῦ προήλθε ἀπὸ τὴν ἰδὴν σας μικροψυχίαν.

2' Πολλὰ διὰ τῆς προηγουμένης ὁμιλίας εἶπα εἰς τὴν ἀγάπην σας περὶ τῶν παγῶν, ποῦ παντοῦ μὲς εἶναι στημένες, περὶ φόβου καὶ λύπης, περὶ πένθους καὶ ἰδονῆς καὶ διὰ τὸ δρεπάνι ποῦ πετᾷ καὶ ἔρχεται ἐναντίον τῶν σπιτιῶν ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ὀρκίζονται. Ἀπὸ ὅλα λοιπὸν αὐτὰ τὰ πολλὰ, ἐκεῖνα κυρίως παρακαλᾷ νὰ θυμηθῆτε, ποῦ εἶπα διὰ τὸ δρεπάνι, ποῦ πετᾷ καὶ ἔρχεται εἰς τὸ σπῆτι ἐκεῖνου, ὃ ὁποῖος ὀρκίζεται καὶ κατασκάπτει καὶ τοὺς λίθους καὶ τὰ ξύλα καὶ ὅλα τὰ καταστρέφει. Μαζὶ μὲ αὐτὸ νὰ διαφυλάξετε καλὰ εἰς τὴν διάνοιάν σας καὶ ἐκεῖνο ποῦ εἶπα, ὅτι εἶναι ἔργον τελευταίου θαθροῦ ἀνοησίας **C** νὰ παίρνετε εἰς τὰ χέρια τὸ Εὐαγγέλιον καὶ νὰ ἐπιβάλλετε ὄρκους καὶ τὸν νόμον, ποῦ ἀπαγορεύει τὸν ὄρκον, νὰ τὸν μεταχειρίζεσθε διὰ νὰ ὀρκίζετε; καὶ ὅτι προτιμότερον εἶναι νὰ ὑποστῆτε χρηματικὴν ζημίαν παρὰ εἰς τὸν πλησίον σας ὄρκον νὰ ἐπιβάλλετε, ἐπειδὴ ἡ πράξις σας αὕτη ἀρκετὴ τιμὴ γίνεται διὰ τὸν Θεόν. Διότι, ὅταν εἴπῃς εἰς τὸν Θεόν, ὅτι διὰ Σὲ δὲν ὄρκισα τὸν δεινόν, ποῦ ἔκλειψε καὶ διέπραξε κοκούργημα, διὰ τὴν τιμὴν ποῦ τοῦ ἀπένεμες, διότι δὲν ὄρκισες, θὰ σὲ ἀνταμείψῃ πολὺ καὶ εἰς τὸν κόσμον τούτον καὶ εἰς τὸν μέλλοντα. Ταῦτα καὶ εἰς ἄλλους νὰ τὰ λέγετε καὶ σεῖς οἱ Ἰῶβι νὰ τὰ φυλάξετε προσεκτικὰ, εἰς τὸν νοῦν σας.

Γνωρίζω ότι εδώ, εις τὴν Ἐκκλησίαν, ὅταν εἴμεθα, γινόμεθα εὐλαβέστεροι καὶ κάθε πονηρὰν συνήθειαν ἀποβάλλομεν· ἀλλὰ αὐτὸ ποῦ ἐπιδοκίμεται εἶναι, νὰ μὴ φιλοσοφώμεν χριστιανικῶς μόνον ὅταν εἴμεθα ἐδῶ, ἀλλ' ὅταν ἀναχωρήσωμεν ἀπ' ἐδῶ νὰ πάρωμεν μαζί μας τὴν εὐλάβειαν ταύτην. **Π** ἀφοῦ ἔξω τοῦ ναοῦ προπάντων ἔχομεν τὴν ἀνάγκην αὐτῆς. Διότι καὶ ὅσοι παίρνουν νερὸ δὲν ἔχουν γεμάτα τὰ ἀγγεῖα των μόνον ὅταν εἶναι πλησθόν εις τὴν θρόσπην καὶ ὅταν πληροῦνται εἰς τὸ σπῆτι τὰ ἀδειάζουν, ἀλλὰ ἐκεῖ κυρίως νὰ δόξουν εἰς ἀσφαλὲς μέρος, διὰ νὰ μὴ ἀνατραποῦν καὶ ὁ κόπος των πῆ χαμένος. Αὐτοὺς καὶ ἡμεῖς δε μιμηθῶμεν καὶ ὅταν ἐπιστρέψωμεν εἰς τὸ σπῆτι, δε διατηρήσωμεν εἰς τὸν νοῦν μας μὲ ἀκρίθειαν ὅσα εἴπωμεν. Διότι ἐὰν ἐδῶ μὲν εἴσθε γεμάτοι, εἰς τὸ σπῆτι δε ἐπιστρέψετε κενοί, ἔχοντες τὰ ἀγγεῖα τῆς διανοίας σας ἀδεια ἀπὸ ὅσα ἤκουσατε, καρμίαν ὠφέλειαν δὲν θὰ ἔχετε ἐκ τοῦ ὅτι ἐδῶ τὰ ἔχετε γεμάτα. Μὴ μοῦ δεῖξῃς εἰς τὴν παλαιστρὰν τὸν ἀθλητὴν, ἀλλὰ εἰς τὸν ἀγῶνα. Μὴ μοῦ δεῖξῃς τὴν εὐλάβειαν εἰς τὸν καιρὸν τῆς ἀκροάσεως, **Ε** ἀλλὰ εἰς τὸν καιρὸν τῆς πράξεως. Ἐπαινεῖς τώρα ὅσα λέγονται, ὅταν ἄλλος πρόκειται νὰ ὀρκισθῇ κάποιον, τότε πρέπει νὰ θυμηθῇς ὅλα αὐτὰ. Ἄν γρήγορα κατορθώσετε νὰ φυλάξετε τοῦτον τὸν νόμον καὶ δι' ἄλλα ἀνώτερα θὰ σὲς ὀμιλήσω. Ἰδοὺ ἐφρίσκωμαι εἰς τὸ δεῦτερον ἔτος ὅπ' ἔστου ἤρκισα νὰ ὀμιλῶ πρὸς τὴν ἀγάπην σας καὶ δὲν ἤμπορεσα οὔτε ἑκατὸν στίχους τῶν Γραφῶν νὰ σὲς δεῖξῃμαι καὶ ἡ αἰτία τῆς βραδύτητος εἶναι τὸ ὅτι ἀπὸ ἡμᾶς περιμένετε νὰ μάθετε ὅ,τι ἤμποροῦσατε μόνοι σας καὶ ἀπὸ τῶν ἑαυτῶν σας νὰ εὑρετε, καὶ τὸ περισσότερον μέρος τῆς διδασκαλίας ἐφοδεύεται μᾶλλον εἰς τὰς ἡθικὰς συμβουλίας. Ταῦτα δὲν ἔπρεπεν εἶσαι νὰ γίνωνται, ἀλλὰ τὴν μὲν ἡθικὴν διαπαίδευσίν σου τοῦ ἑαυτοῦ σας νὰ ἀναλαμβάνετε σὲς οἱ ἴδιοι ἔπρεπε, ¹⁶³ **Α** εἰς ἡμᾶς δὲ νὰ ἀναθέτετε τὴν ἀνάπτυξιν τῶν νοημάτων καὶ τῶν θεωρημάτων Γραφῶν. Ἐὰν δὲ ἦτο ἀνάγκη καὶ ἀπὸ ἡμᾶς κατὰ νὰ ἀκούσατε, θὰ ἔφθανε τὸ χρονικὸν διάστημα μίσε ἡμέρας, διότι δὲν εἶναι ὀφροδύμενον καὶ δυσκολοῦν τὸ νόημα αὐτῶν ποῦ λέγονται, οὔτε ἔχει ἀνάγκην ἀποδεῖξαι. Ὅταν ὁ Θεὸς μιτῶς ὀμιλῇ, δὲν χρειάζονται σοφίσματα. Ὁ Θεὸς εἶπε καὶ ὀρκισθῆς (Ματθ. Ε' 34). Μὴ ζητῆς λοιπὸν ἀπὸ ἐμὲ τὸν λόγον τῆς ἀπαγορεύσεως. Νόμος εἶναι βασιλικός. Ἐκεῖνος ποῦ τὸν ἔθεσε γνωρίζει καὶ τὸν λόγον τοῦ νόμου. Ἐὰν δὲν ἦτο συμφέρον διὰ σέ, δὲν θὰ σὲ ἠμπούδεν, οὔτε θὰ σοῦ ἀπηγόρευε νὰ ὀρκίσῃσαι. Οἱ βασιλεῖς εἰσάγουσιν νόμους, ἐκ τῶν ὁποῦν μερικοὶ πολλὰς φορὰς δὲν μᾶς συμφέρουν, **Β** διότι ἄνθρωποι εἶναι καὶ οἱ βασιλεῖς καὶ δὲν ἤμποροῦν τόσο εὐκολα

νὰ εὑρουν τὸ ἀπέλημον, ὅπως ὁ Θεός, καὶ παρ' ὅλα ταῦτα τηροῦμεν τοὺς νόμους ταύτους. Καὶ εἴτε γυναῖκας παίρνωμεν, εἴτε διαθήκας κάμνωμεν, εἴτε ὑπηρετίας πρόκειται νὰ ἀγοράσωμεν, εἴτε σπῆτια, εἴτε κωφόρμα, εἴτε ὀτιδήποτε ἄλλο νὰ κάμνωμεν, δὲν ἐνεργοῦμεν ὅπως ἡμεῖς θέλωμεν ἀλλὰ ὅπως ἐκεῖνος θὰ διατάξουν μὲ τοὺς νόμους καὶ δὲν εἴμεθα καθόλου κύριοι νὰ διαθεσώμεν τὰ πράγματά μας, ὅπως ἡμεῖς θέλωμεν, ἀλλὰ σὲ πολλὰς περιπτώσεις ὑποκοῦμεν εἰς τὴν θέλησιν ἐκεῖνων καὶ ἐν κάμνωμεν κατὰ τὴν γνώμην ἐκεῖνων, τοῦτο ἄκρηστον καὶ ἀκαρὸν εἶναι. Ἐπειτα εἰς μὲν τοὺς νόμους τῶν ἀνθρώπων τόσον τὴν ἡμῶν ὀνομένημεν, **Γ** τοὺς δὲ νόμους τοῦ Θεοῦ τόσον θὰ καταπατήσωμεν, λέγε μου. Καὶ ποῖας ὀπολογίας εἶναι ταῦτα ἔξω; Ποῖας συγγνώμης; Εἶπε: Μὴ ὀρκισθῆς· μὴ νομοθετήσῃς διὰ τῆς πράξεως νόμον ἀντίθετον αὐτοῦ, διὰ νὰ εἶσαι ἀσφαλὴς εἰς ὅλους τοὺς λόγους καὶ τὰς πράξεις σου.

3. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἄρκετὰ εἴπωμεν· ἕνα δὲ ρητὸν ἐξ ἐκεῖνων ποῦ ἀνεγνώσθησαν σήμερον θὰ σὲς παραθέσωμεν τώρα καὶ θὰ τελεσιώσωμεν τὸν λόγον. «Παῦλος δέσμιος καὶ φυλακισμένος διὰ τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, λέγει, καὶ Τιμόθεος ὁ ἀδελφεός» (Φιλιπ. 1). Μέγας εἶναι ὁ τίτλος τοῦ Παύλου. Δὲν εἶναι ὄνομα, ποῦ φανερώσει ἐξουσίαν καὶ τιμὴν, ἀλλὰ θεσμὸν καὶ ἀλυσίδας. **Π** Πράγματι μεγάλος. Καίτοι πολλὰ ἄλλα τὸν κάνουν λαμπρόν, ὅπως τὸ ὅτι ἠρώγη εἰς τὸν τρίτον οὐρανόν, τὸ ὅτι μετεφέρθη εἰς τὸ παράδεισον, τὸ ὅτι ἤκουσεν λόγια ποῦ ἀνθρώπινη γλῶσσα δὲν ἤμπορεῖ νὰ εἴπῃ, κανένα ὅμως ἀπ' αὐτὰ δὲν ἔθεσεν, ἀλλὰ ἀντὶ ὅλων τὴν ἀλυσίδα, διότι αὐτὴ ἀπὸ ὅλα ἐκεῖνα τὸν ἔκανε ἐπιφανέστερον καὶ λαμπρότερον. Διατὶ ἄρα γε; Διότι ἐκεῖνα μὲν εἶναι τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Δεσπότην χαρίσματα, ταῦτα δὲ τῆς καρτερίας τοῦ δούλου καὶ τῆς ὑπομονῆς τοῦ δεῖγματ'· συνήθεια δὲ εἰς ἐκεῖνους ποῦ ἀγαποῦν εἶναι νὰ καυχῶνται μᾶλλον δι' ὅσα πάσχουν δι' αὐτοὺς ποῦ ἀγαποῦν, παρὰ διὰ τὰς εὐεργεσίας ἐκεῖνων πρὸς αὐτοὺς. Δὲν ὑπερηφανεύεται τόσον ὁ βασιλεὺς διὰ τὸ διάδημά του, ὅσον ἐκαλλιμαζέτο ἐκεῖνος διὰ τὰ θεσμὰ του καὶ πολλὸ δικαίως. **Ε** Διότι τὸ μὲν διάδημα στολισμὸν μόνον φέρει εἰς τὸ κεφάλι, ποῦ τὸ φορεῖ, ἐνῶ ἡ ἀλυσίδα καὶ στολισμὸν πολλὸ μεγαλύτερον καὶ ἀσφάλειαν.

Ὁ στέφανος ὁ βασιλικός πολλὰς φορὰς ἐπρόδωκε τὴν κεφαλὴν ποῦ τὸν φορεῖ, καὶ ἀναριθμήτους ἐπιστάλους προσέλαυσε, καὶ ἐπαθμίαν νὰ γίνων βασιλεῖς ἐγέννησε. Καὶ εἰς τοὺς πολέμους δὲ τόσον ἐπικίνδυνος εἶναι ὁ στολισμὸς οὗτος, ὥστε οἱ βασιλεῖς ἐν καιρῷ πολέμου, ἀφοῦ ἀλλάξουν τὸ σχῆμα, τότε ἀναμγνύονται μὲ τοὺς πολεμιστὰς τόσον πολλὸ

τοὺς προδίδει τὸ σπέρμα. Ἡ ἀλωσίδα ἄμα διὰ τὸν Χριστὸν τίποτε ἀπ' αὐτὰ τὰ κακὰ δὲν προξενεῖ εἰς ἐκείνους ποὺ τὴν ἔχουν, ἀλλ' ἐντελῶς τὰ ἀντίθετα. ¹⁶⁴ Α "Ὅταν εἶναι πόλεμος καὶ παράταξις πρὸς τοὺς δαίμονας καὶ τὰς ἀντιθέτους δυνάμεις, ἐάν προβάλλῃ αὐτὴν, ἐκεῖνος ποὺ τὴν φέρει, ἀποκρούει τὰς ἐφόδους ἐκείνων. Καὶ ἀπὸ μὲν τοὺς κοσμικοὺς ἄρχοντας πολλοὶ οἶσι θταν εὐρίσκωνται εἰς τὴν ἐξουσίαν, ἀλλὰ θταν ξεπέσουν ἀπ' αὐτὴν περιφέρουν τὸ ὄνομά της, λέγοντες, ὁ θεῖνα ἀλλοτε ἕπατος, ὁ θεῖνα ἀλλοτε ἕπατος. Οὗτος ἄμα ἀντὶ ἄλων τούτων, Παῦλος θέσμιος, λέγει, καὶ πολὺ δικαίως. Διότι ἐκεῖνοι μὲν αἱ ἐξουσίαι δὲν εἶναι ἀπόδειξις θτι αὐτοὺς ποὺ τὰς ἔχει εἶναι καὶ ψυχικῶς ἐνάρετος, ἐπειδὴ μὲ κρήματα ἀγοράζονται καὶ ἔχουν ἀνάγκη τῆς κολακείας τῶν φίλων ἢ ἐξουσία ἄμα τῶν δεσπῶν διὰ τὸν Χριστὸν εἶναι δεῖγμα ψυχικῆς φιλοσοφίας Β καὶ μεγίστη ἀπόδειξις πόθου διὰ τὸν Χριστὸν. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν αἱ ἐξουσίαι φεύγουν γρήγορα, ἐνῶ αὐτὴ δὲν μεταβάλλεται ἀπὸ τὸν ἕνα εἰς τὸν ἄλλον. Ἰδοὺ λοιπὸν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνου μέχρι σήμερον πόσος χρόνος ἔχει περάσει καὶ λαμπρότερον τὸ ὄνομα τοῦ δεσμοῦ τούτου ἔχει γίνεσι. Καὶ οἱ μὲν ἄσοι διετέλεσαν ἕπατοι εἰς τοὺς προηγουμένους χρόνους, ἔχουν παραδοθῆ εἰς τὴν σκαπὴν καὶ ὁ παλὸς κόσμος οὔτε τὸ ὄνομά τους δὲν γνωρίζετ τὸ ὄνομα ἄμα τοῦ δεσμοῦ τούτου, τοῦ μακαρίου Παύλου, εἶναι μεγάλο καὶ πολὺ γνωστὸν καὶ ἐδῶ καὶ εἰς τὴν πόρην τῶν βαρβάρων καὶ εἰς τοὺς Σκύθας, καὶ τοὺς Ἰνδοὺς, καὶ ἂν μεταβῆς εἰς τὴν ἄκρην τοῦ κόσμου, θὰ ἀκούσῃς αὐτὸ τὸ ὄνομα καὶ οἶπου καὶ ἂν φθάσῃ κανεῖς, C τὸ ὄνομα Παῦλος θὰ ἀκούσῃ νὰ περιφέρεται παντοῦ καὶ εἰς τὰ σιμάματα ἄλων. Καὶ τὶ τὸ παράδοξον ἐάν εἰς τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν παρατηρεῖται τοῦτο, ἀφοῦ καὶ εἰς τοὺς οὐρανοὺς μέγα εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ Παύλου μεταξὺ τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἀρχαγγέλων καὶ τῶν ἄνω δυνάμεων καὶ εἰς τὸν βασιλεῖα τούτων τὸν Θεόν; Καὶ ἀπὸ τὶ ἦσαν λέγει, ἐκεῖνα τὰ δεσμά, ποὺ τόσον ἐδόξασαν ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἦτο μὲ αὐτὰ δεμένος; Ἀπὸ σῆδρον δὲν ἦσαν κατασκευασμένα;

Ἀπὸ οὐβηρον μὲν ἦσαν κατασκευασμένα, ἀλλὰ ἀνθεστολισμένα μὲ τὴν πολλὴν χάριν τοῦ Πνεύματος, ἐπειδὴ διὰ τὸν Χριστὸν τὰ ἐφοροῦσε. "Ἦ τοῦ θαύματος! Οἱ δοῦλοι ἐδέθησαν, ὁ Δεσπότης ἐσταυρώθη, καὶ τὸ κήρυγμα κάθε ἡμέραν ἀξάνει καὶ διὰ τῶν πραγμάτων ἐκείνων, D τὰ ὁποῖα ἐθεωροῦτον ἐμπόδια εἰς τὴν διδασκίαν του, διὰ τούτων ἄμα ἡ φωτιὰ, ἐξηπλώθη γρήγορα. Καὶ σταυρὸς καὶ δεσμά, τὰ ὁποῖα ἐθεωροῦντο σκαπερὰ πράγματα, αὐτὰ τώρα ἔχουν γίνεσι σύμβολα σωτηρίας καὶ ἀπὸ κάθε εἶδος χρυσοῦ τὸ αἰδε-

ράκι ἐκεῖνο τῶν δεσμῶν ἦτο δὶ ἡμῶς πολυπρότερον ἔσι λόγῳ τῆς φύσεώς του, ἀλλὰ ἔνεκα τῆς αἰτίας ταύτης καὶ τῆς ὑποθέσεως.

Ἀλλὰ βλέπω θτι ἀπ' αὐτό, ποὺ εἶπα, γεννᾶται κάποιο ζήτημα διὰ σῶς, καὶ ἂν μὲ παρακολουθῆτε μὲ προσοκὴν μεγάλην καὶ τὸ ζήτημα θὰ σῶς εἶπω καὶ τὴν ἐξήγησιν αὐτοῦ θὰ προσθέσω. Ποῖον λοιπὸν εἶναι τὸ ζήτημα τούτο; "Ὅτε κάποτε αὐτός ὁ Παῦλος ἐνεφανίσθη ἐνώπιον τοῦ Φίλσπου καὶ συνημιούσε μὲ αὐτὸν καὶ ἀπελογεῖτο διὰ τὰ ἐγκλήματα, τὰ ὁποῖα τοῦ ἀπέδιδον οἱ Ἰουδαῖοι καὶ ἔλεγε πῶς εἶδε τὸν Χριστὸν, E πῶς ἤκουσε τὴν μακαρίαν ἐκείνην φωνήν, πῶς διὰ τῆς τυφλώσεως ἀνέβλεψε πνευματικῶς καὶ σαματικῶν πῶς ἔπεσε καὶ ἐσηκώθη, πῶς ἐμπέκεν ἀιμάλωτος εἰς τὴν Δαρσακὸν καὶ δεμένος, χωρὶς νὰ ἔχη δεσμά, καὶ περὶ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν τοῦ ἀμίλησε καὶ τοῦ ἀπέδειξε θτι καὶ ἐκεῖνοι προεἶπον ἄμα αὐτὰ, ἐκέρδισε τὸν δικαστὴν καὶ σκεδὸν τὸν ἔπεσε μὲ τὸ μέρος του νὰ ταχθῆ.

4. Τοιαῦτα εἶναι τῶν ἀγῶν αἱ ψυκαὶ. "Ὅταν ἐμπέσουν εἰς κινδύνους, ¹⁶⁵ Α δὲν σκέπτονται πῶς νὰ ἀπαλλαγῶν ἀπὸ τοὺς κινδύνους, ἀλλὰ πῶς νὰ πάρουν μὲ τὸ μέρος των ἐκείνας, ποὺ τοὺς ἐρωσαν εἰς τοὺς κινδύνους, τὰ πάντα ἐνεργοῦν, θπως ἀκριβῶς καὶ τότε θγινε. Εἰσῆλθε διὰ τὰ ὁποιογῆθη καὶ ἀτήρηκετο ἔχων μὲ τὸ μέρος του τὸν δικαστὴν. Καὶ τοῦτο τὸ ἐφανέρωσαν ὁ ἴσιος ὁ δικαστὴς λέγων «Ὀλίγον ἀκόμη καὶ μὲ πειθῆς νὰ γίνω Χριστιανός» (Πράξ. 26, 29). Τοῦτο καὶ σήμερον ἐπρεπε νὰ γίνῃ καὶ ὁ ἄρχων οὗτος καὶ θαυμάση τὴν μεγαλοφυκίαν σας, τὴν χριστιανικὴν φιλοσοφίαν, τὴν ψυκικὴν σας ἄρεμίαν καὶ ἀπὸ τὴν δλην σας ψυκικὴν κατὰστασιν ἀφοῦ διδάχθη, νὰ ἀνακηρύσῃ, καὶ νὰ θαυμάση τὸν σὺλλογόν μας, νὰ ἐπαινέσῃ τὴν συγγένρωσιν μας καὶ νὰ μῶθῃ ἀπὸ αὐτὰ τὰ πράγματα πόσον διαφέρουν οἱ ἔθνηκοι ἀπὸ τοὺς Χριστιανούς. Β Ἀλλὰ, διὰ νὰ ἐπανέλθω εἰς ἐκεῖνο, ποὺ εἶπα, θταν ἐκέρδισε αὐτὸν ὁ Παῦλος καὶ εἶπεν ἐκεῖνος, «Ὀλίγον ἀκόμη καὶ μὲ πειθῆς νὰ γίνω χριστιανός», ἀπεκρῆθη ὁ Παῦλος ὡς ἐξῆς: «Θὰ πηκόμη, ἐγὼ τούλχιςτον, εἶτε μὲ ὀλίγον, εἶτε μὲ πολλὴν κόπον ἔσι μόνον σὺ, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄσοι μὲ ἄκοδουν σήμερα, νὰ γίνω χριστιανός, θπως εἶμαι καὶ ἐγὼ, χωρὶς ἄμα τὰ δεσμά ταῦτα» (Αὐτόθι). Τὶ λέγει, Παῦλε; "Ὅταν μὲν γράφῃς εἰς τοὺς Ἐφεσούς, λέγεις: «Σὺς παρακαλῶ λοιπὸν ἐγὼ ὁ δέσμιος διὰ τὸν Κύριον νὰ πολεπεθῆτε κατὰ τρόπον ἄξιον τῆς ὑψηλῆς κλήσεως, εἰς τὴν ὁποῖαν προσεκλήθητε ἀπὸ τὸν Θεόν» (Ἐφ. 4, 1). Καὶ θταν συνομιλεῖς μὲ τὸν Τιμόθεον «Διὰ τὸν ὁποῖον κακοπαθῶ μέχρι τοῦ σημείου νὰ εἶμαι ἀλυσοδεμένος σὺν νὰ ἦρουν κακοῦργος» (Β'. Τιμ. 2, 9). Καὶ θταν

πρός τὸν Φιλήμονα πάλιν «Παῦλος δέσμιος διὰ τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν» (Φιλ. 1). Ἐάντιν δὲ με τοὺς Ἰουδαίους δικάζεσαι, λέγεις: «ἐπειδὴ ἐμμένω εἰς τὴν ἐλπίδα τοῦ Ἰσραὴλ εἶμαι δεμένος μετὰ τὴν ἄλυσιν ταύτην» (Πράξ. 23, 20). Καὶ εἰς τοὺς Φιλιππησίους διὰν ἔγραψας ἔλεγες: «οἱ περισσότεροὶ ἐκ τῶν ἀδελφῶν ἐνικαύθησαν εἰς τὴν πίστιν τοὺς πρὸς τὸν Κύριον ἀπὸ τὰ δεσμά μου, ὥστε νὰ ἔκουν πάρα περισσότερον τόλμην διὰ νὰ κηρύττουν ἄφοβα τὸν λόγον τοῦ Εὐαγγελίου» (Φιλ. 1, 14). Πανταχοῦ τὴν ἀλυσίδα περιφέρεις, παντοῦ τὰ δεσμά προβάλλεις καὶ καυχῶσαι διὰ τοῦτο τὸ πρᾶγμα εἰς τὸ δικαστήριον ἦμεις, διὰν ἤλθες, ἀπηνήθης τὴν φιλοσοφίαν σου καὶ τὸ καύχημά σου, ὅτε κυρίως ἔπρεπε νὰ τὰ ὑπερασπίζῃς μετὰ θάρρους καὶ εἰς τὸν δικαστὴν λέγεις: «Ἐὰν ἠκόσμην νὰ γίνῃς κρισιανὸς χωρὶς αὐτὰ τὰ δεσμά»; Καὶ ἦμεις, εἴαν ἦσαν καλὰ τὰ δεσμά καὶ μάλιστα εἰς τοιοῦτον βαθμὸν καλὰ, ὥστε καὶ εἰς ἄλλους νὰ δίδουν θάρρους νὰ κηρύττουν τὸν λόγον τῆς εὐσεβείας **D** (διότι οὐ εἶπες προηγουμένως ὅτι οἱ περισσότεροι ἐκ τῶν ἀδελφῶν ἐνικαύθησαν εἰς τὴν πίστιν τῶν ἀπὸ τὰ δεσμά μου καὶ τὸν λόγον τοῦ Εὐαγγελίου ἐκέρυττον ἄφοβα) διὰ ποίαν αἰτίαν ἐνώπιον τοῦ δικαστοῦ δὲν καυχῶσαι διὰ τὸ πρᾶγμα τοῦτο, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐναντίον κήρυξαι; Δὲν φαίνεται λοιπὸν ὅτι εἶναι πρόβλημα αὐτὸ ποῦ λέγεις: Ἀλλὰ πολὺ γρηγορὰ θὰ τὸ λύσω. Δὲν ἔκαμε τοῦτο ὁ Παῦλος ἀπὸ ἀγωνίας, οὔτε ἀπὸ δειλίας, ἀλλὰ ἀπὸ σοφίαν πολλήν καὶ σύνεσιν πνευματικῆν. Καὶ πῶς θὰ ὄσῃ τὸ ἐξηγήσω τώρα. Πρὸς ἔθνηκόν ἀμιλοῦσε καὶ ἄπιστον, ὁ ὅποιος δὲν εἶχε γνῶσιν τοῦ Χριστιανικοῦ πνεύματος. Δὲν ἔκρινε λοιπὸν συνετὸν νὰ τὸν προσελθῶσθαι μετὰ τῆς βαρείας ἐντολῆς, ἀλλὰ, ὅπως ἄλλοτε ἔλεγε, «εἶναι δι' ἐκείνους, ποὺ δὲν εἶχον νόμον, σὺν ἄνομος» (Α' Κορ. 9, 21), αὐτὸ καὶ τώρα ἔκανε. Ἄν ἀκούσῃ δεσμά, λέγει, Ἐ καὶ θλίψεις ἀμέσως φέρονται μακριὰ διότι δὲν γνωρίζεις τῶν δεσμῶν τὴν δύναμιν. Ἄς γίνῃ πρᾶτα πατὸς, ἅς δοκιμάσῃ τὴν γλυκύτητα τοῦ κηρύγματος καὶ τότε μόνος του θὰ τρέξῃ εἰς αὐτὰ τὰ δεσμά. Ἔκουσα τὸν δεσπότην μου νὰ λέγῃ, ὅτι «κάνεις δὲν πρέπει νὰ βάλῃς ἐπάνω εἰς παλαιὸν ρούχον ἐμβάλωμα ἀπὸ τεμάσιον ὑφάσματος καινούργιου, ἐπειδὴ τὸ καινούργιον αὐτὸ κομμάτι, ποῦ ἐτέθη ὡς συμπλήρωμα, μαζεύει καὶ ἁποσπᾷ ἀπὸ τὸ παλαιὸν ρούχον τὸ μέρος ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶναι αἱ ραφαὶ καὶ τὸ σῶστρο γίνεται χειρότερον. Οὕτε βάλουν μοῦστρον εἰς ἄσκαδς παλαιοῦς, ἐπειδὴ σπάζουν οἱ ἄσκαδς» (Ματθ. 9, 16—17). Ἡ ψυχὴ τοῦτου εἶναι ρούχον παλαιὸν καὶ ἄσκαδς παλαιῶς. Δὲν ἀνεναίθη διὰ τῆς πίστεως, δὲν ἀνεκαινώθη διὰ τῆς χάριτος τοῦ Πνεύματος, ὀδόντας εἶναι ἀκόρη καὶ γένης, 166 Α βιωτικὰ φρο-

νήματα ἔχει καὶ αἱ κοσμικαὶ ὀντιλήψεις τὸν ἐπηρεάζουν, ἔμωτα ἔχει διὰ τὴν δόξαν τῆς παρουσίας (αἴψης). Ἄν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀκούσῃ, ὅτι ἂν γίνῃ χριστιανός, ἀμέσως θὰ φυλακαῖσθαι καὶ ἀλυσίδα θὰ φορῶσθαι, θὰ ἐντραπῆ, θὰ κοκκινίσῃ καὶ θὰ φύγῃ μακριὰ ἀπὸ τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου. Διὰ τοῦτο λέγει, «χωρὶς τὰ δεσμά ταῦτα», ὅχι διότι ἀπαιτεῖται αὐτὰ τὰ δεσμά, μὴ γένοιτο νὰ εἰσάγῃν τέτοιο πρᾶγμα! ἀλλὰ συγκαταβαίνων εἰς τὴν ἀδυναμίαν ἐκείνου, ἐπειδὴ οὕτως τὰ κοσμικὰ πρᾶγματα τόσον πολὺ τὰ ἀγαθὰ καὶ εὐκαριστεῖται μετὰ αὐτὰ, ἴσων ἢ φαντασμένη γυναῖκα τὰ χρυσὰ τῆς στολίδας. Ἀπὸ ποῦ φαίνεται τοῦτο; «Χαίρω διὰ τὰ παθήματά μου, λέγει, καὶ μετὰ αὐτὰ ἀναπληρώνω τὰ ὑστερήματα τῶν θλίψεων τοῦ Χριστοῦ καὶ πάσχω εἰς τὸ σῶμα μου ὅσα δὲν ἐπρόφρασε νὰ πάθῃ ὁ Χριστὸς» (Κολ. 1, 24). Καὶ πάλιν **B** «διότι εἰς σὰς δόξῃς ὡς κάρη; ὅχι μόνον τὸ νὰ πιστεύετε εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ πάσχετε δι' αὐτὸν» (Φιλ. Α' 29). Καὶ πάλιν: «Δὲν καυχώμεθα δὲ μόνον διὰ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς θλίψεων» (Ρωμ. 5, 3). Ἀφοῦ λοιπὸν χαίρει καὶ καυχᾶται καὶ χάρμην τὸ πρᾶγμα τοῦτο ὀνομάζει, εἶναι πολὺ φανερόν, ὅτι διὰ τὸν λόγον τοῦτον ποῦ εἶπα, ἡμῶν μετὰ τὸν δικαστὴν ἔλεγε ταῦτα. Διότι καὶ εἰς ἄλλην περίπτωσιν, διὰν εὐρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ καυχῆθῃ, τὸ ἴδιον πάλιν φαίνεται νὰ λέγῃ: «Ἐγὼ πολὺ εὐχαριστῶς λοιπὸν θὰ καυχῶμαι περισσότερον εἰς τὰς ἀσθενείας μου, λέγει, εἰς τὰς ἀνάγκας, εἰς τὰς ὕβρεις, εἰς τοὺς διωγμούς, εἰς τὰς στενοχωρίας, διὰ νὰ κατακίσῃ μέσα μου ἡ δύναμις τοῦ Χριστοῦ» (Β' Κορ. 12, 9, 10). Καὶ πάλιν: «Ἐάν παραστῇ ἀνάγκη νὰ καυχῆθῃ, θὰ καυχῆθῃ διὰ τοὺς διωγμούς καὶ τοὺς περισπούς μου» (Αὐτόθι 11, 30). Καὶ ἄλλοσθι συγκρίνων τὸν ἑαυτὸν του μετὰ ἄλλους, καὶ τὴν ἐκ τῆς συγκρίσεως ταύτης προκύπτουσαν ὑπεροχὴν αὐτοῦ φανερόντων, οὕτω πως ἐκπράττειται: **C** «Διόσθι οὗτο Χριστοῦ καυχῶνται ὅτι εἶναι: —ὁμιλῶ σὺν παράφρον— ἐγὼ εἶμαι παραπάνω ἀπ' αὐτούς» (Αὐτόθι 11, 23). Θέλων δὲ νὰ δείξῃ τὴν ὑπεροχὴν αὐτοῦ, οὔτε ὅτι νεκρὸς ἀνέστησεν, εἶπε, οὔτε ὅτι ἄφρονος ἐξεδιῶξεν, οὔτε ὅτι λεπρὸς ἐκαθάρισεν ἐκ τῆς λέπρας, οὔτε ὅτι κανένα ἄλλο ἐκ τῶν τοσούτων ἔκαμε, ἀλλὰ τί εἶπεν: «Ὅτι τὰ ἀναρτήματα ἔπαθε κακὰ. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐγὼ εἶμαι παραπάνω ἀπ' αὐτούς» προσέθεσε τῶν περιστάσεων τὸ πλεόν, λέγων τὰ ἑξῆς: «Ἐπέστην πληγὰς ὑπερβολικὰς, διεπρέξα πολλὰς φορὰς κινδύνους νὰ θανατωθῆ, ἐπράξθην εἰς τὰς φυλακάς περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλον, ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους πέντε φορὰς ἐραστηγύθη μετὰ τεσσαράκοντα παρὰ μίαν μαστιγώσας, τρεῖς φορὰς ἐρραβδιόσθην, μίαν φορὰν ἐλιθοβολήθην, τρεῖς φορὰς ὑπέστην ναυάγιον, ἐπὶ ἑν ἡμερονύ-

κτιον ἔμεινα εἰς τὸ ἀνοκτὸν πέλαγος καὶ μὲ ἔδερναν τὸ ἄγρια κίματα» (Αὐτῶν θ, 23—25) καὶ τὰ λοιπὰ ὅλα. **Δ** Ἔτσι παντοῦ ὁ Παῦλος καυχᾶται διὰ τὰς θλίψεις του καὶ σεμνύεται ὑπερβολικὰ δι' αὐτὰς· καὶ πολλὸ δικαίως. Διότι τοῦτο εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὄποιον κυρίως τὴν δύναμιν φανερώνει τοῦ Χριστοῦ, τὸ ὅτι ἐηλοθὴ διὰ τοιοῦτων μέσων ἐπεκράτησαν οἱ Ἀπόστολοι, διὰ δεσμῶν καὶ θλίψεων καὶ μαστίγων καὶ τῶν ἐσχάτων κακῶν.

Διότι αὐτὰ τὰ δύο ὑπεσέθη ὁ Χριστὸς δηλαδὴ θλίψιν καὶ ἄνεσιν, κόπους καὶ στεφάνους, ἰδρώτας καὶ ἰμοιόθια, εὐχάριστα καὶ λυπηρά. Ἀλλὰ τὰ μὲν λυπηρὰ τὰ ἔχει δώσει κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς παρουσίας ζωῆς, τὰ δὲ εὐχάριστα τὰ ἔχει φυλάξει διὰ τὴν μέλλουσαν ζωὴν, διὰ τὸ δεικνύει συγχρόνως δὴ τούτων, Ἐστὶ δὲν ἔξαπατᾷ τοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ ἐλαττωῖν τὸ θῆρος τῶν θλίψεων μὲ τὴν ἐλπίδα τῶν εὐχαριστίων, ποῦ ὑπεσέθη εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν. Διότι ἐκεῖνος ποῦ ἔξαπατᾷ, τὰ εὐχάριστα προτείνει πρῶτα καὶ κατόπιν παρουσιάζει τὰ λυπηρὰ. Ἴδου· τί ἔννοῦ μὲ τοῦτο. Οἱ δουλέμποροι πολλὰς φορές, ὅταν ἀρπάζουν καὶ κλέπτουν μικρὰ παιδιὰ, δὲν τοὺς ὑπόκεινται πληγὰς καὶ μαστίγας, ὅστε κἀπὶ ἄλλο παρόμοιον μὲ αὐτὰ, ἀλλὰ μπουρέκια καὶ γλυκίσματα καὶ ἄλλα ὅμοια μὲ αὐτὰ, μὲ τὰ ὅποια συνήθως εὐχαροῦσται ἡ παιδικὴ ἡλικία τοὺς προτείνουν, διὰ νὰ τὰ δελεάσουν μὲ αὐτὰ καὶ τὰ ἀναγκάσουν νὰ προδώσουν τὴν ἐλευθερίαν τους καὶ ἔτσι νὰ φθάσουν εἰς τὸν ἔσχατον κίνδυνον. ¹⁴⁷ **Α** Καὶ ἐκεῖνοι ποῦ πᾶνουν πονηρὰ καὶ ψάρια ἔτσι τὰ πᾶνουν, προβάλλοντες ὡς δέλεαρ τὴν τροφήν, ποῦ ἄρῃσι εἰς αὐτὰ καὶ κρύπτοντες μὲ τὸν τρόπον τοῦτον τὴν παγίδα. Ὅστε ἀπατεάνων κυρίως ἔργον εἶναι νὰ προτείνουν πρῶτα τὰ εὐχάριστα καὶ κατόπιν νὰ ἐπιφέρουν τὰ λυπηρὰ, ἐνῷ ἐκεῖνοι ποῦ ἀληθινὰ φροντίζουν καὶ πραγματικὰ ἐνδιαφέρονται, κάνουν ἐντελῶς τὸ ἀντίθετον. Οἱ πατέρες λοιπὸν τὰ ἀντίθετα ἀπὸ τοὺς δουλεμπόρους κάνουν. Ὅταν εἰς τὸ σχολεῖον στέλλουν τὰ παιδιὰ, διορίζουν παιδαγωγούς νὰ τὰ προσέχουν, τὰ ἀπειλοῦν ὅτι θὰ τὰ δεῖρουν καὶ τὰ φοβερίζουν, Ὅταν δὲ ἔτσι περάσουν τὴν πρώτην τους ἡλικίαν καὶ ἔλθουν εἰς ὄριμον βίον καὶ λάθουν πείραν τῶν συνθηθεῶν τῆς ζωῆς, **Β** τότε τιμὰς καὶ ἀξιώματα καὶ τρυφήν καὶ ὅλον τὸν πλοῦτον αὐτῶν τοὺς δίδουν.

5. Ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς ἔκαμεν, ὅτι ὅπως οἱ δουλέμποροι, ἀλλὰ ὅπως οἱ πατέρες, ποῦ φροντίζουν διὰ τὰ παιδιὰ τους. Πρῶτον εἰς τὰ λυπηρὰ μᾶς ἔβαλε, διότι μᾶς παρέδωκεν εἰς τὴν παρουσίαν θλίψιν, ὡς οὐ παιδαγωγόν, ὥστε διὰ τούτων, ἀφοῦ διδασκώμεν, σφραγισθώμεν, ἐπιβεβαιώμεν πᾶσαν ὑπομονήν, μάθωμεν πᾶσαν φιλοσοφίαν, καὶ κατόπιν, ὅταν συντησώμεν εἰς αὐτὰ, τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν νὰ κληρονο-

μήσωμεν. Πρῶτον μᾶς ἔκαμεν ἱκανούς νὰ διαχειριζώμεθα τὸν πλοῦτον ποῦ μᾶς δίδει καὶ τότε μᾶς ἐμπιστεύεται τοῦτον. Διότι ἂν δὲν ἔκανε τοῦτο, τότε ὁ πλοῦτος τῶν ἀγαθῶν, ποῦ μᾶς δίδει, δὲν θὰ ἦτο δωρεὰ, ἀλλὰ κόλασις καὶ τιμωρία. **Σ** Διότι ἕως ἕνα ἀνόητον παιδί καὶ δούλον, ποῦ ἐκληρονόμησε τὴν πατρικὴν περιουσίαν, ἔξ αἰτίας αὐτῆς ταύτης καταυμνῆται, διότι δὲν ἔχει ἀρκετὴν φρόνησιν νὰ τὴν διαχειρισθῇ, καὶ ἀντιθέτως, ἐὰν ἤθελε φανῆ συνετὸς εἰς τὴν διαχείρισιν, τακτικὸς, σώφρων, μετρημένος καὶ καλὸς διαχειριστὴς τῆς πατρικῆς περιουσίας, λαμπρότερος διὰ ταύτης καὶ ὑπερπνεύστερος γίνεται, αὐτὸ κατ' ἀνάγκην συμβαίνει καὶ εἰς ἡμᾶς. Ὅταν λοιπὸν ἀποκτήσωμεν σύνεσιν πνευματικὴν, ὅταν μεγαλώσωμεν καὶ γίνωμεν τέλειοι ἄνδρες ἀπὸ ἄποιν ἀνετηλικῆν καὶ ἀποκτήσωμεν ὅλοι τὸ μέτρον τῆς πνευματικῆς ἰσημιότητος, τότε μᾶς δίδει ὅλα ἐκεῖνα, ποῦ μᾶς ὑπέσκετο, ἐνῷ ὅμοι ὅαν νὰ εἴμεθα μικρὰ παιδιὰ μᾶς δίδασκει μὲ τὴν ἀμηγηρίαν καὶ παραρημίαν, ποῦ μᾶς δίδει. **Δ**

Καὶ δὲν εἶναι αὐτὴ μόνον ἡ ἀφέλεια ἐκ τοῦ ὅτι προηγήθητι αἱ θλίψεις εἰς τὸν βίον τοῦτον, ἀλλὰ καὶ ἄλλη ὀχι μικροτέρα ταύτης. Διότι ἐκεῖνος ποῦ ἔβη πρῶτον τρυφήν ἔστιν καὶ κατόπιν περιμένει κόλασιν, δὲν αἰσθάνεται εὐχαριστίαν ἐκ τούτου, διότι περιμένει νὰ τὸν εὕρουν δυσάρεστα πράγματα· ἐνῷ ἐκεῖνος, ποῦ πρῶτον εὐρίσκειται εἰς λυπηρὰν κατάστασιν καὶ μετὰ ἀπ' αὐτὰ περιμένει τὰ εὐχάριστα νὰ ἀπολαύσῃ, παραθέλει καὶ τὰς δυσκολίας τῆς παρουσίας ζωῆς, διότι ἐλπίζει εἰς τὰ μέλλοντα καλά. Ὅχι λοιπὸν μόνον διὰ ἰδικὴν μᾶς ἀσφάλειαν καὶ θεσθαίτητα, ἀλλὰ καὶ διὰ εὐχαριστήριον καὶ παρηγορίαν μᾶς καθάριστε πρῶτον νὰ εἶναι τὴ κακὰ. ἵνα διὰ τῶν ἐλπίδων τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἀνακουφίζώμεθα καὶ καθύλου δὲν αἰσθανώμεθα τὰ δυσάρεστα τῆς παρουσίας ζωῆς. **Ε** Καὶ αὐτὸ τοῦτο ὁ Παῦλος δεικνύων καὶ φανερώων ἔλεγεν, ὅτι αἱ θλίψεις, ποῦ γρήγορα περνοῦν καὶ δι' αὐτὰ εἶναι ἔλαφρα, καταργῶνται εἰς ἡμᾶς εἰς ὑπερβολικὰ μεγάλαν θαυμὸν αἰώνιον βάρος δόξης, ἀρκεῖ νὰ μὴ κυττάζωμεν ἐκεῖνα ποῦ θλέπονται μὲ τὸ μῦσιν τοῦ σώματος, ἀλλὰ ἐκεῖνα ποῦ δὲν θλέπονται μᾶς περιμένουν ὅπως μετὰ θάνατον» (Β' Κορ. 4, 17—18). Ἐλαφρὰν ἠνόησε τὴν θλίψιν, ὅχι διότι εἶναι ἐκ φύσεως τέτοια, ἀλλὰ διότι τὴν κάνει ἔλαφρὰν ἡ ἐλπίδα τῶν μελλόντων ἀγαθῶν. Ὅπως δηλαδὴ ὁ ἔμπορος δὲν αἰσθάνεται τὴν ταλαιπωρίαν τῶν θαλασσινῶν ταξιδίων, διότι τὸν ἀνακουφίζει ἡ ἐλπίδα τοῦ κέρδους τῶν ἐμπορευμάτων, ποῦ φέρει, καὶ ὁ μισγῆκος γενναῖα ὑποφέρει τὰ τραύματα εἰς τὸ κεφάλι, διότι αἰσθάνεται πρὸς τὸν στέφανον τῆς νίκης. ¹⁴⁸ **Α** Ἔτσι καὶ ἡμεῖς ἀνατινθίωμεν πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὰ οὐράνια (γαθὴ)

δσα και αν μας έρχονται κακά, όλα θα τὰ υποφέρομεν με γενναϊότητα, διότι θα ενδυναμούμεθα με την έλπιδα των μελλόντων αγαθών.

Με τὸ ρητὸν τοῦτο ζωηρὰ παραγγέλλον εἰς τὴν διάνοιάν μας, ἄς ἀναχωρήσωμεν ἀπ' ἐδῶ. Εἶναι μὲν ἀπλοῦν και σύντομον, ἀλλ' ὅμως ἔχει πολλὴν διδασκαλίαν χριστιανικῆς φιλοσοφίας. Ἐκεῖνος, ποῦ θλίβεται και υποφέρει, ἀρκετὴν परिγορίαν εὐρίσκει ἐξ αὐτοῦ. Ἐκεῖνος ποῦ ζῆ με τρυφὴν και πολυτέλειαν με αὐτὸ πολὺ σφρονίζεται. Διότι όταν κάθεσαι εἰς τὸ τραπέζι και θυμηθῆς τὸ ρητὸν τοῦτο, ἁμέσως θα ἀπομακρυνθῆς ἀπὸ τὴν μέθην και τὴν πολυφαγίαν, ἐπειδὴ ἀπ' αὐτὸ ἐδιδάχθης, ὅτι πρέπει νὰ εἶμεθα νηφάλιοι, Β ἀφοῦ εὐρίσκόμεθα εἰς περίοδον ἀγώνων και θὰ εἰπῆς εἰς τὸν ἑαυτὸν σου ὁ Παῦλος εἰς τὰ δεσμά και τὴν φυλακὴν ἦτο, ἐνῶ ἐγὼ εἶμαι σὲ μέθην και πολυτελεῖ τράπεζαν πῶς θα τόκω σὺν γνάμης διὰ τοῦτο;

Τὸ ρητὸν τοῦτο και διὰ τὰς γυναῖκας εἶναι κατάλληλον και ὠφέλιμον. Διότι ἐκεῖνες, ποῦ ἀγαποῦν τὰ στολίδια και τὴν πολυτέλειαν και ἀπὸ παντοῦ δένονται με χρυσὰ δεσμά, όταν θυμηθοῦν τὴν ἀλυσίδα τῆς γνάμης, γνωρίζω καλά, ὅτι θα μισήσουν και θα ἀποστραφοῦν τὰ κοσμήματα ἐκεῖνα και θὰ τρέχουν εἰς αὐτὰ τὰ δεσμά. Διότι ἐκεῖνα (τὰ στολίδια) μὲν, πολλὰς φορὰς, ἔγινον αἰτία πολλῶν κακῶν και ἀναριθμητοῦς πολέμων εἰς τὰ στήτια θναψαν και φθόνους και βασκανίας ἐγέννησαν, C ἐνῶ αὐτὰ τὰς ἀμαρτίας τῆς οἰκουμένης διέλευσαν, και τὰς δαίμονας ἐβόησαν και τὸν διάβολον εἰς φυγὴν ἔτρεψαν. Με αὐτὰ, ὅτε ἦτο εἰς τὴν φυλακὴν, τὸν δεσποφύλακα νὰ γίνῃ χριστιανὸς ἔπεισε (Πράξ. 16, 35), με αὐτὰ τὸν Ἀγρίππαν προσείλωσα, με αὐτὰ πολλοὺς μαθητὰς ἔκαμεν ὁ Παῦλος. Διὰ τοῦτο και ἔλεγε: «Διὰ τὸ Ἐδωγέλιον, τὸ ὁποῖον κηρύττω, κακοποθῶ μέχρι σημείου, ὥστε νὰ εἶμαι ἀλυσσοδεμένος σὺν νὰ ἦμην κακοῦργος. Ἄλλὰ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι δεμένος» (Β' Τιμ. 2, 9). Διότι ὅπως τὴν ἀκτίνα τοῦ ἡλίου δὲν εἶναι δυνατὸν κανεῖς, ὅτε νὰ δέσῃ, ὅτε νὰ τὴν κλείσῃ μέσα εἰς τὸ σπήν, ἔτσι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ δέσῃ και περιορίσῃ κανεῖς τὸν λόγον τοῦ κηρύγματος. Και συνέθη κάτι πολὺ σπουδαῖον ὁ διδάσκαλος ἦτο δεμένος και ὁ λόγος ἐπετοῦσε. Ἐκεῖνος εἰς τὸ δεσμητήριον κατοικοῦσε και ἡ διδασκαλία, σὺν νὰ εἶσε φτερά, ἔτρεχε εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου. D

6. Ταῦτα λοιπὸν γνωρίζοντες, ἄς μὴ κύνωμεν τὸ θάρρος μας κατὰ τὴν περίοδον τῶν θλίψεων, ἀλλὰ ἄς γινώμεθα τότε περισσότερο δυνατοὶ και ἀκατάβλητοι. «Διότι ἡ θλίψις δημιουργεῖ τὴν ὑπομονὴν (Ρωμ. 5, 3). Ἄς μὴ λυποῦμεθα λοιπὸν διὰ τὰ δυστυχῆματα, ποῦ μᾶς συμβαίνουν, ἀλλὰ δι' ὅσα

νὰ ἐκκαριοῦμεν τὸν Θεόν.

Ἐπεράσωμεν τὴν δευτέραν ἑβδομάδα τῆς νηστείας, ἀλλὰ ἄς μὴ παρατηροῦμεν τοῦτο. Διότι πέρασα τῆς νηστείας δὲν εἶναι τοῦτο, δηλαδὴ νὰ περάσωμε τὸν καθωρισμένον διὰ τὴν νηστείαν χρόνον. Τὸ ἔζης ἄς προσέξωμεν, ἐάν ἔκωμιν γίνεαι καλύτεροι, ἐάν διαρθώσωμεν κάποιο ἀπὸ τὰ ἔλαττώματά μας, ἐάν ἀπεπλύνωμεν τὰ ἀμαρτήματά μας. E Ὑπάρχει συνήθεια εἰς ὄλους κατὰ τὴν τεσσαρακοστὴν νὰ ἐμμοιοῦν πῶσας ἑβδομάδας καθένας ἐνήστευσε. Και εἶναι δυνατὸν νὰ ἀκούσῃ κανεῖς νὰ λέγουν ἄλλοι μὲν, ὅτι δύο, ἄλλοι δὲ, ὅτι τρεῖς, ἄλλοι δὲ ὅτι ὄλας ἐνήστευσαν τὰς ἑβδομάδας. Και ποῖον θα εἶναι τὸ κέρδος, ἐάν ἐρημοὶ ἀπὸ κατορθώματα ἀρετῆς περάσωμεν τὴν νηστείαν; Ἐάν ἄλλος λέγῃ ὅτι ἐνήστευσα ὄλην τὴν τεσσαρακοστὴν, σὺ εἰπὲ, ὅτι ἐκλήρον εἶκα και συνεφιλήθημεν μετ' αὐτοῦ. Συνήθειαν εἶκα νὰ κατακρίνω και τὴν ἑβουσα. Συνήθειαν, εἶκα νὰ ὀρκίζομαι και ἔκομα τὴν κακὴν ταύτην συνήθειαν. Καρμίαν ὠφέλειαν δὲν ἔχουν οἱ ἔρημοι ἐν ὅπως περάσουν πολὺ μῆκος θαλάσσης 109 Α ἀλλὰ θα ἔχουν ὠφέλειαν ἐν πλεονῶν μὲ πολλὰ φορτία ἐμπορευμάτων. Και εἰς ἡμᾶς καρμίαν ἀφέλιαν δὲν θα φέρῃ ἡ νηστεία, ἐν τὴν περάσωμεν ἀπλῶς και ὡς ἔτυχε και ἄκοπα. Ἄν νηστεύσωμεν τὴν νηστείαν τῶν φαγητῶν, όταν περάσουν αἱ τεσσαράκοντα ἡμέραι, περνᾶ και ἡ νηστεία: ἐάν δὲ ἀπέχωμεν ἀπὸ τὰ ἀμαρτήματα, και ἡ νηστεία αὐτὴ όταν περάσῃ, πάλιν μένει ἐκείνη ἡ νηστεία (τῶν ἀμαρτημάτων) και διαρκῆς θα εἶναι ἀπ' αὐτὴν ἡ ὠφέλεια εἰς ἡμᾶς και προτοῦ μεταθῶμεν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν δια μικρὰς και ἐδῶ θα μᾶς ἀποδώσῃ τὰς ἀμοιβὰς.

Διότι ὅπως ἐκεῖνος, ποῦ ζῆ εἰς τὴν ἀμαρτίαν: και πρὸ τῆς γεννητῆς τρωρεῖται, διότι ἐλέγχεται τρομερὰ ὑπὸ τῆς συνευήσεως, ἔτσι και ὁ πλοῦσιος εἰς κατορθώματα ἀρετῆς B και πρὸ τῆς οὐρανίου βασιλείας μεγίστην καρὰν θα ἀπολάβῃ, ἐπειδὴ τρέφεται με καλὰς ἐλπίδας. Διὰ τοῦτο και ὁ Χριστὸς λέγει: «Πάλιν θα σὰς ἴω και θα χαρήτῃ: και τὴν καρὰν σας πλεον αὐτὴν δὲν θα ἔρημοὶ κανεῖς νὰ σὰς τὴν πᾶρῃ, ἀλλὰ θα εἶναι παντοτεινὴ και διαρκῆς» (Λουκ. 16, 22). Σύντομον εἶναι τὸ ρητὸν, ἀλλὰ πολλὴν παρηγορίαν ἔχει. Ἦ σημαίνει ἀρὰ γε τὸ τὴν καρὰν σας κανεῖς δὲν θα ἔλαψῃ. Μεγάλην πολιτικὴν ἐξουσίαν ἐν ἔχῃς πολλοὶ ἔρημοσὺν τὴν καρὰν σου ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὸν πλοῦτον νὰ τὴν πάρουν, και κλέπτῃς, ποῦ τρυπᾷ τὸν τοῖκον, και ὑπηρέτῃς, ποῦ σφετερίζεται δ.π. τοῦ ἐνεπιστεύθης, και βασιλεύς ποῦ διμετεῖ αὐτὰ, και φθονερὸς ἀνθρώπος, ποῦ θέλει νὰ σὲ κλέψῃ. Μεγάλην πολιτικὴν ἐξουσίαν ἐν ἔχῃς πολλοὶ ἔρημοσὺν νὰ σὺ ἀφαιρέσουν τὴν καρὰν ποῦ ἔχεις ἀπ' αὐτὴν

Διότι, όταν σου παραλύσουν οὔτοι τὴν ἐξουσίαν, **С** κάνεται καὶ ἡ δὲ αὐτῆς προερακομένη ἡδονή. Ἐπὶ πλεόν καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐξασκήσεως τῆς ἐξουσίας, πολλὰ πράγματα συμβαίνουν, ποὺ ἔχουν δυσκολίας καὶ φροντίδας καὶ σοῦ ἐλαττώνουν τὴν εὐχαρίστησιν αὐτῆς. Δύναμιν καὶ εὐρωστίαν σωματικῆν ἂν ἔχῃς, όταν ἐπέλθῃ ἀρρώστεια, καταλύεται ἡ καρὰ αὐτῆς. Ἰσχυροτέρα ἂν ἔχῃς καὶ νεανικὴν ἀκμήν, όταν ἐπέλθῃ τὸ γῆρας, μαραίνει καὶ ἀφαιρεῖ τὴν καράν. Τραπεζὶ πλούσιον, ἂν ἀπολαύσῃς, όταν ἐλθῇ τὸ θάνατον, ἐκάθη καὶ ἡ καρὰ ἀπὸ τοῦ πλούσιου φαγοπότι. Διότι κάθε κοσμικὸν πρᾶγμα εὐκολομετάβλητον εἶναι καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν ἔμπορεῖ νὰ παράσῃ μόνιμον ἡδονήν, ἐνῶ μὲ τὴν εὐδαιμονίαν καὶ τὴν ἀρετὴν τῆς ψυχῆς συμβαίνει ἐντελὴς τὸ ἀντίθετον. Ἐλεηροσύνην, ἂν κέρῃς, κανεὶς δὲν ἔμπορεῖ νὰ σοῦ ἀφαιρέσῃ τὸ κατόρθωμα, **Д** ποὺ ἔκομες καὶ εἶτε στρατεύματα, εἶτε βασιλεῖς, εἶτε ἀναριθμητοὶ συκοφάνται, εἶτε ἐπίβουλοι ἀπὸ παντοῦ σοῦ ἐπιτεθεῖν, τὸ κτήμα, τὸ ὅποιον μὲ τὴν ἐλεηροσύνην ἐβάλες εἰς τοὺς οὐρανοὺς, δὲν ἔμπορεῖ νὰ σοῦ ἀφαιρέσῃ καὶ εἶτι μένει διαρκὴς ἡ καρὰ, ποὺ ἔχεις. Ἐφθονα καὶ πλουσιοπάροχα, λέγει, ἐσκόρπισεν εἰς τοὺς ἔκοντας ἀνάγκην, ἔδωκεν εἰς τοὺς πτωχοὺς ἢ ἐκ τῶν ἀγαθοεργῶν ἀρετὴν τοῦ μένει διαπαντός» (Ψαλ. 112, 9). Καὶ πολλὰ εἴλογα. Διότι εἰς τὰ οὐράνια ταμεῖα ἔχει κατατεθῆ, ὅπου οὔτε κλέπτης τρυπῇ τοίχους, οὔτε ληστὴς ἀφαιρεῖ, οὔτε τὸ σκουλήκι κατατρώγει. Προσευχὰς συνεχεῖς καὶ ἔκτενεῖς, ἂν κέρῃς, τὸν καρπὸν αὐτῶν κανεὶς δὲν θὰ ἔμπορεῖ νὰ σοῦ ἀφαιρέσῃ, διότι καὶ ὁ καρπὸς οὗτος εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἔχει ριζώσει, ἀπὸ κάθε θλάβῃν εἶναι ἀπηλλαγμένος καὶ μένει ἀσύλληπτος. Ἐάν κακοποιήσῃς καὶ εὐεργετήσῃς ἐκεῖνον, ποὺ σὲ ἐκακοποίησε, **Е** ἂν κακολογηθῆς καὶ φιλοσοφίῃς, ἂν ἰδρισηθῆς καὶ καλὰ λόγια εἴπῃς εἰς τὸν ἰδριστην σου, αὐτὰ τὰ κατορθώματα τῆς ἀρετῆς σου μένου διαρκῶς ἀμετάβλητα καὶ τὴν ἐξ αὐτῶν προερχομένην καράν εἰς σὲ κανεὶς δὲν ἔμπορεῖ νὰ ἀφαιρέσῃ, ἀλλὰ ὅσες φορές αὐτὰ θὰ τὰ θυμῆς, χαιρεῖς καὶ εὐφραίνεσαι καὶ πολλὴν ἀπολαμβάνεις ἡδονήν. Ἐτι λοιπὸν καὶ τὸν ὄρκον, ἂν καταρθώσωμεν νὰ ἀποφύγωμεν καὶ καταφύγωμεν τὴν γλώσσαν μας νὰ ἀπέχῃ ἀπὸ τὴν καταστρεπτικὴν αὐτῆν συνήθειαν, τὸ μὲν κατόρθωμα τοῦτο θὰ τὸ ἐπιτύχωμεν σὲ ὀλίγον χρονικὸν διάστημα, ἢ δὲ καρὰ αὐτοῦ θὰ εἶναι διαρκὴς καὶ ἀδιάλειπτος. 170 Α

Δὲ τούτου λοιπὸν σεῖς πρέπει νὰ εἰσθε καὶ ἄλλων διδάσκαλοι καὶ καθηγηταὶ καὶ οἱ φίλοι τοὺς φίλους οἱ ὑπηρέται τοὺς συναδέλφους τῶν ὑπηρέτας, οἱ νέοι τοὺς συναμηλικούς τῶν νὰ παίρουν μαζί τους καὶ νὰ τοὺς διδάσκουν καὶ συμβουλεύουσιν.

Ἄρα γε, ἂν ἕνας σοῦ ὑπέσχετο, ὅτι θὰ σοῦ εἶδε διὰ κάθε ἀνθρώπον, ποὺ θὰ διώρθωνες, καὶ ἀπὸ ἕνα χρυσὸ νόμισμα, δὲν θὰ κατέβαλλες κάθε προσπάθειαν καὶ δὲν θὰ ἔμινες ἄλην τὴν ἡμέραν κοντὰ του προσπαθῶν νὰ τὸν πείσῃ καὶ παρακινῶν αὐτόν; Τώρα δὲ ἔτι ἕνα χρυσὸ νόμισμα, οὐτὴ δάκα, οὔτε εἴκοσι καὶ ἑκατὸν καὶ χίλια, οὔτε τὴν γῆν ἀλόκληρον σοῦ ὑπόσχεται ὡς ἀραιὴν διὰ τοὺς κόπους σου ὁ Θεός, ἀλλὰ ἐκεῖνο, ποὺ εἶναι ἀπὸ ὅλων τὸν κόσμον ἀνώτερον σοῦ εἶδει, δηλαδὴ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν καὶ ἔτι μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἄλλο ἀκόμη. Ποῖον δὲ εἶναι τοῦτο; Ἐκεῖνος ποὺ ἀποχωρεῖ τὸν ἐντιμον ἀπὸ τὸν ἀνάστην, θὰ εἶναι ὅν τὸ στόμα μου, λέγει» (Ἰερ. 15, 19). **В** Τί ἔμπορεῖ νὰ ἐπισπῆ μὲ τοῦτο ἀπὸ ἀπόψεως τιμῆς καὶ ἀσφαλείας; Ποῖον δὲ ὀπολογίαν καὶ συγκύρησιν θὰ εὐρωμεν, όταν κοιτῶν τὴν ὑποσχέσεως τοῦ Θεοῦ, ἀμελοῦμεν διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ πλησίον μας; Σὺ δὲ ἂν μὲν εἰς θάραθρον βῆς νὰ καταπίπῃ τυφλός, τοῦ δίδεις χεῖρα βοηθείας καὶ νομίζεις ἀνάροστον ὅτι εἶναι τὸ νὰ παραβλέψῃς αὐτόν νὰ κούβῃ ἐνῶ δὲ βλέπεις κάθε ἡμέραν νὰ κατακρημνίζονται ἅλοι οἱ ἀδελφοὶ εἰς τὴν πονηρίαν τῶν ὄρκων συνήθειαν, οὐδὲ λέξιν δὲν τολμᾷς νὰ εἰπῆς; Ἀλλὰ εἶπες μὴ φορὰ καὶ ἕν σὲ ἤκουσε; λοιπὸν εἰπὲ καὶ δύο φορές, καὶ τρεῖς καὶ ἴσως πολλές ἕως ἔσθου τὸν πείσῃς. Κάθε ἡμέραν ὁ Θεός μὲς ἠμῶν καὶ δὲν τὸν ἀκούομεν **С** καὶ ὅμως δὲν παύει νὰ μὲς ἠμῶν. Αὐτὴν τὴν φροντίδα τοῦ Θεοῦ μὴήσου καὶ σὺ διὰ τὸν πλησίον.

Δὲ τούτου εἰς κοινωνίαν ζῶμεν καὶ πόλεις κατοικοῦμεν καὶ εἰς ἐκκλησίας συγκεντρωμένοι διὰ νὰ βαστάζωμεν ἀλλήλων τὰ βάρη καὶ διορθώσωμεν ὁ ἕνας τοῦ ἄλλου τὰ ἁμαρτήματα. Καὶ ὅπως οἱ ἄνθρωποι ποὺ μένου εἰς ἕνα ἐργαστήριον, καὶ διαφορετικὸν μὲν τρόπον ἐμπαρεύονται, ὅλα δὲ εἰς κοινὸν ταμεῖον τὰ καταθέτουσιν, εἶτι καὶ ἡμεῖς εἰς κόμωμεν. Ὅσα ἀγαθὰ καθένας δύναται νὰ συνεισφέρει εἰς τὸν πλησίον, ἢς μὴ δελεῖ ἀκνηρίαν καὶ ἀποθνήσκῃ, ἀλλὰ ὡς γίνεται ἕνα εἶδος ἐμπορίου καὶ διασοληγίας πνευματικῆς, ὡστε εἰς τὸ κοινὸν ταμεῖον, ὅπου ὅλα τὰ καταθέσωμεν καὶ πολλὸν πλοῦτον, ἀφοῦ ἀπακτήσωμεν καὶ μεγάλον κόμωμεν τὸν θησαυρὸν τῶν ἀρετῶν, **Д** ἀπὸ κοινῶ ὅλοι ἐπιτάχωμεν τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν διὰ τῆς χάριτος καὶ φιλανθρωπίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποῖου καὶ μετὰ τοῦ ὁποῖου εἰς τὸν Πατέρα ὡς εἶναι ἡ δόξα ἡμῶν καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἡμῶν καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.